

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO
CROATIAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
KROATISCHE PHILOSOPHISCHE GESELLSCHAFT
ASSOCIAZIONE CROATA DI FILOSOFIA

19. DANI FRANE PETRIĆA
19th DAYS OF FRANE PETRIĆ
19. FRANE-PETRIĆ-TAGE
19. GIORNI DI FRANCESCO PATRIZI

GLAVNA TEMA: *Pitanja identiteta*
MAIN THEME: *Questions of Identity*
HAUPTTHEMA: *Die Fragen der Identität*
TEMA PRINCIPALE: *Questioni di identità*

Cres, Hrvatska, 19.–22. rujna 2010.
Cres, Croatia, September 19–22, 2010
Cres, Kroatien, 19.–22. September 2010
Cherso, Croazia, 19–22 settembre 2010

STALNA TEMA: *Petrić i renesansne filozofske tradicije*
REGULAR ANNUAL THEME: *Petrić and Renaissance Philosophical Traditions*
STÄNDIGES THEMA: *Petrić und die philosophischen Traditionen der Renaissance*
TEMA FISSO: *Patrizi e tradizioni filosofiche rinascimentali*

Cres, Hrvatska, 22.–25. rujna 2010.
Cres, Croatia, September 22–25, 2010
Cres, Kroatien, 22.–25. September 2010
Cherso, Croazia, 22–25 settembre 2010

---

19. *Dani Frane Petrića* održavaju se pod pokroviteljstvom
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa
i Ministarstva kulture
Republike Hrvatske

—◆—

The patrons of the 19th *Days of Frane Petrić* are
the Ministry of Science, Education and Sports
and the Ministry of Culture
of the Republic of Croatia

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizacijski odbor i programski odbori / Organization Committee and Programme Committees	7
Uvod / Introduction	9
• LINO VELJAK, Pitanja identiteta / Questions of Identity	11
• IVICA MARTINOVIĆ, Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions	17
Program / Programme	21
• Simpozij <i>Pitanja identiteta / Questions of Identity</i> Symposium	23
• Simpozij <i>Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions</i> Symposium	41
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	47
• Simpozij <i>Pitanja identiteta / Questions of Identity</i> Symposium	49
• Simpozij <i>Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions</i> Symposium	189
Adresar izlagača / Addresses of the speakers	221
• Simpozij <i>Pitanja identiteta / Questions of Identity</i> Symposium	223
• Simpozij <i>Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions</i> Symposium	235
Sponzori 19. Dana Frane Petrića / Sponsors of the 19th Days of Frane Petrić	239
Kronologija Dana Frane Petrića 1992.–2010. / Chronology of the Days of Frane Petrić 1992–2010	243

**Organizacijski odbor Dana Frane Petrića /
Organization Committee of the Days of Frane Petrić**

Lino Veljak (Zagreb), *predsjednik/President*, Ivana Zagorac (Zagreb), *glavna tajnica/Chief Secretary*, Mira Matijević (Zagreb), *poslovna tajnica/Business Secretary*, Pavo Barišić (Zagreb/Split), Ivan Bekavac Basić (Zagreb), Igor Čatić (Zagreb), Ante Čović (Zagreb), Jasminka Ćus-Rukonić (Cres), Heda Festini (Rijeka), Ljiljana Filipas (Cres), Nada Gosić (Rijeka), Mislav Ježić (Zagreb), Hrvoje Jurić (Zagreb), Kristijan Jurjako (Cres), Ivan Karlić (Zagreb), Gottfried Küenzlen (München), Mislav Kukoč (Split), Nenad Malović (Zagreb), Ivica Martinović (Zagreb), Maria Muccillo (Roma), Gaetano Negovetić (Cres), Sergio Negovetić (Cres), Tomáš Nejeschleba (Olomouc), Mirjana Parat (Cres), Mirko Parat (Cres), Attila Pató (Praha), Snježana Paušek-Baždar (Zagreb), Ante Pažanin (Zagreb), Tomislav Petković (Zagreb), Milan Polić (Medulin/Zagreb), Walter Salković (Cres), Ljerka Schiffler (Zagreb), Nikola Skledar (Zagreb), Nikola Stanković (Zagreb), Igor Škamperle (Ljubljana), Lenart Škof (Koper), Christo Todorov (Sofija), Luka Tomašević (Split), Dragica Vujadinović (Beograd)

**Programski odbor simpozija Pitanja identiteta /
Programme Committee of the Questions of Identity Symposium**

Lino Veljak (Zagreb), *predsjednik/President*, Ivana Zagorac (Zagreb), *tajnica/Secretary*, Luka Bogdanić (Zagreb), Sulejman Bosto (Sarajevo), Ankica Čakardić (Zagreb), Aleksandra Golubović (Rijeka), Marieme Hélié Lucas (Paris), Hrvoje Jurić (Zagreb), Slobodan Sadžakov (Novi Sad), Barbara Stamenković (Zagreb)

**Programski odbor simpozija Petrić i renesansne filozofske tradicije /
Programme Committee of the Petrić and Renaissance Philosophical Traditions Symposium**

Ivica Martinović (Zagreb), *predsjednik/President*, Bruno Ćurko (Zagreb), *tajnik/Secretary*, Davor Balić (Osijek), Snježana Paušek-Baždar (Zagreb)

19. DANI FRANE PETRIĆA

Uvod

19th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Introduction

PITANJA IDENTITETA

Lino Veljak

Predsjednik Programskog odbora simpozija

Pitanja identiteta

Pitanja o identitetu stara su koliko i filozofija, pa tako – ostanemo li u okviru zapadnjačke tradicije – Aristotel, polazeći od pretpostavki formuliranih u ranijim tipovima filozofiranja, upravo na identitetu oblikuje temeljni zakon mišljenja i bitka, po svojoj naravi ujedno i formalan (logički) i sadržajan (onto-teo-kozmo-antropo-logički). Istovjetnost bića sa samim sobom ne odnosi se samo na individualna ljudska bića niti samo na pojedinačne predmete i entitete, već obuhvaća i sve dimenzije rodova i vrsta, kao i sve nadindividualne (interpersonalne i kolektivne) tvorbe, ali i složene odnose između oblikovanja individualnih (*Ja*) i skupnih (*Mi*) identiteta. U tom smislu, pitanje identiteta sačinjava jedan od središnjih problema kako teorijske tako i praktičke filozofije, ali se, dakako, u filozofiji nipošto ne iscrpljuje, već i stoga što se ono konstitutivno odnosi na sve dimenzije života u najširem smislu riječi. Utoliko je to pitanje od konstitutivne (posebice metodologijske i epistemologijske) važnosti za svaku granu znanstvenog istraživanja, dakako, na osebujan način, ovisno o predmetu i drugim karakteristikama pojedine discipline, pri čemu ta osebujnost onemogućuje mehaničko svodenje problematike na jedinstvene obrasce, ali istodobno upućuje i na nužnost potrage za zajedničkim momentima pitanja o identitetu i o konzekvencijama mogućih odgovora (a te su konzekvencije po svojoj naravi i teorijske i praktičke i aplikativne).

Moderno je doba ukorijenjeno u Descartesovom stavljanju pitanja o individualnom identitetu u prvi plan, ali i u Rousseauovom suprotstavljanju apsolutizmu u ime ideala slobodnoga i jednakopravnog građanstva (koje on formulira posredstvom teorije identiteta zasnovane na procesualnoj dinamici pojmovnog para *volonté de tous* i *volonté générale*) te antitetičkim varijantama demokratskog poretka zasnovanim na formuliranju interesnog identiteta političke zajednice kroz odlučivanje većine (Locke, Kant). Svijet koji se oblikovao u prošlom, dvadesetom stoljeću i koji se dinamički oblikuje i u našim danima obilježen je beskonačnom (i često nepreglednom) složenošću identiteta. Počevši od takvih apsolutizacija skupnih (nuž-

no parcijalnih) identiteta koje su rezultirale totalitarizmima 20. stoljeća i fundamentalizmima koji postaju osobito vidljivima u ranom 21. stoljeću, preko krize identiteta (u prvom redu personalnog identiteta, ali i interpersonalnih i kolektivnih dimenzija identiteta) – pokazuje se kako je klasična Leibnizova definicija identiteta (»dvije stvari su istovjetne ako se one ne razlikuju po bilo kojemu svojstvu«) već odavno postala isuviše neadekvatna za smisleno suočavanje s evidentiranim problemima. Ukoliko bi se zaključak prema kojemu su naznačeni problemi sa zlorabama identiteta (hipostaziranje parcijalnog identiteta kao socijalnog ili čak metafizičkog apsoluta) učinak nedopuštenog uzdizanja posebnoga na rang apsolutizirane univerzalnosti i mogao ocijeniti kao plauzibilan, to nipošto ne bi moglo rezultirati odgovorom na pitanje zbog čega je faktički dolazilo do takvih apsolutizacija i zbog čega – u različitim oblicima i diferentnim kontekstima – do njih još uvijek dolazi, u sve novijim i sve neprepoznatljivijim oblicima. Taj zaključak bi u još manjoj mjeri mogao predstavljati čarobni ključ za odgovore na pitanja o korijenima i modalitetima procesa koji se očituju u tzv. suvremenoj krizi osobnog identiteta. On bi mogao biti od značajnije koristi u problematiziranju pluralnosti identiteta, a od ograničene koristi pri razmatranju etičke dimenzije odnosa između individualnog identiteta i nadindividualnih (interpersonalnih, socijalnih i kolektivnih) identiteta, kao i pri razmatranju onih učinaka nadirućega kulturnog i moralnog relativizma koji se očituju u neprepoznatljivosti zbiljskih problema oko identiteta te rezultiraju stvaranjem niza lažnih alternativa koje danas u rastućoj mjeri guše medijski i javni prostor. Upitno je u kojoj mjeri spomenuti zaključak može poslužiti kao putokaz u tematiziranju brojnih pitanja identiteta koja su u recentna vremena otvorena na razinama bioetičkih, rodnih, kulturnih, postkolonijalnih i drugih istraživanja.

Nije, međutim, upitno da se apsolutizacijom bilo koje discipline, bilo kojega pristupa, bilo koje filozofijske ili teorijske pozicije (a posebno bilo kojega i bilo kakvoga identiteta) ne može izaći iz začarana kruga lažnih dilema, nakaradnih socijalnih metafizika i antitetički solidarnih (tek prividno suprotstavljenih) ideologija. Stoga se pluriperspektivistički pristup pitanju identiteta nameće kao put koji – ako ništa drugo – obećava valjano postavljanje problema.

Pluriperspektivistički pristup podrazumijeva, dakako, multidisciplinarnost i interdisciplinarnost, i to na višoj razini od klasične interdisciplinarnosti, koja je među inim obilježila i prve godine *Dana Frane Petrića*, da bi u novijim zasjedanjima posvećenima glavnoj temi u sve većoj mjeri

bivala obilježena afirmacijom pluriperspektivizma. U tom smislu naša je konferencija otvorena:

- filozofima i filozofkinjama, uključujući etičare/ke, logičare/ke, estetičare/ke, te sve one koji hoće nadmašiti usko specijalistički disciplinarni pristup; filozofima i filozofkinjama svih relevantnih i tzv. kontinentalnih i tzv. anglosaksonskih orijentacija,
- sociolozima/ginjama i antropozima/ginjama, posvećenima istraživanjima vezanima uz socijalne i antropološke dimenzije problematike identiteta i upućenima na refleksiju nalaza i uvida stečenih na temelju tih istraživanja,
- istraživačima/icama u području znanosti o kulturi, od kojih se očekuje promišljanje kulturoloških dimenzija pitanja o identitetu,
- politolozima/ginjama i drugim istraživačima/icama u području društvenih znanosti, koji mogu dati vrijedne doprinose u promišljanju političkih, ekonomijskih i drugih socijalnih aspekata problematike,
- teolozima/ginjama i religiolozima/ginjama, suočenima s pitanjima identiteta koja se među ostalim profiliraju u antitezama fundamentalizma, relativizma i sinkretizma, kao i u uporabama i zluporabama vjerskog identiteta u sekularne svrhe,
- istraživačima/icama u području prirodnih znanosti, koji mogu dati doprinos promišljanju naturalističkih aspekata identiteta,
- istraživačima/icama u području tehničkih znanosti, upućenima na pitanja tehničkih i tehnoloških dimenzija oblikovanja identiteta u današnjem i budućem svijetu,
- umjetnicima/ama i teoretičarima/kama umjetnosti, koji mogu dati značajne uvide u specifična oblikovanja identiteta posredovanoga umjetničkom praksom.

Popis disciplina nije time zaključen. Tko god reflektira vlastitu djelatnost s onu stranu puko funkcionalističkog i pragmatičkog vrednovanja učinaka znanosti, tehnike i umjetnosti neizbježno se sučeljava s konsekvencijama pitanja o identitetu, a zajedničkim promišljanjem moguće je dospjeti do prodornijih uvida u zbiljnost suvremenosti i u perspektive budućnosti čovječanstva.

QUESTIONS OF IDENTITY

Lino Veljak

President of the Programme Committee
of the *Questions of Identity* Symposium

Questions about identity are as old as philosophy itself. Remaining within the framework of western tradition, take for instance Aristotle, who starts from the assumptions underpinning earlier philosophy to ground precisely on identity the basic law of thinking and being, which pertains to both form (logic) and content (onto-theo-cosmo-anthropo-logical). The identity of being with itself refers to not only individual human beings or particular entities or objects, but also all dimensions of genera and species, all super-individual forms (interpersonal and collective), as well as complex relationships between the formations of individual (*I*) and group (*We*) identities. Question of identity in this sense becomes one of the central problems of both theoretical and practical philosophy, being thereby in no way exhausted, because the issue of identity constitutively refers to all dimensions of life in the broadest sense. Question of identity has inasmuch constitutive (especially methodological and epistemological) importance for every field of scientific research, even though it naturally depends on specificities of a discipline and the subject matter, whereby that specificity disables mechanical subsumption of the issue under unique patterns, at the very same time pointing to the need for searching the shared part within identity issues and to the consequences of possible answers (theoretical, practical, and applicable).

The roots of modern age can be traced back to Descartes' focal positioning of the question about individual identity, but also to Rousseau's opposition to absolutism on behalf of the free and equal citizenship ideal (formulated by means of an identity theory based on process dynamics between concepts *volonté de tous* and *volonté générale*), as well as to anti-theoretical versions of the democratic system founded on the proclaimed identity of interests of an entire political community through decisions made by majority (Locke, Kant). The world that was formed in the 20th century and that is being dynamically reshaped is nowadays marked by endless (and not rarely confusing) complexity of identity. Both the absolutization of group identities (that are necessarily partial), which resulted in totalitarian

systems of the 20th century and in fundamentalist views especially visible in the early 21st century, and the crisis of identity (primarily personal, but also interpersonal and collective dimensions of identity) indicate well enough that classical definition of identity given by Leibniz (“two objects or entities are identical if they have all their properties in common”) can no longer be held adequate. Even if the conclusion that the mentioned problems of identity abuses (promulgating a partial identity as a social or even metaphysical absolute) arise from the inadmissible promotion of the particular to the rang of the absolutely universal can be deemed plausible, it would still not answer the question why the mentioned absolutization took place or why it – though in different shapes and contexts – still appears in ever newer and less recognizable shapes. That conclusion would to an even lesser degree be able to provide a magical key to questions about roots and modalities of the processes that are evident in the so-called contemporary personal identity crisis. It could more significantly be of use in dealing with the plurality of identities, while it is of limited use when considering not only ethical dimension of the relationship between individual and super-individual (interpersonal, social, collective) identity, but also the effects of the penetrating cultural and moral relativism evident in the lack of recognition of real identity issues, which results in the creation of a series of false alternatives that are increasingly pervading the media and public space. It is very questionable whether the mentioned conclusion could serve as a guide in pronouncing numerous questions of identity that have recently been raised onto the levels of bioethical, gender, cultural, postcolonial and other research attempts.

It is however not questionable that the absolutization of any discipline, approach, philosophical or theoretical position (and especially any identity) cannot serve to lead us out of the vicious circle of quasi dilemmas, misshapen social metaphysics and antithetically joint (only seemingly conflicting) ideologies. Therefore, pluriperspectivist approach is imposed as a way that – if anything – promises to rightly set the problem.

Pluriperspectivism clearly implies multidisciplinary and interdisciplinarity, not the classical one, which among other things marked the early years of the *Days of Frane Petrić*, but the new interdisciplinarity ever more marked by the affirmation of pluriperspectivism at newer conferences. Our conference is in this sense open to:

- philosophers, including experts in ethics, logic, aesthetics, and all who strive to exceed the narrow professional framework of a disci-

pline; philosophers of all relevant orientations, both continental and Anglo-Saxon,

- sociologists and anthropologists who conduct research on social or anthropological dimensions of identity and who strive to reflect on the results and insights obtained from their research,
- researchers in the field of culture who are expected to consider the culturological dimensions of identity issues,
- political scientists and other researchers in the field of social sciences who can make valuable contributions considering political, economic and other social aspects of the problem,
- theology and religion experts who are faced with identity questions in the context of fundamentalism, relativism and syncretism, as well as uses and abuses of religious identity for secular purposes,
- researchers in the field of natural sciences who can make contributions regarding naturalistic aspects of identity,
- researchers in the field of engineering disciplines who ponder on technical and technological dimensions of identity formation in the world of both today and tomorrow,
- artists and art theorists who can contribute by providing significant insights into specific formation of identity by means of artistic practice.

The list of disciplines is thereby not completed. Whoever reflects upon one's own activity beyond mere functionalistic or pragmatic evaluation of the effects of science, technology and arts is inevitably faced with the consequences of identity questions. Our joint intellectual effort could lead us to more acute insights into both the reality of contemporary times and the future perspective of humankind.

PETRIĆ I RENESANSNE FILOZOFŠKE TRADICIJE

Ivica Martinović

Predsjednik Programskog odbora
simpozija *Petrić i renesansne filozofske tradicije*

Frane Petrić (1529–1597), znameniti hrvatski renesansni polihistor, pisao je od prve godine studija filozofije na Sveučilištu u Padovi pa gotovo do posljednjeg daha. Ostavio nam je pozamašnu biblioteku tiskanih radova, a uz nju rukopise rasute po raznim arhivima, pa je tako do stanovite mjere dokumentirao razvoj svoje misli: od snažnih utjecaja različitih filozofskih tradicija i ocjene aristotelovske baštine do izvornih uvida u poetici, metafizici i prirodnoj filozofiji. I danas proučavatelji renesansne epohe stoje pred evolucijom Petrićevih koncepcija kao pred velikim i trajnim istraživačkim zadatkom.

Međunarodni simpozij *Petrić i renesansne filozofske tradicije* u sklopu 19. Dana Frane Petrića želi poslužiti istraživačima da izlože rezultate svojih istraživanja i doprinesu točnijoj prosudbi o ulozi i značenju Petrićeve misli u renesansnom kontekstu, napose u totalitetu renesansnih filozofskih tradicija. Petrićevu mnogodimenzionalnom djelu primjerene su ove stalne istraživačke teme:

0. život, rukopisi i tiskana djela Frane Petrića;
1. obilježja, dometi i značenje njegovih izvornih uvida;
2. raznorodni izvori Petrićeve misli;
3. poredbene prosudbe Petrićevih stajališta i rješenja;
4. recepcija Petrićeva djela, kako ona raznolika među suvremenicima, tako i kasnija koja odjekuje stoljećima;
5. Petrićev doprinos različitim filozofskim disciplinama, primjerice prirodnoj filozofiji, metafizici, estetici, političkoj filozofiji;
6. Petrićev doprinos egzaktnim znanostima, osobito geometriji, geofizici i astronomiji;
7. Petrićevi prinosi mnogim drugim umijećima, primjerice glazbi, medicini, tehnicima;
8. Petrićeva književna djela;
9. Petrićev doprinos prevođenju, izdavaštvu i traduktologiji;

10. Petrićevo razumijevanje povijesti i povijesne znanosti;
11. Petrićev odnos prema latinskom i grčkom jeziku;
12. sve renesansne filozofske tradicije u svojim dvostoljetnim mijenama 1400.–1600. (na tragu Platona, Aristotela, Hermesa, Zoroastra, stoe, humanističkih nadahnuća, itd.)

Time, dakako, nije iscrpljen krug tema koje se mogu prijaviti za izlaganje na simpoziju *Petrić i renesansne filozofske tradicije*.

PETRIĆ AND RENAISSANCE PHILOSOPHICAL TRADITIONS

Ivica Martinović

President of the Programme Committee
of the *Petrić and Renaissance Philosophical Traditions* Symposium

Frane Petrić (Franciscus Patricius, 1529–1597), a renown Croatian Renaissance polyhistor, wrote from the first days of his philosophical studies at the Padua University until the very end. His voluminous scientific legacy includes an impressive collection of published works, together with an array of manuscripts scattered in different archives. Well-documented, we are able to follow the development of his thought, from the strong influence of diverse philosophical traditions and evaluation of Aristotelian heritage to the original insights in poetics, metaphysics, and natural philosophy. Today's researchers of the Renaissance are equally challenged by the evolution of Petrić's concepts.

The international symposium *Petrić and Renaissance Philosophical Traditions*, held within the 19th *Days of Frane Petrić*, aims to help the scholars submit their results and contribute to a more accurate assessment of the role and significance of Petrić's thought in the Renaissance context and in the overall framework of the philosophical traditions. Petrić's multi-dimensional work features the following ongoing research themes:

0. life, manuscripts and printed works of Frane Petrić;
1. nature, results, and significance of Petrić's original insights;
2. diverse sources of Petrić's thought;
3. comparative assessment of Petrić's views and solutions;
4. reception of Petrić's work, from that of his contemporaries to the current one;
5. Petrić's contributions to different philosophical disciplines, as, for instance, to natural philosophy, metaphysics, aesthetics, political philosophy;
6. Petrić's contributions to the exact sciences, particularly to geometry, geophysics, and astronomy;
7. Petrić's contributions to other fields, for instance, music, medicine, engineering;
8. Petrić's literary work;
9. Petrić's contributions to translating, publishing, and traductology;
10. Petrić's approach to history and historical sciences;
11. Petrić's relation to Latin and Greek;
12. all Renaissance philosophical traditions in their bicentennial transformations (1400–1600): following the paths of Plato, Aristotle, Hermes, Zoroaster, Stoics, humanistic inspirations, etc.

This, however, does not exhaust the choice of themes which can be submitted at the symposium *Petrić and Renaissance Philosophical Traditions*.

19. DANI FRANE PETRIĆA

Program

19th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Programme

Simpozij
PITANJA IDENTITETA

Symposium
QUESTIONS OF IDENTITY

PETAK, 17. rujna 2010. / FRIDAY, September 17, 2010

19:00 Javno predavanje, Cres

LINO VELJAK, Predsjednik Programskog odbora simpozija *Pitanja identiteta*: »Što je identitet?«

Public lecture, Cres

LINO VELJAK, President of the Programme Committee of the *Questions of Identity* Symposium: "What is Identity?"

NEDJELJA, 19. rujna 2010. / SUNDAY, September 19, 2010

Dolazak i smještaj sudionika u hotel *Kimen* u Cresu /

Arrival and accommodation of participants at *Kimen* Hotel, Cres

19:30 *Večera / Dinner*

PONEDJELJAK, 20. rujna 2010. / MONDAY, September 20, 2010

8:30–9:00 Otvaranje skupa i pozdravne riječi / Opening ceremony and greetings

---

PLENARNA PREDAVANJA ::: PLENARY LECTURES

Predsjedava / Chairperson: IVANA ZAGORAC

9:00–9:15 LINO VELJAK (Croatia/Hrvatska): Questions of Identity / Pitanja identiteta

9:15–9:45 ANKICA ČAKARDIĆ (Croatia/Hrvatska): Why We Need Identity? / Zašto nam treba identitet?

9:45–10:00 *Pauza / Break*

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: MARIEME HÉLIE LUCAS

10:00–10:15 DAŠA DUHAČEK (Serbia/Srbija): From Identity Politics to Political Identity? / Od politika identiteta do političkog identiteta?

10:15–10:30 BILJANA KAŠIĆ (Croatia/Hrvatska): Confronting the Shadows: Disruptive Others / Sučeljavajući se sa sjenama: razor(e)ni Drugi

10:30–10:45 VERENA SCHUH (Germany/Njemačka): Identity within the Area of Normative Obedience and Disobedience / Identitet u području normativne pokornosti i nepokornosti

10:45–11:00 ANTON MLINAR (Slovenia/Slovenija): Arendt's Natality and Identity: An Ethical Reflection / O natalitetu i identitetu kod H. Arendt: etička refleksija

11:00–11:30 *Rasprava / Discussion*

11:30–11:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: BILJANA KAŠIĆ

11:45–12:00 NADJA FURLAN ŠTANTE (Slovenia/Slovenija): Ecological Interdependence and the Question of Identity / Ekološka međuovisnost i pitanje identiteta

12:00–12:15 TOMAŽ GRUŠOVNIK (Slovenia/Slovenija): Environmental Moral Identity / Okolišni moralni identitet

12:15–12:30 BARBARA STAMENKOVIĆ (Croatia/Hrvatska): An Understanding of Identity in the Gestalt Psychotherapy / Poimanje identiteta u Gestalt psihoterapiji

12:30–13:00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (njemački & engleski) :: Section B (German & English)

Predsjedava / Chairperson: PAVO BARIŠIĆ

10:00–10:15 DAMIR SMILJANIĆ (Serbien/Srbija): Okkasionelle Identität / Okazionalni identitet

10:15–10:30 ŽELJKO PAVIĆ (Kroatien/Hrvatska): Identität der Differenz. Ethische Implikationen der ontologischen Differenz / Identitet razlike. Etičke implikacije ontologijske diferencije

10:30–10:45 NORBERT WALZ (Deutschland/Njemačka): Identität und Warenform / Identitet i forma robe

10:45–11:00 BLAŽENKA PERICA (Kroatien/Hrvatska): Performative Bilder / Performativne slike

11:00–11:30 *Rasprava / Discussion*

11:30–11:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: MARKO URŠIĆ

11:45–12:00 ATILA PATÓ (Czech Republic/Češka): On the Conditions of Identification / O uvjetima identifikacije

12:00–12:15 ARTO MUTANEN (Finland/Finska): Identity and the Methods of Identification / Identitet i metode identifikacije

12:15–12:30 TOMISLAV PETKOVIĆ (Croatia/Hrvatska): Particle Identification (PID) in Physics – Philosophical Considerations / Identitet čestica (PID) u fizici – filozofska promišljanja

12:30–13:00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: DAFNE VIDANEC

10:00–10:15 BUDISLAV VUKAS, ml. (Hrvatska/Croatia): »Pax Adriatica« – nove odrednice hrvatsko (slovensko)-talijanskih odnosa u cilju oblikovanja identiteta suživota / “Pax Adriatica” – New Features of the Croatian (Slovenian)-Italian Relations Aimed at Shaping the Coexistence Identity

10:15–10:30 VLADIMIR GOATI (Srbija/Serbia): Identitet političkih partija / Identity of Political Parties

10:30–10:45 MARINA PRAŽETINA (Švicarska/Switzerland): Europski kulturni identitet / European Cultural Identity

10:45–11:00 IVAN KARLIĆ (Hrvatska/Kroatien): Doprinos kršćanstva suživotu u europskom kulturalnom i religijskom pluralizmu / Christlicher Beitrag zum Zusammenleben im europäischen kulturellen und religiösen Pluralismus

11:00–11:30 *Rasprava / Discussion*

11:30–11:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: SEAD ALIĆ

11:45–12:00 LIVIA PAVLETIĆ (Hrvatska/Croatia): Fluidnost kulturnog identiteta / Fluidity of Cultural Identity

12:00–12:15 SAŠA MILIĆ (Srbija/Serbia): Pregovaranje i identitet idealnog gledatelja na filmu / Negotiation and Identity of the Ideal Viewer in Film

12:15–12:30 MAJA ĐURIĆ (Crna Gora/Montenegro): Fotografija u funkciji kreiranja kulturnog identiteta Crne Gore od 1840. do 1950. godine / The Function of Photography as a Creator of the Cultural Identity of Montenegro from 1840 to 1950

12:30–13:00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija D (hrvatski) ::: Section D (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: ESTELLA PETRIĆ-BAJLO

10:00–10:15 IVAN DODLEK (Hrvatska/Croatia): Identitet umjetničkog djela / The Identity of the Work of Art

10:15–10:30 KATARINA RUKAVINA (Hrvatska/Croatia): Dijalektika identiteta moderne i postmoderne umjetnosti / The Dialectics of Identity of the Modern and Postmodern Art

10:30–10:45 DUBRAVKA BOGUTOVAC (Hrvatska/Croatia): Tvorba narativnog identiteta u romanima *Maurov posljednji uzdah* Salmana Rushdiea i *Sto godina samoće* G. G. Márqueza / The Constitution of the Narrative Identity in the Novels *Maur's Last Sight* by Salman Rushdie and *One Hundred Years of Solitude* by G. G. Márquez

10:45–11:00 BORIS POSTNIKOV (Hrvatska/Croatia): Otići odavde: tranzicijski identiteti, popularna kultura i postjugoslavenski roman / To Leave this Place: Identities in Transition, Popular Culture and the Post-Yugoslav Novel

11:00–11:30 *Rasprava / Discussion*

11:30–11:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: LUKA BOGDANIĆ

11:45–12:00 VANI ROŠČIĆ (Hrvatska/Kroatien): Odgojna narav lijepog / Die Erzieherische Natur des Schönen

12:00–12:15 EDINA VEJO (Bosna i Hercegovina/Bosnien und Herzegowina): Suvremena konceptualizacija identiteta u području preveniranja rizičnih ponašanja mladih / Moderne Konzepte der Identität in der Verhinderung von jungendlichem Risikoverhalten

12:15–12:30 MILE MARINČIĆ (Hrvatska/Kroatien): Uloga učitelja u oblikovanju identiteta mladih / Die Rolle des Lehrers bei der Identitätsgestaltung der Jugendlichen

12:30–13:00 *Rasprava / Discussion*

13:00 *Ručak / Lunch*

14:00 Razgledavanje grada Cresa uz stručno vodstvo /
Sightseeing tour of the City of Cres with professional guide

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: TOMISLAV PETKOVIĆ

16:00–16:15 MARKO URŠIČ (Slovenia/Slovenija): Personal Identity and the Question of “Afterlife” / Osobni identitet i pitanje »posmrtnog života«

16:15–16:30 IVAN ANDRIJANIĆ (Croatia/Hrvatska): Controversy over Continuity of the Self and the Problem of Personal Identity in Indian Philosophy / Prijepor o kontinuitetu sopstva i problem osobnoga identiteta u indijskoj filozofiji

16:30–16:45 HELENA MOTOH (Slovenia/Slovenija): Mr. Kong and Mr. Democracy – The Issue of *Chineseness* in the Concept of Confucian Democracy / Gosp. Kong i gosp. Demokracija – pitanje *kinesкости* u konceptu konfucijanske demokracije

16:45–17:00 ALEXANDRA BAIN (Canada/Kanada): Food and Islamic Identity / Hrana i islamski identitet

17:00–17:30 *Rasprava / Discussion*

17:30–17:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: BORIS GUNJEVIĆ

17:45–18:00 MARCEL V. MÄCELARU (Croatia/Hrvatska): The Politics of Ancient Hebrew Literature: Writing and Identity Rhetorics in Post-Exilic Judaism / Politika drevne hebrejske literature: pisanje i retorika identiteta u judaizmu nakon Egzodusa

18:00–18:15 MARTIN ALONSO (Spain/Španjolska): Identity as a Rhetorical Device / Identitet kao retorička figura

18:15–18:30 ESTELLA PETRIĆ-BAJLO (Croatia/Hrvatska): Literature and Identity / Književnost i identitet

18:30–18:45 ANGELINA MILOSAVLJEVIĆ-AULT (Serbia/Srbija): An Identity in Peril / Identitet u opasnosti

18:45–19:15 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (engleski & hrvatski) ::: Section B (English & Croatian)

Predsjedava / Chairperson: ANGELINA MILOSAVLJEVIĆ-AULT

16:00–16:15 SLAĐANA MITROVIĆ (Slovenia/Slovenija): The Identity of an Art Work / Identitet umjetničkog djela

16:15–16:30 GIZELA HORVATH (Romania/Rumunjska): Whose Shoes? Identity in Works of Art / Čije cipele? Identitet u umjetničkim djelima

16:30–16:45 LEONIDA KOVAČ (Croatia/Hrvatska): The Reality of Fiction: Ivan Faktor and Fritz Lang / Stvarnost fikcije: Ivan Faktor i Fritz Lang

16:45–17:00 SEAD ALIĆ (Croatia/Hrvatska): Violence and Identity / Nasilje i identitet

17:00–17:30 *Rasprava / Discussion*

17:30–17:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: RAUL RAUNIĆ

17:45–18:00 NIKOLA SKLEDAR (Hrvatska/Croatia): Kulturni identitet u procesu globalizacije / Cultural Identity in the Process of Globalisation

18:00–18:15 NEDILJKO MATIĆ (Hrvatska/Croatia): Identitet u potrošačkom društvu / Identity in Consumer Society

18:15–18:30 ALPAR LOŠONC (Srbija/Serbia): Identitetski obrasci: predstavljaju li oni apoteozu kapitalističkog poretka? / Identity-Patterns: Are They Apotheosis of Capitalist Order?

18:30–18:45 KAREL TURZA (Srbija/Serbia): Legitimacija identiteta u kasnoj/refleksivnoj modernosti / Legitimization of Identity in Late/Reflexive Modernity

18:45–19:15 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: IRIS TIĆAC

16:00–16:15 ALEKSANDRAGOLUBOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Vjerski identitet pred izazovima suvremenog doba / Religious Identity Against the Challenges of Modern Times

16:15–16:30 TOMISLAV KRZNAR (Hrvatska/Croatia): Kršćanstvo – destruktor identiteta? Misao Miguela de Unamuna / Christianity – Destructor of Identity? Thinking of Miguel de Unamuno

16:30–16:45 BORIS GUNJEVIĆ (Hrvatska/Croatia): Ispovijesti i intervencije militantnog istraživača / Confessions and Interventions of Militant Researcher

16:45–17:00 MATKO MEŠTROVIĆ (Hrvatska/Croatia): Neizvjesnost pojma. Povijesni i/ili politički identitet mnoštva / Uncertainty of the Notion. Historical and/or Political Identity of Multitude

17:00–17:30 *Rasprava / Discussion*

17:30–17:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: HAJRUDIN HROMADŽIĆ

17:45–18:00 ASIM MUJKIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Ontologija ‘po-stavljanja’ i mobilizacija etno-nacionalnog identiteta u post-jugoslavenskim zemljama / Ontology of ‘Framing’ and Mobilization of an Ethno-National Identity in Post-Yugoslav Countries

18:00–18:15 ZLATAN DELIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Uloga entiteta i kolektivnih identiteta u manipulaciji ljudima u postdaytonskoj Bosni i Hercegovini / The Role of Entities and Collective Identities in Manipulation of People in Post-Dayton Bosnia and Herzegovina

18:15–18:30 LUKA BOGDANIĆ (Hrvatska/Croatia): Nacionalni identitet i teritorij / National Identity and Land

18:30–18:45 SNJEŽAN HASNAŠ (Hrvatska/Croatia): Jamesonova *Italija* / Jameson’s *Italy*

18:45–19:15 *Rasprava / Discussion*

Sekcija D (hrvatski) ::: Section D (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: ĆIRIL ĆOH

16:00–16:15 RAJKA ŠVRLJUGA (Hrvatska/Croatia): Dualizam / Dualism

16:15–16:30 FULVIO ŠURAN (Hrvatska/Croatia): Sumrak osobnog identiteta u suvremenom tehniĉkom razdoblju / Decline of Personal Identity in the Modern Technical Age

16:30–16:45 KREŠIMIR CEROVAC (Hrvatska/Croatia): Znanost i religija u krizi identiteta / Science and Religion in Identity Crisis

16:45–17:00 ŠIMO ŠOKĆEVIĆ (Hrvatska/Croatia): Identitet i »pluralni monokulturalizam« / Identity and “Plural Monoculturalism”

17:00–17:30 *Rasprava / Discussion*

19:30 *Veĉera / Dinner*

UTORAK, 21. rujna 2010. / TUESDAY, September 21, 2010

PLENARNA PREDAVANJA ::: PLENARY LECTURES

Predsjedava / Chairperson: MISLAV KUKOĆ

9:00–9:30 ZAGORKA GOLUBOVIĆ (Serbia/Srbija): An Anthropological Conceptualization of Identity Problem / Antropološka konceptualizacija pojma identiteta

9:30–10:00 MARINA CALLONI (Italy/Italija): Does a European Identity Exist? / Postoji li europski identitet?

10:00–10:15 *Pauza / Break*

Sekcija A (engleski & njemački) ::: Section A (English & German)

Predsjedava / Chairperson: MARINA CALLONI

10:15–10:30 BÉLA MESTER (Hungary/Madžarska): “From the Best State to the Possible One” – Origins of the Modern Political Community / »Od najbolje države do one moguće« – ishodišta moderne političke zajednice

10:30–10:45 MISLAV KUKOČ (Croatia/Hrvatska): Collective Identities in the Age of Globalization / Kolektivni identiteti u doba globalizacije

10:45–11:00 NOËLLE BURGI (France/Francuska): “Modern” Social Policies, Wounded Identities: A Political Dilemma for Europe / »Moderne« socijalne politike, ranjeni identiteti: politička dilema za Europu

11:00–11:15 STANKO GERJOLJ (Slovenia/Slovenija): Education for the Creation of Personal and Collective (National) Identity after the Fall of the Berlin Wall / Odgoj za stvaranje osobnoga i kolektivnog (nacionalnog) identiteta nakon pada Berlinskog zida

11:15–11:45 *Rasprava / Discussion*

11:45–12:00 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: NICOLAO MERKER

12:00–12:15 PAVO BARIŠIĆ (Kroatien/Hrvatska): Identität und Pluriperspektivismus der Wahrheit bei Hegel / Identitet i pluriperspektivizam istine u Hegela

12:15–12:30 GOTTFRIED KÜENZLEN (Deutschland/Njemačka): Kulturelles Gedächtnis als Vergegenwärtigung kultureller Identität / Kulturno pamćenje kao posadašljenje kulturnog identiteta

12:30–12:45 NENAD MALOVIĆ (Kroatien/Hrvatska): Missbrauch religiöser Symbolik für die Bildung politischer Identität / Zloporaba religijske simbolike u stvaranju političkog identiteta

12:45–13:00 STJEPAN RADIĆ (Kroatien/Hrvatska): Ist mein „Ich“ auf die bio-mentalene Prozesse zurückzuführen? / Je li moj »ja« svediv na bio-mentalne procese?

13:00–13:30 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (engleski) ::: Section B (English)

Predsjedava / Chairperson: MARCEL V. MÄCELARU

10:15–10:30 MICHAEL GEORGE (Canada/Kanada): Identity, Imagination and Ethics / Identitet, imaginacija i etika

10:30–10:45 VOJKO STRAHOVNIK (Slovenia/Slovenija): Identity, Character and Ethics / Identitet, karakter i etika

10:45–11:00 BOJAN ŽALEC (Slovenia/Slovenija): On Not Knowing Who We Are, Faith and Possibilities of Ethical Relationships / O neznanju tko smo, vjeri i mogućnostima etičkih veza

11:00–11:15 DAFNE VIDANEC (Croatia/Hrvatska): Revealing Moral Dimension of Identity: Charles Taylor on Identity and the Good / (Raz)otkrivajući moralnu dimenziju identiteta: Charles Taylor o identitetu i dobru

11:15–11:45 *Rasprava / Discussion*

11:45–12:00 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: MICHAEL GEORGE

12:00–12:15 NIKOLA PETKOVIĆ (Croatia/Hrvatska): What We Talk About When We Talk About Identities / O čemu govorimo kada govorimo o identitetima

12:15–12:30 IVA ŽURIĆ (Croatia/Hrvatska): Narrative Construction of Identity / Narativna konstrukcija identiteta

12:30–12:45 JANEZ VODIČAR (Slovenia/Slovenija): Narrative as a Means of Creating an Identity for Ourselves and Others / Narativ kao sredstvo stvaranja identiteta za nas i druge

12:45–13:00 DUNJA MATIĆ (Croatia/Hrvatska): Identity, Identification and the Politics of Representation / Identitet, identifikacija i politike predstavljanja

13:00–13:30 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: HRVOJE JURIĆ

10:15–10:30 MIODRAG KAPETANOVIĆ (Srbija/Serbia): Suvremeni pristup pojmu identiteta u logici / A Modern Treatment of the Concept of Identity in Logic

10:30–10:45 BORIS KOZJAK (Hrvatska/Croatia): Kockanje i identitet / Gambling and Identity

10:45–11:00 SANDRA RADENOVIĆ (Srbija/Serbia): Identitet(i) i (kritička) kultura sjećanja – bioetički aspekti / Identity/ies and (Critical) Memory Culture – Bioethical Aspects

11:00–11:15 NUSRET ISANOVIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Identitet i posthumani »čovjek« / Identity and Posthuman “Man”

11:15–11:45 *Rasprava / Discussion*

11:45–12:00 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: DIVNA VUKSANOVIĆ

12:00–12:15 DRAGAN ČALOVIĆ (Srbija/Serbia): Identitet u vremenu cyber-svjetova / The Identity in the Time of Cyber-Worlds

12:15–12:30 IVANA GREGURIC (Hrvatska/Croatia): Identitet u doba tehnički kiborgiziranog čovjeka / Identity in the Era of Technically Cyborgised Human

12:30–12:45 VLATKO ILIĆ (Srbija/Serbia): Tijela na tržištu. O radikalnim strategijama hibridizacije / Bodies on the Market. On Radical Strategies of Hybridization

12:45–13:00 KATARINA PEOVIĆ VUKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Robot, kiborg, avatar / Robot, Cyborg, Avatar

13:00–13:30 *Rasprava / Discussion*

Sekcija D (hrvatski) ::: Section D (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: DRAGAN ČALOVIĆ

10:15–10:30 DIVNA VUKSANOVIĆ (Srbija/Serbia): Estetika neidentičnog, pluralizam kultura i nova medijska osjećajnost / Aesthetics of Non-Identical, Pluralism of Cultures, and New Sensibility of Media

10:30–10:45 MARKO M. ĐORĐEVIĆ (Srbija/Serbia): Virtualni identitet u stvarnom svijetu nestvarnih mogućnosti i medijsko-tehnicističkih opsjena / Virtual Identity in the Real World of Unreal Possibilities and the Most Developed Media Illusions

10:45–11:00 JERKO VALKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Utjecaj mass medija na oblikovanje identiteta i društvenih odnosa / Mass Media's Influence on Formation of Identity and Social Relations

11:00–11:15 HAJRUDIN HROMADŽIĆ (Hrvatska/Croatia): Uloga medija u konstrukciji (nacionalnog) identiteta / The Role of the Media in Construction of (National) Identity

11:15–11:45 *Rasprava / Discussion*

13:30 *Ručak / Lunch*

14:00 Sastanak Organizacijskog odbora *Dana Frane Petrića* / Meeting of the Organization Committee of the *Days of Frane Petrić*

16:00 *Izlet / Excursion*

20:00 *Večera / Dinner*

21:00 Predstavljanje knjiga / Book presentation

- Predstavljanje zbornika *Čovjek i kultura*, ur. Nikola Skledar i Ivana Zagorac, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 2010. / Presentation of *Čovjek i kultura (Man and Culture)*, edited by Nikola Skledar and Ivana Zagorac, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 2010

Predstavljatelj / Presenter: Nikola Skledar

- Predstavljanje zbornika *Privilegiranje rubova. Intervencije i prilozii feminističkoj epistemologiji*, ur. Ankica Čakardić, Centar za ženske studije – Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 2010. /
Presentation of *Privilegiranje rubova. Intervencije i prilozii feminističkoj epistemologiji (Privileging the Margins. Interventions and Enclosures to Feminist Epistemology)*, edited by Ankica Čakardić, Centar za ženske studije – Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 2010

Predstavljajući / Presenters: Hrvoje Jurić, Ankica Čakardić

- Predstavljanje zbornika *Kultura, Drugi, žene*, ur. Jasenka Kodrnja, Svenka Savić i Svetlana Slapšak, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Hrvatsko filozofsko društvo – Plejada, Zagreb 2010. /
Presentation of *Kultura, Drugi, žene (Culture, Others, Women)*, edited by Jasenka Kodrnja, Svenka Savić and Svetlana Slapšak, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Hrvatsko filozofsko društvo – Plejada, Zagreb 2010

Predstavljajući / Presenter: Ana Maskalan

- Predstavljanje zbornika *Filozofija i suvremenost*, ur. Lino Veljak, Filozofski fakultet, Zagreb 2010. /
Presentation of *Filozofija i suvremenost (Philosophy and Contemporaneity)*, edited by Lino Veljak, Filozofski fakultet, Zagreb 2010

Predstavljajući / Presenter: Željko Pavić

- Predstavljanje knjige Nikole Petkovića *Identitet i granica. Hibridnost i jezik, kultura i građanstvo 21. stoljeća*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2010. /
Presentation of book by Nikola Petković *Identitet i granica. Hibridnost i jezik, kultura i građanstvo 21. stoljeća (Identity and Borderline. Hybridity and Language, Culture, and Citizenship of the 21st Century)*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2010

Predstavljajući / Presenter: Biljana Kašić

- Predstavljanje knjige Ivana Devčića *Filozofija povijesti i kulture Nikolaja A. Berdjajeva*, Glas Koncila, Zagreb 2010. /

Presentation of book by Ivan Devčić *Filozofija povijesti i kulture Nikolaja A. Berdjajeva (Nikolai A. Berdyaev's Philosophy of History and Culture)*, Glas Koncila, Zagreb 2010

Predstavljajući / Presenters: Borislav Dadić, Iris Tićac

- Predstavlanje zbornika *Vječno u vremenu. U čast Ivana Devčića*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2010. /

Presentation of *Vječno u vremenu. U čast Ivana Devčića (Eternity in Time. In Honor of Ivan Devčić)*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2010

Predstavljajući / Presenters: Aleksandra Golubović, Lino Veljak

SRIJEDA, 22. rujna 2010. / WEDNESDAY, September 22, 2010

Sekcija A (engleski & hrvatski) ::: Section A (English & Croatian)

Predsjedava / Chairperson: SANDRA RADENVIĆ

9:00–9:15 NUNZIO ALLOCCA (Italy/Italija): Body and Identity of Self: The Invention of Consciousness and the Problem of Animal Minds in Descartes and Locke / Tijelo i osobni identitet: otkriće svijesti i problem životinjskoga uma kod Descartesa i Lockeja

9:15–9:30 HRVOJE JURIĆ (Croatia/Hrvatska): Human Identity as a Cultural and Biological Construction / Ljudski identitet kao kulturna i biološka konstrukcija

9:30–9:45 BILJANA STOJKOVIĆ (Serbia/Srbija): Biology and Society: Use and Abuse of the Evolutionary Theory / Biologija i društvo: upotreba i zloupotreba teorije evolucije

9:45–10:00 SREĆKO GAJOVIĆ (Croatia/Hrvatska): Neurogenesis in the Adult Human Brain and Questions of Identity / Stvaranje novih živčanih stanica u mozgu odraslog čovjeka i pitanje osobnog identiteta

10:00–10:30 *Rasprava / Discussion*

10:30–10:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: DAŠA DUHAČEK

10:45–11:00 ANA MASKALAN, MIRJANA ADAMOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Identitet i tijelo / Identity and the Body

11:00–11:15 ADRIANA ZAHARIJEVIĆ (Srbija/Serbia): Jesu li guvernante bile žene? O identitetu *žene* / Had Governesses Been Women? On *Woman's* Identity

11:15–11:30 MILENA KARAPETROVIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): U sjeni avatara – o (re)konstrukciji ženskog identiteta / Shadowed by Avatar – About (Re)Construction of the Female Identity

11:30–12:00 *Rasprava / Discussion*

12:00–12:15 *Pauza / Break*

Sekcija B (hrvatski & engleski) :: Section B (Croatian & English)

Predsjedava / Chairperson: ANKICA ČAKARDIĆ

9:00–9:15 ENIS ZEBIĆ (Hrvatska/Croatia): Mogućnost liberalnog identiteta u totalitarnom sustavu / Is It Possible to Preserve Liberal Identity in Authoritarian System?

9:15–9:30 RAUL RAUNIĆ (Hrvatska/Croatia): Politika identiteta i demokratska pravednost / Politics of Identity and Democratic Fairness

9:30–9:45 JOSIP BERDICA (Hrvatska/Croatia): Uloga religijskog identiteta u društvu *razložnog pluralizma* / The Role of Religious Identity in the Society of *Reasonable Pluralism*

9:45–10:00 ŽELJKO SENKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Pluralizam i identitet kod Michela Foucaulta / Michael Foucault's Pluralism and Identity

10:00–10:30 *Rasprava / Discussion*

10:30–10:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: ATTILA PATÓ

10:45–11:00 ERIKA PRIJATELJ (Slovenia/Slovenija): Identities of Human Self / Identiteti čovjekova sebstva

11:00–11:15 MARJAN ŠIMENC (Slovenia/Slovenija): Personal Identity and Teaching Philosophy / Osobni identitet i nastava filozofije

11:15–11:30 ROZÁLIA KLÁRA BAKÓ (Romania/Rumunjska): Building Organizational Identities through Discursive Practices / Izgrađivanje organizacijskog identiteta kroz diskurzivne prakse

11:30–12:00 *Rasprava / Discussion*

12:00–12:15 *Pauza / Break*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: ALEKSANDRA GOLUBOVIĆ

9:00–9:15 BORISLAV DADIĆ (Hrvatska/Croatia): Metafizičke osnove identiteta ljudske osobe / Metaphysical Foundations of the Identity of a Human Person

9:15–9:30 MARKO VUČETIĆ (Hrvatska/Croatia): Identitet osobe i sloboda / Identity of Person and Freedom

9:30–9:45 ĆIRIL ČOH (Hrvatska/Kroatien): Identitet u bezdanu razdijeljenosti i nezasićenosti / Die durch Zerteilung und Unersättlichkeit der menschlichen Seele zerklüftete Identität

9:45–10:00 NIKOLA VRANJEŠ (Hrvatska/Croatia): Identitet i djelovanje / Identity and Action

10:00–10:30 *Rasprava / Discussion*

10:30–10:45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: BORISLAV DADIĆ

10:45–11:00 IVO DŽINIĆ (Hrvatska/Kroatien): Čovjek kao *animal symbolicum* / Mensch als *animal symbolicum*

11:00–11:15 MLADEN PLANINC (Hrvatska/Kroatien): Identifikacija subjekta i fenomen nasilja / Identifikation des Subjekts und das Phänomen der Gewalt

11:15–11:30 IRIS TIČAC (Hrvatska/Kroatien): Doprinos Edith Stein suvremenim raspravama o personalnom identitetu / Steins Beitrag zu heutigen Debatten zur personalen Identität

11:30–12:00 *Rasprava / Discussion*

12:00–12:15 *Pauza / Break*

PLENARNA PREDAVANJA ::: PLENARY LECTURES

Predsjedava / Chairperson: LINO VELJAK

12:15–12:45 NICOLAO MERKER (Italien/Italija): Was ist denn das „Volk“? Ein Beitrag zur Begriffsanalytik / Što je to 'narod'? Prilog analizi pojma

12:45–13:15 MARIEME HÉLIE LUCAS (Algeria & France / Alžir & Francuska): Under “Culture Arrest”: Identity Politics and the Struggle for Secularism of Women of Migrant Muslim Descent in France / U »kulturnom zatočeništvu«: politike identiteta i borba za sekularizam žena migrantskog muslimanskog porijekla u Francuskoj

13:15–13:30 Završna rasprava i zatvaranje simpozija /
Closing discussion and closing of the Symposium

13:30 *Ručak / Lunch*

15:00 Polazak organiziranog autobusa za Zagreb /
Departure of organized bus to Zagreb

**17. simpozij
PETRIĆ I RENESANSNE
FILOZOFSKE TRADICIJE**

**17th Symposium
PETRIĆ AND RENAISSANCE
PHILOSOPHICAL TRADITIONS**

SRIJEDA, 22. rujna 2010. / WEDNESDAY, September 22, 2010

Dolazak i smještaj sudionika u hotel *Kimen* u Cresu /
Arrival and accommodation of participants at *Kimen* Hotel, Cres

19:30 *Večera / Dinner*

ČETVRTAK, 23. rujna 2010. / THURSDAY, September 23, 2010

9:00–9:30 Otvaranje skupa i pozdravne riječi / Opening ceremony and greetings

Predsjedavaju / Chairpersons: IVICA MARTINOVIĆ & BRUNO ČURKO

9:30–10:15 *Uvodno predavanje / Introductory lecture*

ELISABETH VON ERDMANN (Bamberg): *Das Telos der Geschichte. Die Typologie als Denkform bei Franciscus Patricius / Telos povijesti. Tipologija kao forma mišljenja kod Frane Petrića*

10:15–10:30 *Rasprava / Discussion*

10:30–10:45 *Odmor / Break*

10:45–11:15 *Renesansna alkemija /
Renaissance alchemy*

Predsjedava / Chairperson: ERNA BANIĆ-PAJNIĆ

IGOR ŠKAMPERLE (Ljubljana): Iconografia alchemica nel Rinascimento. Un esempio: *Rosarium philosophorum* / Alkemijska ikonografija u doba Renesanse. Primjer: *Rosarium philosophorum*

SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR (Zagreb): Uloga duhovne komponente u alkemijskoj pretvorbi kod Giulija Camilla Delminija i Danijela Istranina / The role of spiritual component in alchemical transmutation with Giulio Camillo Delminio and Daniel of Istria

11:15–11:30 *Rasprava / Discussion*

11:30–11:45 *Odmor / Break*

11:45–12:15 *Hrvatski filozofi i znanstvenici u digitalnom svijetu /
Croatian philosophers and scientists in digital world*

Predsjedava / Chairperson: DAVOR BALIĆ

BRUNO ĆURKO (Zagreb): Prisutnost originalnih djela hrvatskih renesansnih filozofa u digitalnom svijetu / The presence of the original works of Croatian Renaissance philosophers in the digital world

ANKICA VALENTA (Zagreb): Mjesto Frane Petrića među hrvatskim velikanima od Hermana Dalmatina do Ruđera Boškovića – temeljem pretraživanja bibliografskih baza podataka / The position of Frane Petrić amongst foremost Croatian scientists according to bibliographical databases: from Hermannus of Dalmatia to Ruđer Bošković

12:15–13:00 *Radionica / Workshop*

13:00 *Ručak / Lunch*

16:00 Razgledavanje grada Cresa uz stručno vodstvo /
Sightseeing tour of the City of Cres with professional guide

19:00 *Predstavljanje knjige /
Book presentation*

Franciscus Patricius / Frane Petrić, *Discussionum peripateticarum tomus tertius / Peripatetičke rasprave: svezak treći*, uredile / edited by Mihaela Girardi-Karšulin & Olga Perić (Zagreb: Institut za filozofiju, 2009)

Sudjeluju / Participants: Erna Banić-Pajnić, Ivica Martinović, Olga Perić, Mihaela Girardi-Karšulin

20:00 *Večera / Dinner*

PETAK, 24. rujna 2010. / FRIDAY, September 24, 2010

9:00–9:45 *Hrvatska sastavnica renesansne filozofije /
Croatian component of the Renaissance philosophy*

Predsjedava / Chairperson: HEDA FESTINI

DAVOR BALIĆ (Osijek): Marulićev odnos prema filozofima u *Instituciji* / Marulić's attitude towards philosophers in *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*

VANJA FLEGAR (Zagreb): Alkemijsko-ijatrokemijska gledišta u prepisci Andrije Dudića od 1568. do 1573. godine / Alchemical and iatrochemical topics in Andrija Dudić's correspondence dated between 1568 and 1573

IVANA SKUHALA KARASMAN (Zagreb): Dva renesansna razumijevanja astrologije – Federik Grisogono i Juraj Dubrovčanin / Two Renaissance understandings of astrology: Federik Grisogono and Juraj Dubrovčanin

9:45–10:00 *Rasprava / Discussion*

10:00–10:15 *Odmor / Break*

10:15–10:45 *Iz riznice Petrićevih Discussiones peripateticae /
From the treasure of Petrić's Discussiones peripateticae*

Predsjedava / Chairperson: SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR

MIHAELA GIRARDI-KARŠULIN (Zagreb): Petrićeva borba s metodama / Petrić's struggle with methods

IVICA MARTINOVIĆ (Zagreb): Petrićevi prigovori Aristotelovu razumijevanju beskonačnosti / Petrić's objections to Aristotle's understanding of the infinite

10:45–11:00 *Rasprava / Discussion*

11:00–11:15 *Odmor / Break*

11:15–11:45 *Prilozi Petrićevoj biografiji /
Contributions to Petrić's biography*

Predsjedava / Chairperson: IGOR ŠKAMPERLE

PERSIDA LAZAREVIĆ DI GIACOMO (Pescara): Petrićevi talijanski paratekstovi / Petrić's Italian paratexts

KREŠIMIR ČVRLJAK (Zagreb): Opće i posebno u odnosima Frane Petrića i Ippolita Aldobrandinija / pape Klementa VIII. / Universal and particular in the relations between Frane Petrić and cardinal Ippolito Aldobrandini / Pope Clement VIII

11:45–12:00 *Rasprava / Discussion*

13:00 *Ručak / Lunch*

20:00 *Večera / Dinner*

SUBOTA, 25. rujna 2010. / SATURDAY, September 25, 2010

9:00–9:30 *Interpretacije renesansnih filozofa /
Interpretations of Renaissance philosophers*

Predsjedava / Chairperson: MIHAELA GIRARDI-KARŠULIN

LUKA BORŠIĆ (Zagreb): Leibnizov »Uvod« u Nizolijevu knjigu *De veris principiis* / Leibniz's "Introduction" to Nizolio's *De veris principiis*

FULVIO ŠURAN (Pula): L'etica di Giordano Bruno / Etika Giordana Bruna

9:30–9:45 *Rasprava / Discussion*

9:45–10:00 *Odmor / Break*

10:00–11:00 *Petrić i filozofija /
Petrić and philosophy*

Predsjedava / Chairperson: FULVIO ŠURAN

STJEPAN ŠPOLJARIĆ (Zagreb): *Fiore di virtù* kao izvor prvog Petrićeva susreta s filozofijom / *Fiore di virtù* as source of Petrić's first contact with philosophy

ESTELLA PETRIĆ-BAJLO (Zadar): G. Pomata, A. Grafton and E. Breisach on Petrić's place in historiography / G. Pomata, A. Grafton i E. Breisach o Petrićevu mjestu u historiografiji

HEDA FESTINI (Rijeka): Frane Petrić i Acastos, nastavak drugi / Frane Petrić e Acastos, la continuazione seconda

IVAN KAPEC (Zagreb): Mjesto i značenje trećeg fragmenta kaldejskih proštava u Petrićevoj *Novoj sveopćoj filozofiji* / The context and meaning of the third fragment of *Oracula Chaldaica* in Petrić's *Nova de universis philosophia*

11:00–11:15 *Rasprava / Discussion*

11:15–11:30 *Odmor / Break*

11:30–12:00 *Zaključno predavanje / Closing lecture*

Predsjedava / Chairperson: ELISABETH VON ERDMANN

ERNA BANIĆ-PAJNIĆ (Zagreb): Petrićev govor o govoru / Petrić's discourse on language

12:00–13:00 *Završna rasprava i zatvaranje skupa /
Closing discussion and closing of the Symposium*

Predsjedavaju / Chairpersons: IVICA MARTINOVIĆ & BRUNO ČURKO

14:00 *Ručak / Lunch*

Odlazak sudionika / Departure of participants

19. DANI FRANE PETRIĆA

Sažeci izlaganja

19th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Paper abstracts

**Međunarodni simpozij
PITANJA IDENTITETA**

**International Symposium
QUESTIONS OF IDENTITY**

SEAD ALIĆ

*Centre for Philosophy of Media and Mediological Research, Zagreb, Croatia /
Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja, Zagreb, Hrvatska*

VIOLENCE AND IDENTITY

Life is broadcasted before our eyes. We exist in a virtual manner. That puts into the question the very existence (as a passive acceptance).

The feeling of powerlessness is the product of formed non-identity, i.e. a product of all identities reduction to their roles suitable for media usage or to the roles/identities euthanatized by the media (such is the one of the viewer).

The idea of a man without properties (traits) was a hint of a man-viewer, a chameleon of the mass-media reality. It becomes what it looks at. He gives up of what is existing if it is not immersed in the electronic environment.

How to break the pattern? Life has offered answers and *Matrix* has shaped them into a convincing film message – kill! A man of a lost identity (McLuhan) is capable of killing in search of a bloody and realistic evidence of his own existence. Complete passivity and alienation suggest the opposite extreme: blood, murder, ‘activity’.

Being alive by killing – that is a product of at least two powerful influences. Verification of one’s own (lost) life through efficiencies of one’s own performance act (killing the Other), on the one side. On the other side, it is about dramaturgies which are directly transferred from movie narratives and computer war-games. Verification of one’s own life by killing the Other thus remains in the framework of the media and of the system of identity annihilation.

NASILJE I IDENTITET

Život se emitira pred našim očima. Postojimo na virtualan način. Put je to koji stavlja u pitanje samo postojanje (kao pasivno prihvaćanje).

Osjećaj nemoći proizvod je oblikovanog ne-identiteta, odnosno svodenja svih identiteta na medijski iskoristive ili medijima eutanazirane uloge – identitete (kao što je onaj gledatelja).

Ideja čovjeka bez svojstava (osobina) bio je nagovještaj čovjeka–gledatelja, kameleona mas-medijske zbilje. On postaje ono što gleda. On odustaje od onoga što postoji ako nije uronjeno u elektronički okoliš.

Kako probiti matricu? Život je ponudio odgovore, a *Matrix* ih je uobličio u uvjerljivu filmsku poruku – ubijati! Čovjek izgubljenog identiteta (McLuhan) sposoban je ubiti tragajući za krvavo-realističkim dokazom vlastitog postojanja. Potpuna pasivnost i otuđenost sugeriraju drugu krajnost: krv, ubojstvo, »aktivnost«.

Biti živ ubijajući. Proizvod je to najmanje dva snažna utjecaja. S jedne strane riječ je o vlastitom dokazivanju vlastitog (izgubljenog) života učinkovitošću vlastitog čina (ubijanja Drugoga). S druge strane, riječ je o dramaturgijama izravno preuzimanim iz filmskih priča i ratnih računalnih igara. Tako dokazivanje života ubijanjem Drugoga ne izlazi iz medija i sustava poništavanja identiteta.

NUNZIO ALLOCCA

*“Sapienza” University of Rome, Italy /
Sveučilište »La Sapienza« u Rimu, Italija*

BODY AND IDENTITY OF SELF: THE INVENTION OF CONSCIOUSNESS AND THE PROBLEM OF ANIMAL MINDS IN DESCARTES AND LOCKE

Descartes denied minds and any sort of soul to animals. He maintained that animals are mere machines, devoid of sensation, feeling and cognitive abilities. This view is based on a new mind–body dualistic scheme, engaged in the project of providing purely mechanistic explanations for all phenomena of material world. Unlike his predecessors, Descartes identifies the soul with the mind and the consciousness: reducing the living body to an automaton, he narrows the role of the soul by making it the principle of thought and per-

sonal identity, and removing it from other traditional manifestations of life (nutrition, growth, motion, reproduction). Not explicit in the *Meditationes de prima philosophia*, this explanation of the role of mechanistic explanation is central to Descartes' discussion of the difference between humans, animals and machines in the *Discours de la méthode*, Part Five. This must be considered the main background of John Locke's treatment of the identity of self in the chapter "Of Identity and Diversity" of his masterpiece *An Essay Concerning Human Understanding* (II, xxvii), and of his statements, very influent in many fields (philosophy of mind, psychology, ethics, law, politics, etc.): "Consciousness makes the same person"; "Consciousness alone makes self".

TIJELO I OSOBNI IDENTITET: OTKRIĆE SVIJEŠTI I PROBLEM ŽIVOTINJSKOGA UMA KOD DESCARTESA I LOCKEA

Descartes je negirao postojanje uma i duše u životinja. Ustrajao je u tvrdnji da su životinje puki strojevi, bez osjeta, osjećaja i kognitivnih sposobnosti. To je stajalište utemeljeno na novoj dualističnoj um–tijelo shemi, dijelu projekta koji nastoji mehanicistički objasniti sve fenomene materijalnog svijeta. Za razliku od svojih prethodnika, Descartes poistovjećuje dušu s umom i sviješću: reduciranjem živoga tijela na automat, on sužuje ulogu duše čineći je principom misli i osobnoga identiteta te odvajajući je od drugih tradicionalnih manifestacija života (hranjenje, rast, pokret, reprodukcija). Dok u *Razmišljanjima o prvoj filozofiji* o tome ne govori eksplicitno, u *Raspravi o metodi* (peti dio) objašnjenje o ulozi mehanicističkog tumačenja zauzima središnju ulogu u Descartesovoj raspravi o razlici između ljudi, životinja i strojeva. Ono predstavlja i osnovnu pozadinu Lockeova promišljanja o osobnom identitetu u poglavlju »O istovjetnosti i različitosti« njegova remek-djela *Ogledi o ljudskom razumu* (II, xxvii), kao i njegovih izjava, vrlo utjecajnih u mnogim područjima (filozofija uma, psihologija, etika, pravo, politika itd.): »Svjesnost stvara istu osobu; »Samo svijest stvara sebstvo«.

MARTIN ALONSO

*Documentation and Studies for Peace Center, Bilbao, Spain /
Centar za dokumentaciju i mirovne studije, Bilbao, Španjolska*

IDENTITY AS A RHETORICAL DEVICE

Of the plural dimensions of collective identity, this presentation explores identity as a rhetorical device. The identity tag is a case in point of pragmatic effectiveness: once stated, identity establishes its own reality, a reality endowed with a self-replicating property. The identity narrative congregates a set of features accounting for its character of informal ideology or program by default. Constitutive rhetoric, narrative construction, genealogical chain and causal inversion are relevant components of the set. Accordingly, the symmetry of the device is completed with the criminal tautology culminating in the purification, purging and extermination of exponents of otherness. Mass destruction in the last century – totalitarianism, colonialism, ethno-nationalism – has been tributary to the identity paradigm.

IDENTITET KAO RETORIČKA FIGURA

Između pluralnih dimenzija kolektivnog identiteta, u ovome se radu istražuje identitet kao retorička figura. Oznaka 'identitet' predstavlja specifičan primjer pragmatičke učinkovitosti: jednom određen, identitet ustanovljava svoj vlastiti realitet, obdaren samo-replicirajućim vlasništvom. Narativ identiteta okuplja set osobina računajući na karakter neformalne ideologije ili programa kao zadan. Konstitutivna retorika, narativna konstrukcija, genealoški niz i kauzalna inverzija predstavljaju relevantne sastavnice seta. U skladu s time, simetrija figure je dovršena s kaznenom tautologijom koja kulminira u pročišćenju, propuhivanju i iskorjenjivanju eksponenata drugosti. Masovna razaranja u prošleme stoljeću – totalitarizam, kolonijalizam, etnonacionalizam – pridonijeli su paradigmi identiteta.

IVAN ANDRIJANIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

CONTROVERSY OVER CONTINUITY OF THE SELF AND THE PROBLEM OF PERSONAL IDENTITY IN INDIAN PHILOSOPHY

In this presentation I would like to present the debate over the problem of the continuity of the self as a key feature for the establishment of the doctrine of personal identity in different schools of Indian philosophy. The diachronic problem of personal identity is the problem of specifying what it is that makes a person the same person over time. On the one side, the main participants in this debate were Brahmanical schools such as Nyāya and Pūrva-mīmāṃsā, which regarded the self as a transcendent subject of consciousness and cognition. That continuous self is the bearer of the personal identity in these philosophies. Advaita-vedānta reshaped this doctrine in a special way in order to harmonize it with its extreme monism and in order to defend the doctrine of the unchanged identity from the Buddhist critique. These schools actually inherited the doctrine of the self from upaniṣads, ancient texts which are regarded as sacred in Brahmanism. On the other side, there were different Buddhist schools with their causal doctrine of the momentariness of all phenomena which are dependently arisen. They mutually establish one another without any continuous transcendent support. This means that Buddhists criticized every attempt to establish the self as a metaphysical entity as an integral part of their soteriological praxis. I would like to show that the debate over the continuity of the self and personal identity has an eschatological context in the Buddhist philosophy and a hermeneutical context in the Brahmanical philosophy. I hope that the insights coming out of this polemic can be fruitful for deepening the debate over aspects of the problems of identity in Western philosophy.

PRIJEPOR O KONTINUITETU SOPSTVA I PROBLEM OSOBNOGA IDENTITETA U INDIJSKOJ FILOZOFIJI

U ovome bih referatu predstavio raspravu o problemu kontinuiteta sopstva koja je ključna za uspostavu nauka o osobnom identitetu u različitim školama indijske filozofije. Dijakronijski problem osobnoga identiteta predstavlja problem određivanja što je to što osobu čini istom osobom u različitim vre-

menskim odsjećima. Na jednoj su strani glavni sudionici te rasprave brahmanističke škole Nyāya i Pūrva-mīmāṃsā po kojima je sopstvo transcendentni podmet svijesti i spoznaje. To je trajno sopstvo nositelj osobnoga identiteta u tim filozofijama. Advaita-vedānta je na poseban način preoblikovala taj nauk kako bi ga uskladila sa svojim krajnjim monističkim nazorima kao i zato da bi nauk o nepromjenjivosti identiteta što spremnije branila od buddhističke kritike. Sve su ove škole nauk o sopstvu preuzele iz upanišadi, starodrevnih tekstova koji se u brahmanizmu smatraju svetima. Na drugoj su strani stajale buddhističke škole sa svojim kauzalnim naukom o trenutačnosti svih uvjetovano nastalih pojava. One međusobno uspostavljaju jedna drugu bez ikakvoga trajnoga transcendentnog potpornja. To znači da su buddhisti osporavali svaki pokušaj uspostave sopstva kao metafizičkoga čimbenika kao dio vlastite soteriološke prakse. Htio bih pokazati da je rasprava o kontinuitetu sopstva i osobnome identitetu u buddhista smještena u eshatološki kontekst, dok je ista rasprava u brahmanističkoj filozofiji više smještena u hermeneutički kontekst. Nadam se kako će uvidi proizašli iz tih rasprava obogatiti rasprave o aspektima problema identiteta u zapadnoj filozofiji.

ALEXANDRA BAIN

*Religious Studies Department, St. Thomas University, Fredericton, Canada /
Odjel za religijske studije, Sveučilište Sv. Tome, Fredericton, Kanada*

FOOD AND ISLAMIC IDENTITY

The role and meaning of food and its ritual practices is an area of study that has received little attention in the Muslim world. The Qur'an itself frequently mentions the importance of food as a blessing from God, a way of expiating sins, and of training one's ego. Prophetic medicine, or *tibb al-nabawi*, based largely upon the food practices of the Prophet Muhammad, has helped to shape the way of life of Muslims around the world. In many, if not most, Islamic rituals, food, its preparation and consumption play an important role. Food metaphors have always played an important role in Sufi poetry and training, and for many Muslim women domestic food rituals are a significant outlet of spiritual expression. Perhaps most importantly, in any discussion of areas such as the Balkans where Muslims live side-by-side with neighbours of other religious faiths, the avoidance of certain foods (particularly pork and alcohol) serves as a marker of Islamic identity.

Based upon several years of research in the Muslim world, including the Balkans (primarily Bulgaria, Croatia and Bosnia), as well as the Balkan diaspora in North America, this paper will examine the role and meaning of food, especially its ritual preparation and consumption, in building and maintaining Islamic identity.

HRANA I ISLAMSKI IDENTITET

Uloga, značenje i ritualne prakse hrane predstavljaju područje istraživanja za koje ne postoji veliki interes u muslimanskim zemljama. Kur'an često ističe značaj hrane kao Božjeg blagoslova, načina okajavanja grijeha i uvježbavanja ega pojedinca. Proročka medicina, ili *tibb al-nabawi*, uglavnom temeljena na odnosu prema hrani proroka Muhameda, pomogla je oblikovati način života Muslimana širom svijeta. U mnogim, ako ne i svim, islamskim ritualima, hrana, njena priprema i konzumacija imaju važnu ulogu. Metafore hrane oduvijek su imale važnu ulogu u poeziji i izobrazbi Sufija, a za mnoge Muslimanke kućni rituali oko hrane predstavljaju važan način duhovnog izražavanja. Možda je najvažnije, u svakoj raspravi o područjima poput Balkana gdje Muslimani žive u susjedstvu s drugim religioznim uvjerenjima, izbjegavanje određene hrane (posebno svinjetine i alkohola), kao obilježje islamskog identiteta.

Temeljen na nekoliko godina istraživanja muslimanskog svijeta, uključujući i Balkan (primarno Bugarsku, Hrvatsku i Bosnu), kao i balkanske dijaspore u Sjevernoj Americi, ovaj će rad istražiti ulogu i značenje hrane, posebno njene ritualne pripreme i konzumacije, u izgrađivanju i održavanju islamskog identiteta.

ROZÁLIA KLÁRA BAKÓ

*Social Sciences Department, "Sapientia" University of Transylvania, Romania /
Odjel društvenih znanosti, Sveučilište »Sapientia« u Transilvaniji, Rumunjska*

BUILDING ORGANIZATIONAL IDENTITIES THROUGH DISCOURSIIVE PRACTICES

Identity-building processes have gained increasing role in scholarly approach to organizations from the past two decades of the 20th Century. Globalization, information society development and the dynamic of social change have brought about cultural diversity of organized action, encouraging theoretical and practical approaches to organizations as cultures.

Research in organizational cultures differ in their focus and methodology, drawing insightful conclusions by comparing different nations (Hofstede, 2001), departmental structures (Handy, 2004), or professions (Schein, 2005). We propose a comparative approach to identity building processes through the lens of these perspectives.

Leaders are cornerstones of identity-building in their organizations (Bakó, 2009). A discourse analysis of leaders' formal and informal messages by looking at "presentational rhetoric" and "operational rhetoric" (Van Maanen & Schein, 1979) gives us a clue on the type of culture they are keen to build.

IZGRAĐIVANJE ORGANIZACIJSKOG IDENTITETA KROZ DISKURZIVNE PRAKSE

Proces izgradnje identiteta je tijekom posljednjih dvaju desetljeća 20. stoljeća zauzimao sve veću ulogu u istraživačkim pristupima organizacijama. Globalizacija, razvoj informacijskog društva i dinamika društvene promjene doveli su do kulturne raznolikosti organiziranog djelovanja, potičući teorijske i praktične pristupe organizacijama kao kulturama.

Istraživanje organizacijskih kultura se razlikuje u svojim usmjerenjima i metodologiji, dovodeći do pronicljivih uvida kroz usporedbu različitih nacija (Hofstede, 2001), struktura područja (Handy, 2004) ili profesija (Schein, 2005). Kroz očište tih perspektiva, ponudit ćemo komparativan pristup procesu izgradnje identiteta.

Vođe su uporišta za izgradnju identiteta u svojim organizacijama (Bakó, 2009). Diskurzivna analiza njihovih formalnih i neformalnih poruka, promotrenih kroz »prezentacijsku retoriku« i »operativnu retoriku« (Van Maanen & Schein, 1979), daje naznaku o tipu kulture koju su skloni izgrađivati.

PAVO BARIŠIĆ

*Institut für Philosophie, Zagreb & Philosophische Fakultät, Universität Split, Kroatien /
Institut za filozofiju, Zagreb & Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska*

IDENTITÄT UND PLURIPERSPEKTIVISMUS DER WAHRHEIT BEI HEGEL

Im Gegensatz zur Schellingschen Theorie der ‚absoluten Identität‘, die unmittelbar von der ‚ewigen Wahrheit‘ und ‚Unendlichkeit‘ ausgeht, lehnte He-

gel den abstrakten Identitätsbegriff als bloß ‚subjektive Reflexion‘ des Verstandes ab. Während Schelling in seinem Identitätssystem der Philosophie auf die Identität von Sein und intellektueller Anschauung, von Realität und Idealität, von Natur und Geist hinwies, bezeichnete Hegel den Standpunkt, dass nämlich ‚die absolute Identität nicht Ursache des Universums, sondern das Universum selbst‘ sei, als Ausdruck der ‚ganz abstrakten Diesselbigkeit‘. Im Vortrag geht es um die Perspektive der Wahrheit, die Hegel mit der Kritik der Identität und ‚Einerleiheit‘ als ‚Unwesen der Abstraktion‘ eröffnete. Seine Auffassung der Philosophie als Wissenschaft des Absoluten begründet einen konkreten und prozessualen Identitätsbegriff, in dem sich der geschichtliche Pluriperspektivismus der Wahrheit widerspiegelt. Die Wahrheit offenbart die Identität des Geistes mit sich in verschiedenen Perspektiven.

IDENTITET I PLURIPERSPEKTIVIZAM ISTINE U HEGELA

Nasuprot Schellingovoj teoriji »apsolutnoga identiteta«, koja neposredno polazi od »vječne istine« i »beskonačnosti«, Hegel je odbacio apstraktni pojam identiteta kao puku »subjektivnu refleksiju« razuma. Dok je Schelling u svom filozofijskom sustavu identiteta ukazivao na identitet bitka i intelektualnoga zora, zbiljnosti i idealnosti, prirode i duha, Hegel je to stajalište, naime da »apsolutni identitet nije uzrok univerzuma nego univerzum sam«, označio izrazom »posvemašnje apstraktne istosti«. U predavanju je riječ o perspektivi istine koju je Hegel otvorio kritikom identiteta i »svejednakosti« kao »nebića apstrakcije«. Njegovo shvaćanje filozofije kao znanosti apsolutnoga utemeljuje konkretni i procesualni pojam identiteta u kojemu se zrcali povijesni pluriperspektivizam istine. Istina objavljuje identitet duha sa sobom u različitim perspektivama, a ne u apstraktnoj istosti.

JOSIP BERDICA

*Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

ULOGA RELIGIJSKOG IDENTITETA U DRUŠTVU RAZLOŽNOG PLURALIZMA

Problem identiteta, kojeg je u središte postavila moderna, danas se razmatra kao predmet teške zabrinutosti i vrućih prijedloga. U vrijeme »tekuće

modernosti«, ovim izlaganjem želimo obratiti osobitu pozornost na stavove prema religiji općenito i identitetu koji iz nje proizlazi, u okvirima suvremene političke kulture demokratskog društva. Govorimo o stvarnosti društva obilježenog raznolikošću vjerskih, filozofskih i moralnih obuhvatnih doktrina, koju na tragu Rawlsove političke filozofije, opisujemo kao *razložni pluralizam*. Čini se da upravo uloga *religijskog identiteta* u društvu razložnoga pluralizma obuhvatnih doktrina postaje jedna od temeljnih u suvremenim raspravama oko mjesta i uloge religije općenito unutar dominantne liberalne ustavne demokracije.

THE ROLE OF RELIGIOUS IDENTITY IN THE SOCIETY OF *REASONABLE PLURALISM*

The issue of identity, that Modernism has put in the focus, is today considered as an issue of considerable concern and serious disputes. In the time of liquid modernity this presentation aims at drawing special attention to attitudes towards religion in general and identity deriving from it, within the framework of modern political culture of a democratic society. We refer to the reality of a society marked by diversity of religious, philosophical and moral comprehensive doctrines described as *reasonable pluralism* in accordance with Rawls' political philosophy. It seems that the very role of *religious identity* in the society of reasonable pluralism of comprehensive doctrines has become basic in contemporary discussion on the place and role of religion in general within dominant liberal constitutional democracy.

LUKA BOGDANIĆ

Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia

NACIONALNI IDENTITET I TERITORIJI

Je li teritorijalnost *conditio sine qua non* nacionalnog identiteta, osnovno je pitanje kojim se bavi izlaganje. U svijetlu teza K. Rennera, E. Kristana, pa i O. Bauera, želi se razložiti zasnovanost i funkcionalnost poimanja nacionalnog identiteta kao ne nužno ovisnog o teritoriju. Nije slučajno što je takvu tezu, prema kojoj teritorij nije nužan konstituens nacije, zastupao tzv. »Židovski Bund«, jedna od najvećih i najbolje organiziranih socijaldemokratskih partija

na prijelazu 19. u 20. stoljeće u Istočnoj Europi. Nije slučajno, jer je evidentno da pitanje o teritorijalnosti nacije ima svoj konkretni povijesni primjer u problematici židovskog identiteta. Istovremeno, postavlja se pitanje mogu li preispitivanja teoretsko-praktičnih postavki Bunda i austrijske socijaldemokracije biti od pomoći i danas, kada se pokušava promisliti problem integracije imigrantskih radnih masa u Europskoj Uniji? Isto tako, postavlja se pitanje kako poimanje nacije može biti oruđe u obuzdavanju populizama i lokalizama koji se učestalo javljaju kao epifenomeni europskih integracijskih procesa? No da bi se odgovorilo na to, potrebno je promisliti i analizirati odnos teritorija i nacionalnog identiteta.

NATIONAL IDENTITY AND LAND

If the territoriality is *conditio sine qua non* of national identity, is the question behind this work. In light of the conceptions of K. Renner, E. Kristan and O. Bauer, author wants to question the concept of national identity as a concept that is not necessarily linked to the territory. It is not a coincidence that a similar argument, whereby the territory is not necessarily the constitutive part of the nation, was embraced by the so-called “Jewish Bund”, one of the biggest and best organised social-democratic parties between the nineteenth and the twentieth century in Eastern Europe. This was not casually, since the national question in its relation to the territorial problem has its concrete example in the Jewish identity case. On the other hand, this paper intends to investigate whether the reconsideration of the theoretical-practical conceptions of the Bund and of the Austrian social-democratic can even be helpful today, while trying to rethink the issue of immigration within the European Union.

DUBRAVKA BOGUTOVAC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

TVORBA NARATIVNOG IDENTITETA U ROMANIMA *MAUROV POSLJEDNJI UZDAH* SALMANA RUSHDIEA I *STO GODINA SAMOĆE* G. G. MÁRQUEZA

U radu se analizira uloga sjećanja i pamćenja u konstituiranju narativnog identiteta na primjerima romana *Maurov posljednji uzdah* Salmana Rushdiea i

Sto godina samoće G. G. Márqueza. Polazeći od sintagme *skladišta pamćenja čovječanstva* iz prvog od navedenih romana, propituje se pojam pamćenja i njegovga skladištenja, počevši od prvog teorijskog uskladištenja toga pojma u Foucaultovoj arheologiji humanističkih znanosti. Preobrazbom pojma pamćenja ulaskom individuuma u polje znanja (krajem 18. st.) pamćenje prestaje biti privilegijom velikih povijesnih subjekata i postaje arhivska građa. Pamćenje se tako očituje kao kompleksan mehanizam proizvodnje tekstova (Lachmann), čija je uloga održavanje životne ravnoteže kulture u njezinim pokušajima samoopisa. Analiza ovih dvaju romana prikazuje mehanizme *stroja* za pamćenje, koji implicira znanje kao poziciju unutar sistema spoznaje. Stroj za pamćenje transformira se u stroj za pripovijedanje, čime se osporava ideja povlaštene pozicije, kao i autentičnosti priče.

THE CONSTITUTION OF THE NARRATIVE IDENTITY
IN THE NOVELS *MAUR'S LAST SIGHT* BY SALMAN
RUSHDIE AND *ONE HUNDRED YEARS OF SOLITUDE*
BY G. G. MÁRQUEZ

The paper discusses the role of recollection and memory in the constitution of the narrative identity, taking as a reference the novels *Maur's Last Sight* by Salman Rushdie and *One Hundred Years of Solitude* by G. G. Márquez. The concept of the memory and its storage is questioned beginning with its first theoretical storage in the Foucault's archaeology of the humanistic sciences. Following the entrance of the individual into the field of knowledge (in the end of the 18th century), the concept of memory undertakes the transformation: it stops being the privilege of the great historical subjects and becomes archive material. The memory is therefore manifested as a complex mechanism of the text production (Lachmann) that conserves the balance of culture in its attempts of self description. The analysis of these novels is concentrated on the memory-machine mechanisms, which imply knowledge as a position inside the system of cognition. The memory-machine transforms into the narration-machine, thus disputing the idea of the privileged position, as well as authenticity of the narrative.

NOËLLE BURGI

European Center for Sociology and Political Sciences, Sorbonne & Center for Political Research, Sorbonne, University of Paris, France /

Europski centar za sociologiju i političke znanosti, Sorbona & Centar za politička istraživanja, Sorbona, Sveučilište u Parizu, Francuska

“MODERN” SOCIAL POLICIES, WOUNDED IDENTITIES: A POLITICAL DILEMMA FOR EUROPE

Identity becomes a question when “the time of finite worlds begins”, when the old gives way to new and uncertain pathways to the future. In such times of discontinuity – for instance, the great industrial and economic transformation of the nineteenth century or the troubled interwar years in modern European history – a search for meaning begins. To create a new “living memory” out of the dying embers of the past, history, life-experiences, cultural heritages, political and social identities are reinterpreted and reinvented.

Today, a world is ending and its landmarks are fast fading. Powerful global trends are at work comprehensively reshaping social life: political forces are being recomposed, the role of the State and of government intervention are being redefined, whatever the successes and failures of the European project, decisive steps have been made towards European unification, work and industrial process are being radically transformed by technological changes and market liberalization. These contours of the new are apparent but are not always fully grasped and much less mastered. Indeed, ever larger parts of society seem bewildered and at a loss before the pace and scale of a mutation which challenges our basic assumptions and modes of existence, hence our individual and collective sense of self.

This feeling of a loss of control and purpose is not limited to the governed. “Globalization” seems to be conspiring to deprive government and the political class of their ability to act in the concrete, to deal with change, to maintain social cohesion, to plot a course for the future. Indeed, the erosion of the sovereignty of the nation-state has increasingly made governance into a technical exercise where the management of constraints prevails over the freedom of political imagination. For political leaders this raises the inescapable question: how to act in the symbolic realm to maintain social cohesion, mobilize citizenry around shared values, and create new meaningful identifications when they themselves seem at a loss as to how to govern? How indeed can government instill sense and give meaning or imaginative vitality to public policies

whose ambitions are reduced to adapting society to the harsh realities of an impersonal global economic order?

Focusing on the European unification project and drawing my analysis on different sources (among others on my fieldwork), I will argue that the issue at stake here has little to do with the multicultural realities of the European *ensemble* or with the historical “pathway dependencies” that characterize actual and potential future Member States. Rather, the “Questions of Identity” that arise recurrently all over Europe derive above all from the progressive destruction of the historical social states and the incapacity, if not the unwillingness of the elites to devise alternative social protection policies. Far from promoting a *balanced* social and economic development, which would in turn create a new sense of shared purpose and belonging, the social policies devised and implemented in the name of “modernization”, economic “recovery” and/or “growth” subtly impose a war of all against all that destroys social solidarity, denies fairness, generalizes and gradually institutionalizes social precariousness, and finally favors authoritarian styles of public and private government. In the process, collective as well as individual identities are gravely wounded.

»MODERNE« SOCIJALNE POLITIKE, RANJENI IDENTITETI: POLITIČKA DILEMA ZA EUROPU

Identitet postaje pitanjem kad »započne vrijeme konačnih svjetova«, kad staro otvori put novim i nesigurnim putovima u budućnost. U takvim vremenima diskontinuiteta – primjerice, velike industrijske i ekonomske transformacije u 19. stoljeću ili nemirne godine između dva svjetska rata u modernoj europskoj povijesti – započinje potraga za smislom. Za stvaranje novog »živog pamćenja« iz umirućeg žara prošlosti, povijest, životna iskustva, kulturno naslijeđe, politički i društveni identiteti su reinterpretirani i nanovo osmišljeni.

Danas, svijet dolazi kraju i njegova obilježja brzo blijede. Djeluju moćni globalni trendovi koji sveobuhvatno preoblikuju društveni život: političke snage se preslaguju, redefinišu se uloge države i vladinih intervencija, kojigod bili uspješni i promašaji europskog projekta, odlučni koraci su učinjeni prema ujedinjenju Europe, tehnološke promjene i liberalizacija tržišta radikalno transformiraju rad i industrijski proces. Ove konture novoga su očigledne, no ne uvijek i posve zahvaćene te znatno manje ovladane. Zaista, čak se i veći dijelovi društva čine zbuđenima i izgubljenima pred brzinom i razmjerom mutacije koja izaziva naše temeljne pretpostavke i moduse postojanja, time i našeg individualnog i kolektivnog osjećaja sebstva.

Ovaj osjećaj gubitka kontrole i svrhe nije ograničen na one kojima se upravlja. Čini se da »globalizacija« kuje urotu za lišavanje vlasti i političke klase njihove sposobnosti za djelovanje u konkretnom, za nošenje s promjenom, za održavanje socijalne kohezije, za planiranje pravca budućnosti. Zaista, erozija suvereniteta nacije-države pojačano nagoni vlast na tehničko djelovanje gdje menadžment ograničavanja prevlada nad slobodom političke imaginacije. To potiče neizbježno pitanje za političke vođe: kako djelovati u simboličkom području i zadržati socijalnu koheziju, mobilizirati građanstvo oko zajedničkih vrijednosti i kreirati nove smislene identifikacije, dok se oni sami čine izgubljenima pred tim kako vladati? Doista, kako vlast može uliti osjećaj i dati smisao ili imaginacijsku živost javnim politikama čije su ambicije reducirane na prilagodbu društva surovim realnostima bezličnog globalnog ekonomskog poretka?

Usmjeravajući se na projekt ujedinjenja Europe i crpeći iz različitih izvora (između ostalog i iz moga područja), argumentirat ću da pitanje o kojem je riječ ima malo veze s multikulturnim realnostima europskog *ensemblea* ili s povijesnim »putovima ovisnosti« koji karakteriziraju stvarnu i moguću budućnost država članica. »Pitanje identiteta«, koje se opetovano pojavljuje širom Europe, proizlazi prije svega iz napredujuće destrukcije povijesnih društvenih stanja i nesposobnosti, ako ne i nevoljkosti, elita za osmišljavanje alternativnih politika socijalne zaštite. Daleko od promoviranja *uravnoteženog* društvenog i ekonomskog razvoja, koji bi mogao stvoriti novi osjećaj zajedničkog smisla i pripadanja, socijalne politike, osmišljene i implementirane u ime »modernizacije«, ekonomskog »oporavka«, i/li »rasta«, suptilno nameću rat svih protiv svijeta koji razara društvenu solidarnost, negira pravednost, uopćava i postepeno institucionalizira društvene neizvjesnosti, te naposljetku pogoduje autoritarnom stilu javne i privatne vlasti. Kolektivni, kao i individualni identiteti u tom su u procesu ozbiljno ranjeni.

MARINA CALLONI

Department of Sociology and Social Research, University of Milano-Bicocca, Italy / Odsjek za sociologiju i društvena istraživanja, Sveučilište Milano-Bicocca, Italija

DOES A EUROPEAN IDENTITY EXIST?

While in ancient philosophy identity had an ontological meaning referring to a continual and fixed personality, in modernity this construct acquires a collective and dialectic meaning. Thanks to Hegel's concept of recognition

and the questioning of an idea of essence as an unchangeable determination, identity becomes an interpersonal and dynamic element.

In modern political theory and history there are thus two different and conflicting traditions of collective identity: the former is based on the idea of the immutability of a community in relation to a common past, while the latter is built up on an idea of culture as a incessant process, which determines continuous changes and exchanges among interested social actors.

While the ontological approach has determined in the nineteenth century the affirmation of the idea, practice and ideology of the nation-State as a homogeneous body, the cultural approach has determined a relativistic interpretation of political communities as a social construct, which is continuously modified and even “imagined”.

These two opposite perspectives are at the basis of present debates on multiculturalism and the notion of European identity.

However, what does ‘European identity’ mean? Can it be an “ontological” approach applied to the construction of a European citizenship and the enlargement of the European Union towards East? Or can a common European political identity be conceived only in pluralistic terms as inclusive of diversities?

While an ontological perspective was rejected (like in the case of the refusal to mention the common Christian roots as a basis for Europe), a dynamic notion of identity for the construction of a democratic European Union seems to have been accepted. Elements which seem to join people in the EU, having different cultural backgrounds, are not a common past or a religious tradition but the “universal values of human dignity, freedom, equality and solidarity” (*Charter of Fundamental Rights of the European Union*, now included in the *Lisbon Treaty*, signed in 2009).

Within this analytical frame, the following paper is aimed at investigating the complexity of the process of political unification in Europe, in relation to the variegated histories and traditions of European countries. At this regard, the role that political imaginaries about borders and “imagined communities” have in the construction of a both inclusive and exclusive European Union will be stressed.

POSTOJI LI EUROPSKI IDENTITET?

Dok je u antičkoj filozofiji identitet imao ontološki smisao referirajući se na stalnu i fiksiranu osobnost, u modernosti taj konstrukt zadobiva kolektivni i dijalektički smisao. Zahvaljujući Hegelovom pojmu prepoznavanja i propitivanju ideje biti kao nepromjenjive odrednice, identitet je postao međuljudskim i dinamičnim elementom.

U modernoj političkoj teoriji i povijesti tako postoje dvije različite i suprotstavljene tradicije kolektivnog identiteta: prva je temeljena na ideji o postojanosti zajednice u relaciji sa zajedničkom prošlošću, dok je potonja izgrađena na ideji kulture kao stalnog procesa, koji determinira neprekidne promjene i razmjene između zainteresiranih društvenih aktera.

Dok je ontološki pristup u 19. stoljeću odredio afirmaciju ideje, prakse i ideologije nacije-države kao homogenog tijela, kulturni pristup je odredio relativističku interpretaciju političkih zajednica kao društvenog konstrukta koji je neprekidno mijenjan, čak i »izmišljen«.

Navedene dvije nasuprotne perspektive predstavljaju temelj današnjih rasprava o multikulturalizmu i pojmu europskog identiteta.

Međutim, što znači 'europski identitet'? Može li on biti »ontološki« pristup primijenjen na konstrukciju europskoga građanstva i proširenje Europske unije prema istoku? Ili zajednički europski identitet može biti osmišljen samo u pluralističnim terminima kao uključenje različitosti?

I dok je ontološka perspektiva odbačena (kao u slučaju odbijanja spominjanja kršćanskih korijena kao temelja Europe), čini se da je za konstrukciju demokratske Europske unije prihvaćen dinamički pojam identiteta. Elementi za koje se čini da ujedinjuju ljude u EU, koji imaju različita kulturna naslijeđa, nije zajednička prošlost ili religijska tradicija, nego »univerzalne vrijednosti ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti« (*Povelja EU-a o temeljnim pravima*, sada uključena u *Lisabonski ugovor*, potpisan 2009.). Unutar analitičkog okvira, ovaj rad smjera istražiti kompleksnost procesa političkog ujedinjavanja u Europi, povezano s raznolikim povijestima i tradicijama europskih država. S obzirom na to, naglasit će se uloga koju imaju politički prividi o granicama i »zamišljenim zajednicama«, u izgradnji kako uključive tako i isključive Europske unije.

KREŠIMIR CEROVAC

Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia

ZNANOST I RELIGIJA U KRIZI IDENTITETA

Vrlo često se znanost i religiju predstavlja kao dvije međusobno suprotstavljene strane: u religiji tradicija i autoritet zauzimaju središnje mjesto, a znanost je specifična po otvorenosti za kritiku.

Ipak mnogi teolozi i znanstvenici govore danas o potrebi međusobnog povezivanja znanosti i religije, dviju vodećih sila u ljudskom životu. No, s obje se strane vrlo često nude samo općenitosti, a ne i konkretne materijalne pojedinosti, što ukazuje na manjak kompetencije u oba područja. Zapravo, ta općenitost pokazuje da i znanost i religiju zahvaća *kriza identiteta*.

Stvarni izvor te krize identiteta leži u činjenici da su znanstvenici, u velikoj mjeri, prestali biti službeni glasnogovornici onoga što znanost jest. Slika znanosti, koja se oživljava u društvu u cjelini, pa čak i unutar akademskih krugova, određena je onime što filozofi i povjesničari znanosti, te pisci o znanosti, o njoj govore. Znanost biva uključena u krizu identiteta onda kad zanemaruje vlastitu metodu ili kad prepušta filozofima, željnim promicanja agnosticizma i subjektivizma, da preuzimaju ulogu glasnogovornika u ime znanosti.

Dok bi lijek za krizu identiteta znanosti trebao biti relativno jednostavan, lijek za krizu identiteta religije je daleko složenija stvar. U svakom slučaju, teolog koji govori o odnosu između znanosti i religije trebao bi ponajprije jasno naglasiti koju religiju on to zastupa. Konstruktivan dijalog u prvom redu zahtijeva i bogatiji opis vjere i skromniju procjenu znanosti.

Sukob se također može umanjiti korištenjem pristupa koji omogućuje teorija socijalnog identiteta: dekategoriizacijom, unakrsnom kategoriizacijom i rekategoriizacijom.

SCIENCE AND RELIGION IN IDENTITY CRISIS

Very often science and religion are represented as being against each other: tradition and authority occupy a central place in religion, while science is characterized by its openness to criticism.

However, many theologians and scientists today speak about need of the mutual integration of science and religion, these two paramount forces in human life. But from both sides all too often only mere generalities rather than tangible specifics are offered. This may already indicate a lack of simultaneous competence in both fields. Actually, those generalities suggest that an *identity crisis* may be enveloping both science and religion.

The real source of that identity crisis lies in the fact that scientists have, to a considerable degree, ceased being the official spokesmen of what science is about. The image of science as entertained by society at large, and even within academic circles, is now determined as much by what philosophers and historians of science, and mere science writers, state about science. Science becomes involved in an identity crisis only when it ignores its own method or when it lets philosophers, eager to promote their agnosticism and subjectivism, to take over as the spokesmen for science.

Whereas the cure for the identity crisis of science should seem relatively simple, the cure for the identity crisis in religion is a far more serious matter. At any rate, any theologian who speaks about the relation of science and religion should first come clean as to what religion he stands for.

Constructive dialogue first requires both a richer description of faith and a more modest assessment of science. Conflict may also be diminished by using approaches such as those of social identity theory: decategorisation, cross-categorisation and recategorisation.

ANKICA ČAKARDIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

WHY WE NEED IDENTITY?

We will try to ask a question of authenticity is the notion of identity and its non-reconstructive forms. Identity is term that is placed between the derogation and impressions; we can not use it in essential, indivisible, unique and total sense and yet without it is impossible to think, we need it into a certain detotalised and out-paradigmatic meaning. We will offer the central place of identity in the position that the term takes by the questions of politics and activities (identity politics), in the interpellation of discourse and practice, at the spot of the *stitching point* (Hall). Therefore, we will analyze formal-substantive theoretical and practical scopes of the terms ‘subject’, ‘subjectification’, ‘identity’, ‘identification’, ‘individual’, ‘person’, ‘self’, ‘difference’ and ‘otherness’.

ZAŠTO NAM TREBA IDENTITET?

Pokušat ćemo si postaviti pitanje koja je izvornost pojma identiteta i njegovih nerekonstrukcijskih formi. Identitet je pojam koji se smješta između dokidanja i pojavljivanja; ne možemo ga koristiti u esencijalističkomu, nedjeljivom, jedinstvenom i totalnom smislu, a opet bez njega je nemoguće misliti, trebamo ga u stanovitom detotaliziranom i izvan-paradigmatiskom značenju. Središnje mjesto identiteta ponudit ćemo u položaju koji taj pojam zauzimalje prema pitanju politike i djelatnosti (politike identiteta), u interpelaciji diskursa i prakse, u točki *prošivnoga boda* (Hall). Stoga ćemo izviditi formalno-sadržajne teorijske i praktičke dosege pojmova ‘subjekt’, ‘subjektivacija’, ‘identitet’, ‘identifikacija’, ‘pojedinaac’, ‘osoba’, ‘jastvo’, ‘različitošć’ i ‘drugost’.

ĆIRIL ĆOH

*Prva gimnazija u Varašdinu & Veleučilište u Varašdinu, Hrvatska /
Gymnasium in Varašdin & Fachhochschule Varašdin, Kroatien*

IDENTITET U BEZDANU RAZDIJELJENOSTI I NEZASITNOSTI

Ćovjek je po svojoj prirodi razdijeljeno biće. On može biti u proturjeću sa samim sobom, ne biti on, odnosno nemati identitet. U nemoći slaganja sa samim sobom on je i dalje ljudsko biće, ali ne i *osoba*. Biti osoba je zahtjev koji dolazi iz beskonačne dubine, odnosno visine, i dok ćovjek može sam sebe ćuti, sa sobom razgovarati, ne može se o njega oglušiti. Za Platona, usuglašavati se sa sobom i tako bivati osobom znaći svakom od tri razdijeljena dijela duše omogućiti da ćine ono što im po prirodi pripada. Ćineći svatko svoje i postajući jedno, oni ostvaruju *pravednost*.

Ljudskoj prirodi također pripada raznolika *nezasitnost*: za vanjskim dobrima, užitkom, ćašću, spoznajom. Kao što rijeke nikada ne prepunjavu more, tako i ljudi zauvijek ostaju nezasitni (Propovjednik, 1,7). Besmisleno je i protuprirodno tu nezasitnost gušiti. Mudro je nju ispunjavati, a to znaći: pravedan biti, ne samo ljudski već i osobni identitet živjeti.

DIE DURCH ZERTEILUNG UND UNERSÄTTLICHKEIT DER MENSCHLICHEN SEELE ZERKLÜFTETE IDENTITÄT

Seiner Natur nach stellt der Mensch ein zerteiltes Wesen dar. Er kann in Widerspruch mit sich selbst stehen, nicht er selbst beziehungsweise identitätslos sein. Jedoch bleibt er auch in der Ohnmacht der Übereinstimmung mit sich selbst ein menschliches Wesen, das allerdings keine *Person* ist. Eine Person zu sein ist eine Forderung, die aus der unendlichen Tiefe beziehungsweise Höhe kommt, und solange der Mensch sich selbst hören, mit sich selbst sprechen kann, kann er sich auch gegen diese Forderung nicht taub stellen. Sich in Einklang mit sich selbst zu bringen und somit zur Person zu werden, bedeutet nach Platon, den drei zerteilten Seelenteilen zu ermöglichen, dasjenige zu tun, was ihrer Natur gemäß ist. Indem jeder Teil sein eigenes tut und dadurch alle Teile zum einen werden, verwirklichen sie die *Gerechtigkeit*.

Der menschlichen Natur sind zugleich unterschiedliche *Unersättlichkeiten* eigen: gegenüber äußeren Gütern, Genüssen, Ehrenerweisungen, Erkenntnissen. So wie alle Wasser ins Meer laufen und das Meer doch nicht voller wird

(Prediger 1,7), so bleiben auch die Menschen unersättlich. Es ist sinnlos und gegen die Natur, diese zu unterdrücken. Es ist weise, sie zu stillen, was zu bedeuten hat: gerecht zu sein, indem man nicht nur die menschliche, sondern auch seine persönliche Identität lebt.

DRAGAN ĆALOVIĆ

*Fakultet za kulturu i medije, Sveučilište Megatrend, Beograd, Srbija /
Faculty of Culture and Media, Megatrend University, Belgrade, Serbia*

IDENTITET U VREMENU CYBER-SVJETOVA

Walter Benjamin je početkom dvadesetog vijeka ukazao da sa razvojem tehnike reproduciranja dolazi do gubljenja elitističkog statusa autora. S ekspanzijom tiska, filma i fotografije, svakome je, kako ističe, otvorena mogućnost da dobije ulogu u nekom filmu, da bude autor nekog teksta koji bi potom bio objavljen u novinama, da se kreativno izrazi putem fotografije. Pojava interneta i novih medija ponovno aktualizira Benjaminovu teoriju. Razvoj *cyber*-svjetova i mogućnost da se čovjek unutar njih kreativno izrazi, u tekstu su dovedeni u vezu s pitanjem identiteta. Uključivanje čovjeka u *cyber*-prostor shvaćeno je kao otvaranje novih mogućnosti za ostvarenje čovjekovih kreativnih potencijala. U tom smislu, sudjelovanje čovjeka u *cyber*-prostoru, čak i onda kada je usmjereno na stvaranje različitih predodžbi o samome sebi, shvaćeno je kao ostvarivanje čovjeka kao autora, a ne kao proces destabiliziranja čovjekovog identiteta.

THE IDENTITY IN THE TIME OF CYBER-WORLDS

At the beginning of the twentieth century, Walter Benjamin pointed out that the development of techniques of reproduction leads to loss of elite status of author. With the development of the press, film and photography, as pointed out, everyone has an open possibility to gain a role in a movie, to be the author of a text in newspaper, or to creatively express through photography. Advent of the internet and new media again actualized Benjamin theory. Development of cyber worlds and the possibility to one to creatively express himself into these worlds, in the text are linked to the question of identity. Inclusion of one in cyber-space is understood as opening of new possibilities for the realization of one's creative potentials. In that regard, the participation of man in cyber-space, even when it is focused on creating different ideas about him, is understood as the realization of one as the author, and not as a process of destabilization of human identity.

BORISLAV DADIĆ

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia*

METAFIZIČKE OSNOVE IDENTITETA LJUDSKE OSOBE

Neosporna je činjenica da čovjek danas živi u svijetu kojeg označavaju sve brže i brže promjene, a procesi globalizacije i praktički sveobuhvatne informatizacije, čine ga sve više svjesnim da je on kao pojedinac samo jedan trenutak sveopćeg vremena i jedna iskra u svemiru koji se kreće vrtoglavom brzinom naprijed. U takvim okolnostima, sasvim je razumljivo da se on upita: tko sam ja i koje je moje mjesto u ovom svemiru. Nekada je on ovo pitanje postavljao prvenstveno u odnosu na vanjsku prirodu koja ga okružuje, a njegova specifičnost mu je postala poznata sa spoznajom njegove naravi. Suvremena genetska istraživanja, bioinženjerstvo i razvoj suvremenih medicinskih metoda, povezanih s bioetičkim dilemama, dovode nas do točke promišljanja gdje se moramo zapitati jesu li klasične definicije čovjeka, zasnovane na određenu ljudske naravi, dostatne da odgovore na ove probleme suvremenog čovjeka. U izlaganju ćemo pokazati da nisu, te da je nužno promatrati čovjeka kao cjelovitu konkretnu složenu cjelinu, a ne samo kao apstraktnu ljudsku narav. Čovjeka ćemo promatrati kao pojedinačnu svjesnu ljudsku osobu. Da bi svaki pojedinac mogao izgraditi vlastiti identitet, da bi kao osobno 'ja' mogao ući u slobodnu i stvaralačku komunikaciju s drugim 'ja' i u konačnici sa cijelim svijetom, on mora moći svoj identitet izgraditi na principima koji su mu vlastiti, koji su njegovi. Pokazati ćemo da svaka pojedina ljudska osoba posjeduje ove metafizičke osnove na kojima može izgraditi vlastiti identitet, a koji istovremeno utemeljuju i njegovu stvaralačku slobodu, te ga stavljaju u ravnopravan odnos prema drugim ljudima i cijelim svemirom. U zaključnom promišljanju ćemo naglasak staviti na važnost izgradnje osobnog identiteta svakog čovjeka, potrebnog za izgradnju suvremene slobodne i ravnopravne ljudske zajednice.

METAPHYSICAL FOUNDATIONS OF THE IDENTITY OF A HUMAN PERSON

It is undisputed fact that man today lives in a world marked by increasingly fast changes, and the processes of globalization and almost overall informatization make him more aware of the fact that he, as an individual, is just one moment of the global time, one spark in the vigorously moving forward universe. These kinds of circumstances naturally impel him to inquire: who am

I and what is my place in this universe? In the past this question was asked in relation to the exterior world which surrounded him and his peculiarity became known to him through the knowledge of his nature. Contemporary genetic research, bioengineering and development of the modern medical methods, bind with bioethical dilemmas, carry us to the point where we must ask a question whether the classical definitions of a man, based on the delineation of the human nature, are sufficient to provide an answer to the questions of a modern man. Our aim is to show that they are insufficient and that it is necessary to observe a man as a complete, concrete and complex whole, not just as an abstract human nature. We will observe man as an individual, conscious human person. For an individual to build his own identity, to enter as a personal 'I' into free and creative communication with another 'I' and consequently with the entire world, he has to be able to build his own identity upon principles which are his own, which properly belong to him. We will demonstrate that every single human person possesses these metaphysical foundations upon which he can build his own identity, and which at the same time form a foundation of his creative freedom and place him in an equal relation towards other people and the whole universe. Concluding remarks will underline the importance of the construction of personal identity of every human being who is undoubtedly necessary for construction of a modern, free and equal human community.

ZLATAN DELIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Tuzli, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Philosophy, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina*

ULOGA ENTITETA I KOLEKTIVNIH IDENTITETA U MANIPULACIJI LJUDIMA U POSTDAYTONSKOJ BOSNI I HERCEGOVINI

U radu analiziramo institucionalne strategije produkcije i reprodukcije kolektivnih identiteta i negativne posljedice trostruko podijeljenih politika identiteta u postdaytonskoj BiH. Naime, bivša Socijalistička Republika BiH bila je simbolički uzor kozmopolitizma (jedinstva razlika), i to smatramo pozitivnim. Godine 1995. u Daytonu, na neodređeno dugo vrijeme, administrativno-protokolarno je pretvorena u državu koja se sastoji od dva (takozvana) entiteta (Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine). Takvo ustrojstvo predstavlja predmet opasnih identitetskih (entitetskih) sporova i nesporazuma. Navodimo

niz argumenata iz stvarnog života koji pokazuju zašto takvo ustrojstvo nije dobro, kako za ideju europskog kozmopolitizma, budući da, prije svega, institucionalno briše i proždire – simbolički i stvarno ubija – pojedince (građane), tako i za funkcioniranje svih podsistema društva. Takvo ustrojstvo omogućilo je etničku privatizaciju zajedničkih dobara. Doprinijelo je povećanju strukturalnog siromaštva i dugoročne nezaposlenosti – stvarnoj propasti radničke klase. Daytonsko ustrojstvo pojačalo je raspamećujuće ambijentalno tranzicijsko ozračje pogodno za permanentno simboličko nasilje i organizirani kriminal, za nastavak politike takozvanog »humanog preseljavanje naroda« i trgovinu ljudima, kao i za formiranje novih, rigidnih, kloniranih i primitivnih mono-etničkih političkih stranaka – što, u biti, predstavlja primjer internacionalne, regionalne i lokalne manipulacije ljudima u Bosni i Hercegovini. Institucionalnim stapanjem etničkog i političkog principa onemogućava se institucionalizacija otvorenih, građanskih, fluidnih, hibridnih, miješanih, višestrukih ili bilo kojih drugih (drugačijih identiteta) o kojima govorimo u novijim filozofijskim i sociologijskim teorijama identiteta. Daytonska politika identiteta omogućila je petnaestogodišnju socijalizaciju opasnih (»ubojitih«) jednodimenzionalnih identiteta. Ključni problem je u tome što Dayton privilegira Bošnjake, Srbe i Hrvate, a Bosance, kao i Hercegovce, »žive sahranjuje« i briše jer ih proglašava »ostalima«. Bosanskohercegovački multikulturalni identitet koji predstavlja simboličku osnovu europskog kozmopolitskog identiteta opasno je doveden u pitanje.

THE ROLE OF ENTITIES AND COLLECTIVE IDENTITIES IN MANIPULATION OF PEOPLE IN POST-DAYTON BOSNIA AND HERZEGOVINA

In this work we are analyzing institutional strategies of production and reproduction of collective identities and negative consequences of triple divided politics of identities in post-Dayton Bosnia and Herzegovina. Namely, former Socialistic Republic Bosnia and Herzegovina was a symbolic model of cosmopolitanism (unity of differences), and we consider it positive. In Dayton, in 1995, it was transformed, for indefinite long time, into administrative and protocol country consisted of two entities (Republic Srpska and Federation of Bosnia and Herzegovina). Such a system is the subject of dangerous identity (entity) disputes and misunderstandings. A lot of examples from real life are presented, showing this system is not good for the idea of European cosmopolitanism nor for the function of all the subsystems of society because it erases and swallows it institutionally – symbolically and really kills – indi-

vidual people (citizens). Such a system enables ethnic privatization of common goods. It contributes the increase of structural poverty and long-term unemployment – real downfall of working class. Dayton system reinforces distracted ambiental transitioning atmosphere good for permanent symbolic violence and organized crime, continuation of policy of so called ‘human moving of people’ and slave trade, as well as for forming new, rigid, cloned and primitive monoethnic political parties, which in essence give a good example of international, regional and local manipulation of people in Bosnia and Herzegovina. Institutional union of ethnical and political principle does not enable insttutualization of open, civic, fluid, hybrid, mixed, multiple or any other different identities mentioned in new philosophical and sociological theories of identities. Dayton identity politics enables 15-year-long socialization of dangerous (“deadly”) one-dimensional identities. The key problem is the fact that Dayton gives privileges to Bosniacs, Serbs and Croats, but Bosnians and Herzegovinians are “buried alive” and eliminated by announcing them as “others”. Bosnian and Herzegovinian multicultural identity, which represents symbolical base of European cosmopolitan identity, is put in question dangerously.

IVAN DODLEK

Poslijediplomski doktorski studij filozofije, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Postgraduate doctoral study of philosophy, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

IDENTITET UMJETNIČKOG DJELA

Je li umjetnost samo predmet povijesnih istraživanja ili postoji i nadvremeni zahtjev umjetnosti? Ako postoji, što to neku sliku ili pjesmu čini umjetničkim djelom tako da ono ima apsolutno važenje u sadašnjosti? Po čemu neko djelo ima svoj identitet umjetničkog djela? H. G. Gadamer polazi od hermeneutičkog principa – *bitak koji se može razumjeti jest jezik*. Identitet umjetničkog djela je u tome da nam umjetničko djelo nešto govori u sadašnjosti. Taj govor onda treba razumjeti. Ako želimo razumjeti govor umjetničkog djela važno je znati »čitati« to umjetničko djelo. Važno je stoga naučiti kako »čitati« umjetničko djelo. Pri tom učenju pomažu nam temeljna čovjekova iskustva koja nalazimo u pojmovima ‘igra’, ‘simbol’ i ‘svetkovina’.

THE IDENTITY OF THE WORK OF ART

Is art just a matter of historical research or is there a supertemporal demand of the art as well? If there is, what makes some painting or poem the work of art thus giving it absolute validity in the present? How does any piece have the identity of the work of art? Starting point for H. G. Gadamer is the hermeneutical principle – *the being that is understandable is the language*. The identity of the work of art is implicit in the speech of the work of art in the present. Therefore, it is required to understand that speech. And if we want to understand it, it is important to know how to “read” the work of art. It is, thus, necessary to “learn” how to read the work of art. What helps us in this process of learning is the fundamental human experience which is to be found in the ideas of ‘game’, ‘symbol’ and ‘celebration’.

DAŠA DUHAČEK

*Faculty of Political Sciences, University of Belgrade, Serbia /
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Beogradu, Srbija*

FROM IDENTITY POLITICS TO POLITICAL IDENTITY?

Politics of identity have been under critical scrutiny for their theoretical essentializing as well as the political outcomes of exclusion. This has been amplified as politics of identity have made a decisive turn from, apparently, liberationist to the so called ethnic model of identity, thereby (over) emphasizing group identity and its values.

This presentation will analyze possible pathways that may lead away from *identity politics* and its seemingly unavoidable reality in our world, to the potentials of the *political identity*. Political identity may be addressed through concepts of citizenship, the branching out of which can, on the one hand lead to social citizenship (Lister) or, even Socratic citizenship (Villa), but on the other hand can also lead to belligerent citizenship (Porath). How do all these relate to the promise of politics, as the unfolding of the beginning anew (Arendt)?

OD POLITIKA IDENTITETA DO POLITIČKOG IDENTITETA?

Politike identiteta su bile kritički razmatrane kako zbog svoje teorijske esencijalizacije, tako i zbog svojih politika isključivanja. Ove kritike su sve

glasnije s obzirom na to da su se politike identiteta kretale od modela koji je navodno oslobodilački do tzv. etničkog modela i time (pre)naglašavale svoj grupni identitet i njegove vrijednosti.

Ovo izlaganje će analizirati putove koje mogu voditi *od politika identiteta* – i njihovog naizgled neizbježnog prisustva u suvremenom svijetu – *ka potencijalima političkog identiteta*. Politički identitet se može razmatrati kroz koncepte građanskog, koji se grana u različitim pravcima: može voditi ka društvenom građanstvu (Lister) ili ka Sokratovom modelu građanskog (Villa), ali također može odvesti i ka modelu ratničkog građanstva (Porath). Kako se ove mogućnosti odnose prema obećanju političkog, odnosno prema onome što Arendt naziva počinjanjem iznova?

IVO DŽINIĆ

*Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Katholisch-Theologische Fakultät in Đakovo, Universität J. J. Strossmayer, Osijek, Kroatien*

ČOVJEK KAO *ANIMAL SYMBOLICUM*

Cassirerova teorija simboličkih formi i određivanje identiteta čovjeka pojedinca

Izlaganje se oslanja na filozofiju simboličkih formi njemačkog filozofa Ernsta Cassirera (1874.–1945.), kao i na neke druge bitne aspekte njegova mišljenja – napose njegove zamisli jedne filozofske antropologije – a koji svoju osnovu imaju u spomenutoj filozofiji simboličkih formi.

Na temelju Cassirerove teorije o simboličkim formama kao objektivacijama duha, izlaganje ima za cilj analizirati mogućnosti određenja identiteta pojedinca kroz odabir i artikulaciju pojedinih simboličkih formi. Pitanje od kojega se u izlaganju polazi jest da li se kroz odabir pojedinih simboličkih formi, njihovog opsega i intenziteta utjecaja, zapravo određuje identitet konkretnog čovjeka? Odnosno, je li u opsegu u kojem se pojedina simbolička forma artikulira kod pojedinca, u toj mjeri moguće odrediti i njegov identitet? U tom kontekstu se nameće pitanje i utjecaja različitih drugih okolnosti, kao što su tradicija, društvena sredina, obitelj i dr. Ne određuje li konkretnog pojedinca u bitnome, primjerice, odrastanje u strogo religijskom okruženju? To bi značilo da upravo utjecaj religije kao jedne simboličke forme, i opseg njezinog pripuštanja, određuje identitet dotičnog pojedinca.

Daljnje je pitanje i ono o mogućnosti oblikovanja identiteta konkretnog pojedinca kroz prihvaćanje i artikulaciju nekoliko simboličkih formi, te o njihovom međusobnom odnosu u tom slučaju, odnosno o prevlasti jedne nad drugom (drugima).

MENSCH ALS *ANIMAL SYMBOLICUM*

Cassirers Theorie der symbolischen Formen und Bestimmung der Identität eines Individuums

Der Vortrag lehnt sich an die Philosophie der symbolischen Formen des deutschen Philosophen Ernst Cassirer (1874–1945), so wie auch an andere wesentlichen Aspekte seines Denkens – insbesondere seine Konzeption einer philosophischen Anthropologie –, die aber ihre Grundlage in der bereits erwähnten Philosophie der symbolischen Formen haben.

Aufgrund seiner Theorie der symbolischen Formen als Objektivationen des Geistes hat dieser Vortrag zum Ziel, die Möglichkeiten der Bestimmung der Identität eines Individuums durch die Auswahl und Artikulation der einzelnen symbolischen Formen zu analysieren. Die Ausgangsfrage dieses Vortrags ist, ob die Identität eines bestimmten Menschen durch die Auswahl einzelner symbolischer Formen, deren Umfang und Einflussintensität, bestimmt wird? Beziehungsweise, ob es in jenem Umfang, in dem sich eine symbolische Form beim Individuum artikuliert, möglich ist, in dem Maße auch seine Identität zu bestimmen? In diesem Kontext stellt sich auch die Frage nach dem Einfluss verschiedener anderer Umstände, wie Tradition, Milieu, Familie, usw. Wird ein bestimmter Mensch, zum Beispiel, nicht wesentlich durch das Aufwachsen in einem streng religiösen Milieu bestimmt? Das würde bedeuten, dass gerade der Einfluss der Religion als einer symbolischen Form, so wie der Umfang ihrer Zulassung, die Identität des betreffenden Individuums bestimmt.

Eine weitere Frage ist auch jene nach der Möglichkeit der Bestimmung der Identität eines bestimmten Individuums durch die Annahme und Artikulation von einigen symbolischen Formen und deren gegenseitigen Verhältnis in diesem Fall, beziehungsweise nach der Übermacht Einer über die Andere/-n.

MARKO M. ĐORĐEVIĆ

*Pedagoški fakultet u Jagodini, Sveučilište u Kragujevcu, Srbija /
Faculty of Pedagogics in Jagodina, University of Kragujevac, Serbia*

VIRTUALNI IDENTITET U STVARNOM SVIJETU NESTVARNIH MOGUĆNOSTI I MEDIJSKO-TEHNICISTIČKIH OPSJENA

U ovom radu pokušavaju se pronaći mogući odgovori na pitanja jesu li virtualni identitet i *cyber reality* egzistencija samo medijsko-tehnicističke opsjene ili pojave stvorene po mjeri čovjeka koji bi želio nadići prostorne, vremenske i iskustvene okvire, i posredstvom skrojenog, hibridnog identiteta i komuniciranja, potpomognutih naprednim kompjuterskim tehnologijama, uspostaviti vezu s onostranim (transcendentnim)?

U svjetlu relevantnih kritičko-teorijskih i filozofskih razmatranja, promišljaju se identitet i djelovanje pojedinca, tradicionalno shvaćeni, kao čvrste, postupno građene i relativno postojeće kategorije u odnosu na nestabilna, promjenjiva i konstruirana svojstva suvremenog medijski projektiranog identiteta, koji predstavlja idealiziranu verziju sopstva i djelovanja koji se najčešće ne poklapaju jedno s drugim. Ove pojave posebno se teorijski sagledavaju analizom sadržaja i formi virtualnog komuniciranja posredstvom interaktivnog foruma *Facebook*, ali i praćenjem mogućnosti i utjecaja simulirane stvarnosti na proces spektakularizacije svijesti i doživljaje koje pojedinci imaju o sebi i o stvarnosti koja ih okružuje.

VIRTUAL IDENTITY IN THE REAL WORLD OF UNREAL POSSIBILITIES AND THE MOST DEVELOPED MEDIA ILLUSIONS

This work tries to answer the question if the existence of virtual identity and cyber reality are only the most developed media sphere or if they are the products made according to the man's need. The man wants to overcome frames of space, time and experience, and to come in touch with the other world (transcendental) using the tailor-made, hybrid identity and communication via computer technology.

World of relevant critical-theoretical and philosophical understanding confronts the identity and actions of a human being, which are traditionally understood as well based categories with unstable and changeable characteristics

of the identity created by the media. The latter mentioned identity presents the idealized version of the creation and its work that do not match each other. Those phenomena are theoretically analyzed through virtual communication via interactive forum *Facebook* but also following the influence of simulated reality on the process of speculated conscience and the experience that individuals have regarding themselves and the reality.

MAJA ĐURIĆ

*Fakultet vizualnih umjetnosti, Sveučilište Mediteran, Podgorica, Crna Gora /
Faculty of Visual Arts, Mediterranean University, Podgorica, Montenegro*

FOTOGRAFIJA U FUNKCIJI KREIRANJA KULTURNOG IDENTITETA CRNE GORE OD 1840. DO 1950. GODINE

Bez sumnje, fotografija je jedno od najsnažnijih sredstava prenošenja željenog identiteta društvene, prostorne ili zemljopisne cjeline, bez obzira radi li se o selu, gradu, regiji, cijeloj državi ili čak kontinentu. U kontekstu globalnih procesa postavlja se pitanje kakav je položaj kulturnih i etničkih identiteta, i kako se gradio imidž Crne Gore kroz vizualni medij fotografije u drugoj polovini 19. vijeka i u prvoj polovini 20. vijeka. Može li kulturološka analiza fotografije i proučavanje ovog medija dati odgovor na pitanje koliko su nekada bili, a koliko su danas prisutni stereotipi i predrasude u poimanju i samopojmanju načina života tadašnjeg društva Crne Gore. Koliko vizualna etnologija i antropologija mogu iščitati korisnih informacija iz sačuvanog fotografskog kulturnog nasljeđa Crne Gore, ponekad i jedinog vjerodostojnog dokumenta o načinu života određenog povijesnog perioda?

THE FUNCTION OF PHOTOGRAPHY AS A CREATOR OF THE CULTURAL IDENTITY OF MONTENEGRO FROM 1840 TO 1950

Photography is, without a doubt, one of the most powerful means of reflecting desired identity of social, spatial or geographic entity, whether it be a village, a city, a region, a whole country or even a continent. Within the context of global processes, we may ask ourselves what the status of cultural and ethnic entities is, how the image of Montenegro was built through photography as visual medium in the second half of the nineteenth century and the first half of

the twentieth century. Can cultural analysis of photography and study of this medium give an answer to a question to what extent stereotypes and prejudices were important for understanding and self understanding of the way of life in the former society in Montenegro and to what extent they are important now? To what extent can visual ethnology and anthropology read useful information from preserved photographic cultural heritage of Montenegro, sometimes the only authentic document on the way of life in a specific historical period?

NADJA FURLAN ŠTANTE

Science and Research Centre & Faculty of Humanities, University of Primorska, Koper, Slovenia /

Znanstveno-istraživački centar & Fakultet za humanističke studije, Sveučilište Primorska, Koper, Slovenija

ECOLOGICAL INTERDEPENDENCE AND THE QUESTION OF IDENTITY

From the Perspective of Christian Eco-Feminist Theology

This paper is concerned both with stereotypical religion-determined pattern of femininity and masculinity and it also examines the perception of nature and of the man-nature relationship which is deeply marked by the collective memory of man's domination over nature. The stereotype of man's superiority in relation to nature remains deeply rooted in the collective consciousness. In this segment the positive contribution of Christian theological eco-feminism is of utmost importance, as it discloses and breaks down the prejudice of the model of human superiority over nature by means of a critical historical overview of individual religious traditions. Eco-feminist theology is in fact a global interreligious phenomenon emphasising the ethics of basic mutuality and interdependence of all relationships in the network of life. From a philosophical point of view, theological eco-feminism brings together two forms of discrimination: violence against women and violence over nature and our planet.

The paper is organised in three parts. It opens with a conceptual outline of negative impact of stereotypical religion-determined pattern of femininity and masculinity and of the man-nature relationship which is deeply marked by the collective memory of man's domination over nature. The paper then moves on to consider the main implications of theological eco-feminist ethics on transformation of negative gender stereotypes and prejudices against women,

feminine and nature. The third, and final, section of the paper focuses on the question of women's identity, gender hierarchy and human-nature relationship within Christian religious sphere.

The centrepiece here is an analysis of the tensions inherent in contemporary gender and nature religious policy and the implication of theological ecofeminist ethics in every day life and in understanding the identity of women and nature from this perspective.

EKOLOŠKA MEĐUOVISNOST I PITANJE IDENTITETA

Iz perspektive kršćanske ekofeminističke teologije

Rad se bavi stereotipnim obrascima ženstvenosti i muškosti određenima religijom te također istražuje percepciju prirode te povezanosti čovjeka i prirode koja je duboko određena kolektivnom memorijom o ljudskoj dominaciji nad prirodom. Stereotip čovjekove dominacije u odnosu na prirodu još uvijek je duboko ukorijenjen u kolektivnoj svijesti. U tome segmentu je pozitivan doprinos kršćanskog teološkog ekofeminizma od najvećega značaja, budući da otkriva i lomi predrasude modela ljudske nadmoći nad prirodom putem kritičkoga povijesnog osvrtu na pojedine religijske tradicije. Ekofeministička teologija je zapravo globalni međureligijski fenomen koji naglašava etiku temeljne uzajamnosti i međuovisnosti svih veza unutar mreže života. S filozofijskoga gledišta, teološki ekofeminizam spaja dva oblika diskriminacije: nasilje nad ženama te nasilje nad prirodom i našim planetom.

Rad je podijeljen na tri dijela. Počinje s konceptualnim o crtavanjem negativnog utjecaja stereotipnog obrasca ženstvenosti i muškosti determiniranog religijom, kao i povezanosti prirode i čovjeka koja je duboko obilježena kolektivnom memorijom o dominaciji čovjeka nad prirodom. Nakon toga se razmatraju osnovne implikacije teološke ekofeminističke etike na preobrazbu negativnih rodni stereotipa i predrasuda prema ženama, onome ženskom i prirodi. Treći, završni, dio rada se usmjerava na pitanje identiteta žene, rodne hijerarhije i povezanosti čovjeka i prirode unutar kršćanske religijske sfere.

Središnji dio zauzima analiza napetosti ukorijenjene u suvremene religijske prakse u odnosu na rod i prirodu te implikacije teološke ekofeminističke etike u svakodnevnom životu, kao i u razumijevanju identiteta žene i prirode iz te perspektive.

SREČKO GAJOVIĆ

Croatian Institute for Brain Research, School of Medicine, University of Zagreb, Croatia /

Hrvatski institut za istraživanje mozga, Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

NEUROGENESIS IN THE ADULT HUMAN BRAIN AND QUESTIONS OF IDENTITY

Traditional view of human brain organization assumed that the amount of neurons, as the basic units of the brain, is determined at birth, and no new neurons arise afterwards. The possibility of neurogenesis in the adult brain was considered unfavorable for the complex organisation of the human brain. The final claim against adult neurogenesis represented the standpoint that new neurons would change the brain in a way that new personal identities would be constantly acquired and one would have a “new” brain in the “old” body.

The recent investigations confirmed that neurogenesis continues throughout life and that new neurons arise from neural stem cells located in the hippocampus and in the subventricular zone lining the brain ventricles. The function of new neurons remained unclear, but the role in memory and learning was suggested. The ability of new neurons to be integrated in the already present brain structures indicated that brain diseases could be treated with stem cell therapeutics. This approach would use new cells to repair brain damage after injury, stroke or neurodegenerative disease. Beside benefits for the patients, it remained puzzling if the new neurons could influence brain function, in particular the intellectual capabilities, personality or individual identity.

STVARANJE NOVIH ŽIVČANIH STANICA U MOZGU ODRASLOG ČOVJEKA I PITANJE OSOBNOG IDENTITETA

Tradicionalno shvaćanje građe ljudskog mozga osnivalo se na pretpostavci da je broj osnovnih građevnih jedinica mozga, živčanih stanica, određen trenutkom rođenja, te tijekom života ne nastaju nove živčane stanice. Mogućnost stvaranja novih stanica u odraslom mozgu smatrana je nepovoljnom, jer bi se time narušila složena organizacija ljudskog mozga. Kao konačni dokaz protiv nastanka novih živčanih stanica uzeta je činjenica da bi se obnavljanjem živčanih stanica mozak mijenjao do te mjere da bi osoba stjecala stalno nove osobne identitete, obzirom da bi imala »novi« mozak u »starom« tijelu.

Nedavna istraživanja potvrdila su da tijekom cijelog života u mozgu nastaju nove živčane stanice od živčanih matičnih stanica smještenih u subventrikularnom sloju oko moždanih komora, te u hipokampusu. Uloga novih stanica je nejasna, ali se pretpostavlja da imaju ulogu u procesima pamćenja i učenja. Sposobnost novih živčanih stanica da se uklape u djelovanje mozga ukazuje na moguću terapiju bolesti mozga pripravcima živčanih matičnih stanica. Ovim pristupom bi se oštećenja mozga, nastala zbog ozljede, moždanog udara ili neruodegenerativne bolesti, obnovila novim stanicama. Osim dobrobiti za bolesnika, otvara se pitanje bi li nove živčane stanice (vlastite ili terapijske) mogle utjecati na svojstva i djelovanje mozga, pa tako i na intelektualne sposobnosti, osobnost, te identitet pojedinca.

MICHAEL GEORGE

*Religious Studies Department, St. Thomas University, Fredericton, Canada /
Odjel za religijske studije, Sveučilište Sv. Tome, Fredericton, Kanada*

IDENTITY, IMAGINATION AND ETHICS

The aim of this paper is to identify those dimensions of identity that hinder an adequately comprehensive development of imagination. Imagination is fundamental to the process of situating and identifying ethical dilemmas, the necessary critical skills to address such, and the larger issues posed by history. Such problems exist as social and cultural issues, as well as at the existential level. Utilizing such heuristics as horizons, social imaginaries, positions and counterpositions, and root metaphors, it may be possible to begin to understand how supposedly “normative” dimensions of identity can be problematic. In many ways and levels, truth claims, and their rationales, are at stake when questions around identity are raised. Maintaining and negotiating the relationship between personal and social dimensions of value is a peculiarly modern dimension of the larger problematic. Identity and epistemology are thus linked inextricably and historically as humans intend and maintain values. The work of Charles Taylor, Kwame Appiah, Bernard Lonergan, and Paul Ricœur provides the basis for an historical and critical overview of some of the dimensions of these issues.

IDENTITET, IMAGINACIJA I ETIKA

Nakana ovoga teksta jest identificiranje onih dimenzija identiteta koje ometaju odgovarajuće obuhvatan razvoj imaginacije. Imaginacija je temeljna

za proces situiranja i identificiranja etičkih dilema, za neophodne kritičke vještine potrebne za njihovo razmatranje, kao i za veća pitanja koja potječu iz povijesti. Takvi problemi postoje kao socijalna i kulturna pitanja, te na egzistencijalnoj razini. Koristeći takvu heuristiku kao horizont, socijalne nestvarnosti, pozicije i kontra-pozicije te ishodišne metafore, mogli bismo početi shvaćati kako tobožnje »normativne« dimenzije identiteta mogu biti problematične. Kada se pojave pitanja o identitetu, tvrdnje koje pretendiraju na istinitost, i njihova opravdanja, na mnogo načina i razina postaju upitnima. Održavanje i prilagođavanje povezanosti između osobnih i socijalnih dimenzija vrijednosti, specifično je moderna dimenzija opsežnije problematike. Identitet i epistemologija su stoga povijesno i neodvojivo povezani kad ljudi teže vrijednostima i održavaju ih. Djela Charlesa Taylora, Kwamea Appiaha, Bernarda Lonergana i Paula Ricœura mogu biti dobra podloga za povijesni i kritički pregled nekih od tema koje su ovdje naznačene.

STANKO GERJOLJ

*Ljubljana, Slovenia /
Ljubljana, Slovenija*

EDUCATION FOR THE CREATION OF PERSONAL AND COLLECTIVE (NATIONAL) IDENTITY AFTER THE FALL OF THE BERLIN WALL

The fall of the Berlin wall changed the life in Europe as well as all over the world. For most countries that suffered under the totalitarianism for decades, a new period started, but it didn't always bring the people the things they longed for. Democracy and freedom are values with hidden traps and dangers. Those always appear when we want to start over without at the same time processing the "old". Unprocessed history is burdening us until we process and accept it.

In post-totalitarian countries, flourishes quickly spread: "let's leave the past to the historians and deal with the future". But, the more we forcibly try to forget the past, the more it becomes present and puts itself forward. A man without a healthy historic memory is like a "bird of prey", which forgets its acts in order to repeat them.

The need for processing and accepting personal as well as collective (national) identity nowadays doesn't stop at "problematic" post-totalitarian countries, but is appearing as a serious problem also in the countries of Western

Europe, and last but not the least, in Church or churches. Personal tragedies and collective riots are not only a present problem, but have their roots in the past and only there we can remove them and exceed them. A healthy personal and collective identity is building on the past that cannot be changed, but we can process it, accept it and learn something from it.

ODGOJ ZA STVARANJE OSOBNOGA I KOLEKTIVNOG (NACIONALNOG) IDENTITETA NAKON PADA BERLINSKOG ZIDA

Pad Berlinskog zida promijenio je život u Europi i širom svijeta. Za najveći broj zemalja koji je desetljećima patio pod totalitarizmom, započelo je novo razdoblje, koje ipak nije uvijek ljudima donosilo ono za čim su čeznuli. Demokracija i sloboda su vrijednosti sa skrivenim zamkama i opasnostima, koje se uvijek pojavljuju kada želimo započeti iznova istovremeno prerađujući »staro«. Neprerađena povijest nas opterećuje sve dok ju ne obradimo i prihvatimo.

U post-totalitarnim zemljama se brzo širi objava: »ostavimo prošlost povjesničarima i bavimo se budućnošću«. No, što snažnije nastojimo zaboraviti prošlost, ona više postaje sadašnjost i nameće se. Čovjek bez zdrave povijesne memorije je poput »ptice grabljivice« koja zaboravlja što je činila kako bi to isto ponavljala.

Potreba za obradom i prihvaćanjem osobnoga i kolektivnog (nacionalnog) identiteta se danas ne zaustavlja na »problematičnim« post-totalitarnim zemljama, nego se pojavljuje kao ozbiljan problem također i u zemljama zapadne Europe te, na koncu iako ne i manje važno, i u Crkvi, odnosno crkvama. Osobne tragedije i kolektivne pobune nisu samo problem današnjice nego su ukorijenjene u prošlosti te ih jedino od tamo možemo uklanjati i prevladavati. Zdrav osobni i kolektivni identitet izgrađuje se na prošlosti koju se ne može mijenjati, no mi ju možemo obraditi, prihvatiti i nešto iz nje naučiti.

VLADIMIR GOATI

*Transparentnost Srbija, Beograd, Srbija /
Transparency Serbia, Belgrade, Serbia*

IDENTITET POLITIČKIH PARTIJA

Identitet je relativno postojana, no ne i vječna (»zamrznuta«) odrednica političke partije. Identitet partija uključuje set jedva primjetnih reformi koje

se mogu razmatrati u dijakronijskoj perspektivi. Ponekad partije nastoje trenutnačno provesti radikalne promjene identiteta što najčešće rezultira potpunim zaokretom u temeljnim, političkim (ideološkim) pitanjima.

Zapravo, preokret se čini trenutničnim i iznenadnim samo vanjskim promatračima i u biti predstavlja samo javnu finalizaciju dugo postojećeg konflikta koji je »tinjao« unutar partijske nomenklature. Kada partije objave zaokret u temeljnim pitanjima (gotovo uvijek radi se o ključnim izbornim kontroverzijama u državi), suočavaju se sa sistematičnim nepovjerenjem ostalih, osobito onih kompetitivnih partija. U takvim okolnostima, između promjene »realnosti partije« i njenog identiteta uspostavljena vremenska razlika se postepeno smanjuje. Iz tog razloga, korjenita promjena identiteta predstavlja dugotrajan proces a ne puki događaj.

IDENTITY OF POLITICAL PARTIES

Identity is relatively permanent, but not once and for all (“frozen”) specification of political party. Identity of the parties evolves by set of barely noticeable reforms that could be seen in diachronic perspective. Sometimes parties tend to instantly perform radical change of identity which is most often resulted as thorough turning point regarding essential, political (ideological) matters. Truthfully, turning point is instant and sudden only for outside spectators, and basically it represents public finalization of long term conflict that “smoldered” inside party’s nomenclature. When parties announce turning point on thorough matters (that are almost always crucial election controversies in a state), they face with systematic mistrust of others, especially of competitive parties. In such circumstances between change of “party’s reality” and party’s identity established time lag is gradually diminishing. That is why thorough change of identity is long term process and not merely an event.

ALEKSANDRA GOLUBOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Philosophy, University of Rijeka, Croatia*

VJERSKI IDENTITET PRED IZAZOVIMA SUVREMENOG DOBA

Vjerski identitet izražava se kroz pripadnost religiji. Ljudi se odlučuju za određenu religiju kako bi izrazili svoju vjersku i religioznu pripadnost te očito-

vali vjeru u Boga. Oni gaje tzv. vjerska uvjerenja koja uglavnom dijele s drugim ljudima. Može se reći da ta vjerska uvjerenja predstavljaju, između ostalog, njihove stavove vezane za smisao života, odnosno odgovore na temeljna životna pitanja, koje čovjek može pronaći obračavajući se filozofiji ili religiji. Filozofija religije, pak, proučava ideje i principe na kojima se temelji religija. Polazi od tvrdnji religioznih ljudi i ispituje njihovu istinitost i opravdanost. Filozofija religije u tom smislu propituje vjerska uvjerenja i postavlja pitanje imaju li ona smisao i jesu li logički suvisla i prihvatljiva. U ovom izlaganju ispitat ćemo zahtjeve suvremenog doba s obzirom na interpretiranje temeljnih tema filozofije religije, a osobito epistemologije religije.

RELIGIOUS IDENTITY AGAINST THE CHALLENGES OF MODERN TIMES

Religious identity is expressed through affiliation to a certain religious tradition. People choose particular religion to express their religious affiliations and faith in God. They cultivate religious beliefs that they share with other people.

It can be said that their religious beliefs represent, amongst other things, their attitudes towards the meaning of life, and respectively their answers to the fundamental questions of life which can be found both in philosophy or religion. Philosophy of religion, on the other hand, studies fundamental religious ideas and principles. Its starting point are claims of religious people. Philosophy of religion asks questions about logical plausibility and acceptability of these claims. In this presentation we will try to examine contemporary demands concerning possible interpretations of main themes of philosophy of religion, especially ones in the field of epistemology of religion.

ZAGORKA GOLUBOVIĆ

*Belgrade, Serbia /
Beograd, Srbija*

AN ANTHROPOLOGICAL CONCEPTUALIZATION OF IDENTITY PROBLEM

On which basis (background) identity formation takes place, concerning personal and collective identities; what are the questions (problems) to which

the concept of identity replies; which conditions and mechanisms lead to the constitution of identity; through which phases identity is constituted; phase I as *identification/adaptation*, and phase II as *individuation/selfidentification*; two patterns of identity: national identity and cultural identity and their consequences.

ANTROPOLOŠKA KONCEPTUALIZACIJA POJMA IDENTITETA

Na se kojim temeljima (podlozi) odvija oblikovanje identiteta u odnosu na osobne i kolektivne identitete; koja su pitanja (problemi) na koje koncept identiteta odgovara; koji uvjeti i mehanizmi vode konstituiranju identiteta; kroz koje faze se identitet konstituira; prva faza kao *identifikacija/prilagodba*, te druga faza kao *individuacija/samoidentifikacija*; dva obrasca identiteta: nacionalni identitet i kulturni identitet te njihove posljedice.

IVANA GREGURIC

Poslijediplomski doktorski studij filozofije, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Postgraduate doctoral study of philosophy, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

IDENTITET U DOBA TEHNIČKI KIBORGIZIRANOG ČOVJEKA

Korištenjem novih medija komunikacije počinjemo stvarati nove »online« ili »virtualne« zajednice, nove oblike društvenih odnosa i identiteta. Tehničkim razvojem sustavima osmišljavamo svijet, djelujemo kao tvorcima smisla u kojem se integriraju organska i anorganska »priroda«, čovjek, računala i strojevi, čineći jedinstveni matrični entitet – kiborg (*cyborg*). Kiborgizacijom ljudskih organizama, virtualizacijom »ega« putem korištenja mas-medija i internet tehnologija, pojam *identitet* se radikalno dovodi u pitanje. Suvremeni razvoj bioelektronike, povezivanje novih tehnologija s ljudskim živčanim ili drugim biološkim sustavom, uzrokuje promjene u ljudskoj biološkoj strukturi. Tu se javljaju fundamentalna pitanja poput: što znači biti čovjek i što je (deskriptivni aspekt) i kakvo bi trebalo biti (normativni aspekt) ljudsko biće? U 21. stoljeću, tehnike ljudskog poboljšanja obećaju »pomoć« ljudskom tijelu – poboljšanje

mentalnih i fizičkih sposobnosti, pri čemu ljudska bića postaju gospodari vlastitih evolucija. Suvremeni čovjek postepeno iščezava kao »suština« i »identitet«, pretvarajući se u medijski izmanipuliranog »kiborga«.

IDENTITY IN THE ERA OF TECHNICALLY CYBORGISED HUMAN

Using new media of communication we began to create new “on-line” or “virtual” communities, new forms of social relations and identities. Through technological progress and new systems, we design the world; we act as creators of meaning in which organic and inorganic “nature”, humans, computers and machines integrate, making a single matrix entity – the Cyborg. The cyborgisation of human organisms, ego-virtualization through the use of mass media and internet technology radically call the question of the concept of *identity*. The modern development of bioelectronics and linking new technologies with the human nervous system or other biological systems, changes the human biological structure. Here fundamental questions arise, such as: what it means to be human and what is (descriptive aspect) and what should be (normative aspect) a human being? In the 21st century human enhancement techniques and other emerging technologies have promised to “help” humans become “more than human”, trying to create human beings with greatly enhanced abilities, to improve human mental and physical characteristics and capacities, to strive for progress and improvement of the human condition in which humans are in control of their own evolution. Modern man is gradually disappearing as the “essence” and “identity”, transforming itself into a media manipulated “cyborg”.

TOMAŽ GRUŠOVNIK

*Science and Research Centre of Koper, University of Primorska, Slovenia /
Znanstveno-istraživački centar Koper, Sveučilište Primorska, Slovenija*

ENVIRONMENTAL MORAL IDENTITY

Conceiving ‘We’ with Respect to the Otherness of Nature in the Face of Environmental Denial

The question of identity is of central importance in environmental philosophical debate for at least two reasons. First, in our consideration of “extending ethics” to non-human subjects, admitting “them” into our moral space and

thus changing who “we” – morally speaking – are. And secondly, in consideration of the necessary shift from our current habits (which determine our current identities by infusing our lives with meaning) to habits which are more environmentally sustainable. The common thread in both cases is the necessary *change* in our identities that is imperative if we are to become more morally progressive beings working towards a more ecologically stable civilization. Both identity-changing processes face certain obstacles when we consider their potential applications.

Notable authors, from A. Leopold to A. Naess, have suggested that we need an extension of ethics to non-human subjects if we want to continue to prosper in the future. While Leopold was advocating the “third step in an ethical sequence” (i.e. extending moral consideration to animals, plants and even ecosystems), Naess’ noble idea saw this process in terms of changing our Self-identity; of enlarging our Selves and identifying our interests with a broader environment. Here, however, the question could be raised as to just *how far* this enlargement should be pursued: isn’t such a move *de facto* yet another attempt at appropriating nature by seemingly identifying our *Selves* with it? Isn’t such a nature-encompassing, enlarged Self oblivious to the Otherness of nature (and, for that matter, isn’t such an enlargement of self almost impossible to achieve)? To avoid such a possible reading of Naess, resulting in a violation of nature’s Otherness, extensionalist philosophy should rather be read in terms of R. Rorty’s philosophy of the “progress of sentiments”, which enlarges ethics by “viewing more and more differences as morally irrelevant”, thus both extending ethics *and* preserving difference.

When practically trying to widen our moral responsibility to the natural world, we stumble upon the problem of environmental denial: because our current environmentally damaging practices provide us with meaning by offering us our personal identities (as confirmed in consumer research by M. Wänke, and in humanities by Å. Daun), we are not yet seriously willing to give them up. Doing so would namely mean putting ourselves under the severe stress of existential anxiety, and so we rather choose to avoid the recognition of the seriousness of ecological problems. This is also why traditional methods of environmental education via the provision of factual information (on climate change, extinction rates, etc.) often fail to work. What is needed instead is a method for modifying our identities that could be brought about practically, with experiential environmental education and Rorty’s idea of spreading solidarity by telling inspiring stories.

Rorty’s solidarity-spreading stories, backed with experience gained from experiential environmental education could thus indeed help us – as J. Bruner

might put it – narrate new Selves, addressing environmentally relevant identity issues by simultaneously enlarging our moral identity, preserving the Otherness of nature, and overcoming environmental denial by offering us new, more sustainable and meaningful human identities.

OKOLIŠNI MORALNI IDENTITET

Zasnivanje koncepta »Mi« u odnosu na drugost prirode u suočavanju s nijekanjem okoliša

Pitanje identiteta ključno je u filozofskoj raspravi o okolišu iz barem dva razloga. Kao prvo, u našem razmatranju »etike proširenja« na ne-ljudske subjekte, pripuštajući »njih« u naš moralni prostor i na taj način mijenjajući shvaćanje o tome tko smo, u moralnom smislu, »mi«. Kao drugo, u razmatranju nužnoga prijelaza s naših trenutnih navika (koje, dajući smisao našim životima, određuju naše trenutne identitete) na navike koje su okolišno održive. Zajednička je nit u oba slučaja nužna *promjena* u našim identitetima, koja je imperativ ukoliko trebamo postati moralno naprednija bića koja djeluju u pravcu ekološki stabilnije civilizacije. Oba procesa promjene identiteta nailaze na određene prepreke ako uzmemo u obzir njihove potencijalne primjene.

Uvaženi autori, od A. Leopolda do A. Naessa, sugerirali su da trebamo proširiti etiku na ne-ljudske subjekte ako želimo prosperirati u budućnosti. Dok je Leopold zagovarao 'treći korak u etičkom nizu' (tj. proširenje moralnoga obzira na životinje, biljke, pa čak i ekosisteme), u okviru Naessove ideje taj se proces razmatra na liniji promjene našeg samo-identiteta, proširenja našega sebstva i identificiranja naših interesa sa širim okolišem. No, ovdje bi se moglo postaviti pitanje *dokle* treba vršiti to proširenje: nije li takav korak *de facto* samo još jedan pokušaj prisvajanja prirode putem prividnog identificiranja našeg *sebstva* s njom? Ne zaboravlja li se u takvom obuhvaćanju prirode i proširenom sebstvu – drugost prirode? (S obzirom na to, postavlja se i pitanje nije li takvo širenje sebstva gotovo nemoguće postići.) Da bi se izbjegla takva čitanja Naessa, iz kojih proizlazi nasilje nad drugošću prirode, ekstenzionalističku bi filozofiju trebalo čitati na liniji Rortyjeve filozofije »napredovanja osjećajnosti«, koja proširuje etiku »uviđanjem sve više razlika kao moralno irelevantnih«, pri čemu se u isti mah proširuje etika i čuva različitost.

U našim praktičnim nastojanjima da proširimo svoju moralnu odgovornost na prirodni svijet, suočavamo se s problemom nijekanja okoliša: budući da naša trenutna djelovanja, koja uništavaju okoliš, doprinose našem samo-osmišljavanju, nudeći nam naše osobne identitete (o čemu svjedoče M. Wänke

u istraživanju konzumerizma i Å. Daun u humanističkim znanostima), mi još uvijek nismo uistinu spremni odustati od njih. Kada bismo to učinili, mi bismo se, naime, doveli u situaciju ozbiljnoga stresa zbog egzistencijalne tjeskobe, tako da radije izbjegavamo priznati ozbiljnost ekoloških problema. Tome je tako i zato što tradicionalne metode ekološke edukacije putem nuđenja činjeničnih informacija (o klimatskim promjenama, razmjerima istrebljenja itd.) često nisu učinkovite. Umjesto toga trebamo metodu promjene naših identiteta koja bi mogla biti praktično ostvarena kroz iskustvenu ekološku edukaciju i Rortyjevu ideju širenja solidarnosti putem pričanja inspirativnih priča.

Stoga bi nam Rortyjeve priče koje šire solidarnost, poduprte iskustvom stečenim u iskustvenoj ekološkoj edukaciji, svakako mogle pomoći – kako bi rekao J. Brunner – da stvorimo narative novog sebstva, posvećujući se pitanjima o identitetu koja su relevantna za okoliš, i to kako simultanim proširivanjem našeg moralnog identiteta, tako i očuvanjem drugosti prirode, te prevladavanjem nijekanja okoliša putem stvaranja novih, održivijih i smislenijih ljudskih identiteta.

BORIS GUNJEVIĆ

*Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik«, Zagreb, Hrvatska /
Matthias Flacius Illyricus Faculty of Theology, Zagreb, Croatia*

ISPOVIJESTI I INTERVENCIJE MILITANTNOG ISTRAŽIVAČA

U uvodnom dijelu svog izlaganja pokazat ću kako se konstruira militantni subjekt. U tu svrhu ću se poslužiti s osam teorema i tri subjektivne operacije koje Badiou donosi u svom čitanja apostola Pavla. Ukoliko je apostol Pavao militant istine, kako to tvrdi Badiou, onda je izrazito važno pokazati koja je uloga kolektiva i koji su ciljevi militantnog istraživanja. U zaključku koji ostaje otvoren želim naglasiti potrebu za daljnjim razvijanjem militantnog istraživanja.

CONFESSIONS AND INTERVENTIONS OF MILITANT RESEARCHER

In the introductory part of my presentation I will show how the militant subject is constructed. For that purpose I will use eight theorems and three su-

bjective operations presented by Alain Badiou in his reading of Apostle Paul. If Apostle Paul was militant of truth as Badiou claim, it is necessary to show importance of relationship between collective and goals of militant research. In my presentation I will leave conclusion open and rather emphasis importance of further developing of militant research as such.

SNJEŽAN HASNAŠ

Poslijediplomski doktorski studij filozofije, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Postgraduate doctoral study of philosophy, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

JAMESONOVA ITALIJA

U svojoj knjizi *Dijalektika prosvjetiteljstva*, u poglavlju »Kulturna industrija«, Max Horkheimer i Theodor Adorno teorijski rabe toponim vrlo opipljivih kulturnih, društvenih, državnih i političkih odrednica – s Italijom. Konkretno, »ne nudi se Italija, nego očiglednost da ona postoji«. Dakako, riječ je o ozbiljenju kritike reprezentacije u osvit postmoderne intervencije u tkivo filozofije, kulture, kritike – teorije uopće. Ova kritika reprezentacije poigrava se s poznatim mediteranskim toponimom kao ideološkim sadržajem kulture i njenim obratom u doba krize i dijalektike prosvjetiteljstva. Tema izlaganja je kritička intervencija u tekst Fredrica Jamesona »The Existence of Italy« (»Postojanje Italije«) koja se pojavljuje kao propitivanje zalaska postmodernog doba. Neke ključne sastavnice tog teksta kojima ću se baviti u izlaganju kritika su reprezentacije i propitivanje posljedičnih ishodišta te teorijske situacije koja, koristeći metafilmski diskurs i povijesnost reprezentacije, povlači granicu između postojećeg i nepostojećeg koji mogu (a i ne moraju) biti granice identiteta i razlike.

JAMESON'S ITALY

In their book *Dialectics of Enlightenment*, in one of the chapters titled "The Cultural Industry", Max Horkheimer and Theodor Adorno theoretically used the toponym of very tangible, cultural, social, state and political directions – which is Italy. Specifically, "not Italy is offered, but evidence that it exists". Of course, the subject itself is an actualization of criticism of representation in the eve of postmodern intervention in the fabric of philosophy, culture,

criticism – the theory in general. This criticism of philosophy entertains well known Mediterranean toponym using it as an ideological content of culture and its turnover in the age of crisis and dialectics of Enlightenment. The main subject of this paper is critical intervention in the Fredric Jameson’s text “The Existence of Italy” which is questioning the setting of postmodern age. Some key components of that text, which will be revised in the paper, forms the critic of representation and questioning of consequential outcomes of that theoretical situation which, by using metafilmic discourse and historicity of representation, draws the lines between the existing and non-existing that can also be (although not necessarily) boundaries between the identity and difference.

MARIEME HÉLIE LUCAS

SIAWI, Algeria & France /

SIAWI, Alžir & Francuska

UNDER “CULTURE ARREST”: IDENTITY POLITICS AND THE STRUGGLE FOR SECULARISM OF WOMEN OF MIGRANT MUSLIM DESCENT IN FRANCE

In a country that has been the sanctuary of secularism for over a century, Muslim fundamentalists opened a new battle field some twenty years ago: they challenge the very foundations of the secular French Republic and promote the construction of ‘communities’ that divide and fragment the social movement and promote identity politics.

French citizens of migrant descent, abusively labeled ‘Muslims’ regardless of their actual religious beliefs or absence of, witnessed the narrowing down of their right to self define their identity that goes together with the erosion of secular space.

Various social actors play important roles – in unexpected ways – in this debate, among which are the political forces on the Left, the anti-globalization movement and human rights organisations, as well as the traditional French extreme right.

We will give examples of the ways in which fundamentalists from various religions collude with each other and reinforce each others’ demands, how they slowly but steadily nibble at and challenge principles that one thought were well established, such as secularism in state schools and state representation, dress codes, segregation between men and women in public spaces, concomi-

tant legal systems for different categories of the population, imposition of religious norms in schools, hospitals, food, law, health institutions, etc... We will particularly focus on the consequences on women of this important trend against secularism in France. We will highlight people's and women's resistance.

Using the French example, we will revisit notions such as the need for identity, the manipulation of identities, chosen identities vs. enforced identities, multiple identities vs. one single identity (class, gender, sexual preference, ethnic and national, professional, etc. vs. religious one).

U »KULTURNOM ZATOČENIŠTVU«: POLITIKE IDENTITETA I BORBA ZA SEKULARIZAM ŽENA MIGRANTSKOG MUSLIMANSKOG PORIJEKLA U FRANCUSKOJ

U zemlji koja je, dulje od jednoga stoljeća, bila utočište sekularizma, muslimanski su fundamentalisti, prije otprilike dvadeset godina, otvorili novo bojno polje: oni osporavaju same temelje sekularne Francuske Republike i promoviraju konstruiranje 'zajednica' koje dijele i fragmentiraju socijalno gi-banje, te promoviraju politike identiteta.

Francuski građani migrantskog porijekla – koje se pogrdno naziva 'muslimanima', bez obzira na njihovo stvarno religiozno uvjerenje ili religijsku neopredijeljenost – svjedočili su smanjenju svojih prava da sami odrede svoj identitet, što ide ruku pod ruku s erozijom sekularnoga prostora.

Različiti društveni akteri igraju – na neočekivane načine – važne uloge u ovoj debati, a među njima su kako političke snage na ljevici, anti-globalizacijski pokret i organizacije za ljudska prava, tako i tradicionalna francuska ekstremna desnica.

U ovom ćemo izlaganju, kroz niz primjera, pokazati kako su fundamentalisti različitih religija međusobno u suglasju i kako međusobno osnažuju svoje zahtjeve, te kako polako ali sigurno nagriza i osporavaju principe za koje se mislilo da su dobro utvrđeni, kao što su sekularizam u državnim školama i državnoj upravi, propisi o odijevanju, segregacija muškaraca i žena u javnim prostorima, postojanje paralelnih pravnih sistema za različite kategorije stanovništva, nametanje religijskih normi u školama, bolnicama, u prehrani, pravu, zdravstvenim institucijama, itd. Posebno ćemo se usmjeriti na posljedice koje ovaj značajni protusekularistički trend ima za žene u Francuskoj.

Koristeći francuski primjer, revidirat ćemo pojmove kao što su potreba za identitetom, manipulacija identitetima, izabrani vs. nametnuti identiteti, višestruki identiteti vs. jedan i jedini identitet (identitet vezan uz klasu, rod, seksualne preferencije, etničku i nacionalnu pripadnost, profesiju itd., vs. religijski identitet).

GIZELA HORVATH

*Partium Christian University, Oradea, Romania /
Kršćansko sveučilište Partium, Oradea, Rumunjska*

WHOSE SHOES? IDENTITY IN WORKS OF ART

The problem of identity in the art world is relevant in many perspectives. This paper aims to discuss the identity of the work of art. Discussion is built on three steps: the problem of identification of an object as work of art, the problem of relevant properties of a work of art, and the question of the author of the work of art, as decisive or not for the identification of artwork. These issues are raised by the evolution of art practice and art theory in the last century. The apparition of “readymade” destabilized the firm identity of work of art, and now we have to decide what is the difference between an artwork and its, perceptually identical, pair. Traditionally relevant perceptual features lost their importance in conceptual art, so we have to decide what relevant properties belong – even today – to work of art. Finally, the practice of appropriation in postmodern art challenges the notion of the artist and of the meaning of genuine creation.

ČIJE CIPELE? IDENTITET U UMJETNIČKIM DJELIMA

Problem identiteta je u umjetničkom svijetu relevantan iz mnogih perspektiva. U radu se raspravlja o identitetu u umjetničkom djelu. Rasprava ide u tri koraka: problem identifikacije određenog objekta kao umjetničkog djela, problem relevantnih svojstava umjetničkog djela te pitanje autora umjetničkog djela, kao (ne)odlučujućeg za identifikaciju umjetničkog djela. Ta se pitanja javljaju kroz evoluciju prakse i teorije umjetnosti u posljednjem stoljeću. Sablast »gotovoga« destabilizirala je čvrst identitet umjetničkog djela te sada moramo odlučiti koja je razlika između umjetničkog djela i njegovog, naizgled istovjetnog, para. Tradicionalno relevantne opazajne razlike su izgubile svoj značaj u konceptualnoj umjetnosti, tako da moramo odlučiti koja relevantna svojstva pripadaju – čak i danas – umjetničkom djelu. Na koncu, praksa prisvajanja u postmodernoj umjetnosti izaziva i sam pojam umjetnika, kao i značaj izvornoga stvaranja.

HAJRUDIN HROMADŽIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu & Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb & Faculty of Philosophy, University of Rijeka, Croatia

ULOGA MEDIJA U KONSTRUKCIJI (NACIONALNOG) IDENTITETA

Izlaganje će ponuditi kratak povijesni prikaz mjesta, uloge i značaja medija, masovnih i tzv. novih, u konstrukciji kolektivnih identiteta, prvenstveno nacionalnih. Započet ćemo s dobro poznatim, općim mjestima u istraživanjima na ove teme, Andersonovim tezama o nacijama kao »imaginarnim zajednicama«, društvenim produktima specifičnih komunikacijskih odnosa između ljudi i nezamjenljivoj ulozi tiska, odnosno rituala čitanja novina u svemu tome. Klasični masovni mediji, radio i televizija, ukorijenili su prisutnost medija u svakodnevnom životu ljudi i omogućili iluziju neposrednog nagovora pojedinca i pojedinke u sferi njihove privatnosti, što je stvorilo pretpostavke za stalno rekonstruiranje nacije kroz niz interpelacijskih procesa. Procesu započeti na taj način, nastavili su se i sa suvremenim, na kompjutorskoj tehnologiji baziranim, tzv. novim medijima. Suprotno nekim predviđanjima koja su nagovještavala primat i dominaciju globalizacijskih, nadnacionalno profiliranih, procesa s pomoću novih medija, pokazalo se da Internet nikako ne ugrožava koncept nacionalnog tipa zamišljanja zajednice, štoviše u nekim ga primjerima, poput dijaspore, ojačava i modificira na neočekivane načine. Teza da komunikacijski modeli pojedine epohe kreiraju dominantne oblike zajednice dodatno će biti potkrijepljena uvidima da u određenim društvenim formacijama određene medijsko-komunikacijske prakse navode ljude ka specifičnim oblicima zamišljanja identiteta nacionalnih zajednica.

THE ROLE OF THE MEDIA IN CONSTRUCTION OF (NATIONAL) IDENTITY

The presentation will offer a short historical overview of the role and importance of mass media, as well as so-called new media, within the process of construction of collective identities, mainly national one. I will start with well known researches on previously mentioned topics, the theses of nations as "imaginary communities" by Benedict Anderson – nations are social products of specific communicative relationships between people, and newspapers, as

well as reading rituals of it, have irreplaceable role in that process. The classic mass media radio and television have routed presence of media in everyday life, and enabled the illusion of directly addressing of people within their privacy. It causes assumptions for permanent reconstruction of nation through the series of interpellation processes. The beginning processes have been followed by contemporary new media based on computer technology. Contrary to the prognosis which have announced primacy and domination of globalizing, supranational oriented processes enabled by new media, it has been demonstrated that Internet does not endanger the concept of the national model of imagination of community – moreover, in some causes as Diaspora is, it helps to strengthen and modify the concept of nation on unexpected ways. In addition, theses about particular historical models of communication as creative power in creation of dominant shapes of community will be uphold with accesses that some media communication practices lead people toward specific versions of imagining identities of national communities within the framework of particular social formations.

VLATKO ILIĆ

*Fakultet dramskih umjetnosti, Sveučilište umjetnosti u Beogradu, Srbija /
Faculty of Dramatic Arts, University of Arts in Belgrade, Serbia*

TIJELA NA TRŽIŠTU

O radikalnim strategijama hibridizacije

Pitanje identiteta nužno pokreće i problem njegova smještaja. Danas se ono pokazuje prije svega kao tržišno pitanje, uslijed sve-obuhvatne operativne logike neoliberalnog kapitalizma usmjerenog na kontinuirano širenje, tj. osvajanje, pacificiranje i mobiliziranje novih teritorija. Na djelu je zamjena starih uvijek *novim* klišejima, pri čemu se ukida jedino (moguća, pretpostavljena) dubina. Odnosno, ukoliko *sopstvo* možemo razumjeti kao fetišiziranu iluziju koju smještamo na prazno mjesto jezgre subjektivnosti, ona danas ima prije svega *ekonomsku* (prije nego ideološku ili političku) vrijednost, dok se borba, naizgled nemoguća ali zapravo onemogućena, premješta u polje novo-medijskih operacija. Tijela tako, kao ohlađeni mediji, danas djeluju kao proizužeci (proteze) identitetsko-proizvodnih matrica globalnog (virtualnog) tržišta. Na unaprijed de-politiziranom manevarskom prostoru kao jedine, moguće subverzivne, pokazuju se radikalne strategije pristupničkih *hibridizacija* tijela i spektakulariziranih tijela.

BODIES ON THE MARKET

On Radical Strategies of Hybridization

The question of identity inevitably raises the problem of its positioning. Today it emerges as, above all, the question of the market, its all-inclusive operative logic of neoliberal capitalism and its efforts to continuously expand, that is, to conquer, pacify and mobilise new territories. The old clichés are being constantly replaced with the always new ones, while the only thing eradicated is the (possible, assumed) depth. Or else, if we understand the *essence* as an fetishized illusion, the one we insert into the empty site of the core of subjectivity, today it has above all an *economic* (rather than ideological or political) value, while the struggle, which seems impossible or has been made perceived that way, is being re-located onto the field of new media operations. The bodies thus, as increasingly cold medias, are becoming extensions (prostheses) of identity-productive matrices of global (virtual) market. Within this, in advanced de-politicized manoeuvre space, the only, possible subversive, acts are those of radical, strategic, transgressions of *hybridizations* of the bodies and of the spectacularized bodies.

NUSRET ISANOVIĆ

*Islamski pedagoški fakultet, Sveučilište u Zenici, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Islamic Pedagogy, University of Zenica, Bosnia and Herzegovina*

IDENTITET I POSTHUMANI »ČOVJEK«

Mentalitetu suvremenog čovjeka imanentan je osjećaj posvudašnje nestalnosti, promjenljivosti i bestemeljnosti, što odgovara situaciji bitne ljudske ostvarenosti, izivjelosti i dokončavanja kraja. Odista, danas je gotovo sve po-vanjštinjeno i prisiljeno na promjenu. Mijenjaju se urođene naravi stvari, duhovne matrice i fundamentalne osnove svega što jest, uslijed čega su čovjek i njegov svijet izgubili inkomenzurabilnu osnovu za svoje genuine identitete.

Autor zastupa stav da je na djelu opasna dekonstrukcija ljudskog identiteta i nastajanje novog, posthumanog čovjeka. Ovaj stav osnažuje uvidima u suvremenu situaciju makroparadigmatskih formi ljudske svijesti, kakvim su religija i znanost, potom u situaciju morala, obrazovanja, umjetnosti, ekosustava i, napose, biotehnologije koja, zajedno s obnovljenom eugenikom, sasvim neposredno prijeti da definitivno promijeni čovjekovu narav i uništi njegov ljudski identitet.

U nastavku rada autor govori o nužnosti rehabilitiranja svijesti koja je čuvar fundamentalne distinkcije između biti i bića, Transcendencije i imanencije, vječnosti i vremena, onog nepromjenljivog i stalnog u čovjeku i njegovom svijetu i onog nestalnog i stalno mijenjajućeg u njima. Riječ je o svijesti koja zna da svi identiteti, osobito oni matični i unutarnji, nisu promjenljivi i izručivi beskrajnoj samovolji subjekta mode, posvemašnje promjene i napretka.

IDENTITY AND POSTHUMAN “MAN”

To contemporary man's mentality it is immanent the feeling of overall instability, variability and lack of foundations – all of which is in accordance to the state of essential man's actualisation, outgrowth and coming to the end of the end. Verily, today everything seems to be reduced to its appearance and forced to change. The innate natures of things are being modified. The same happens with the spiritual matrixes and fundamental bases of everything that is. Because of that, man and his world have lost their solid basis for their genuine identities.

The author argues that the world is witnessing a perilous deconstruction of human identity and creation of a new, posthuman man. This standing is strengthened by the insights in the current situation with macroparadigmatic forms of human consciousness such as religion and science, as well as the insights in the state of moral, education, art, ecosystems, and especially biotechnology which, together with the renewed eugenics, directly threatens to definitely change human nature and to destroy human identity.

The author elaborates on the necessity for rehabilitation of consciousness which would guard the fundamental distinction between the essence and the being, Transcendence and immanence, eternity and temporality, between what is unchangeable and permanent in man and his world, and what is inconsistent and changeable in them. We are talking about the consciousness which knows that all identities, especially the matrix ones and the inner ones, are not changeable and disposable to the endless self-will of the fashion subject, overall change and progress.

HRVOJE JURIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

HUMAN IDENTITY AS A CULTURAL AND BIOLOGICAL CONSTRUCTION

Regarding the recent advances in the field of science and technology – primarily within information and communication technology, and biotechnology – human as an individual and humankind altogether are facing challenges of a new kind, while the problems of personal and human identity are becoming more complex than ever. Old questions about identity, e.g. “Who am I?”, “Who are we?”, “Who (or what) is human?”, “What I/we should (or want to) be?” have to be asked in some new contexts.

We must not be infatuated by the emancipatory potential of modern technoscience to the extent of not asking questions about new types of representation, manipulation or even enslavement of the human and the humankind. Moreover, we must go beyond the boundaries of the human – we must extend the old ethical and socio-political questions over into the field of bioethics or transhumanist ethics (cyborg ethics, animal ethics, ecoethics, cosmoethics). However, the epistemic barycentre is still in the sphere of the human. Therefore we need to investigate where and what the human is on the crucifix of the identity which endpoints are: being a (distinctive) *person* and being a (human) *being*, (visible) *embodiment* and (invisible) *genetic constitution*. On this basis we should pose the question on the relationship between traditional cultural and contemporary biological construction of human identity.

LJUDSKI IDENTITET KAO KULTURNA I BIOLOŠKA KONSTRUKCIJA

S recentnim naprecima u području znanosti i tehnologije – prvenstveno informacijsko-komunikacijske tehnologije i biotehnologije – čovjek kao pojedinac i ljudski rod suočavaju se s novovrsnim izazovima, a problemi osobnog i ljudskog identiteta postaju kompleksniji nego ikada. Stara pitanja o identitetu, kao što su »Tko sam ja?«, »Tko smo mi?«, »Tko (ili što) je čovjek?«, »Što trebam(o) ili želim(o) biti?«, moraju se postavljati u novim kontekstima.

Emancipacijski potencijal moderne tehnoscience ne smije nas zaslijepiti do te mjere da ne propitamo nove tipove reprezentacije, manipulacije ili čak porobljavanja čovjeka i čovječanstva. Također, ne smijemo zastati na grani-

cama ljudskoga, nego stara etička i socio-politička pitanja moramo proširiti u područje bioetike ili transhumanističke etike (kiborgoetika, zooetika, ekoetika, kozmoetika). Međutim, epistemičko težište i dalje je u sferi ljudskoga. Stoga treba najprije istražiti gdje se nalazi čovjek i što je čovjek na raspelu identiteta, čije krajnje točke predstavljaju: bivanje (distinktivnom) *osobom* i bivanje (ljudskim) *bićem*, (vidljiva) *tjelesnost* i (nevidljiva) *genetska konstitucija*. Na toj podlozi treba postaviti pitanje o odnosu između tradicionalnog kulturnog i suvremenog biološkog konstruiranja ljudskog identiteta.

MIODRAG KAPETANOVIĆ

Matematički institut Srpske akademije znanosti i umjetnosti (SANU), Beograd, Srbija /

Mathematical Institute of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SANU), Belgrade, Serbia

SUVREMENI PRISTUP POJMU IDENTITETA U LOGICI

Bit će razmotreni neki logički aspekti pojma identiteta (istovjetnosti). Naglasak će biti stavljen na sljedeće teme:

- *zakon o nemogućnosti razlikovanja identičnih objekata* (koji se pripisuje Leibnizu) i njegova formalizacija u suvremenoj simboličkoj (matematičkoj) logici;
- logička izvođenja uz upotrebu imena (individualnih konstanti);
- Russellov operator deskripcije; upotreba i mogućnost eliminacije.

A MODERN TREATMENT OF THE CONCEPT OF IDENTITY IN LOGIC

An exposition will be given of some logical aspects concerning the concept of identity. The following subjects will be stressed in particular:

- *the Law of Indiscernibility of Identicals* (credited to Leibniz) and its treatment in modern symbolic (mathematical) logic;
- logical inferences using names;
- Russell's introduction of the description operator: its use and the possibility of elimination.

MILENA KARAPETROVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Philosophy, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina*

U SJENI AVATARA – O (RE)KONSTRUKCIJI ŽENSKOG IDENTITETA

Pitanje ženskog/ženskih identiteta pozicionirano je u samom centru rasprave o identitetu uopće. Samim svojim zasnivanjem, feminističke (i kasnije) rodne teorije dale su jedan od najvažnijih poticaja za preispitivanje problema identiteta. Uspostavljanjem postkolonijalnih i kulturoloških teorija, debate o ovom problemu vrlo brzo su uzdrmale i same osnove feminizma. U kratkom razdoblju (svega nekoliko desetljeća) ženski identitet u teorijskim raspravama je prošao put od ocrtavanja i formiranja (konstrukcije) do preispitivanja vlastitih granica (dekonstrukcije).

Zajedno s tim ili paralelno, u svijetu stvarnosti uspostavljaju se mehanizmi za pokušaj konačnog dokidanja nejednakosti žena i muškaraca u društvu. Ulaskom u institucije, ženski identitet postaje ne samo formalno ravnopravan, već i birokratiziran.

Između teorijskog i praktičnog odvija se tako drama nedorečenosti ženskog identiteta zarobljenog u pluralizmima individualnog i grupnog, nacionalnog i multikulturalnog. Postavlja se pitanje: da li nam sada treba i rekonstrukcija ženskog identiteta?

SHADOWED BY AVATAR – ABOUT (RE)CONSTRUCTION OF THE FEMALE IDENTITY

The issue of the female identity (identities) is positioned in the core of the debate about identity in general. After their foundation, feminist (and later) theories were one of the most important encouragements to the re-examination of the identity problem. With the establishment of the postcolonial and cultural theories, debates on those issues immediately shaken the basics of feminism. During the very short period (a few decades), the female identity in theoretical debates advanced from contouring and forming (construction) to the questioning of its own limits (deconstruction).

Along (or parallel) with it, in the world of reality the mechanisms of the efforts to finally abolish social inequality of men and women have been formed. By entering into institutions, the female identity becomes not only formally equal, but also bureaucratized.

“Theoretical” and “practical” are intertwined in the drama of female identity, which is unsaid and imprisoned in pluralisms of individual and group, national and multicultural. The question is: do we also need the reconstruction of female identity?

IVAN KARLIĆ

*Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Katholisch-Theologische Fakultät, Universität Zagreb, Kroatien*

DOPRINOS KRŠĆANSTVA SUŽIVOTU U EUROPSKOM KULTURALNOM I RELIGIJSKOM PLURALIZMU

Promatrani s kulturalnoga i religijskog motrišta, europski korijeni su mnogovrsni: helenističko-rimski, »barbarski«, židovski, kršćanski, pa na neki način i islamski. Dakako, kršćanski korijeni i tradicija bili su i ostaju temeljni za razvoj europskog identiteta kakvoga danas poznajemo. Ne odnosi se to samo na religijski i moralni identitet, nego i na općekulturalni, socijalno-ekonomski i estetsko-umjetnički. Doduše, ova tvrdnja često dovodi do raznih reakcija i diskusija u raznim europskim okruženjima te »zavodi« i odvodi ljude, njihove zajednice i njihove potencijale više u prošlost nego u sadašnjost i budućnost.

Temeljni doprinos kojega kršćanske crkve mogu ponuditi u današnjem i sutrašnjem europskom kontekstu ne odnosi se toliko na priznavanje i »pomirenje« oko povijesnih nesuglasica, koliko na suradnju u izgrađivanju europske budućnosti. Doprinos toj izgradnji mogao bi se temeljiti ne samo na priznavanju (povijesnog) identiteta, nego i na otvorenosti drugome i na dijalog s njime, koji pak dovode do suživota u multi-etničkom, -kulturalnom i -religijskom okružju. Otvorenost, dijalog i suživot imaju ipak neke nužne pretpostavke: a) pomirenje čovjeka sa samim sobom; b) pomirenje čovjeka sa sebi sličnima; c) pomirenje čovjeka sa svim stvorenim.

CHRISTLICHER BEITRAG ZUM ZUSAMMENLEBEN IM EUROPÄISCHEN KULTURELLEN UND RELIGIÖSEN PLURALISMUS

Von kulturellen und religiösen Gesichtspunkten aus betrachtet, sind die europäischen Wurzeln vielfältig: hellenistisch-römisch, „barbarisch“, jüdisch, christlich und in gewisser Weise auch islamisch. Sicher bleiben die christlichen

Ursprünge und Tradition grundlegend für die Entwicklung der europäischen Identität, wie sie uns heute bekannt ist. Dies betrifft nicht nur die religiöse und moralische Identität, sondern auch jene kulturelle, sozial-ökonomische und ästhetisch-künstlerische. Jedoch leitet diese These des Öfteren zu mannigfaltigen Reaktionen und Diskussionen in verschiedenen europäischen Umfeldern, „verführt“ und wegführt Menschen, ihre Gemeinden und ihre Potentiale eher in die Vergangenheit als in die Gegenwart und die Zukunft.

Den hauptsächlichen Beitrag, den die christlichen Kirchen im heutigen und morgigen europäischen Kontext leisten können, betrifft nicht so sehr das Eingeständnis und die „Versöhnung“ bezüglich der geschichtlichen Uneinstimmigkeiten, sondern vielmehr die Zusammenarbeit in der Gestaltung einer europäischen Zukunft. Der Beitrag zu dieser Zusammenarbeit könnte nicht nur in der Kenntnis der (geschichtlichen) Identität gründen, sondern auch in einer Offenheit zum Anderen und im Dialog mit ihm, die dann zu einem Zusammenleben im multi-ethnischen, -kulturellen, und -religiösen Umfeld führen. Offenheit, Dialog und Zusammenleben benötigen aber auch einige Voraussetzungen: Versöhnung des Menschen a) mit sich selber; b) mit seinesgleichen; c) mit der ganzen Schöpfung.

BILJANA KAŠIĆ

Department of Sociology, University of Zadar & Center for Peace Studies, Zagreb, Croatia /

Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru & Centar za mirovne studije, Zagreb, Hrvatska

CONFRONTING THE SHADOWS: DISRUPTIVE OTHERS

The presentation addresses the tempting questions of contemporary anxiety in the post-colonial world, namely how to confront various faces of disruptive Others keeping in mind that critical studies at present are deeply challenged by globalized ambiguities and old/new imperial narratives, displacements and unbelonging, oppression and conflicting desires.

By taking disruptive Others into consideration not only as “unhomed geographies” (Irit Rogoff’s notion) at the beginning of the 21st century but also as a provocative stand for dismantling the authority of master identities across diverse worlds and boundaries, I will endeavour to explore their potentiality. On one hand it involves a positionality for “the unspoken, unrepresented pasts that

haunt the historical present” (Homi Bhabha), and on the other it transforms a perspective from where identities themselves could be perceived.

SUČELJAVAJUĆI SE SA SJENAMA: RAZOR(E)NI DRUGI

Izlaganje postavlja zazivajuća pitanja suvremene tjeskobe u post-kolonijalnom svijetu, prije svega kako se sučeliti s različitim licima razor(e)nih Dru-
gih. Pritom se ima u vidu kako globalna protuslovlja i stari/novi imperijalni narativi, izmještanja i nepripadnosti, podčinjavanja i suprotstavljajuće žudnje temeljno utječu na kritičke analize danas.

Promišljajući razor(e)ne Druge ne samo kao »neudomljene geografije« (pojam Irit Rogoff) na početku dvadesetiprvog stoljeća, već kao provokativnu poziciju za uznemiravanje autoriteta nosivih identiteta preko različitih svjeta i granica, pokušat ću istražiti njihovu potencijalnost. Na jednoj strani to uključuje zauzimanje za »neizgovorene i nepredstavljene prošlosti koje progone historijsku sadašnjost« (Homi Bhabha), na drugoj preobrazbu motrišta s kojeg se identiteti mogu očitjeti.

LEONIDA KOVAČ

*Academy of Fine Arts, University of Zagreb, Croatia /
Akademija likovnih umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

THE REALITY OF FICTION: IVAN FAKTOR AND FRITZ LANG

The paper focuses on the coherent subject category deconstruction procedures in the works by contemporary Croatian artist Ivan Faktor. Fritz Lang’s cinematic opus exists as a permanent referent in Ivan Faktor’s multimedia works produced during the last two decades. In the procedures of the works articulation based above all on the principles of editing and coincidence, Faktor appropriates certain Lang’s motifs bringing them into relation with the details of his own biography. In the consequent resemantization processes a position of the first person singular becomes the sliding territory, the interrogative mode of being that challenges the meaning of history and identity concepts, redefining the notion of media in a sense of a complex social institution.

STVARNOST FIKCIJE: IVAN FAKTOR I FRITZ LANG

Izlaganje problematizira postupke dekonstrukcije kategorije koherentnog subjekta na primjeru radova Ivana Faktora nastalih tijekom zadnja dva desetljeća. Filmski opus Fritza Langa u djelu multimedijskog umjetnika Ivana Faktora postoji u svojstvu permanentnog referenta. U artikulaciji svojih radova, temeljenoj prije svega na načelima montaže i koincidencije, Faktor prisvaja određene Langove motive relacionirajući ih s pojedinim detaljima vlastite biografije. U procesima resemantizacije, pozicija prvog lica jednine postaje kliznim teritorijem, upitnim načinom bivanja koji, propitujući značenja pojmova povijesti i identiteta, redefinira pojam medija u smislu kompleksne društvene institucije.

BORIS KOZJAK

*Hrvatska lutrija, Zagreb, Hrvatska /
Croatian Lottery, Zagreb, Croatia*

KOCKANJE I IDENTITET

Društveni identitet definira se, između ostalog, kao naše razumijevanje tko smo i tko su drugi ljudi te, recipročno, razumijevanje drugih ljudi toga tko su oni drugi. Identitet je sastavni dio društvenog života i ljudi se mogu odnositi prema drugim ljudima jedino razlikovanjem identiteta različitih skupina.

U sociološkoj perspektivi, koncepcija identiteta vezana je, prije svega, uz socijalnu interakciju, te procese socijalizacije i internalizacije. S obzirom da koncepcija identiteta, po svojoj prirodi, obuhvaća pojedinačno i opće, unutrašnje i vanjsko, odnosno individualno i društveno, njezino teorijsko razmatranje podrazumijeva interdisciplinarni pristup koji uključuje i druge perspektive kao što su psihološka, antropološka i filozofska.

Oni autori koji favoriziraju pristup u malim grupama smatraju kockanje aktivnošću koja omogućuje igranje različitih uloga u kojima je moguće izraziti određene karakterne osobine i oblike ponašanja. S tog je stajališta kockarsko okruženje (kladionica, kartaški stol, konjička staza, kockarnica itd.) zapravo pozornica na kojoj kockari imaju pravo preuzeti željeni identitet, odglumiti svoje fantazije o ispunjavanju želja ili jednostavno odigrati neku ulogu. Po njima, kockanje »funkcionira« tako što ispunjava osobnu kockarevu potrebu

za samoizražavanjem ili predstavljanjem sebe, potrebe koja inače ne bi bila zadovoljena.

»Kacija« u kockanju ne proizlazi samo iz stimuliranosti koju donosi rizik, već i iz činjenice da ono predstavlja kušnju nečijeg karaktera pod pritiskom. »Karakter« je kvaliteta osobnosti povezana s kapitalnim resursima koji će se staviti na kocku, dobiti ili izgubiti. Tek u stresnim okolnostima do kojih dovode aktivnosti kao što je kockanje, oni koji žele da o njima prosuđujemo imaju priliku predstaviti željenu stranu svoje osobnosti, a ta je osobnost uglavnom hrabra, poštena i samouvjerenana.

Redoviti kockari ne kockaju se zato da bi dobili ili izgubili novac, pa niti zbog uzbuđenja koje kockanje donosi: oni se kockaju da bi stekli osjećaj međuljudske sigurnosti u svijetu u kojem oni uvijek imaju puni nadzor nad svojom osobnošću.

S obzirom na to da »kuća« uvijek dobiva, a kockari rijetko, povremeni kockari i autsajderi koji ne kockaju nisu u stanju razumjeti racionalnu osnovu za ustrajnost u kockanju.

Polazeći od činjenice da redoviti kockari više gube nego dobivaju, interakcijski sociološki teoretičari smatraju kako nagrada za njihovo uporno i prekomjerno kockanje nije materijalne, već društvene prirode. Prestanak kockanja, naime, značio bi za njih i prekid dugotrajnih društvenih odnosa s drugim redovitim kockarima. Otuda i zaključak da mehanizmi održavanja redovitog kockanja nisu utemeljeni u osobnoj patologiji niti u ekonomskoj racionalnosti, već se mogu locirati u društvenim mrežama koje su se razvile među sudionicima.

GAMBLING AND IDENTITY

Social identity is defined, amongst other things, as our understanding of who we are and who other people are, and reciprocally, as other person's understanding of who others are.

In the sociological perspective, the concept of identity is related, first and foremost, to social interaction, as well as the processes of socialization and internalization. Considering the fact that by virtue of its nature the concept of identity encompasses the individual and the general, the internal and external, i.e., individual and social, its theoretical study implies an interdisciplinary approach, which involves some others perspectives as well, such as the psychological, anthropological and philosophical perspectives.

Those authors who favour the small group approach consider gambling to be an activity which enables people to play various roles, which in turn enable them to express certain personality characteristics and behaviour patterns.

Seen from that perspective, the gambling environment (betting shop, card table, racing tracks, casino, etc.) is in fact a stage on which the gamblers have the right to take on a desired identity, play out their fantasies about their wishes coming true, or just roleplay. According to them, gambling “works” in a way that it fulfils the gambler’s personal desire for self-expression or self-representation, a need which would have otherwise gone unsatisfied.

The “action” in gambling is not only produced by a stimulation induced by the risk, but also from the fact that it is a test of one’s character under pressure. “Character” is a personality quality which is connected to the capital resources that are about to be wagered, and either won or lost. It is only under stressful circumstances induced by the activities such as gambling that those who want us to make judgements about them get a chance to present us with the desired part of their personality, which is usually courageous, honest and self-confident.

Habitual gamblers do not gamble in order to win or lose money, and not even for the excitement that gambling brings; they gamble in order to obtain a sense of interpersonal security in the world in which they always have full control over their personality.

Considering the fact that the “house” always wins while the gambler only wins occasionally, casual gamblers and outsiders who do not gamble are unable to understand the rationale behind their persistence in gambling.

Coming from the fact that regular gamblers lose more than they win, the interactional sociological theorists consider that the reward for their persistent and exaggerated gambling is not of material, but of social nature. That means that quitting gambling for them would also mean a breach in long-term social relationships with other regular gamblers. Hence the conclusion that the mechanisms for maintaining regular gambling are not founded in neither personal pathology nor the economic rationale, but that they can be located in social networks which were developed between the participants.

TOMISLAV KRZMAR

Odjel lovstva i zaštite prirode, Veleučilište u Karlovcu, Hrvatska /

The Study of Gamekeeping and Environmental Protection, Karlovac University of Applied Sciences, Croatia

KRŠĆANSTVO – DESTRUKTOR IDENTITETA?

Misao Miguela de Unamuna

U djelu španjolskog filozofa Miguela de Unamuna misao o vjeri ima značajno mjesto, a osobito shvaćanje kršćanstva koje nije izraženo kroz političku dimenziju, nego prije kroz egzistencijalno pristajanje uz osobu Isusa Krista. Kršćanin ili, unamunoski kazano, *kristjanin*, nalazi se pred stalnim izazovom kako se postaviti prema pojavi Isusa Krista, a to je prema Unamunovu mišljenju moguće jedino kroz borbu, i to borbu sa samim sobom. Zadaća ovog izlaganja je rasvijetliti neke od problema koji iz ovoga proizlaze. S druge strane, Unamuno je mislitelj, kako sam kaže – *onog španjolskog*, koje je nerazdvojivo vezano uz katolicizam. U ovom sklopu – kako je to ocrtao jedan od rijetkih hrvatskih interpreata Unamuna, a ujedno i njegov prijatelj, Bogdan Radica – Unamuno svojom mišlju i životom oživljava intimnu tragediju španjolskog naroda u kojoj se međusobno bore razum sa srcem, tijelo s dušom, vjera sa skepsom, stvarnost s fantazijom, mistika s racionalizmom, itd. Ovo izlaganje ide u smjeru prikaza nekoliko problema vezanih uz Unamunovo shvaćanje kršćanstva kao vječne borbe između onog unutrašnjeg i onog vanjskog, institucija i pojedinca, ideje i ideologije, itd. Prva točka interpretacije je Unamunovo shvaćanje života, pa time i vjere, kao vječne borbe i vječnog kretanja, što je zasigurno poseban izazov ukoliko rečeno sagledamo u kontekstu promišljanja problematike identiteta.

CHRISTIANITY – DESTRUCTOR OF IDENTITY?

Thinking of Miguel de Unamuno

In the work of Spanish philosopher Miguel de Unamuno problem of the faith, especially problem of Christianity, understood not through political dimension but as a compliance with person of Jesus Christ, has a special position. In Unamuno's thinking person who believes is always challenged with adapting him/herself towards epiphany of Jesus Christ what causes agony. That is, agony within the human being. Aim of this paper is to show some problems connected with this view. On the other hand, Unamuno is Spanish philosopher

in the strict sense of the word, so with his own thinking and living he outlines a tragedy of Spanish people which is – in the interpretation of Bogdan Radica, one of the Croatian interpreters of Unamuno's philosophy and Unamuno's personal friend – build up on the struggle of mind and heart, body and soul, faith with suspicion, mystics and rationality, etc. This paper tries to show several dimensions of Unamuno's understanding of Christianity especially as a struggle between what is inside and outside, what is institution and individual, what is idea and ideology, etc. Marking spot on this path is Unamuno's understanding of life, and the faith inseparably connected with life, as an eternal struggle and movement. This is especially interesting in the context of rethinking problems of the identity.

GOTTFRIED KÜENZLEN

Institut für Theologie und Ethik, Universität der Bundeswehr München, Neubiberg, Deutschland /

Institut za teologiju i etiku, Sveučilište Bundeswehra u Münchenu, Neubiberg, Njemačka

KULTURELLES GEDÄCHTNIS ALS VERGEGENWÄRTIGUNG KULTURELLER IDENTITÄT

Die Identität einer Kultur bedarf zu ihrer Vergewisserung vorrangig auch eines kulturellen Gedächtnisses. Im Rückgriff u.a. auf Friedrich Nietzsche fragt der Vortrag zum einen nach der grundsätzlichen Bedeutung kultureller Erinnerung für die Gegenwart von Kultur und Gesellschaft; zum andern geht es um die aktualitätsbestimmte Frage: Verfügt Europa zur Sicherung seiner Identität über kollektive Haltepunkte eines europäischen kulturellen Gedächtnisses?

KULTURNO PAMĆENJE KAO POSADAŠNENJE KULTURNOG IDENTITETA

Da bi se učvrstio identitet jedne kulture, prethodno je potrebno kulturno pamćenje. Vraćajući se, među ostalima, Friedrichu Nietzscheu, u predavanju se, s jedne strane, postavlja pitanje o osnovnom značenju kulturnog sjećanja za sadašnjost kulture i društva, dok se, s druge strane, radi o aktualnom pitanju: raspolaze li Europa u osiguravanju svoga identiteta kolektivnim uporištima europskog kulturnog pamćenja?

MISLAV KUKOČ

*Faculty of Philosophy, University of Split, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska*

COLLECTIVE IDENTITIES IN THE AGE OF GLOBALIZATION

The process of globalization has marginalized the position of nationhood as a primary framework of collective identity. The spread of supraterritorial spaces has facilitated the development of various nonterritorial communities inter alia on gender, racial, cultural, civilizational, and particularly religious lines. On the other hand, the growth of transborder transworld relations has encouraged some rise of the cosmopolitan consciousness. Expanded intercultural contacts in the context of globalization have increased hybridity in many personal identities, but also have opened the space conversely for defensive rebuilding traditional religion-based identities.

KOLEKTIVNI IDENTITETI U DOBA GLOBALIZACIJE

Proces globalizacije marginalizira važnost nacionalnosti kao primarnoga izvora kolektivnog identiteta. Širenje nadteritorijalnih odnosa omogućuje zasnivanje i razvitak različitih zajednica izvanprostornog karaktera, temeljenih, među ostalim, na rodnim, rasnim, kulturnim, civilizacijskim, te poglavito na religijskim osnovama. Na drugoj strani, porast prekograničnih planetarnih relacija unekoliko ohrabruje jačanje kozmopolitske svijesti. Rašireni interkulturalni kontakti pod utjecajem globalizacije dovode do sve većeg stupnja složenosti i hibridnosti mnogih osobnih identiteta, ali također proizvode i nasuprotni efekt, otvarajući prostor za obrambenu obnovu tradicionalnih identiteta na konfesionalnim osnovama.

ALPAR LOŠONC

*Fakultet tehničkih znanosti, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Technical Sciences, University of Novi Sad, Serbia*

IDENTITETSKI OBRASCI: PREDSTAVLJAJU LI ONI APOTEOZU KAPITALISTIČKOG PORETKA?

Argumentacije na osnovu identitetskih obrazaca su bile slavljene tijekom devedesetih godina. U stvari, shodno prodoru kulturalizma u političku filozofiju, argumentacije zasnovane na identitetskim obrascima su bile visoko cijenjene kao relevantni momenti post-socijalističkih fenomena. Istovremeno, suočavamo se sa značajnim kritikama povodom identiteta kao mogućeg izvora za teorijske artikulacije u političkoj filozofiji. Smatra se čak da identiteti predstavljaju retrogradne obrasce (Žižek, Badiou itd.). I, kao što se vidi, naročito je na ljevici razvijena ova kritika koja ide u paru s revizijom pokma identiteta i u antropologiji. Tvrdi se da je identitet ideološka konstrukcija upregnuta u strujno kolo moći. U ovom radu se ukazuje na razumijevanje identiteta koji ima izvor u kritičkim artikulacijama (Negri), ali koji nude nesupstancijalističko zahvaćanje identitetskih obrazaca i omogućavaju kritiku kapitalizma bez involviranja kulturalizma. Dakle, traži se artikulacija identiteta koja ima kritičke potencijale s obzirom na socijalne identitete kasnog kapitalizma.

IDENTITY-PATTERNS: ARE THEY APOTHEOSIS OF CAPITALIST ORDER?

The identity-based reasoning was extremely celebrated and practiced during the nineties. In fact, in accordance with the penetration of the culturalism into the political philosophy, identity-related argumentation was highly appreciated and affirmed as the powerful aspect for the understanding of the post-socialist phenomena. At the same time, we are confronted with the serious critique concerning the identity as the source of explanation in political philosophy. There is always critique that considers identity as the obstacle for the grasping of the dynamic of post-socialist societies. It can be considered that identity proves to be an ideological construction. May be the most challenging critique in relation to the identity-principle is based on the view that culturally-mediated identity-patterns are in contradictions with the social reasoning in political philosophy. Actually, in accordance with this critique the identity-patterns serve as instrument in the maintaining the actual political and economic order. Especially, the left wing scholars emphasize this critique. We are trying to analyze this critique and offer a non-substantial view of culture that is a base for the critical reconsideration of the identity.

MARCEL V. MÄCELARU

*Evangelical Theological Seminary, Osijek, Croatia /
Evandeoski teološki fakultet, Osijek, Hrvatska*

THE POLITICS OF ANCIENT HEBREW LITERATURE: WRITING AND IDENTITY RHETORICS IN POST-EXILIC JUDAISM

The story of the people called 'Israel' presented in the Hebrew Bible has long been studied because of the theological significance assigned to it. This study, however, seeks to move beyond such theological use to look at the political dimensions this story has. The thesis proposed is that biblical narratives belong to a genre of literature one may call 'collective autobiography' and as such they function both as identity revealing and identity forming discourses. This is so due to the peculiar fact that authors of this literature are also characters in the story being written. Following from this, two purpose related dimensions of biblical narratives are discussed: the deontological (its concern with meaning and values) and the communal (it being constructed, maintained and diffused in shared social processes). The second part of the paper exemplifies this theoretical discussion by making reference to the text of Ezra/Nehemiah and its post-exilic context.

POLITIKA DREVNE HEBREJSKE LITERATURE: PISANJE I RETORIKA IDENTITETA U JUDAIZMU NAKON EGZODUSA

Priča o narodu zvanom 'Izrael', prezentirana u hebrejskoj Bibliji, dugo je proučavana zbog teološkog značaja koji joj se pripisuje. No, ovo proučavanje treba nadići takav teološki pristup kako bi sagledalo političke dimenzije ove priče. Teza izlaganja je da biblijski narativi pripadaju onom žanru literature koji bi se moglo nazvati 'kolektivnom autobiografijom', te kao takvi funkcioniraju kao diskursi koji i raskrivaju i oblikuju identitet. Tome je tako zbog osebnih činjenice da su autori ove literature ujedno i likovi u zapisanoj priči. Polazeći od toga, ovdje se raspravlja o dvjema dimenzijama biblijskih narativa, koje su povezane s njihovom svrhom: deontološkom (usmjerenom na smisao i vrijednosti) te zajedničkom (konstruiranom, održavanom i raširenom u zajedničkim socijalnim procesima). Drugi dio izlaganja opimjeruje ovu teorijsku raspravu referiranjem na tekst Ezre/Nehemije i njegov post-egzilski kontekst.

NENAD MALOVIĆ

*Katholisch-Theologische Fakultät, Universität Zagreb, Kroatien /
Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

MISSBRAUCH RELIGIÖSER SYMBOLIK FÜR DIE BILDUNG POLITISCHER IDENTITÄT

Die neuzeitliche Enthauptung des Königs als das Symbol der temporalen Ordnung, d.h. der „sichtbaren“ Identität und der Homogenität des politischen Körpers, und die Säkularisierung der politischen Gemeinschaft im Sinne der Eliminierung der Kirche als der Repräsentantin der geistigen Ordnung aus dem Raum des Politischen, haben „die Stelle“ der politischen und geistigen Macht entleert. Die Verschiebung der Legitimierung der politischen Macht aus der Transzendenz in die Volkssouveränität, begleitet von dem stärkenden Pluralismus und, in unserer Zeit, den Globalisierungsprozessen, öffnet immer mehr die Frage des Homogenitätsgrundes und der Identität der politischen Gemeinschaft. Die Erfahrung der Totalitarismen des vergangenen Jahrhunderts und ihrer Privatisierung der pervertierten Religiösität verlangt klare Positionierung der Religion vis-à-vis der politischen Homogenisierungsbemühungen der politischen Gemeinschaften.

ZLOPORABA RELIGIJSKE SIMBOLIKE U STVARANJU POLITIČKOG IDENTITETA

Novovjeka dekapitacija kralja kao simbola temporalnog poretka, tj. »vidljivog« identiteta i homogenosti političkog tijela te sekularizacija političke zajednice u vidu eliminacije Crkve kao reprezentantice duhovnog poretka iz prostora političkoga, ispraznile su »mjesto« političke i duhovne moći. Premještanje legitimacije političke moći iz transcendencije u suverenitet naroda praćeno jačanjem pluralizma i, u naše vrijeme, globalizacijskim procesima, sve više otvara pitanje temelja homogenosti i identiteta političke zajednice. Iskustvo totalitarizama prošloga stoljeća i njihove privatizacije pervertirane religioznosti zahtijeva jasno pozicioniranje religije spram političkih nastojanja homogenizacije političkih zajednica.

MILE MARINČIĆ

*Srednja škola »Ivan Švear«, Ivanić Grad, Hrvatska /
Gesamtschule „Ivan Švear“, Ivanić Grad, Kroatien*

ULOGA UČITELJA U OBLIKOVANJU IDENTITETA MLADIH

U ovom radu pokušat ćemo na teorijskoj razini promotriti koliku i kakvu ulogu ima učitelj (profesor) u oblikovanju identiteta budućih generacija. Koliko je učitelj spreman i osposobljen odgovoriti suvremenim izazovima koje pred njega stavlja moderna tehničko-tehnološka civilizacija? Koliko je spreman mladom čovjeku nuditi znanje koje razumije, koje se ne zadržava samo na »golim« činjenicama nego je spremno na promišljanje i produbljivanje, napose, spremnost na integrativno promišljanje? Nadalje, u »poplavama« govora o identitetu (socijalni, nacionalni, kulturni...), koju i kakvu ulogu igra izgradnja osobnog (pojedinačnog) identiteta svake osobe, koju (osobu) prije svega moramo shvatiti cjelovito u svoj njezinoj punini. Ima li mjesta stalnim prigovorima, koji se iz naših zbornica mogu čuti, o »nemogućim« generacijama mladih, o tome kako mlade ništa ne zanima, ni o čemu ne žele čuti itd. Ili se, pak, s druge strane, učitelj sâm sveo na čisto znanstveno znanje (koje je često svoj razvoj zaustavilo na diplomu) i na nerazumijevanje mladog čovjeka koji traži cjelovito znanje, zaboravljajući pritom kako se poziv na cjeloživotno učenje ne odnosi na nekog drugog, nego i na učitelja samog...

DIE ROLLE DES LEHRERS BEI DER IDENTITÄTSGESTALTUNG DER JUGENDLICHEN

In dieser Arbeit werden wir versuchen, auf der theoretischen Ebene beobachten, welche Rolle hat der Lehrer (Professor) in die Identitätsbildung der künftigen Generationen? Wieweit wird ein Lehrer bereit und fähig, den modernen Herausforderungen zu antworten (reagieren), die vor ihn die moderne technisch-technologische Zivilisation vorangestellt hat? Wie viel der Lehrer dem jungem Mann bereit ist, die Kenntnisse anbieten, die er versteht, dass nicht nur auf die „nackte“ Tatsachen behalten, sondern bereit ist auf Bedenken und Vertiefung, im Besonderen Bereitschaft für integratives Bedenken? Weiterhin in die „Flut“ („Fluten“) der Rede über Identität (sozialen, nationalen, kulturellen...), welche und was für eine Rolle der Bau des persönlichen (individuellen) Identität jeder Person spielt, welche (Person) vor allem vollständig in seiner ganzen Fülle (Vollständigkeit) verstehen mussten. Gibt es Orte (Sinn) den steten Klagen (Widersprüche), die aus unseren Versammlungshallen hören können, über „Unmöglichen“ Generationen von jungen Menschen, darüber

wie sie (Jugend) an nichts interessiert, über alles was sie nicht hören wollen, usw. Oder sonst auch von anderer Seite der Lehrer, den sich an rein wissenschaftlichen Kenntnis (der oft seine Entwicklung an der Diplom stoppte) und an Unverständnis des jungen Mannes, der ein umfassendes Wissen sucht, ver-
gaß in der gleichen Zeit wie die Aufforderung zum lebenslangen Lernen nicht auf jemand anderen bezieht, sondern auf den Lehrer.

ANA MASKALAN, MIRJANA ADAMOVIĆ

*Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska /
Institute for Social Research Zagreb, Croatia*

IDENTITET I TIJELO

Tjelesnost je povijesno podcijenjena odrednica identiteta koja je ustupila pred netjelesnim i duhovnim određenjima osobnog identiteta i ljudskog značaja u cjelini, neovisno radi li se o individualnoj »slici« o sebi ili o pozicioniranju subjekta u društvu izvedenom na osnovi preuzimanja kolektivnih identiteta. Kada se govori o npr. rasi ili spolu, tijelo je oduvijek nositelj karakteristika koje su ulazile u sistem utemeljen na hijerarhijski ustrojenim kulturalnim i metafizičkim dualizmima. Suvremeno doba samo uvjetno obrće kartezijanski dualizam pridajući tijelu i tjelesnosti (što u ovom radu ponajprije uključuje tjelesne performanse i fizički izgled) više značenje u hijerarhiji vrijednosti subjekta, budući da se tijelu pristupa kao pasivnoj i plastičnoj masi koju je moguće »po volji« oblikovati. Tijelom se iskazuje individualnost, no ono je i objekt društvene kontrole (normi, vrijednosti, manipulacija) kroz procese »normalizacije« i »discipliniranja«. Anonimnost nadzora ostavlja dojam da je briga o tijelu privatna stvar iako je tijelo podložno raznolikim spregama državnih, korporacijskih i medijskih utjecaja. Hipoteza je ovoga rada da tijelo sve više postaje reprezentant borbe za moć neoliberalne i drugih ideologija, odnosno da podvrgavanje tijela ekonomskoj kontroli znači širenje moći nad individuama. Time se emancipatorski stav prema tijelu kao mogućem čarobnom ključu za razrješenje suvremene krize osobnog identiteta dovodi u pitanje.

IDENTITY AND THE BODY

Corporeality is a historically underestimated determinant of identity which gave way to non-corporeal and spiritual features of personal identity and human value in general, regardless of whether the discussion is about individual "image" of self or subject's positioning in society based on an adoption of

collective identities. Speaking of, for example, race or sex, body was always a holder of characteristics that entered the system based on hierarchically established cultural and metaphysical dualisms. Contemporary times just conditionally inverse Cartesian dualism attributing to body and corporeality (which in this paper primarily includes body performances and physical appearance) superior meaning in the value hierarchy of subjects considering the fact that the body is understood as a passive and plastic mass that can be “willingly” shaped. The body is used as an expression of individuality, however it is an object of social control (norms, values, manipulations) through the process of “normalization” and “disciplining”. Anonymity of the control gives impression that the body care is a private matter although the body is subjected to various conjugations of state, corporative and media influences. Hypothesis of this work is that the body is more then ever becoming a representative of a neoliberal and other ideologies’ power struggle, i.e. that submitting of the body to economic control means expanding of power over individuals. Thus emancipatory attitude toward the body as a possible magical key for resolving contemporary crisis of personal identity is brought into question.

DUNJA MATIĆ

*Faculty of Philosophy, University of Rijeka, Croatia (student) /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska (studentica)*

IDENTITY, IDENTIFICATION AND THE POLITICS OF REPRESENTATION

It is procurable to postulate that identity as such, even if tentatively fixed, is being beheld as an unstable, socially conditioned category, marked and recognized depending on the distribution of power and current discourse relations.

The assumption of this demonstration is the politics and the problematic of identity viewed through the conflict nature of the dominantly and marginally positioned relation of (its) social actors. Contextualized throughout this binary distribution of power, the applicable part of this demonstration introduces the subject of identity studies and the problematic it beholds within identity itself in two different social discourses (the discourse of film and the discourse of popular culture). In this perspective, I see film as a media of popular culture, while the important part of scientifically-theoretical access to the subject which allows debate, is in the domain of cultural critique.

Interfering initially in the domain of esthetics, the demonstration begins with examples in theory of practice. It concerns embeddedness of the film epitome into

personal identification processes of everyday life. The practical assumption is: given the fact the relevancy of cinematography is broadly shown in the availability of the placed substance, the film itself is (by doing so) presented as a private and a collective itinerary of cultural knowledge and a signpost for lived experience.

The theoretical part of the story relates to the transfer of knowledge using specialized codes while confirming the fact of disciplinal closure as well as the identification process. If we were to assume that the initial tendency of recognition, establishment and inscription of identity into the matrix of everyday life is indeed a form of critical action, than it is right to be asking if there is a thing that could be called the paradox of establishing identity. And, if there is indeed such a thing, is this paradox actually sabotaging its own initial tendency – that being (*repetitio est mater...*) – acting?

IDENTITET, IDENTIFIKACIJA I POLITIKE PREDSTAVLJANJA

Za pretpostaviti je da identitet, čak ukoliko ga se i provizorno fiksira, biva promatran kao nestabilna, socijalno uvjetovana kategorija, označena i prepoznata ovisno o preraspodijeljenosti moći i trenutnim diskurzivnim relacijama. Pretpostavka izlaganja jest da se problematika identiteta promišlja kroz konfliktan suodnos dominantno i marginalno pozicioniranih društvenih aktera. Kontekstualizirano unutar ovakve dualne distribucije moći, aplikativni dio izlaganja tematizira problematiku proučavanja problematike identiteta u dva različita društvena diskursa (diskursu filma i onom popularne kulture). Pritom, na film gledam kao na medij popularne kulture, dok bitan segment znanstveno teorijskog pristupa temi koji omogućuje raspravu, pripada domeni kulturne kritike.

Inicijalno zadirući u sferu estetskog, izlaganje započinje primjerima iz teorije prakse. Tiče se inkorporiranosti filmskih sadržaja u osobne identifikacijske procese svakodnevnog života. Praktična pretpostavka jest: budući da se relevantnost kinematografije u velikoj mjeri očituje u dostupnosti plasiranih sadržaja, sam film se tako predstavlja kao privatni i kolektivni itinerar kulturnih znanja i putokaz življenom iskustvu.

Teorijski se pak dio priče odnosi na prenošenje znanja specijaliziranim kodovima koje potvrđuje činjenicu disciplinskog zatvaranja kao (također) identifikacijskog procesa. Ukoliko pretpostavimo da je inicijalna tendencija prepoznavanja, uspostave i upisivanja identiteta u matricu svakodnevice oblik kritičkog djelovanja, tada se s pravom možemo pitati postoji li nešto što možemo zvati paradoksom uspostavljanja identiteta? I ukoliko postoji, da li taj paradoks zapravo sabotira vlastitu inicijalnu tendenciju, a ta je, ponovimo to – djelovanje?

Radni zaključak sugerira dijalektički i interdisciplinarni pristup problematici čiji su cilj etički i politički korektnije politike predstavljanja. Preciznije, umjesto danas razvidnih i dominirajućih perpetuiranih reprezentiranja (iz)manipuliranog znanja, ovaj rad nastoji otvoriti mogućnosti za samoartikulacije i *samo*prezentiranja različitih identifikacijskih pozicija.

NEDILJKO MATIĆ

*Hrvatski Crveni križ, Zagreb, Hrvatska /
Croatian Red Cross, Zagreb, Croatia*

IDENTITET U POTROŠAČKOM DRUŠTVU

Autor u radu analizira aspekte identiteta, potrošnje i kulture modernog potrošačkog društva. Vrijednosti društva, koja nam se nameću iz njegovog potrošačkog i tržišnog određenja, definiraju društvo kao potrošačku kulturu. Tržište je glavna karakteristika potrošačke kulture. Potrošnja se definira kao glavno mjesto realizacije i stvaranja identiteta modernog čovjeka današnjice.

IDENTITY IN CONSUMER SOCIETY

The author analyses in his paper the aspects of the identity, consumption and culture in the modern consumer society. Values imposed by this society concerning consumption and market denomination define the society as a consumption culture. Market is the main characteristics of such consumption culture. Consumption is defined as the main place of the modern man of today identity creation and realization.

NICOLAO MERKER

*Philosophische Fakultät, „Sapienza“ Universität von Rom, Italien /
Filozofski fakultet, Sveučilište »La Sapienza« u Rimu, Italija*

WAS IST DENN DAS „VOLK“?

Ein Beitrag zur Begriffsanalytik

Auch der Begriff „Volk“, wie jeglicher andere, erhält seine vielfach überschichteten Kennzeichen aus der Geschichte. Der Beitrag geht diesem Verlauf

nach, angefangen von den Bedeutungen, die der Begriff „Volk“ in Frühzeit und Altertum hatte. Es begannen damals semantische Vorgänge, die, ausgehend von einem als Sippe verstandenen Volk, bis zum Ausdruck einer davon wesensartig verschiedenen, seit dem Anfang der Neuzeit zunehmend politisierten Volkswirklichkeit gelangten.

Ende des 18. Jahrhunderts tritt, zuerst nach der Amerikanischen und dann mit der Französischen Revolution, eine weitgreifende Politisierung des Begriffes „Volk“ hervor. Das bedeutendste weil wirkungsreichste Dokument war damals die *Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte* von 1789, die zum ersten Mal dem Volk verfassungsverankerte Rechte zusicherte. Zur Erörterung kommt abschließend auch die erneute Festsetzung sowie Erweiterung der Rechte des Volkes durch die 1948 von der UNO verabschiedete *Allgemeine Erklärung der Menschenrechte*.

ŠTO JE TO ‘NAROD’?

Prilog analizi pojma

I pojam ‘narod’, kao svaki drugi pojam, dobiva svoja višeslojna obilježja iz povijesti. U ovom se radu prati taj razvoj, počevši od značenja koja je pojam ‘narod’ imao u Starome vijeku. Tada su započeli semantički procesi na čijem se početku nalazi narod shvaćen kao pleme, a sežu sve do jedne bitno različite zbiljnosti naroda, koja je od početka novovjekovlja naovamo bila sve više politizirana.

Krajem 18. stoljeća – najprije nakon Američke revolucije, a zatim s Francuskom revolucijom – zbiva se dalekosežno politiziranje pojma ‘narod’. Najutjecajniji, a time i najznačajniji dokument tada je bila *Deklaracija o pravima čovjeka i građanina* iz 1789. godine, koja je prvi put narodu zajamčila ustavom utvrđena prava. Zaključno se također razmatra novo ustanovljavanje i proširenje pravâ naroda u *Općoj deklaraciji o pravima čovjeka*, koju su Ujedinjeni narodi usvojili 1948. godine.

BÉLA MESTER

Institute for Philosophical Research, Hungarian Academy of Sciences, Budapest, Hungary /

Institut za filozofska istraživanja, Mađarska akademija znanosti, Budimpešta, Mađarska

“FROM THE BEST STATE TO THE POSSIBLE ONE” – ORIGINS OF THE MODERN POLITICAL COMMUNITY

Roots of the identity of political communities of modernity are connected with the methodical individualism and individual anthropology of early modernity. The fundamental question of pre-modern political philosophies – how can be established an ideal society and state – was based on a relatively solid and conventional anthropology and scale of values. The characteristics of Hobbes’ humans, “the children of pride”, have only negative features: they form a set of individual endeavours for individual goals. Thinking within this methodological and anthropological frame of individualism, the character of the political communities, imagined by the philosophers, changed from the community of values to the community of the common methods of political communication. The main aim of my lecture is to analyze the possibility of a popular idea of the late modernity: the revival of the community of values.

»OD NAJBOLJE DRŽAVE DO ONE MOGUĆE« – ISHODIŠTA MODERNE POLITIČKE ZAJEDNICE

Korijeni identiteta političkih zajednica modernosti su povezani s metodičnim individualizmom i individualnom antropologijom rane modernosti. Temeljno pitanje pred-modernih političkih filozofija – kako idealno društvo i država mogu biti uspostavljeni – bilo je temeljeno na relativno čvrstoj i konvencionalnoj antropologiji i skali vrijednosti. Karakteristike Hobbesovih ljudi, »djece ponosa«, imale su samo negativna obilježja: oblikovale su set pojedinačnih stremljenja ka individualnim ciljevima. Razmišljajući unutar ovoga metodološkoga i antropološkoga okvira individualizma, karakter političkih zajednica, kakav su zamišljali filozofi, se promijenio od zajednice vrijednosti do zajednice zajedničkih metoda političke komunikacije. Osnovna nakana mojeg izlaganja je analizirati mogućnost popularne ideje kasne modernosti: povratka zajednice vrijednosti.

MATKO MEŠTROVIĆ

*Ekonomski institut, Zagreb, Hrvatska /
The Institute of Economics, Zagreb, Croatia*

NEIZVJESNOST POJMA

Povijesni i/ili politički identitet mnoštva

‘Mnoštvo’ je teološko-biblijski termin koji ima neprijepornu teo-političku funkciju u tekstu Markova Evanđelja. Marko opisuje stvarnost onih ljudi koje naziva *ochlos* (mnoštvo), a ne *laos* (narod). Alternativa između ‘naroda’ i ‘mnoštva’ bila je u središtu praktičnih i teorijsko-filozofskih kontroverzi sedamnaestog stoljeća. Ta dva suprotstavljena pojma su odigrala odlučujuću ulogu u definiciji političko-društvenih kategorija modernosti.

Političko djelovanje koje cilja na transformaciju i oslobođenje danas je moguće poduzeti samo na temelju mnoštva. Mnoštvo se sastoji od skupa *singularnosti* – društveni subjekt čija se razlika ne može svesti na istost; razlika koja ostaje različita. Istina može biti samo jedinstveni proizvod mnoštva. Sve je u tome da se to mnoštvo izuzme od vladavine jezika. Ono će biti nerazabierivo ili, radije: ono je *već bilo* nerazabierivo.

Zajedničko se javlja na oba kraja biopolitičke proizvodnje: ono je i konačni proizvod i uvjet za proizvodnju. Zajedničko je i prirodno i umjetno – ono je naša prva, druga, treća i *n*-ta narav, zaključuju Hardt i Negri.

UNCERTAINTY OF THE NOTION

Historical and/or Political Identity of Multitude

‘Multitude’ is a theological-biblical term which has unquestionable theological function in the text of Gospel according to Mark who describes the reality of those people that he calls *ochlos* (multitude) instead of *laos* (people). The alternative between ‘people’ and ‘multitude’ was in the middle of practical and theoretical-philosophical quarrels of the 17th century. These two contrasted notions played a decisive role in defining of the socio-political categories of modernity.

Political action aimed at transformation and liberation today can only be conducted on the basis of multitude. The multitude is composed of a set of *singularities* – a social subject whose difference cannot be reduced to sameness, a difference that remains different. The truth can be only the unique product of

multitude. All consist in excepting of that multitude from the rule of language. That will be indiscernible, or rather: that already *had been* indiscernible.

The common appears at both ends of biopolitical production: it is both the final product and also the preliminary condition of production. The common is both natural and artificial – it is our first, second, third and *n*th nature, as concluded by Hardt and Negri.

SAŠA MILIĆ

*Akademija lijepih umjetnosti, Beograd, Srbija /
Academy of Fine Arts, Belgrade, Serbia*

PREGOVARANJE I IDENTITET IDEALNOG GLEDATELJA NA FILMU

Jedno od osnovnih pitanja narativne teorije u posljednja tri desetljeća bilo je »Tko je autor?«, odnosno »Tko priča priču?« Malo kasnije se pojavljuje i pitanje tko je primatelj, odnosno u slučaju filma – gledatelj. Danas je jasno da bez odgovora na to pitanje nije moguće shvatiti funkcioniranje medija filma. Polazeći od pojma pregovaranja koji se pojavljuje u radu Francesca Casettija, ovaj rad pokušava predstaviti proces pregovaranja između naratora i gledatelja na mikro-ravni. Pitanja identiteta i slobode gledatelja su usko povezana. Do koje mjere tekst »formira« svog gledatelja i tako određuje njegov identitet? I što u tim uvjetima znači govoriti o idealnom gledatelju? Je li svrsishodnije govoriti o idealnom gledatelju pojedinačnog teksta nego tražiti nekog apstraktnog idealnog gledatelja koji će biti prazna školjka koja se može ispuniti raznolikim sadržajima? Zalažući se za ovakav pristup, rad objašnjava mehanizme kroz koje komuniciraju jedna deponirana komunikativnost teksta i mentalna aktivnost gledatelja, tako formirajući identitet gledatelja koji se razvija uz produženu komunikaciju.

NEGOTIATION AND IDENTITY OF THE IDEAL VIEWER IN FILM

One of the basic questions asked by narrative theory during the last three decades was “Who is the author?” i.e. “Who tells the story?” A little later prominent question becomes “Who is the receiver”, or in the case of cinema – viewer. Today it is clear that without an answer to this question it is not possible to grasp the functioning of the media such as film. Informed by the question

of negotiation found in the work of Francesco Casetti, this paper attempts to describe the process of negotiation established between the narrator and the viewer on micro level. The questions of freedom and identity of the viewer are closely connected. To which extent the text “determines” its viewers thus controlling their identity? And what it means to talk about the ideal viewer under these terms? Is it more advantageous to talk about the ideal viewer of the single text than to look for an ideal viewer that will be an empty shell which can be filled with variable content? Advocating such approach, the paper explains the mechanisms that allow the interplay between one deposited communication of a text and the mental activity of the viewer, thus bringing forward the identity of the viewer which develops through an extended process of communication.

ANGELINA MILOSAVLJEVIĆ-AULT

*Academy of Fine Arts, Belgrade, Serbia /
Akademija lijepih umjetnosti, Beograd, Srbija*

AN IDENTITY IN PERIL

The 1539 Festivities for Cosimo de’ Medici and Eleonora of Toledo. Images of the Medici Lineage in the Service of Cosimo’s Legitimation as the Ruler of Florence

The chief purpose of civic pageantry has always been, as Bonner Mitchell stated, to represent the majesty of the state to its citizens and to foreigners. Italian civic pageantry was probably the richest of the Renaissance, with its aesthetic and intellectual wealth owing to political reasons that are the result of the unique variety of civic institutions. In 15th century, Florence created its political identity and history around visits of foreign dignitaries. It fully accepted the institution of courtly flattery only after the establishment of the aristocratic institutions, with the restoration of the Medici in 1512. While the family was careful to avoid the appearance of aristocratic behavior during the Republic, from 1512 on, there were introduced in the festivities elements that reflected the new Medici social and political position. This is especially the case with the festivities done on the occasion of Cosimo de’ Medici’s wedding to Eleonora of Toledo in 1539. Given the fact that Cosimo was not a member of the main branch of the Medici, and as such his election as the *duce*, the *capo*, of the City was contested, he was resolved to show himself as the rightful ruler of the city. Cosimo’s newly acquired political position, his identity

as the ruler of the State, was to be created around the Medici lineage used to propagate the family's, and his own, legitimacy, combined with manipulation of images of the Habsburgs. The paper explores the repertoire of images that were used in the festivities in 1539 to express the social and political contexts of the Medici.

IDENTITET U OPASNOSTI

Proslava vjenčanja Cosima I de' Medicija i Eleonore od Toleda iz 1539. godine. Predodžba dinastije Medici u službi legitimacije Cosima I kao vladara Firenze

Glavna uloga procesija u svjetovnom okruženju je bila, i ostala, da predstavi, kako je Bonner Mitchell definirao, majestetičnost države i njenim građanima i strancima. Talijanski spektakli ovog tipa bili su vjerojatno najbogatiji od svih tijekom renesanse, u estetskom i intelektualnom smislu, a bili su rezultat političkih prilika koje su odražavale raznovrsnost institucija vlasti. Tijekom 15. vijeka Firenca je svoj identitet i povijest formirala u kontekstu posjeta stranih dostojanstvenika. Ona je sasvim usvojila instituciju *pohvale vladara* tek po ustanovljenju aristokratskih institucija, zapravo restauracijom obitelji Medici 1512. godine. Dok je obitelj, tijekom trajanja Republike, vrlo pažljivo izbjegavala aristokratsko ponašanje, od 1512. godine u festivale su ušli elementi koji su odražavali njenu novu društvenu i političku poziciju. Ovo naročito vrijedi za proslavu vjenčanja Cosima de' Medicija i Eleonore od Toleda 1539. godine. Cosimo nije pripadao glavnom ogranku obitelji i, kao takvom, njegov izbor za vojvodu (zapravo vođu, *duce, capo*) je bio doveden u pitanje. On je razumio da je od suštinske važnosti za njegov opstanak na političkoj sceni bila njegova predodžba kao legitimnog vladara, te da je njegov identitet kao takvog trebalo formirati oko obiteljskog stabla obitelji Medici. No, u kombinaciji s predodžbama članova obitelji Habsburg s kojima su pojedini članovi obitelji Medici bili u direktnoj sprezi. U ovom radu imamo za cilj izložiti repertoar predodžbi koje su korištene tijekom festivala iz 1539. godine u cilju promocije socijalnih i političkih konteksta u kojima je figurirala obitelj Medici tijekom 15. i prvih godina 16. vijeka.

SLADANA MITROVIĆ

*Institutum Studiorum Humanitatis, Ljubljana, Slovenija /
Institutum Studiorum Humanitatis, Ljubljana, Slovenija*

THE IDENTITY OF AN ART WORK

How to designate the identity of an art work? Where to uncover the right spot for the identification of an art piece? Is the art piece identity related to the original, un-repeatable, unpredictable idea, the act of invention itself, or do we perceive it through a direct contact with the body of the matter, witnessed by the presence of the spectator? The subject of our discussion shall be developed on the case study of the last installation of Marcel Duchamp: *Étant donnés: 1° la chute d'eau, 2° le gaz d'éclairage*, created in the period between 1946 and 1966. The identity of the installation reveals itself as being multi-layered in the sense of its material as well as its conceptual aspect. The piece *Étant donné* refers to a double shift in perception: the spectator is, put in contact with the art piece, directly confronted with a material barrier of an old wooden door, concealing behind its surface the very essence of the work – an image of a naked female body set in a landscape. We follow the realization that the real, the so-called inner identity of an art work hides behind its own barrier, obstacle, representing the material reality. The access to the truth is found behind an appearance, mirage of the matter. It demands from the spectator to transform himself into a voyeur and reduce his view to a peephole with a single drive – to discover what the matter hides, to recognize the spot of the truth. Simultaneously, there is another kind of reality at work: the existence of an idea is possible at the very conjunction with the matter, requiring the matter's body.

In the case of the installation of Marcel Duchamp, we shall develop a concept of paradox duality of identity of an art work:

1. inseparability of the matter and the idea;
2. incompatibility of the matter and the idea.

IDENTITET UMJETNIČKOG DJELA

Kako naznačiti identitet umjetničkog djela? Kako prepoznati pravo mjesto za donošenje definicije umjetničkog identiteta? Je li identitet umjetnine srodan s originalnom, neponovljivom, nepredvidljivom idejom, koju potiče akt invencije, ili je potrebno njezin identitet promatrati kao uzajamnu vezu s materijom? Predmet rasprave možemo razviti na studijskom primjeru posljednje instalacije Marcela Duchampa *Étant donnés: 1° la chute d'eau, 2° le gaz d'éclairage*, koju je načinio u razdoblju od 1946. do 1966. Identitet instalacije pretpostavlja kom-

pleksnu strukturu u smislu materijalnog i konceptualnog vidika. U prvom redu ima rad *Étant donnés* značaj dvojne promjenjive percepcije: gledatelj u susretu s umjetnikom neizbježno uočava materijalnu tvar masivnih starih vrata, koja za vlastitom površinom skrivaju srž umjetnine – sliku golog ženskog tijela u situaciji pejzaža. Krećemo se ka spoznaji da se unutrašnji identitet umjetnine nalazi iza svoje vlastite barijere, prepreke, koja je načinjena kao materijalna stvarnost, zato pristup k istini ostaje u sjeni simulacije, privida materije. Gledatelj je postavljen pred zahtjev da sebe transformira u voajera i svoj pogled reducira na mali otvor, pukotinu u materiji, s temeljnim nagonom – spoznati što skriva materija i istaknuti samo mjesto istine. Djelo *Étant donnés* nam otvara uvid u paradoksnu realnost: egzistencija umjetničke ideje je moguća samo na spoju s materijom, ona nužno zahtijeva tijelo materijalnog, ali istovremeno materija postavlja granice ideji.

Na primjeru instalacije Marcel Duchampa ćemo razviti koncept paradoksalnog identiteta umjetničkog proizvoda, koji možemo zaključiti u dvije etape:

1. nekompatibilnost materije i ideje;
2. nerazdvojnost materije i ideje.

ANTON MLINAR

*Faculty of Humanities, University of Primorska, Koper, Slovenia /
Fakultet za humanističke studije, Sveučilište Primorska, Koper, Slovenija*

ARENDDT'S NATALITY AND IDENTITY: AN ETHICAL REFLECTION

With the term 'natality', Hannah Arendt denoted the miracle of a new beginning. Although she uses the term in the context of her political theory, she indicated with it a non-explained relation between vertical and horizontal axe of symbolical power of moral principles. It deserves a special attention. In the recent past, this aspect has already motivated some new accesses in ethical debate related to the self-affection and its narrative character. In my paper, I will display some possibilities which are given by 'natality' in the today's debate in ethics and its relatedness to the so called 'remembering of the future'. I am especially interested in its twofold symbolical meaning: (1) merging of time and space as a permanent present time respectively as historical aspect of ethics and (2) in its argumentative procedures which are not based on authority of moral knowledge but on understanding of responsibility within living community (*inter homines esse*).

O NATALITETU I IDENTITETU KOD H. ARENDT: ETIČKA REFLEKSIJA

Hannah Arendt je pojmom 'natalitet' označila čudo novoga početka. Iako taj pojam koristi u kontekstu svoje političke teorije, uz njega naznačuje neobjašnjenu povezanost između okomite i vodoravne osi simboličke moći moralnih principa. To zaslužuje posebnu pažnju. U nedavnoj prošlosti je ovaj aspekt već motivirao neke nove pristupe u etičkoj raspravi povezanoj sa samonaklonošću i njenim narativnim karakterom. U ovome radu ću prikazati neke mogućnosti koje nudi 'natalitet' u suvremenoj raspravi u etici i njegovu povezanost s tzv. 'pamćenjem budućnosti'. Posebno me zanima njegovo dvojako simboličko značenje: (1) sjedinjenje vremena i prostora kao trajnog sadašnjeg stanja, odnosno kao povijesnog aspekta etike, i (2) njegove argumentativne procedure koje nisu temeljene na autoritetu moralnoga znanja, nego na razumijevanju odgovornosti unutar žive zajednice (*inter homines esse*).

HELENA MOTOH

*Science and Research Centre, University of Primorska, Koper, Slovenia /
Znanstveno-istraživački centar, Sveučilište Primorska, Koper, Slovenija*

MR. KONG AND MR. DEMOCRACY – THE ISSUE OF *CHINESENESS* IN THE CONCEPT OF CONFUCIAN DEMOCRACY

It was under the slogan of “Mr. Democracy and Mr. Science” that the intellectuals of late imperial China rejected Confucian tradition and turned towards the “West” for inspiration. While the Chinese writers of the early 20th century advocated democracy as an (allegedly) Western concept that would save China from its *Chineseness*, the advocates of Confucian democracy today interpret Confucianism as inherently compatible with democratic idea and see its *Chineseness/Asianess* as a privileged identification point. The paper thus analyses the key points of this dichotomy in the texts of early 20th century authors and in the recent texts on Confucian democracy, thereby providing an interpretation of the role that Confucian tradition plays in the search for newly construed Chinese identity.

GOSP. KONG I GOSP. DEMOKRACIJA – PITANJE *KINESKOSTI* U KONCEPTU KONFUCIJANSKE DEMOKRACIJE

Intelektualci kasne imperijalne Kine su, pod sloganom »Gospodin Demokracija i gospodin Znanost«, odbacili konfucijansku tradiciju i okrenuli se »Zapadu« za inspiraciju. Dok su kineski autori s početka 20. stoljeća zagovarali demokraciju kao (navodno) zapadni koncept koji bi spasio Kinu od njene *kineskosti*, danas zagovaratelji konfucijanske demokracije interpretiraju konfucionizam kao inherentno kompatibilan s demokratskom idejom te vide njegovu *kineskost/azijatskost* kao privilegiranu identifikacijsku točku. Rad stoga razmatra osnovne točke ove dihotomije u tekstovima autora s početka 20. stoljeća te u recentnim tekstovima o konfucijanskoj demokraciji, time nudeći interpretaciju uloge koju ima konfucijanska tradicija u potrazi za nanovo izgrađenim kineskim identitetom.

ASIM MUJKIĆ

*Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Political Sciences, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

ONTOLOGIJA 'PO-STAVLJANJA' I MOBILIZACIJA ETNO-NACIONALNOG IDENTITETA U POST-JUGOSLAVENSKIM ZEMLJAMA

Analizirajući polje proizvodnje etno-nacionalnog identiteta u post-jugoslavenskim zemljama, autor sugerira da se svrha identitetskog mobilizirajućeg oblikovanja (*framing*) može interpretirati preko Heideggerovog koncepta 'postavljanja' (engl. *enframing*, njem. *Ge-stell*, u značenju 'po-stav'). Martin Heidegger opisuje 'po-stav' kao »ono sabiruće imenovana stavljanja, koje čovjeka postavlja, tj. izaziva, da ono zbiljsko na način naručena postavljanja otkriva kao 'ostavu'« (Heidegger, 1996: 234). Što je, međutim, ono što se izaziva, zaziva ili *priziva* (Brubaker, 2004) u procesu oblikovanja u sklopu etničke mobilizacije? Naravno, narod, etnička grupa. S obzirom da se društvene grupe ne mogu smatrati danim, praksa izazivanja ili prizivanja nužna je da bi je »stvorila« ili »proizvela« na sasvim određen način, da bi na nju kao takvu predstavnici etno-nacionalne političke elite ili, kao što Brubaker sugerira, »etnopolitički poduzetnici«, poslije mogli referirati iz dominantnog političkog diskursa.

Na taj način, očito je da po-stavljanje nema samo funkciju uzburkavanja, mobiliziranja, sazivanja i dovođenja u stanje spremnosti za neposredno djelovanje, već također i funkciju prizivanja nečega u postojanje, naime proizvođenja onoga što se opisuje ili određuje, na što se na kraju referira. Dakle, što se u ovom slučaju etničke mobilizacije priziva u postojanje ili što se to prikazalo u neskrivenosti? Ono što na ovaj način biva proizvedeno je etnička grupa, narod kao »pri-ručan« proizvod, spreman za upotrebu ili, kako to Heidegger kaže, kao »način is/postavljanja« kao »ostave« ili, u skladu s prvom razinom značenja pojma mobilizacije, kao »mobilizirani entitet« koji stoji u modusu spremnosti za djelovanje. Heidegger dalje objašnjava proces 'po-stavljanja': »Po-stava je ono sabrano postavljanje, koje čovjeka postavlja da ono zbiljsko otkriva u načinu is/postavljanja kao 'ostave'. Kao tako izazvan, stoji čovjek u području biti po-stave. On uopće ne može tek naknadno prihvatiti odnos prema njoj.« (Heidegger, 1996: 237) Na taj način etnička grupa biva 'po-stavljena', 'proizvedena' ili, da upotrijebimo termin Benedicta Andersona, 'zamišljena' (Anderson, 2006), izazvana, stvorena, što sve rezonira sa značenjem grčke riječi *poiesis*.

ONTOLOGY OF 'FRAMING' AND MOBILIZATION OF AN ETHNO-NATIONAL IDENTITY IN POST-YUGOSLAV COUNTRIES

Analyzing the field of production of ethno-national identities in the post-Yugoslav countries, author suggests that framing is revealed as specific epistemological strategy of mobilization. The purpose of mobilizing framing, in epistemological terms is 'enframing'. Martin Heidegger describes the 'enframing' (*Gestell*) as "the gathering together of the setting-upon that sets upon man, i.e., challenges him forth, to reveal the actual, in the mode of ordering, as standing reserve" (Heidegger, 1992: 325). What is, however, being challenged forth or *invoked* (Brubaker, 2004) in framing process of ethnic mobilization? The ethnic group, of course. Since the social groups could not be considered as given, a practice of their challenging-forth or invoking is necessary to "create", or "produce" in the very particular way so that they could be referred to in the dominant political discourse by representatives of political elite or, as Brubaker suggests, the "ethnopolitical entrepreneurs".

So, it is obvious that enframing does not only have the function of stirring, mobilizing, summoning, and bringing into readiness for immediate active service, but also of calling something into being, of producing something what is to be described or designated, or referred to. So what is in this case of ethnic

mobilization being called into being, or what has come forth into unconcealment, or what is being produced is the ethnic group, the people as a “ready-to-use” product, or as Heidegger coins, “the mode of ordering”, as “standing reserve” or, in the context of the first layer of the meaning of the term, as “mobility item” standing in the mode of readiness. Heidegger further explicates the whole process: “Enframing is the gathering together which belongs to that setting-upon which challenges man and puts him in position to reveal the actual, in the mode of ordering, as standing-reserve. As the one who is challenged forth in this way, man stands within the essential realm of enframing. He can never take up a relationship to it only subsequently.” (Heidegger, 1992: 329) The ethnic group is thus being ‘enframed’, ‘evoked’ or, as Benedict Anderson described, ‘imagined’ (Anderson, 2006), or ‘brought-forth’ which resonates to the meaning of the Greek word *poiesis*.

ARTO MUTANEN

*The Finnish Naval Academy, Helsinki, Finland /
Finska pomorska akademija, Helsinki, Finska*

IDENTITY AND THE METHODS OF IDENTIFICATION

In *Tractatus* Wittgenstein says that “to say of two things that they are identical is nonsense, and to say of one thing that it is identical with itself is to say nothing.” This seems to make all the discussion about identity trivial; is there anything that can be said about identity? The extensive discussion about identity demonstrates that the notion of identity is far from trivial. Think, for example, identity of an entity over time or personal identity. The notion of individuation, or let us say identification, is a key notion for Quine in explicating his wording “no entity without identity”. The notion allows us to analyze and answer questions like the following: How to know the identity of an individual? What kinds of constraints such identification knowledge supposes? Identification means locating an individual on some framework. However, the notion of identification may not be confused with the notion of reference: the relationship between the notions of identification and reference reminds the relationship between Frege’s notions of *Sinn* and *Bedeutung*. To make the notion of identification explicit we will use the possible-worlds semantics which interconnects us to more general philosophical discussion. Using possible-worlds semantics we can explicate different methods of identification or cross identification, let us mention physical and perspectival methods, which allow us to analyze the notion of identity more deeply.

IDENTITET I METODE IDENTIFIKACIJE

U *Traktatu* Wittgenstein kaže da je »besmislica reći za dvije stvari da su identične, a reći za jednu da je identična sama sa sobom ne kazuje baš ništa.« Čini se da takva tvrdnja čini svaku raspravu o identitetu trivijalnom: postoji li išta što se može reći o identitetu? Opsežna rasprava o identitetu ukazuje da je pojam identiteta daleko od trivijalnog. Recimo, identitet entiteta tijekom vremena ili osobni identitet. Pojam individuacije ili, možemo reći, identifikacije, predstavlja ključan pojam za Quina prilikom razjašnjavanja njegove formulacije »nema entiteta bez identiteta«. Ona nam dopušta analizu i odgovor na pitanja poput: Kako možemo znati identitet individue? Kakva ograničenja pretpostavlja takva identifikacijska spoznaja? Identifikacija znači smještavanje individue unutar nekog okvira. Međutim, pojam identifikacije ne smije se zamijeniti s pojmom referencije: veza između pojmova identifikacije i referencije ostaje vezom između Fregeovih pojmova *Sinn* i *Bedeutung*. Kako bismo pojam identifikacije učinili eksplicitnim, koristit ćemo semantiku 'mogućih svjetova' koja nas povezuje s općenitijom filozofijskom raspravom. Koristeći semantiku 'mogućih svjetova' možemo razjasniti različite metode identifikacije ili unakrsne identifikacije, spomenut ćemo fizikalnu i perspektivnu metodu, koje nam dopuštaju dublju analizu pojma identiteta.

ATTILA PATÓ

*Faculty of Pharmacy, Charles University Prague, Czech Republic /
Farmaceutski fakultet, Karlovo sveučilište u Pragu, Češka*

ON THE CONDITIONS OF IDENTIFICATION

The presentation reflects on the ambiguous term of identity in its relation to *identification*. Following the definition provided by Leibniz we assume the One-ness via *comparing* two entities based on the identification of characteristics, differentiating only their position in a homogenous space or time dimension. An *x* is *x* if completely similar to *Y* when having the same features, at a different position. The philosophical term is analogous to the mathematical procedures concerning geometrical forms. Jan Patočka already referred to the *atomistic view* as the roots of the Leibnizian definition, as Democritus already relied on the homogenous concept of space. Besides, we also reflect upon the works by Hannah Arendt to provide a non-essentialist understanding of identity. Here, the *identity* is formulated by the self-disclosure of any agent, i.e. a

constant procedure of identification in a non-homogenous space. The space *in-between* is then a *preliminary condition* of any procedure of *identification*. The paradoxical characteristic of this self-constituent space is however, not based on the condition of *plurality* itself. The element of *heterogeneity* is identified as a constituent element of visibility, thus, in a de-centralized space.

O UVJETIMA IDENTIFIKACIJE

Izlaganje se osvrće na nejasan pojam ‘identitet’ u njegovoj relaciji s *identifikacijom*. Nastavljajući na Leibnizovu definiciju, pretpostavljamo drugotnost kroz *uspoređivanje* dvaju entiteta temeljeno na identifikaciji karakteristika, diferencirajući samo njihovu poziciju u homogenoj dimenziji prostora ili vremena. X je x ako je potpuno istovjetan Y kad imaju jednaka obilježja, na različitoj poziciji. Filozofski pojam je analogan matematičkim procedurama koje se odnose na geometrijske forme. Jan Potočka je već referirao na *atomistički pogled* kao korijen Leibnizove definicije, kao što se Demokrit oslonio na homogeni koncept prostora. Uz to, osvrćemo se i na rad Hannah Arendt kako bismo ponudili ne-esencijalističko razumijevanje identiteta. Ovdje je *identitet* formuliran kroz samo-razotkrivanje bilo kojeg agenta, odnosno stalna procedura identifikacije u ne-homogenom prostoru. Prostor *između* je tada *preliminarni uvjet* bilo koje procedure *identifikacije*. Paradoksalna karakteristika tog samo-konstituiranog prostora nije, međutim, temeljena na uvjetu *pluralnosti* same. Element *heterogenosti* je, dakle, identificiran kao sastavni element vidljivosti u de-centraliziranom prostoru.

ŽELJKO PAVIĆ

*Lexikographisches Institut „Miroslav Krleža“, Zagreb, Kroatien /
Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, Hrvatska*

IDENTITÄT DER DIFFERENZ

Ethische Implikationen der ontologischen Differenz

Über die ontologische Differenz Martin Heideggers, die die verschiedenen Diskussionen und Missverständnisse verursacht hat, wird in diesem Beitrag nicht im Sinne der traditionellen Ethik zu reden beabsichtigt. Vielmehr: Die Grunddifferenz zwischen dem Sein und Seienden sollte als die Grundlage für

das Verständnis des menschlichen eigenen Ethos dienen, und zwar so, dass dieses Ethos als das Ergebnis des „Entwurfs“ der menschlichen eigenen Existenz – rückläufig zum ausschließlichen Horizont der Erfahrung des Seinssinnes überhaupt wird, sonst verfällt man wieder jener Art der Immanenzmetaphysik, die das Seiende selbst zur Seinsimmanenz verurteilt. Ein solcher Ausgang dürfte – im zweiten Schritt – zugleich auch eine andere Auffassung der ontologischen Differenz selbst ermöglichen: Sie ist die Identität der Seinserfahrung, aufgrund derer das Ethos gegründet wird, und andererseits die Differenz im Ethos selbst, d.h. in der eigenen Weise des Erfahrens, eine Identität-Differenz, die jede Verabsolutisierung jeder Art der existentialen Ethos-Erfahrung und damit zugleich die Unüberbrückbarkeit der ontologischen Differenz selbst unmöglich macht.

IDENTITET RAZLIKE

Etičke implikacije ontologijske diferencije

O ontologijskoj diferenciji u filozofiji Martina Heideggera, koja je često izazivala različite prijemore i nesporazume, u ovome se prilogu ne namjerava govoriti u smislu tradicionalne etike. Naprotiv, temeljna razlika između bitka i bivstvujućeg treba poslužiti kao podloga za razumijevanje čovjekova vlastitoga ethosa, ali tako da sam taj ethos kao posljedak »nabačaja« (*Entwurf*) čovjekove vlastite egzistencije postaje – povratno – isključivi horizont iskustva smisla bitka uopće, inače se ponovno zapada u onu vrstu metafizike imanencije koja samo bivstvujuće osuđuje na isključivu imanenciju bitku. Takvo polazište može, u drugom koraku, omogućiti i jedno sasvim drugačije shvaćanje ontologijske diferencije: ona je identitet iskustva bitka, na temelju kojega se zasniva ethos, i s druge strane razlika u ethosu, tj. u samom načinu iskušavanja, jedna identitet–razlika koja onemogućuje svako apsolutiziranje bilo koje vrste egzistencijalnoga iskustva, a time i nepremostivosti same ontologijske diferencije.

LIVIA PAVLETIĆ

*Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja, Zagreb, Hrvatska /
Centre for Philosophy of Media and Mediological Research, Zagreb, Croatia*

FLUIDNOST KULTURNOG IDENTITETA

Kulturni identitet između svih drugih identiteta zauzima posebno mjesto, moglo bi se reći, i mjesto nad-identiteta, koji u svojoj fluidnosti, kao i sveobuhvatnosti, izmiče jednostavnim odrednicama. Ako bi se kulturni identitet obuhvatio svim mitskim, jezičnim, religijskim, stilskim i povijesnim odrednicama, vidljivo je da je, s jedne strane, proces globalizacije neka vrsta ujednačavanja, dok, s druge strane, on upravo potiče jače oblikovanje kao i razumijevanje važnosti pojedinih kulturnih cjelina. Tako se može govoriti o prihvaćanju općeg, ali i težnji ka važnosti regionalnih kulturnih cjelina.

FLUIDITY OF CULTURAL IDENTITY

Cultural identity among all other identities has a special place, even a place of a super-identity, which, in its fluidity and comprehensiveness, is avoiding simple determinations. If cultural identity is to be comprehended by all mythological, linguistical, religion, stylistic, and historical determinations, it becomes clear that, on the one side, process of globalization is a sort of unification, while on the other it stimulates forming and understanding of importance of particular cultural entities. Therefore it is possible to talk about acceptance of common, but also about the aspiration towards the importance of cultural entities.

KATARINA PEOVIĆ VUKOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Philosophy, University of Rijeka, Croatia*

ROBOT, KIBORG, AVATAR

Identitet i tehnologija od modernizma do umreženog društva

Prezentacija će problematizirati političke uvjete kreiranja robota, kiborga i avatara kao tehno-reprezentacija koje reflektiraju ono što je kulturalni materijalizam definirao terminom 'struktura osjećaja'. Usporedba ovih ikona otkriva

razlike tehnološkog diskursa modernog, postmodernog i informacijskog kapitalizma, istovremeno ukazujući i na paradoks suvremene *avatarske* tehnofobije. Zagovarajući tehnološki nezagađen eshaton, *Avatar* predlaže transcendentiranje zbiljskog tijela u oblik dematerijaliziranih informacija, spajajući pri tom nespojivu holističku i transhumanističku mitologiju.

ROBOT, CYBORG, AVATAR

Identity and Technology from Modernism to Network Society

The presentation will problematise political conditions of creating robot, cyborg and avatar as techno-icons that reflect what cultural materialism defined by term 'structures of feeling'. Comparison of those icons reveals differences in technological discourse of modern, postmodern and informational capitalism. At the same time the comparison reveals paradox of contemporary *avatar* technophobia. While proposing natural/technically un-polluted eshaton, *Avatar* suggests transcending a real body into a form of dematerialised information, in that way relating incompatible holistic and transhumanistic mythology.

BLAŽENKA PERICA

*Kunsthochschule, Universität Split, Kroatien /
Umjetnička akademija, Sveučilište u Splitu, Hrvatska*

PERFORMATIVE BILDER

Seit „Bilder etwas wollen“ (W. J. T. Mitchell) gibt es mehrere Gründe, um sich in der Welt der Bilder, in der Zeit von „pictorial turn“ über die „Identität der Bilder“ zu fragen. „Die performative Bilder“ ist der Titel der Vorlesung/der Präsentation, die in ihrem Focus eine besondere Art der Bilder hat: Die Bilder in Frage sind nicht „bewegte Bilder“ (das heißt: kein Film, kein Video, keine Performances der Künstler, oder die Theatervorstellungen...) sondern „Bewegungsbilder“, mehr mechanische Objekte, als gemalte Bilder in herkömmlichem Sinne. Solche Bilder finden wir heute in vielen Werken der bildenden Künstler... Es scheint, dass solche Werke ein neues Licht auf die Frage über „Identität“ werfen könnten, insbesondere wenn wir sie in jenem Feld der zeitgenössischen Kunst treffen, wo die Interesse der Intermedialität und der Interdisziplinarität gilt.

PERFORMATIVNE SLIKE

Otkada »slike žele nešto« (W. J. T. Mitchell), više je razloga za pitanja o »identitetu slika« u svijetu slika, u doba »pictorial turn-a«. »Performativne slike« naslov je predavanja/prezentacije koje će biti fokusirano na osobitu vrstu slika: slike o kojima je riječ nisu »pokretne slike« (to znači: nisu filmovi, nisu video, nisu *performances* umjetnika ili predstave u kazalištu...), nego su »pokrenute slike«, u većoj mjeri mehanički objekti nego li slikane slike u uobičajenom smislu riječi. Takve slike nalazimo u nemalom broju kod likovnih umjetnika današnjice... Čini se da bi takva djela mogla pridonijeti novom načinu osvjetljavanja pitanja o »identitetu«, osobito u području u kojem se susrećemo s interesima suvremene umjetnosti za intermedijalnosti i interdisciplinarnost.

NIKOLA PETKOVIĆ

*Faculty of Philosophy, University of Rijeka, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska*

WHAT WE TALK ABOUT WHEN WE TALK ABOUT IDENTITIES

In one of the key points of departure in his almost quarter-of-the-century-long identity quest, the philosopher and cultural critic Akeel Bilgrami claims that the concept of identity “has had its corset removed and hangs loosely and precariously in the domain of culture and politics”. I see such overtaking of *identity* by the domain of cultural studies without carefully consulting the field of philosophy as somewhat problematic.

The reason is the following: current research in cultural studies reminds us that, regardless of their place, culture has the leading role not only in definitions of identities but also in their stability. That is: if identities are “just” in a culture – they (should) change with each particular culture. Culturally changeable then, they change a person’s sense of self (depending on what culture one confronts). Culturally determined and adaptable, identities seem to lack stability in any philosophical sense. If they lack stability is then safe to assume that they do not exist *as such*, but only as *cultural attributions* prone to constant change?

Given the assumption that the latter is the case it is reasonable to assume the importance of the following question: what we talk about when we talk about identities? Too, when we utter: identities, do we really think *identities*?

O ČEMU GOVORIMO KADA GOVORIMO O IDENTITETIMA

Temelj polazišta potrage za pojmom i konceptom identiteta, koju već skoro četvrt stoljeća »obavlja« američki filozof i kritičar kulture Akeel Bilgrami, sadržan je u sljedećoj tvrdnji: »koncept *identiteta* odbacio je steznik i sada slobodno pluta u domenima politike i kulture«. Ovakvo preuzimanje *identiteta* od strane kulture i politike donekle je problematično. Pogotovo je problematično ukoliko se to preuzimanje vrši bez konzultacije s poljem filozofije.

Suvremena istraživanja unutar kulturalnih studija podsjećaju nas da, bez obzira na njihovo mjesto unutar kulture, kultura ima vodeću ulogu ne samo u definiranju identiteta nego i u određivanju razine njihova stabilneta. Primjerice: ukoliko su *identiteti* »jedino« u kulturi, tada bi se trebali mijenjati sa svakom pojedinačnom kulturom unutar koje im u određenom vremenu »pripada«. Kulturalno promjenjivi, *identiteti* mijenjaju osobne osjećaje sebstva (ovisno o tome s kojom kulturom se pojedina osoba sučeljava). Adaptibilnima i determiniranim kulturom, *identitetima*, čini se, nedostaje stabilnost u filozofijskom smislu. Ukoliko im nedostaje stabilnost, za pretpostaviti je da *kao takvi* (tumačeni na način kulture i politike) i ne postoje. Čini se da *identiteti* koji su odbacili korzet (Bilgrami) i nisu drugo do *kulturalne atribucije* podložne trajnim mijenama. Ukoliko je tomu tako, za razumjeti je važnost pitanja da li, kad govorimo »identiteti«, zapravo i mislimo *identitete*?

TOMISLAV PETKOVIĆ

*Faculty of Electrical Engineering and Computing, University of Zagreb, Croatia /
Fakultet elektrotehnike i računarstva, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

PARTICLE IDENTIFICATION (PID) IN PHYSICS – PHILOSOPHICAL CONSIDERATIONS

Particle Identification (PID) issues have the same age as the philosophy itself: they were originated in the framework of ancient atomism. Atomic models (*Atomlehre*) of the 20th century were following on the Greek atomism (atomic mechanics), but with the basic incorporation of the new quantum mechanical paradigm – pictures, precise calculations and measurements – of the atomic and molecular states, couplings and processes. However, atomic thinking of Being and Nature were gnoseo-onto-cosmologically remained and further founded. A picture of the small bodies in nature that bring or have their own *electricity* in its structure was already presumed by the New Age's concept of *electricity*

according to *elēktrōn* in Greek which means *amber* (W. Gilbert, 16th cent.). The first elementary particle was just called *electron* as had discovered by J. J. Thomson (by the end of 19th cent.) under the so-called *cathode rays*, by determining its constant ratio value (identity) of charge and mass. In 1900 M. Planck discovered a substantial “corpuscular” structure of electromagnetic radiation, by the theoretical formulation of *quanta* or *packets* of energy of such radiation named as *photons* – determining so the identity and precise scale of them (Planck’s constant or Planck’s quant of action, $\hbar = h / 2\pi = 1,05 \cdot 10^{-34}$ J·s). This a modern era of discovering and seeking for new elementary particles in physics was begun, together with related philosophical questions. Today, sophisticated classifications of particles are periodically (every 2 years) updated in the *Review of Particle Physics* or in the popular PDG booklets (*Particle Data Group*, <http://pdg.lbl.gov> or <http://www.cern.ch/library>). The identity of particles are measuring and/or theoretically recognized through their properties (mass, charge, structure, angular momentum and corresponding electrical and magnetic moments, wave functions and quantum numbers, Pauli’s exclusion principle, basic interactions, fundamental conservation laws in particle decays, models and symmetries...), but also through the particle detectors properties for their identifications: from the cosmic rays studies up to investigations of new particles in the contemporary colliders (LHC at CERN, Tevatron at the Fermilab). Experimental methods and techniques of the PID (time of flight – differential energy loss dE/dx response of the particles, Dalitz plot, β -spectra, kinematical plots of the momentum conservation in particle collisions, Einstein’s relativistic triangle...) demonstrate in the best way evolution of physics: its logic and internal symmetries, groups and families of the physical Being. That Being is effectively understood today as the *Standard Model*: it consists of the 12 elementary matter particles (6 flavours of quarks and 6 of leptons) and 4 particles–carriers of the basic forces in nature (graviton, W and Z vector bosons, photon, gluon). A number of particle types are ontologically well synthesized by the two fundamental quantum mechanical statistics: the Fermi-Dirac distribution describing *fermions* (with a half-integer spin in units of $\hbar$) which obey Pauli’s exclusion principle, and the Bose-Einstein for *bosons* (particle of integral spin of $0 \hbar, 1 \hbar, 2 \hbar \dots$) which are not constrained by the exclusion principle. At the nuclear and particle level, nuclear and hypernuclear charts are still dealing with many empty boxes (nuclei and hypernuclei to be observed), asking also for the philosophical reflections.

However, all scientific and philosophical interests today are focusing, with a deep philosophical *erōs*, toward the nature and concept of *antimatter* which has been born in physics 1928 (P.A.M. Dirac, C.D. Anderson, R.A. Millikan). *Particles* and their siblings against associated *antiparticles*, elements versus

anti-elements, antimatter as the antithesis to matter: that is a real philosophical issue. Antiparticles today even have a special applications: e.g. when *positron* (antiparticle to electron) hits electron they are disappearing in a flash of two gamma rays, what usually happens in the PET scanner in modern medicine. The deepest question is a mystery of the missing antimatter, and surviving matter? In the very early universe matter and antimatter emerged equally from the *Big Bang*. The largest laboratory mimetic replay of the Big Bang going on at the LHC (*Replaying the Big Bang*) – in the forthcoming years – could help resolving a number of questions and puzzles that arising up from the interconnects between physics and philosophy. Perhaps by the identity of the new particles to be discovered by the LHC soon. A few predictions will be discussed at the 19th *Days of Frane Petrić* according to the title of paper, and in the light of interdisciplinary and multiperspective approaches as the unique feature of the Cres symposia.

IDENTITET ČESTICA (PID) U FIZICI – FILOZOFSKA PROMIŠLJANJA

Pitanja o identitetu čestica (PID – *Particle Identification*) su stara koliko i filozofija: rađaju se u kolijevci grčke filozofije atomizma. Modeli atoma (*Atomlehre*) u 20. stoljeću nadovezuju se na grčku atomistiku (mehaniku atoma), ali presudna je temeljna ugradnja nove kvantnomehaničke paradigme – slika, preciznih izračuna i mjerenja – atomskih i molekularnih stanja, vezanja i procesa. Atomno mišljenje bitka i Prirode ostaju onto-gnoseo-kozmoški i dalje zasnovani. Predodžbe sitnih tijela u prirodi koje nose ili u svojoj građi imaju elektricitet, naslućene su još novovjekovnim pojmom *elektriciteta* (W. Gilbert, 16. st.) iz grčke izvorne riječi *elèktrōn (jantar)*. Prvu elementarnu česticu *elektron* otkrio je baš J. J. Thomson (na kraju 19. st.) pod imenom *katodnih zraka*, izmjerivši njihov stalni omjer (identitet) naboja i mase. U 1900. M. Planck je otkrio supstancijalnu »zrnatu« građu elektromagnetskog zračenja, teorijski formulirajući *kvante* ili *pakete* energije toga zračenja – pod imenom *fotoni*, određivši im identitet kao i njihovu skalu (Planckova konstanta ili Planckov kvant učinka, $\hbar = h / 2\pi = 1,05 \cdot 10^{-34}$ J-s). Tako je započela moderna era tražanja i otkrića za novim elementarnim česticama u fizici i srodnim filozofskim pitanjima, čije se vrlo suptilne današnje klasifikacije periodički (dvogodišnje) obnavljaju u poznatim *Pregledima fizike čestica* (*Review of Particle Physics*) i popularnim *PDG* knjižicama (*Particle Data Group*, <http://pdg.lbl.gov> ili <http://www.cern.ch/library>). Identitet čestica se mjeri i/ili teorijski prepoznaje kroz njihova svojstva (masa, naboj, struktura, kutni moment količine gibanja i od-

govarajući električni i magnetski momenti, valne funkcije i kvantni brojevi, Paulijevo načelo isključenja, prirodne sile, fundamentalni zakoni očuvanja u čestičnim raspadima, modeli i simetrije...), ali i svojstava detektora za njihovo prepoznavanje: od proučavanja kozmičkog zračenja pa sve do čestica u suvremenim ubrzivačima (LHC u CERN-u, Tevatron u Fermilabu). Eksperimentalne metode i tehnike PID-a (vrijeme proleta – diferencijalni odziv dE/dx čestica, Dalitzov prikaz, β -spektri, kinematički prikazi očuvanja količine gibanja u sudarima čestica, Einsteinov relativistički trokut...) najbolje pokazuju evoluciju fizike: logiku i unutrašnje simetrije, te obitelji i grupe čestica fizikalnog bitka. Taj se bitak, danas, efektivno naziva *Standardni model*: 12 elementarnih masenih čestica (6 kvarkova i 6 leptona) te 4 čestice poljâ–prijenosnica temeljnih prirodnih sila (graviton, vektorski bozoni W i Z , foton i gluon). Ontološku mnoštvenost čestica lijepo sintetiziraju i dvije fundamentalne kvantno-statističke razdiobe: *Fermi-Diracova* koja opisuje *fermione* (čestice s polucijelim spinom u jedinicama $\hbar$) koji se vladaju prema Paulijevu principu isključenja, nasuprot *Bose-Einsteinovoj* za *bozone* (čestice s nultim ili cjelobrojnim spinom $0 \hbar, 1 \hbar, 2 \hbar \dots$) koje to načelo ne ograničava. S druge strane, nuklearne i hipernuklearne karte obiluju još brojnim praznim poljima (jezgre i hiperjezgre koje tek treba opaziti) koja upućuju i na ontološko-filozofsku refleksiju.

Ipak, svi prirodnoznanstveni pogledi naših dana fokusiraju se s najvećim filozofskim erosom prema naravi i pojmu *antimaterije*, rođenoj još 1928. u fizici (P. A. M. Dirac, C. D. Anderson, R. A. Millikan). Čestice nasuprot njihovim srodnicama *antičesticama*, elementi nasuprot anti-elementima, antimaterija kao antiteza materiji – pravo je filozofijsko promišljanje. Antičestice, čak, svrhovito danas primjenjujemo: npr. *pozitron* (antičestica elektronu) u sudaru s elektronom iščezava u bljesku gama-zračenja, što se uobičajeno događa u PET-skenerima u modernoj medicini. Najdublje je pitanje misterij nestanka antimaterije, a preživljavanja materije? U prvim trenucima su materija i antimaterija izronile jednako iz *Velikog praska*. Najveće laboratorijsko *oponašanje Velikog praska* (*Replaying the Big Bang*) na LHC-u će – u dolazećim godinama – odgonetavati dvojbe i pitanja u međudotacijama fizike i filozofije. Možda, baš, identitetom novootkrivenih čestica uskoro. Neki takvi nagovještaji bit će naznačeni na 19. DFP u Cresu u duhu naslova ovog rada, a u svjetlu interdisciplinarnog i pluriperspektivnog pristupa koji rese taj simpozij.

ESTELLA PETRIĆ-BAJLO

English Department, University of Zadar, Croatia /
Odjel za anglistiku, Sveučilište u Zadru, Hrvatska

LITERATURE AND IDENTITY

“My good friend, quoth I – as sure as I am I – and you are you. And who are you? said he. – Don’t puzzle me; said I.” (L. Sterne, *Tristram Shandy*) The problem of the protagonist’s personal identity did not exist in the history of English literature before the 18th cent., since epic heroes of the previous ages had been well-known mythic or legendary figures of the past. Self-questioning and puzzlements about one’s own identity appear in the period of the rise of the English novel. The genre’s preoccupation with identity addressed not only personal aspects of identity; another quote from Sterne’s novel reveals the novel’s keen insights into the social and gender positioning of identity: “What could my father do? He was almost at his wit’s end; – talked it over with her in all moods; – placed his arguments in all lights; – argued the matter with her like a Christian, – like a heathen, – like a husband, – like a father, – like a patriot, – like a man: – My mother answered every thing only like a woman ... ‘twas no fair match; t’was seven to one.”

The examples so far illustrate traditionally accepted formulation of identity as “stable ‘personality’ or ‘character’ of an individual, both as it is conceived by others in social environments and as it is conceived by the individual herself... *Self-identity* refers to the awareness of one’s own identity as a stable and singular entity.” (G. Castle, *The Blackwell Guide to Literary Theory*, 2007) Evidently, it is this “static” concept of identity that enables polarization of identities, including further perpetuation of binary oppositions. By the beginning of the 20th cent., the concept of “one’s own identity as a stable and singular entity” changed to the extent that it approached gradually the point of transitivity. Thus Clarissa Dalloway, V. Woolf’s protagonist heroine, identifies her own self with the cityscape of London: “She was all that. So that to know her, or any one, one must seek out the people who completed them; even the places.” Novels like V. Woolf’s *Orlando*, or J. Winterson’s *The PowerBook* deal with identity as a completely unstable, multiple, open, and fluid entity, based on what is labelled by M. A. Rothenberg (*The Excessive Subject*, 2009) as *nondeterminacy*. What especially contributes the sense of uncertainty concerning the identity positions in the world of today; is migrant experience, one of the prevailing themes in contemporary literature. For a migrant, “there is a part of self that belongs only in another space and time, and no matter how

hard one tries to recapture this identity, it never returns as a fully embodied self in the present.” (Papastergiadis, *The Turbulence of Migration*) Unlike Sterne, S. Rushdie, one of the most famous migrant authors, asks in his *Midnight’s Children*: “Who what am I?” His answer echoes *Mrs Dalloway* to a certain degree: “I am everyone everything... to understand me, you shall have to swallow a world.”

To see how identity is present in and how it is being produced by literary texts, we will especially rely on *The Grammar of Identity: Transnational Fiction and the Nature of the Boundary* (Oxford UP, 2009), written by S. Clingman (University of Massachusetts), who was born and raised in South Africa, under apartheid.

KNJIŽEVNOST I IDENTITET

»Dragi moj prijatelju, rekoh – koliko to zaista jesmo ja i ti. A tko si ti? reče on. – Nemoj me zbunjivati; odvratih.« (L. Sterne, *Tristram Shandy*) Problem osobnog identiteta glavnoga junaka nije se javljao u povijesti engleske književnosti prije 18. st., budući da su epski junaci prethodnih razdoblja bili općepoznati likovi iz mitske i legendarne prošlosti. Tek u razdoblju nastanka engleskog romana javlja se samo-propitivanje i zbunjenost vlastitim identitetom. Ova žanrovska zaokupljenost identitetom nije se odnosila samo na osobni identitet; sljedeći citat iz Sterneova romana razotkriva nam britke uvide u društvenu i rodnu pozicioniranost identiteta: »Što je moj otac mogao učiniti? Bio je gotovo na rubu živčanog sloma; – razgovarao je s njom o tome na sve moguće načine; – rasvijetlio joj sve argumente; – raspravio to s njom kao kršćanin; – kao poganin; – kao suprug; – kao otac; – kao domoljub; – kao muškarac; – Moja je majka na sve to odgovarala samo kao žena ... nije to bila ravnopravna borba; bilo je to sedam naprama jedan.«

Navedeni nam primjeri ilustriraju tradicionalno prihvaćenu formulaciju identiteta kao »stabilne ‘osobnosti’ ili ‘karaktera’ pojedinca, na način kako to razumiju i drugi u društvenom okružju i sam taj pojedinac ... Vlastiti identitet se odnosi na nečiju svijest o tome da je identitet stabilan i jedinstven entitet.« (G. Castle, *The Blackwell Guide to Literary Theory*, 2007) Tu se evidentno radi o »statičkom« pojmu identiteta, koji omogućuje polarizaciju identiteta, uključujući daljnje perpetuiranje binarnih opozicija. Do početka 20. st., koncept »vlastitog identiteta kao stabilnog i jedinstvenog entiteta« izmijenio se do te mjere da se počeo postepeno približavati točki prekoračivanja. Tako Clarissa Dalloway, istoimena junakinja romana V. Woolf, poistovjećuje svoju osobnost s gradskim krajolikom Londona: »Ona je bila sve to. Tako da je poznavati

nju, ili bilo koga drugoga, značilo potražiti sve te ljude koji su utjecali na njihovo formiranje; pa čak i mjesta.« Romani kao što to *Orlando V. Woolf* ili *The PowerBook J. Winterson*, tretiraju identitet kao potpuno nestabilan, mnogostruk, otvoren i fluidan entitet, koji se temelji na onome što M. A. Rothenberg (*The Excessive Subject*, 2009) označuje nazivom *neodredljivost*. Ono što posebno doprinosi osjećaju nesigurnosti u pogledu pozicioniranja identiteta u suvremenom svijetu, jest migrantsko iskustvo kao jedna od zastupljenijih tema u suvremenoj književnosti. Za migranta postoji »jedan dio sebe koji pripada isključivo drugom prostoru i vremenu, te bez obzira na to koliko se netko trudio ponovno oživiti ovaj identitet, on se nikada ne može vratiti kao potpuno utjelovljen u sadašnjosti« (Papastergiadis, *Turbulences of Migration*) Različito od Sternea, S. Rushdie, jedan od najpoznatijih migrantskih pisaca današnjice, u svom se romanu *Midnight's Children*, pita: »Tko što sam ja?« Njegov odgovor donekle ehoizira *Mrs Dalloway*: »Ja sam svatko svašta ... da bi me mogao razumjeti, morat ćeš progutati cijeli svijet.«

Da bismo vidjeli na koje je načine identitet predstavljen u romanima, ali i kako se stvara kroz književni tekst, posebno ćemo se osloniti na knjigu *The Grammar of Identity: Transnational Fiction and the Nature of the Boundary* (Oxford UP, 2009) S. Clingmana (Univ. of Massachusetts), koji se rodio u Južnoj Africi, gdje je i odrastao u vrijeme apartheida.

MLADEN PLANINC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Philosophische Fakultät, Universität Zagreb, Kroatien*

IDENTIFIKACIJA SUBJEKTA I FENOMEN NASILJA

Usporedba Heideggerove postmetafizičke ontologije s Girardovom generativnom antropologijom

Heideggerovo propitivanje diferencije kao temeljne postavke metafizike (*Identität und Differenz*) traži da bit identiteta ($A=A$) promislimo u ontologijskom i antropološkom smislu.

Stoga je Heideggerovo problematiziranje identiteta naročito poticajno usporediti s djelom kontroverzna francuskoga teoretičara Rénea Girarda, koji propituje problem kulturnoga identiteta kroz prizmu psihoanalize, komparativne mitologije i religije, ukazujući pritom na fundament žrtvene krize kao bitne značajke čovjekove mimetičke žudnje (*Nasilje i sveto*).

Mitski i psihoanalitički aspekti Girardove generativne antropologije žrtvovanja omogućuju dublje uvide o problematici odnosa između fenomena nasilja, antropomorfne metafizike subjekta i identifikacije. Komparativna interpretacija Heideggerova *Uvoda u metafiziku* s Girardovom antropologijom nasilja otkriva poticajne podudarnosti, posebice kada Heidegger govori o čovjekovom nasilno djelujućem iz-stajanju usred bitkovne cjeline onoga-što-jest.

Heidegger tumači kako su Grci jedinstvo identiteta tumačili kroz nagovor u kojemu se biće pojavljuje u svom bitku, upućujući time na bitnu supripadnost čovjeka i bitka, pri čemu se čovjek i bitak stječu uzajamno. Time Heidegger ukazuje na mogućnost *postmetafizičkoga* razumijevanja identiteta, te koje značenje ima fenomen nasilja u procesu subjektivne i antropomorfne identifikacije bića, što je aktualno obzirom na postmoderno tematiziranje multiplih identiteta.

IDENTIFIKATION DES SUBJEKTS UND DAS PHÄNOMEN DER GEWALT

Ein Vergleich von Heideggers *nachmetaphysischer* Ontologie mit Girards generativer Anthropologie

Heideggers Nachforschung der Differenz als eines der Grundzüge der Metaphysik (*Identität und Differenz*) fordert, dass der Satz der Identität ($A=A$) im ontologischen und anthropologischen Sinne durchdacht wird. Deswegen ist es besonders anspornend, Heideggers Problematisieren der Identität mit dem Werk des kontroversen französischen Theoretikers René Girard zu vergleichen, der das Problem der kulturellen Identität durch das Prisma der Psychoanalyse, komparativer Mythologie und der Religion erfragt, dabei auf das Fundament der Opferkrise als eines wesentlichen Merkmals des mimetischen Begehrens des Menschen verweist (*La violence et le sacré*).

Die mythischen und psychoanalytischen Aspekte Girards generativer Anthropologie der Opferung ermöglichen eine tiefere Einsicht in die Problematik der Beziehungen zwischen dem Phänomen der Gewalt, der anthropomorphen Metaphysik des Subjekts und der Identifikation. Die komparative Interpretation Heideggers *Einführung in die Metaphysik* mit Girards Anthropologie der Gewalt entdeckt anspornende Übereinstimmungen, insbesondere wenn Heidegger über das gewaltsam wirkende Herausstellen des Menschen inmitten der Seinsgesamtheit des Seienden im Ganzen spricht.

Heidegger erklärt, dass die Griechen die Einheit der Identität durch den Anspruch gedeutet haben, in dem das Seiende in seinem Sein erscheint, damit auf die wesentliche Zusammengehörigkeit des Menschen und des Seins ver-

weisend, indem der Mensch und das Sein einander übereignet sind. Dadurch weist Heidegger auf die Möglichkeit eines *nach*metaphysischen Verständnisses der Identität hin, und darauf, welche Bedeutung das Phänomen der Gewalt im Prozess der subjektiven und anthropomorphen Identifikation des Seienden hat, was in Bezug auf die postmoderne Thematisierung multipler Identitäten aktuell ist.

BORIS POSTNIKOV

Poslijediplomski doktorski studij književnosti, kulture, filma i izvedbenih umjetnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Postgraduate doctoral study of literature, culture, film, and performing arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

OTIĆI ODAVDE: TRANZICIJSKI IDENTITETI, POPULARNA KULTURA I POSTJUGOSLAVENSKI ROMAN

Rad daje pregled dominantnih strategija narativne konstrukcije identiteta u romanima objavljenima u proteklih dvadeset godina na prostoru bivše SFRJ. Uzimajući za referentni okvir Bahtinovu tezu o »zoni maksimalnog kontakta« romana s nezavršenom stvarnošću (suvremenošću) kao strukturnom obilježju žanra, istražuje različite oblike interakcije romana i popularne kulture: tematiziranje pop-kulturnih fenomena na razini »sadržaja«, transpoziciju postupaka, intertekstualnost i intermedijalnost, ali i popularizaciju romana u postsocijalističkoj tržišnoj reartikulaciji književnoga polja. Investiranje (pop)-kulturnoga kapitala u form(ul)iranje novih identiteta odvija se pritom u oprekama proizvodnje/potrošnje i nacionalnoga/globalnoga. Posebna pažnja posvećena je odnosu romana i popularne glazbe, masovnih medija te reklamnog diskursa.

TO LEAVE THIS PLACE: IDENTITIES IN TRANSITION, POPULAR CULTURE AND THE POST-YUGOSLAV NOVEL

The paper provides an overview of the dominant strategies of the narrative identity-construction, focusing on the various novels published during the last twenty years in the ex SFRY territory. The main theoretical reference is Bakhtin's idea of the "maximum contact zone" between the novel and the unfinished reality (the contemporality), understood as the structural criterion of the genre. The paper also examines different ways in which novel interacts with

popular culture, such as: thematization of the pop-culture phenomena on the level of “content”, transposition of the various formal devices, intertextuality and intermediality, but also the popularization of the novel in the postsocialist, free-market rearticulation of the literary field. In so doing, it analysis the investment of the (pop)cultural capital in the reform(ulat)ing of the old identities, as it goes through the binary oppositions of production/consumption and national/global. The relations of novel with popular music, mass-media and advertising discourse are discussed in particular.

MARINA PRAŽETINA

*Zürich, Švicarska /
Zürich, Switzerland*

EUROPSKI KULTURNI IDENTITET

Glavna okosnica ovog rada je pluralnost identiteta i pojam Drugoga u smislu komunikacije među kulturama, diskriminacije Drugoga, izvanjske specifikacije Drugoga te unutarnjih Drugih u kontekstu Europe i njenih granica.

Na tragu Nietzscheove genealogije morala i Foucaultove genealogijske analize, započinjemo rekonstrukciju načina na koji su koncepti etnocentrizma i eurocentrizma zadobili svoj oblik i funkcije. Pri tom uzimamo u obzir Dainottovo poimanje moderne teorije identiteta, identiteta kao dijalektike istoga, koja je, prema njemu, započela s Montesquieom da bi se nastavila Hegelovom Europom kao »krajem povijesti«. Na taj način pristupit ćemo problematiziranju samih struktura koje su oblikovale i definirale moderne ideje europskog kulturnog identiteta, ne toliko u odnosu prema izvanjskom, koliko prema unutarnjem Drugom.

EUROPEAN CULTURAL IDENTITY

The text's main subject is plurality of identity and the concept of Other in the context of communication between cultures, discrimination of the Other, outer specification of the Others and the internal Other on the European territory and within its borders.

Following Nietzsche's genealogy of morals and Foucault's genealogical analysis we will begin to reconstruct the way in which concepts of ethnocentrism and eurocentrism found their shape and functions. At the same time, we are

taking into account Dainotto's notion of modern theory of identity, identity as dialectics of the same, which, according to him, starts with Montesquieu, to be subsequently followed by Hegel's concept of Europe as the "end of history". We will adopt this approach to the problematisation of very structures that have shaped and defined modern ideas of the European cultural identity, not so much in relation to its external, as in relation to its internal Other.

ERIKA PRIJATELJ

*Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia /
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

IDENTITIES OF HUMAN SELF

Human identity is understood as a totality of physical, executive, individual, psychosexual, social and spiritual identities. The presentation will focus primarily on human individual and social identity.

The concept of individual identity, as comprehended today in the West, is a fruit of a long development of understanding of the human person from Augustine, the Reformation, the Enlightenment, Erikson, Freud, Moesinger, Guindon and others. The question of identity is an issue of deep internal dynamics of a human, which is a process of individual's lifelong transformation. When a child aged two wants to attract attention, it does not say its name, but "I"; yet the "I" in a true sense of the word is rarely revealed before the age of thirty. The relationship between the human individual identity, reflecting one's uniqueness and which is a source of their self-esteem, and social identity reflecting their relationship with the world and is a source of love, is very strong. In this context, we agree with Chauchat who claims that human individuality can not develop outside of social order, or put otherwise: an authentic and healthy human identity can only be a social one.

IDENTITETI ČOVJEKOVA SEBSTVA

Ljudski identitet se razumije kao sveukupnost fizičkih, izvršnih, individualnih, psihoseksualnih, društvenih i duhovnih identiteta. Izlaganje će se primarno usmjeriti na ljudski individualni i društveni identitet.

Koncept individualnog identiteta, kako ga se razumije danas na Zapadu, je plod dugog razvoja razumijevanja ljudske osobe od Augustina, reformaci-

je, prosvjetiteljstva, Eriksona, Freuda, Moesingera, Guindona i drugih. Pitanje identiteta je pitanje duboke unutarnje dinamike čovjeka, koja je proces cjelovite preobrazbe pojedinca. Kada dvogodišnje dijete želi privući pažnju, ne kaže svoje ime, nego »Ja«, iako se »Ja« u pravom smislu riječi rijetko otkriva prije dobi od 30 godina. Povezanost između ljudskog individualnog identiteta, koji reflektira nečiju jedinstvenost i koji je izvor samopoštovanja, i društvenog identiteta, koji reflektira povezanost pojedinaca sa svijetom te je izvor ljubavi, vrlo je jaka. U tome kontekstu, slažemo se sa Chauchatom koji tvrdi da se ljudska individualnost ne može razviti izvan društvenog poretka ili, drugačije rečeno, da autentičan i zdrav ljudski identitet može biti jedino onaj društveni.

SANDRA RADENović

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

IDENTITET(I) I (KRITIČKA) KULTURA SJEĆANJA – BIOETIČKI ASPEKTI

Pojam identiteta (osobni, kolektivni, etnički, nacionalni...) i pojam (kritičke) kulture sjećanja mogu se analizirati kao »grozdovi ideja« i/ili skupine pojmova koji posjeduju zajedničke konstitutivne elemente.

Je li pojam 'život' jedan od zajedničkih konstitutivnih elemenata pojmova 'identitet' i (kritička) 'kultura sjećanja'? Autorica namjerava razmotriti odnos spomenutih pojmova u svjetlu (integrativne) bioetike.

IDENTITY/IES AND (CRITICAL) MEMORY CULTURE – BIOETHICAL ASPECTS

In this article, the author intends to analyze the concept of identity (individual, group, ethnic, national...) and the concept of (critical) memory culture as the "clusters of ideas" and/or concepts which have common constitutive elements.

Can we consider the concept of 'life' as the one of common constitutive elements of the concept of 'identity' and the concept of (critical) 'memory culture'? Author is attempting to discuss the relationship between these concepts in the light of (integrative) bioethics.

STJEPAN RADIĆ

*Katholisch-Theologische Fakultät in Đakovo, Universität J. J. Strossmayer,
Osijek, Kroatien /*

*Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku,
Hrvatska*

IST MEIN „ICH“ AUF DIE BIO-MENTALEN PROZESSE ZURÜCKZUFÜHREN?

Die Frage nach dem Selbst und die Herausforderung einer rein naturalistischen Deutung des Menschen

In der alltäglichen Sprache ist der Gebrauch der Begriffe Selbst, Seele (Psyche), Subjekt selbstverständlich. Wir erleben uns als selbständig denkende und handelnde Personen. Und was noch wichtiger ist: trotz Veränderungen erleben wir uns, durch die Zeit, identisch mit uns selbst (diachrone Identität). Gleichzeitig aber, sind wir uns unserer Verbundenheit mit der materiellen Natur unseres Wesens bewusst und in Bezug darauf, sind wir einer Veränderlichkeit unterzogen. Das Ziel dieser kurzen Betrachtung ist, sich kritisch mit den naturalistischen Positionen in der modernen Philosophie (Dennett, Flanagan, Metzinger), die das Selbst auf die neuro-biologische und mental-kognitive Funktionen des Menschen zurückführen, zu konfrontieren. In ihrer Grundlage können diese Positionen auch philosophisch bezeichnet werden. In welchem Sinne ist uns dann erlaubt darüber zu sprechen, dass die Personen mit sich selbst identisch sind, trotz der erwähnten Veränderlichkeit? Wer hier mit wem identisch ist und wie soll das Verhältnis Leib-Seele (eng. Mind–Body Problem) verstanden werden, wird auch der Gegenstand dieser Betrachtung sein. Obwohl der Autor die modernen naturalistischen Positionen kritisch betrachtet, sieht er die Lösung des Identitätsproblems nicht in einer dualistischen Konzeption, die eine starke Trennung von Leib und Seele voraussetzt, sondern in einem Mittelweg, der angegeben werden soll.

JE LI MOJ »JA« SVEDIV NA BIO-MENTALNE PROCESE?

Pitanje jastva i izazov jednog čisto naturalističkog tumačenja čovjeka

U svakodnevnom je govoru upotreba pojmova ‘jastvo’, ‘duša’ (‘psiha’), ‘subjekt’ samorazumljiva. Doživljavamo se kao samostojno misleće i djelujuće osobnosti. I, što je još važnije: tijekom vremena doživljavamo se, unatoč promjenama, identičnim sa samima sobom (diachroni identitet). U isto vrijeme, međutim, svjesni smo svoje povezanosti s materijalnom prirodom našeg

bića i s tim u vezi podvrgnuti smo jednoj promjenjivosti. Cilj ovog kratkog razmatranja jest kritički se suočiti s naturalističkim pozicijama u suvremenoj filozofiji (Dennett, Flanagan, Metzinger), a koji jasno svode na čovjekove neuro-biološke i mentalno-kognitivne funkcije. U svojoj osnovi ovi se pogledi mogu također označiti kao tipično filozofski. U kojem nam je smislu, stoga, dopušteno govoriti da su osobe identične sa samima sobom usprkos spomenutoj promjenjivosti? Tko je s kim ovdje identičan, te kako u svemu tome treba razumijevati odnos tijela i duše (eng. Mind–Body problem), bit će predmet ovog razmatranja. Iako se kritički postavlja prema suvremenim naturalističkim postavkama, rješenje problema identiteta autor ne vidi u jednoj dualističkoj koncepciji, koja pretpostavlja striktno razdvajanje tijela i duše, već u jednom srednjem putu koji treba biti naznačen.

RAUL RAUNIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

POLITIKA IDENTITETA I DEMOKRATSKA PRAVEDNOST

Je li politika identiteta novi emancipacijski potencijal koji u formalizam liberalnih demokracija unosi zbiljski kulturni, socijalni i vrijednosni sadržaj grupnih identiteta ili se pak radi o kategorijalno proturječnom i neodrživom projektu koji razara autonomiju liberalno-demokratskog građanstva?

Autor nastoji uravnoteženo odvagati značaj, poteškoće i doseg politike identiteta. U prvom dijelu razmatra se slojevitost i dinamičnost osobnih i grupnih identiteta, te političke artikulacije identiteta koje prethode današnjim raspravama. U drugom dijelu razmatraju se zahtjevi i poteškoće politike identiteta. One proizlaze iz njezina ishodišna stajališta o političkom primatu koncepcije dobra pred koncepcijom prava, odnosno jednakom javnom priznanju i prihvaćanju grupnih identiteta. Naposljetku, autor ističe važne korektivne vrijednosti politike identiteta za demokratsku pravednost.

POLITICS OF IDENTITY AND DEMOCRATIC FAIRNESS

Does identity politics represent a new emancipatory potential which introduces real cultural, social and value dimensions of group identities into the formalism of liberal democracies? Or is it only a categorically paradoxical and unsustainable project that undermines the autonomy of liberal-democratic citizenry?

The author attempts to ponder the significance, difficulties and scope of identity politics. The first part analyzes the layered and dynamic character of personal and group identities, as well as political articulations of identity preceding contemporary debates. The second part deals with challenges and problems of identity politics arising from its initial standpoint on the political primacy of the concept of good over the concept of justice, i.e. on equal public approval and acceptance of group identities. Finally, the author emphasizes corrective values of identity politics important for democratic fairness.

VANI ROŠČIĆ

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Abteilung für Philosophie, Universität Zadar, Kroatien*

ODGOJNA NARAV LIJEPOG

Lijepo nas stavlja u odnos s najintimnijim aspektima našeg bića. Shvaćamo ga doživljavanjem, a ne samo proučavanjem, kao što je to slučaj, na primjer, s matematikom. U susretu s lijepim nije djelatan samo razum nego i volja, imaginacija, pamćenje i osjećaji, zbog čega sve čovjekove tjelesne i duševne sposobnosti sudjeluju u shvaćanju i stvaralaštvu lijepih formi. U izlaganju ćemo istražiti kako traganje za ljepotom postaje modalitet u kojem se osoba stavlja u oslušivanje bitka, a da time ne zanemaruje ontološke temelje svoje egzistencije. Posebno ćemo promotriti estetičku koncepciju pojmova čuđenja, divljenja i kontempliranja ljepote koji, daleko od puke estetizacije, otvaraju ljudsko biće harmoniji i ekvilibriju potičući osobu na uočavanje različitih i mnogovrsnih potencijala njene egzistencije, a time i u otkrivanju vlastitog identiteta. Lijepo, koje se pred čovjeka postavlja kao neprestana potraga i poziv, postaje i jedna od važnih dimenzija ljudskoga odgoja. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti načinima u kojima se odgoj ukrštava s komponentom lijepog kao bitnom vrijednosti za ljudsku egzistenciju, upravo stoga jer se lijepo isprepliće s potragom za posljednjim ciljem, što opet vodi prema potpunom ostvarivanju vlastite osobnosti preko interakcije bitka, misli, osjećaja i djelovanja.

DIE ERZIEHERISCHE NATUR DES SCHÖNEN

Das Schöne setzt uns in Verbindung mit den intimsten Aspekten unseres Wesens. Wir verstehen es erlebend und nicht nur erforschend wie der Fall z.B. mit Mathematik ist. Im Zusammentreffen mit dem Schönen ist nicht nur der

Verstand tätig sondern auch der Wille, Imagination, Gedächtnis und Gefühle weshalb alle menschlichen körperlichen und geistlichen Fähigkeiten im Begreifen und im Schaffen der schönen Formen mitmachen.

Im Vortrag werden wir erforschen wie die Suche nach der Schönheit zum Modus wird, in dem sich die Person in das Horchen des Daseins setzt um damit die ontologischen Grundlagen ihrer Existenz nicht zu vernachlässigen. Besonders werden wir die ästhetische Konzeption der Begriffe des Wunderns, des Staunens und der Kontemplation der Schönheit betrachten, die ganz weit von der bloßen Ästhetisierung das menschliche Wesen zur Harmonie und zum Equilibrium hin öffnen und die Person zur Wahrnehmung der verschiedenen und mannigfaltigen Möglichkeiten ihrer Existenz, wie auch zur Entdeckung der eigenen Identität, stimulieren. Das Schöne, das sich dem Menschen als ewige Suche und Ruf setzt, wird zur einer der wichtigen Dimensionen der menschlichen Erziehung.

Es ist nötig die besondere Aufmerksamkeit den Wegen zu widmen, in denen sich die Erziehung mit der Komponente des Schönen zusammenschließt, als einem wichtigen Wert für die menschliche Existenz, gerade deswegen, weil das Schöne mit der Suche auf das letzte Ziel zusammenfließt, was wiederum zur kompletten Verwirklichung der eigenen Persönlichkeit über Interaktion des Daseins, der Gedanken, der Gefühle und der Tätigkeit führt.

KATARINA RUKAVINA

Rijeka, Hrvatska /

Rijeka, Croatia

DIJALEKTIKA IDENTITETA MODERNE I POSTMODERNE UMJETNOSTI

Ako pojam identiteta shvatimo u hegelijanskom smislu kao iskustvo što ga svijest stječe o sebi, onda se taj pojam nameće kao ključan u razmatranju (vizualne) umjetnosti 20. stoljeća. Prema Hegelu, moderna umjetnost transcendiraju mogućnost adekvatnog izražavanja svoje duhovne sadržine pukom osjetilnom reprezentacijom (koja je kao takvu određuje) te stoga zahtijeva pojmovnu refleksiju. Budući da je umjetnost uvijek i dio stvarnosti i o stvarnosti, propitivanje njezina vlastita pojma ide ruku pod ruku s ontološkom problematikom. Epistemološke promjene koje konstituiraju i Modernu i Postmoderanu odražavaju se tako u dijalektici pojma moderne i postmoderne umjetnosti. Prema

nekim autorima, ta je dijalektika određena značajnim promjenama u teoriji subjekta, kulturalnim razlikama i tehnologiji.

THE DIALECTICS OF IDENTITY OF THE MODERN AND POSTMODERN ART

If the notion of identity is considered in the Hegelian sense as the experience of the consciousness about itself, then this notion becomes of key importance in reflecting upon the 20th century (visual) art. Modern art, in Hegel's view, transcends the possibility of an adequate expression of its spiritual content by its merely sensuous representation (that defines it as such) and hence calls for a reflection on its notion. Since art has always been both part of and *about* reality, the questioning of its own notion goes hand in hand with the ontological problematics. The epistemological changes that constitute both Modernism and Postmodernism thus reflect themselves in the dialectics of the notion of modern and postmodern art. According to some authors, such dialectics is determined by important changes which took place in the theory of the subject, in cultural differences as well as in technology.

VERENA SCHUH

*Ruhr University Bochum, Germany /
Ruharsko sveučilište, Bochum, Njemačka*

IDENTITY WITHIN THE AREA OF NORMATIVE OBEDIENCE AND DISOBEDIENCE

Each subject involves his/her (Self-)identity in a field of tension of historical and social norms that even subscribe to the body. Still one understands him/herself as a unique human being. The enterprise of this lecture is to emblaze the tension between the concepts of "the care for oneself" and an "absurd heroic existentialism".

IDENTITET UNUTAR PODRUČJA NORMATIVNE POKORNOSTI I NEPOKORNOSTI

Svaki subjekt involvira vlastiti (samo-)identitet u područje napetosti povijesnih i socijalnih normi koje obvezuju čak i tijelo. Unatoč tome, pojedinac

sebe razumije kao jedinstveno ljudsko biće. Nakana ovoga izlaganja je osvjetljavanje napetosti između koncepata »brige za samoga sebe« i »apsurdnog herojskog egzistencijalizma«.

ŽELJKO SENKOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Philosophy, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

PLURALIZAM I IDENTITET KOD MICHELA FOUCAULTA

Foucaultovo mišljenje karakterizira prinuda sistema i teorija diskontinuiteta u povijesti duha. On svakako jest pluralist s obzirom na tumačenje epistema, ali njegovo djelo je metamorfoziralo. Sam je ustvrdio da je *Povijest ludila u doba klasicizma* »povijest različitosti«, dok *Riječi i stvari* predstavljaju »povijest identičnosti, sličnosti«. Aporije koje nam iznosi često su u funkciji epistemološkog osvještjenja: za Foucaulta su sukobi u svijetu ideja valovi i bura u bazenu za djecu, predmet doksologije. Sukladno tome, čovjek sa svojom socijalnom i psihičkom stvarnošću jest tek epifenomen, a sistemi imaju ontološki primat. Stoga je potrebno promisliti relevantnost njegovih analiza o odnosu nužnog i slučajnog, diskontinuitetu i (ne)identitetu u obrazovanju diskursa.

MICHAEL FOUCAULT'S PLURALISM AND IDENTITY

Foucault's view is qualified as the system compulsion and the theory of discontinuity in the history of the spirit. Surely, he is a pluralist considering the interpretation of epistemi, but his work has transformed. He determined that the *Madness and Civilization* is the history of dissimilarities, while the *The Order of Things* represent the history of similarity. The aporias which he presents are often in the function of epistemological awareness: for Foucault the conflicts in the world of ideas seen as the waves and a strong wind in a pool for children; they are the topic for doxology. Accordingly, man with his social and mental reality is only epiphenomenon and the systems have an ontological priority. Therefore is necessary to rethink the relevance of his analysis concerning a relationship between what is necessary and accidentally, discontinuity and (non)identity in the education of discourse.

NIKOLA SKLEDAR

Visoka škola za poslovanje i upravljanje »Baltazar Adam Krčelić« u Zaprešiću, Hrvatska /

“Baltazar Adam Krčelić” School of Professional Higher Education for Business and Management, Zaprešić, Croatia

KULTURNI IDENTITET U PROCESU GLOBALIZACIJE

Id-entitet, istovjetnost sa sobom, (z)bivanje istosti (*id-em*) bića (*ens*) sebi i svojoj biti (*essentia*), jednakost onome po čemu nešto ili netko jest. On je odgovor na pitanje: tko smo, i po čemu to jesmo, kamo ili kome individualno ili kolektivno pripadamo, odakle dolazimo i kamo idemo?

Kulturni identitet jest sinteza (struktura, ne puka suma ili konglomerat!) svih materijalnih i duhovnokulturnih tvorevina i djelatnosti, ukupnost (danih i traženih) odgovora na bitna ljudska pitanja i osnovne potrebe određenoga sociokulturna prostora, što ga i čini zasebnim, vlastitim, autohtonim, znači i autentičnim.

I bez obzira na određeno zajedništvo s drugima te na globalizaciju i post-moderno isprepletanje, to ga ipak društveno, kulturno, simbolički dijeli od drugih nacionalnih kulturnih identiteta i čini autentičnim.

Odgovor na pitanje o odnosu kulturnoga identiteta i globalizacije jest da globalizacija u biti ne treba značiti negaciju ili brisanje nacionalne kulture, kulturnoga identiteta i kulturnoga pluralizma, već prije, općenito rečeno, širenje i usvajanje nekih civilizacijskih procesa, fenomena, stila života i obrazaca ponašanja, prije svega na razini gospodarstva, medijskih i prometnih komunikacija, informatike, ekologije, turizma, športa. Kao takva, ona nije nužno gubljenje identiteta, suvereniteta i denacionalizacija, osobito ne u duhovnoj kulturi.

CULTURAL IDENTITY IN THE PROCESS OF GLOBALISATION

Id-identity is equality with self, the happening of sameness (*id-em*) of the entity (*ens*) with itself and its essence (*essential*), the equality to that what makes someone or something be, i.e. the answer to the questions: who we are, and what makes us who we are, where or to whom we belong to individually and collectively, where we come from and where we are going?

Cultural identity is the synthesis (the structure, not a mere sum or conglomerate!) of all the material, and creations and activities of spiritual culture, the totality (of the given and wanted) answers to the essential human questions

and the basic need of a certain socio-cultural space, what makes it its own, autochthonous.

That is what divides it, socially, culturally and symbolically from other national cultural identities and makes it authentic, regardless of the certain unity with others, globalisation and postmodern entwining.

The answer to the question about the relation of cultural identity and globalisation is that globalisation in essence does not have to mean the negation or obliteration of national culture, cultural identity and cultural pluralism, but rather, generally speaking, spreading and acquiring some civilization processes, phenomena, lifestyles and behavioral patterns, above all on the level of economy, media and transport communications, IT, ecology, tourism, sport. As such, it does not necessarily imply losing the identity and sovereignty and denationalization, especially not in spiritual culture.

DAMIR SMILJANIĆ

*Philosophische Fakultät, Universität Novi Sad, Serbien /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija*

OKKASIONELLE IDENTITÄT

Überlegungen zur Philosophie des Schattens

Licht und Schatten bilden ein Begriffspaar, welches auch innerhalb der Philosophie Anlass zu vielen Anspielungen gegeben hat (man denke nur an Platons Höhlengleichnis). Licht gilt, geschichtlich gesehen, als Paradigma der Aufklärung (engl. Enlightenment). Bezeichnenderweise gerät dieses Paradigma am Übergang vom Zeitalter der Aufklärung in die Romantik ins Wanken: Es kommt zu einer Aufwertung des Schattens im Zuge der romantischen Verklärung der dunklen Seiten der menschlichen Existenz. Am Beispiel von Adelbert von Chamisso's Novelle *Peter Schlemihls wundersame Geschichte* lässt sich diese Abwendung vom Licht zum Schatten prägnant illustrieren. Im Vortrag soll eine philosophische Interpretation des in ihr geschilderten Schattenraubs als Identitätsverlust gegeben werden. Im Anschluss an diese Interpretation soll eine Strukturbestimmung des Verhältnisses von Körper und Schatten als Identitätsbeziehung versucht werden. Keineswegs darf der Schatten zur bloßen Begleiterscheinung degradiert werden, sondern muss als wesentliches Element einer identitätsbildenden Konstellation angesehen werden (Licht-Körper-Schatten). Obwohl seine Erscheinung nur flüchtigen Charakter hat,

gehört der Schatten wesentlich zur Identität des Körpers, da sich ein Körper gerade dadurch definieren lässt, dass er bei Beleuchtung Schatten wirft. Das Licht-Körper-Schatten-Verhältnis kann daher zur Exemplifizierung eines alternativen Identitätsmodells herangezogen werden, demzufolge ein bloß potentielles Merkmal eines Gegenstandes bei einer bestimmten Gelegenheit (*per occasionem*) zu einem notwendigen wird. Mit dem Konzept einer *okkasionellen Identität* lässt sich ein ontologisch rigides Identitätsverständnis korrigieren.

OKAZIONALNI IDENTITET

Razmatranja o filozofiji sjenke

Svjetlost i sjenka čine pojmovni par koji je i u okviru filozofije dao povoda za mnoge asocijacije (dovoljno je prisjetiti se Platonovog mita o pećini). Povijesno gledano, svjetlost je činila paradigmu prosvjetiteljstva (engl. Enlightenment). Međutim, zanimljivo je da na prijelazu iz doba prosvjetiteljstva u razdoblje romantizma ta paradigma biva uzdrmana: dolazi do prevrednovanja sjenke u sklopu romantičke fasciniranosti tamnim stranama ljudske egzistencije. Na primjeru novele Adelbert von Chamissoa *Čudnovata pripovijest Petra Schlemihla* pregnantno se može prikazati taj obrt od svjetla k sjenci. U izlaganju ću dati filozofsku interpretaciju u noveli prikazane krađe sjenke kao gubitka identiteta. Zatim ću, nadovezujući se na tu interpretaciju, pokušati odrediti strukturu odnosa između tijela i sjenke kao odnos identiteta. Ni u kojem slučaju sjenka ne smije biti degradirana u običnu nuspojavu, nego se mora promatrati kao suštinski element jedne konstelacije koja obrazuje identitet (svjetlost–tijelo–sjenka). Iako je njena pojava efemernog karaktera, sjenka suštinski pripada identitetu tijela, budući da se tijelo može definirati kao ono što pri osvjetljenju baca sjenku. Otuda odnos između svjetla, tijela i sjenke može biti iskorišten za egzemplifikaciju alternativnog modela identiteta prema kojem potencijalno obilježje nekog predmeta u izvjesnim okolnostima (*per occasionem*) postaje nužnim. Preko koncepta okazionalnog identiteta se može korigirati ontološki rigidno razumijevanje identiteta.

BARBARA STAMENKOVIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

AN UNDERSTANDING OF IDENTITY IN THE GESTALT PSYCHOTHERAPY

The aim of the lecture is to articulate an intriguing understanding of identity in humanistic, experiential and holistic Gestalt psychotherapy, starting from the works of Perls, Yontef, Buber and Jacobs. An understanding of identity in the Gestalt psychotherapy is unique for its insisting on awareness, contact, dialogic process, experiment and authenticity. Identity is seen as a dynamic construct that forms through the process of awareness, at the contact boundary between organism and field, in the dynamic exchange of figures and ground, in the proliferation of the personas. “Authentic” identity is understood as a “continuing creative adjustment” and “change of different parts of self with whom we reach contact”. “Authentic” identity transcends the rigidity of the “character”, is “organismically self-regulating” and enters the contact with full “sensory-motor-emotional-cognitive support”. “Authentic” identity is achieved through awareness of resistances and neurotic mechanisms that block the cycle of contact, awareness and reintegration of unclaimed polarities, finishing unfinished business and experimenting with different parts of self in “here and now” of the therapeutic dialogic relationship.

POIMANJE IDENTITETA U GESTALT PSIHOTERAPIJI

Cilj izlaganja jest artikulirati intrigantno poimanje identiteta u humanističko, iskustveno i holistički orijentiranoj Gestalt psihoterapiji, polazeći od promišljanja Perlsa, Yontefa, Bubera i Jacobsa. Gestaltističko poimanje identiteta specifično je po inzistiranju na svjesnosti, kontaktu, dijaloškom procesu, eksperimentu i autentičnosti. Identitet se poima kao dinamički konstrukt koji se formira u procesu osvještavanja, na granici kontakta između organizma i polja, u dinamičnoj izmjeni figura i pozadine, u proliferaciji persona. »Autentični« identitet poima se kao »kontinuirano kreativno prilagođavanje« i »mijenjanje dijelova selfa s kojima ostvarujemo kontakt«. »Autentični« identitet nadilazi rigiditet »karaktera«, »organizmički se samoregulira« i u ciklus kontakta ulazi s punom »senzorno-motorno-emocionalno-kognitivnom podrškom«. »Autentični« identitet postiže se osvještavanjem otpora i neurotskih mehanizama koji blokiraju ciklus kontakta, osvještavanjem i reintegriranjem nepriznatih pola-

riteta, završavanjem nedovršenih poslova te eksperimentiranjem s različitim aspektima selfa u »sada i ovdje« terapijskom dijaloškom odnosu.

BILJANA STOJKOVIĆ

*Faculty of Biology, University of Belgrade, Serbia /
Biološki fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija*

BIOLOGY AND SOCIETY: USE AND ABUSE OF THE EVOLUTIONARY THEORY

Can we extend principles of evolution into realms of sociology and ethics? Since Spencer's *System of Synthetic Philosophy* there have been many attempts to understand the emergence and evolution of human culture, language and morality through the lens of biological determinism. As the outcome of literal theoretical application of the "principle of evolution", or more specifically natural selection and "survival of the fittest" in a social context, various anti-philanthropic ideologies appeared based on an idea that competition among all individuals, groups and nations have driven the evolution of human societies (e.g. eugenics, race doctrines, fascism, Nazi ideology). Nowadays the tendency for transformation of the social sciences into biologically based disciplines is essential in evolutionary psychology. Many scientists, sociologists and philosophers have argued that evolutionary psychology is based on misconceptions of evolutionary theory. Reducing of human minds and multifarious forms of human societies to genetic and evolutionary imperatives has been regarded as "naturalistic fallacy". Although inevitably complex from evolutionary perspective, this controversy can be seen as "nature versus nurture" debate within biology, and as differences between nativism and empiricism in psychology and philosophy. Quiet scientific debate about relative importance of various factors in evolution of human mind, morality and societies has been moved into public field as the result of politically colored subtext of argumentation coming from both pro- and contra evolutionary psychology advocates.

BIOLOGIJA I DRUŠTVO: UPOTREBA I ZLOUPOTREBA TEORIJE EVOLUCIJE

Mogu li se principi biološke evolucije primijeniti na područja sociologije i etike? Počev od *Sustava sintetičke filozofije* Herberta Spencera, prema ko-

jem je načelo evolucije osnovno filozofsko načelo koje može ujediniti različita polja znanosti, postojali su mnogi pokušaji da se nastanak i evolucija ljudske kulture, jezika i moralnosti objasne kroz prizmu biološkog determinizma. Teorijska razmatranja mehanizama evolucije, prije svega prirodne selekcije i »borbe za opstanak« u kontekstu socijalne organizacije, izrodila su raznovrsne mizantropske ideologije (npr. eugenika, doktrina rasne dominacije, fašizam, nacizam) zasnovane na ideji da je kompeticija između ljudi, ljudskih grupa i naroda osnovni pokretač evolucije ljudskih društava. U modernom dobu, trend transformacije društvenih znanosti u biološke discipline predstavlja suštinu programa evolucijske psihologije. Mnogobrojni kritičari evolucijske psihologije među biologima, sociolozima i filozofima, navode da se ova disciplina zasniva na pogrešnom razumijevanju teorije evolucije. Svođenje ljudskog uma i raznovrsnosti oblika ljudskih društava na genetička i evolucijska pravila transmisije, smatra se klasičnom »prirodnjačkom greškom«. Ova cjelokupna kontroverza, iako neizbježno kompleksna iz perspektive evolucijske teorije, može se u okvirima biologije pojednostavljeno razmatrati u svjetlu problema »urođeno/stečeno«, ili u kontekstu razlika između nativizma i empiricizma u području psihologije i filozofije. Ipak, mirna znanstvena debata o relativnom značaju različitih faktora u evoluciji ljudskog uma, morala i socijalne organizacije, premještena je u javnost uslijed političke obojenosti argumenata kako pristaša evolucijske psihologije, tako i njenih kritičara.

VOJKO STRAHOVNIK

*IPAK Institute & European Faculty of Law in Nova Gorica, Slovenia /
Institut IPAK & Europski pravni fakultet u Novoj Gorici, Slovenija*

IDENTITY, CHARACTER AND ETHICS

The presentation deals with the more and more prominent topics of identity, character, and the art of living (the attainability of good life and pursuit of happiness) in ethics. The modern society is a society of permanent change and the feeling of uncertainty (Zygmund Bauman). The world seems fragmented and discontinuous. It is very difficult to form permanent identity in such a world. In the past the choice of the life project was the choice of all choices. In liquid modernity identity is flexible and in a state of permanent transformation, in which one perpetually redefines oneself through becoming someone other than one has been so far. Others (e.g. John Doris) recently argued that the notion of a stable (moral) character should be also put under question. The talk about character as

a consistent, stable, robust, evaluatively integrated unity of personality traits is grossly erroneous, since the findings of moral psychology show that there just are not any such traits. The paper discusses the meaning, role and importance of (moral) identity and character for ethics and for leading a good life.

IDENTITET, KARAKTER I ETIKA

Izlaganje se bavi sve istaknutijim temama identiteta, karaktera i umjetnosti življenja (dosezanje dobrog života i potraga za srećom) u etici. Moderno društvo je društvo stalnih promjena i osjećaja nesigurnosti (Zygmund Bauman). Svijet se čini fragmentarnim i diskontinuiranim te je vrlo teško u takvome svijetu oblikovati trajan identitet. U prošlosti je izbor životnoga projekta bio najznačajnijim od svih izbora. U promjenjivoj modernosti, identitet je fleksibilan i u stanju neprekidne preobrazbe, u kojoj se pojedinac uvijek iznova redefinira kroz postajanje nekim drugim nego tko je bio do tada. Drugi (John Doris, npr.) tvrde da bi se pojam stabilnog (moralnog) karaktera također trebao preispitati. Govor o karakteru kao o konzistentnoj, stabilnoj, čvrstoj, postojano integriranoj značajki osobnosti jest uvelike pogrešan, budući da spoznaje moralne psihologije pokazuju da takvih značajki jednostavno nema. Izlaganje raspravlja o smislu, ulozi i važnosti (moralnog) identiteta i karaktera za etiku i življenje dobrog života.

MARJAN ŠIMENC

*Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

PERSONAL IDENTITY AND TEACHING PHILOSOPHY

When examining the relationship between teaching of philosophy and personal identity, the first answer points to different theories of personal identity that might be thought. The second answer takes into account the tension individuals face today when they struggle to define themselves. If we transform the classroom into the community of inquiry, students can explore to what extent their identity is defined – or even consumed – by the groups they belong to. But there is also another answer: since self-identity in the modern society becomes a reflexively organized project, the self-examination recommended by Socrates at the beginning of philosophy becomes a requirement for facing

the problematic status of post-traditional identity – one might even claim that human condition today and the quest for the authentic self makes philosophical thinking the fourth cultural technique of humanity.

OSOBNI IDENTITET I NASTAVA FILOZOFIJE

U propitivanju povezanosti između nastave filozofije i osobnoga identiteta, prvi odgovor upućuje na različite teorije o osobnome identitetu koje se mogu poučavati. Drugi odgovor uzima u obzir napetost s kojom se danas suočavaju pojedinci u naporu za definiranjem samih sebe. Ako razred preinačimo u istraživačku zajednicu, onda učenici mogu istraživati do kojih je granica njihov identitet definiran – pa i konzumiran – prema grupama kojima pripadaju. No, nailazimo i na još jedan odgovor: budući da samo-identitet u modernom društvu postaje refleksivno organizirani projekt, samo-ispitivanje koje je preporučio Sokrat na početku filozofije postaje uvjet za suočavanje s problematičnim statusom post-tradicionalnog identiteta – čak bi se moglo tvrditi da ljudsko stanje danas i potraga za autentičnim sebstvom čini filozofijsko promišljanje četvrtom kulturnom tehnikom humaniteta.

ŠIMO ŠOKČEVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

IDENTITET I »PLURALNI MONOKULTURALIZAM«

Ideja identiteta se izobličila pretpostavkama monolitne afilijacije, uvjerenja da osoba pripada samo jednom kolektivu. Teško je i danas zaniijekati kruženje takvih pristupa, međutim teza o »pluralnom monokulturalizmu« nobelovca Amartye Sena razotkriva njihovu redukcionističku pogrešku.

IDENTITY AND “PLURAL MONOCULTURALISM”

The idea of identity has been distorted by the assumptions of monolith affiliation, the beliefs that any person belongs to only one collectivity. It is hard to deny the circulation of these monolith approaches nowadays, but the thesis of Nobel Prize winner Amartya Sen called “plural monoculturalism” exposes their reductionist error.

FULVIO ŠURAN

Odjel za studij na talijanskom jeziku, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Hrvatska / Department for Studies in the Italian Language, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia

SUMRAK OSOBNOG IDENTITETA U SUVREMENOM TEHNIČKOM RAZDOBLJU

Nakon uvodnoga dijela u kojem ću govoriti o problematičnosti identiteta i poteškoći njegovog faktičnog priznavanja unutar suvremenog zapadnog kulturnog okruženja, u prvom ću poglavlju analizirati neke vidove suvremenog zapadnog mišljenja koji su problematiku identiteta, u bilo kojem svojem obliku, doveli na površinu. U drugom ću se poglavlju usredotočiti na poimanje pojedinca kao individue, budući da se radi o pojmu koji je pretežito zapadnog porijekla i koji u antičkoj filozofiji ima svoj izvor, a unutar suvremenog tehničkog doba sve preduvjete svog svršetka. U trećem poglavlju pažnja će biti usmjerena na sagledavanje funkcionalnosti (svrhovitosti) kao na noviji oblik 'identiteta' koji neminovno vodi do sve rasprostranjenijeg procesa 'deidentifikacije', budući da je ljudskom djelovanju oduzeta ona svrhovitost koja ga je razlikovala od ostalih živih bića. Upravo zato cjelokupno obzorje tehničke funkcionalnosti čovjeku postaje sve nedostupnije i neshvatljivije. Zato je unutar tog obzorja potrebno tražiti i pronaći nova značenja za već istrošene pojmove, npr. kao što je pojam identiteta, koji je svoj pravi smisao i izvor nalazio unutar prijašnjeg, antropološkog obzorja. U četvrtom i posljednjem dijelu usredotočit ću se na pojam slobode koji je nekoć u sebi sadržavao veliki dio povijesti, ali također i oprečnih značenja koja je poželjno razjasniti ako se ne želi ostati na samoj površini suvremene kulture relativizma koja se preoblikuje u kulturu beznačajnog izbora, ako ne i nesposobnosti samog izbora. Budući da, ukoliko su u suvremenom svijetu odnosi određeni isključivo položajem i funkcijom predviđenom i vrednovanom unutar znanstveno-tehničkog aparata, tada su osobnoj, personalnoj slobodi izbora oduzeti svi oni najbitniji elementi izražavanja koji doprinose stvaranju jednog identiteta, jer sloboda nekog pojedinca, bez svijeta u kojem je može izražavati ili koji nema nikakve mogućnosti da utječe na samu bit stvarnosti, predstavlja slobodu nesposobnosti i nemoćnosti.

DECLINE OF PERSONAL IDENTITY IN THE MODERN TECHNICAL AGE

After the introduction which deals with the problem of identity and the difficulty of real recognition in the modern Western cultural environment, in the

first chapter I am going to analyse some aspects of the modern Western thought which have brought to surface the problem of identity in all its forms. In the second chapter I will focus on the concept of the single person as individual, as it is a concept of mainly Western origin, which finds its origin in ancient philosophy while in the modern technical age it finds all the conditions for its end. The third part will focus on the examination of functionality as a new kind of 'identity' which, inevitably, brings to a larger process of 'deidentification', considering that human action has lost the functionality that used to distinguish humans from other living beings. Because of this, the complete horizon of technical functionality is becoming more inaccessible and obscure. Thus, it is within this horizon that we should look for and find new meanings for already old and worn out concepts, among which there is also identity, which has found its sense and origin in the previous, anthropological horizon. In the fourth and last part I am going to focus on the concept of freedom, which once used to contain so much history and sense, but also opposite meanings that have to be explained if we do not want to stop at the very surface of the modern culture of relativism turning into the culture of insignificant choice, if not the inability of choice itself. Since, if in the modern world relationships are exclusively determined by the position and function predicted and estimated within the scientific-technical apparatus, then all the essential elements of expression which contribute to the creation of an identity have been removed from the personal individual freedom of choice, because the freedom of an individual without a world to express it in or who has no possibility to influence the very essence of reality, represents the freedom of inability and impotency.

RAJKA ŠVRLJUGA

Oš Vladimira Nazora, Crikvenica & Oš Josipa Pančića, Bribir, Hrvatska / Elementary School "Vladimir Nazor", Crikvenica & Elementary School "Josip Pančić", Bribir, Croatia

DUALIZAM

Descartes je jednom davno odlučio misliti bez »predrasuda«, i tako je počeo sumnjati bez »predrasuda«. Zapitao se što znači ovaj metež oko nas? A mislite li vi da je metež u Descartesovo vrijeme bio manje glasan od današnjeg? Ovo sve što se zove san ili java, obmana ili ludilo, sve što nam trajno prijete i što nas zbunjuje – što nam jamči da sve to stvarno postoji, a ako postoji pitamo se zašto? Prosvjetitelji su nasuprot religijskim zasnivanjima onostranos-

ti, postavili ovostranu sreću kao ideal. No, dominantni trend se preokrenuo, istaknuti mislitelji današnjice drže da je uzdizanjem sreće u normu naša epoha učinila još težim iskušenja neuspjeha sreće. Je li pogrešno, zbog očitog neuspjeha materijalnog obilja da nužno donese i obilje sreće, propagirati strogost u materijalnoj potrošnji (Lipovetsky)? Kada će se potreba za samoostvarenjem odvojiti od trke za potrošačkim zadovoljstvima?

DUALISM

A long time ago, Descartes decided to think without “prejudices” and therefore he started to doubt without “prejudices”. He asked himself what is the meaning of the chaos around us. Do you think that the chaos in his time was less loud than today? All what is called dreams and reality, deceit or insanity, all that is permanently threatening and confusing us – what guarantees do we have that it really exist, and if it does, we ask ourselves: Why does it exist? Unlike the religious conception of reality beyond, the Enlighteners put happiness as an ideal in the reality. However, the dominant trend has turned, and distinguished thinkers today believe that the elevation of happiness to a norm made the experience of failure of happiness even more difficult in this epoch. Is it wrong to promote strictness in consumer spending because of an obvious failure of materialistic abundance to also bring an abundance of happiness (Lipovetsky)? When will the need for self-achievement disconnect from the race for consumer pleasures?

IRIS TIĆAC

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Abteilung für Philosophie, Universität Zadar, Kroatien*

DOPRINOS EDITH STEIN SUVREMENIM RASPRAVAMA O PERSONALNOM IDENTITETU

Cilj je izlaganja osvijetliti i vrednovati doprinos E. Stein raspravama o personalnom identitetu. U izlaganju se polazi od teze da odgovor na pitanje o personalnom identitetu ovisi o shvaćanju osobe i njenom razvoju do osobnosti, pri čemu kod E. Stein ključnu ulogu ima koncepcija ljudskog sebstva.

U tu svrhu, s osloncem u filozofskom djelu E. Stein, najprije će se pokazati koje značenje za pitanje personalnog identiteta ima njen pokušaj misliti sveze

između 'ja', 'duše' i 'tijela' u odnosu na sebstvo. To pretpostavlja bistrenje pojmova 'ja', 'jezgra osobe', 'duša' i višeznačnog izraza 'sebstvo'. Potom će se pokazati na koji je način Stein uspjelo, povezivanjem filozofije svijesti i klasične filozofije bitka, naći pristup »pravom sebstvu«, tj. na koji način prevladavanje »suprotnosti ja–života i bitka« predstavlja pristup »pravom sebstvu« čovjeka. To nam omogućuje pokazati u čemu je aktualni i originalni doprinos njene teorije sebstva, kako u odnosu na klasična rješenja tog problema tako i u odnosu na aktualne rasprave o personalnom identitetu i pitanju sebstva kako se ono postavlja u neuroznanostima.

STEINS BEITRAG ZU HEUTIGEN DEBATTEN ZUR PERSONALEN IDENTITÄT

Ziel der vorliegenden Arbeit liegt im Versuch, Edith Steins Beitrag zur aktuellen Diskussion zur personalen Identität zu erhellen und zu würdigen. Dabei gehen wir von der These aus, dass die Antwort auf die Frage nach der personalen Identität von der Theorie der Person und ihrer Entwicklung zur Personalität abhängt, wobei Steins Konzeption des menschlichen Selbst eine Schlüsselrolle zukommt.

In Anlehnung an Steins philosophische Werke soll gezeigt werden, welche Bedeutung Steins Versuch „Ich“, „Seele“ und „Leib“ im Hinblick auf das „Selbst“ zusammen zudenken, für die Frage der personalen Identität hat. Das setzt die Klärung der Begriffe „Ich“, „Kern der Person“, „Seele“ und des mehrdeutigen Ausdrucks vom „Selbst“ voraus. Danach soll gezeigt werden, dass es Stein durch die Verbindung moderner Bewusstseinsphilosophie mit klassischer Seinsmetaphysik gelungen ist, den Zugang zum „wahren Selbst“ des Menschen zu finden, bzw. auf welche Weise die Überwindung „des Gegensatzes von Ich–leben und Sein“ den Zugang zum „wahren Selbst“ des Menschen darstellt. Auf dieser Grundlage versucht die Autorin auf folgende Frage zu antworten: Worin liegt die Aktualität Steins Theorie von Selbst sowohl im Hinblick auf klassische Lösungsvarianten dieses Problems, als auch im Hinblick auf die aktuelle Diskussion zur personalen Identität und der Frage nach dem Selbst wie sie in den Neurowissenschaften gestellt wird?

KAREL TURZA

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

LEGITIMACIJA IDENTITETA U KASNOJ/REFLEKSIVNOJ MODERNOSTI

Modernost – kao široki i dugotrajući idejni i praktični projekat, čiji su glavni atributi i uvjeti postojanja (»objektivno-ontološki«) postfeudalno *privatno vlasništvo* i *tržišna privreda*, te (»subjektivno-ontološki«) *racionalnost* i *individualizam* – nastaje, najprije, u epohi renesanse u gradovima na Apeninskom poluotoku (Firenca, Milano, Venecija...). Vremenom, rečena razlikovna obilježja modernosti, odnosno modernost sama, širi se na ostale europske prostore i, kasnije, na Sjevernu Ameriku, te postaje, najzad, globalni fenomen; danas, za većinu autora koji se njome bave, ovaj projekat postoji kao visoka, kasna ili refleksivna modernost (odnosno, postmodernost). S nastankom modernosti, pitanje identiteta postavljeno je na sasvim nov, od ranijih epoha radikalno drugačiji način. Nadalje, to inicijalno (novo) poimanje, odnosno »practiciranje« identiteta, i samo je, tijekom posljednjih pet-šest stoljeća transformirano. Uvijek u »koordinatnom sistemu« spomenutih glavnih atributa i uvjeta modernosti. Analitički gledano, odlučan, pak, utjecaj na te transformacije imali su takozvani subjektivno-ontološki atributi/uvjeti, *ergo*, racionalnost i individualizam. Danas se pitanje legitimacije identiteta (individualnog i grupnog) postavlja s obzirom na (»dodatna«) glavna obilježja visoke/refleksivne modernosti: ambivalenciju, kontingenciju, rizik..., te s obzirom na permanentno samoreflektiranje pojedinaca i grupa – od svakodnevne utilitarne prakse, svakodnevnih interakcija i komunikacija, do globalnih stanja i procesa.

LEGITIMIZATION OF IDENTITY IN LATE/REFLEXIVE MODERNITY

Modernity – as a wide and long-lasting project, the main attributes and conditions of which are (“objective-ontological”) *post-feudal private property* and *market economy*, and (“subjective-ontological”) *rationality* and *individualism* – came into being in the period of the Renaissance in the cities at the Apennine peninsula (Florence, Milan, Venice...). Diachronically, these distinctive features of modernity, and modernity itself respectively, have spread over Europe, and North America, and later on they have become global. For most authors who deal with modernity nowadays, the project now exists as a

late, or high, or reflexive modernity (or as post-modernity). Within modernity, from its early phase, the issue of identity was established on an entirely new basis, radically different from all previous historical epochs. Furthermore, this initial (new) comprehension, and “practice” of identity, has been, over the past five/six centuries, transformed in various ways. Yet, always within the framework of the above mentioned main attributes and conditions of modernity. Analytically, the crucial impact to the transformations have had the so-called subjective-ontological attributes/conditions, namely, rationality and individualism. Nowadays, the issue of legitimization of identity (both individual and group) exists within (“additional”) main distinctive features of high/reflexive modernity: ambiguity, contingency, risk..., and permanent, more or less intensive self-reflection of individuals and groups – from everyday utilitarian practice, everyday interactions and communication, to the global conditions and processes.

MARKO URŠIČ

*Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

PERSONAL IDENTITY AND THE QUESTION OF “AFTERLIFE”

The starting point of my presentation is the seminal paper of Derek Parfit “Personal Identity” and his well-known book *Reasons and Persons* (1984). If personal identity is defined as continuity of mental life and especially memories, one of the main questions concerning the possibility of “afterlife” is the following: can the “self” survive the bodily death in *many* different (and yet in a deeper sense identical) “selves”? This kind of “cosmic” survival is close also to Buddhist concept of “karma”, and it might help to bridle Western individualism in its fatal ethical, psychological, social *et al.* consequences.

OSOBNI IDENTITET I PITANJE »POSMRTNOG ŽIVOTA«

Početna točku mojega izlaganja predstavljaju poticajan rad Dereka Parfita »Personal identity« i njegova poznata knjiga *Reasons and Persons* (1984). Ako je osobni identitet definiran kao kontinuitet mentalnog života i, posebno, pamćenja, onda je temeljno pitanje vezano uz mogućnost »života nakon smrti« sljedeće: može li »sebstvo« preživjeti tjelesnu smrt u *mnogim* različitim (a opet

u dubljem smislu identičnim) »sebstvima«? Takva vrsta »kozmičkog« preživljavanja je bliska budističkom konceptu »karme« te može pomoći u zauzdavanju zapadnjačkog individualizma u njegovim pogubnim etičkim, psihološkim, društvenim i drugim posljedicama.

JERKO VALKOVIĆ

*Teologija u Rijeci, Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Theology in Rijeka, Faculty of Theology, University of Zagreb, Croatia*

UTJECAJ MASS MEDIJA NA OBLIKOVANJE IDENTITETA I DRUŠTVENIH ODNOSA

Život je današnjeg društva i pojedinaca nemoguće zamisliti bez prisutnosti, djelovanja i utjecaja mass medija. Mediji nisu samo sredstva koja omogućavaju komunikaciju već oni vrše snažan utjecaj, kako na cjelokupno društvo tako i na pojedine osobe. Mediji utječu na naš način razmišljanja, način doživljavanja svijeta i putem njih čovjek stječe iskustava, važan su čimbenik u procesima socijalizacije, kroz medije doživljavamo nove oblike zajedništva, ali isto tako upravo zahvaljujući njima na drugačiji način doživljavamo i samoga sebe. Neke dosad »definirane« kategorije (npr. prostor, vrijeme, tjelesnost) na osobit način novi mediji stavljaju u pitanje, a mediji nas stavljaju i pred nova pitanja vezana uz granice realnog i virtualnog. Ova su pitanja danas predmet posebnih znanstvenih istraživanja, ali u isto vrijeme su izazov za naše svakodnevno iskustvo. Imajući u vidu medijske utjecaje na oblikovanje identiteta, neki će čak govoriti i o novoj antropologiji, odnosno oblikovanju novog čovjeka, *homo medialis*.

MASS MEDIA'S INFLUENCE ON FORMATION OF IDENTITY AND SOCIAL RELATIONS

The life of a modern society and of a single person cannot be imagined without presence, activity and influence of mass media. Mass media serve not only as an instrument which makes communication possible but they also make strong influence on both the society as a whole and a single person. Media influence our way of thinking, manner of how someone sees the society. Throughout them a person obtains experience, it becomes socialized, experiences community and him/herself in a different way. Some of "defined" cate-

gories (for example space, time, corporeity) are questioned today by the new media. These topics are not only objects of specific scientific examinations but also represent challenges in our daily lives. Having in mind these mass media influences on formation of personal identity, some will even speak about a new anthropology, formation of a new human being – *homo medialis*.

EDINA VEJO

*Islamski pedagoški fakultet, Sveučilište u Zenici, Bosna i Hercegovina /
Islamische Fakultät für Pädagogik, Universität Zenica, Bosnien und Herzegowina*

SUVREMENA KONCEPTUALIZACIJA IDENTITETA U PODRUČJU PREVENIRANJA RIZIČNIH PONAŠANJA MLADIH

Rad predstavlja prilog ponuđenom pluriperspektivističkom forumu o pitanju identiteta. Dominantna perspektiva situira se unutar suvremenih preventivskih konceptualizacija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja, ili procesa tzv. sekundarne socijalizacije kojoj je cilj osnažiti osobu kao subjekta odlučivanja i djelovanja.

Dvostruka kritička ambicija je ugrađena u nastojanje promišljanja o identitetu:

- a) nadići nedovoljnu osjetljivost pri uplitanju identiteta u suvremene preventivske koncepte, dakle, nedostatnost instruktivnijeg razumijevanja konstrukta identiteta;
- b) nadići potpunu izostalost senzibiliteta prema društvenoj određenosti procesa reflektiranja identiteta i ishodima tog procesa.

Temeljna teorijska konstrukcija ugrađena u istraživanje je Giddensova refleksivna projekcija osobnosti, promišljana u relevantnoj kritičkoj recepciji koju je potakla.

Empirijski aspekt istraživanja razvijan je iz kvalitativne istraživačke paradigme, metodom Grounded Theory, kojoj je cilj razotkriti podcijenjene, neartikulirane aspekte identiteta.

MODERNE KONZEPTE DER IDENTITÄT IN DER VERHINDERUNG VON JUGENDLICHEM RISIKOVERHALTEN

Dieses Papier ist ein Beitrag, der dem pluriperspektivischen Forum zum Thema Identität angeboten wurde. Die dominanten Perspektiven bewegen sich innerhalb der zeitgenössischen Konzeptualisierung der Prävention von Verhaltensstörungen und riskantem Verhalten oder innerhalb der Prozesse der so genannten sekundären Sozialisation, mit dem Ziel, die Person als Subjekt der Entscheidung und Handlung zu ermächtigen.

Die Ambition dieser Betrachtung der Identität ist in zweifacher Weise kritisch eingebettet:

- a) die mangelnde Sensibilität gegenüber den Störungen der Identität in der zeitgenössischen Konzeption von Prävention zu überwinden, d.h. die Mangelhaftigkeit eines nützlicheren Verstehen des Konstrukts von Identität zu überwinden.
- b) das Fehlen von Sensibilität gegenüber den sozialen Bedingungen des Prozesses der Reflexion über Identität und gegenüber den Ergebnissen dieses Prozesses zu überwinden.

Theoretische Grundlage dieser Forschung ist Giddens reflexive Projektion der Persönlichkeit, die hier im Kontext ihrer relevanten kritischen Rezeption betrachtet werden soll. Die empirischen Aspekte der Forschung wurden innerhalb des Paradigmas der qualitativen Forschung, durch die Methode der Grounded Theory, entwickelt. Das Anliegen dieser Methode ist es, die unterbewerteten, unartikulierten Aspekte der Identität aufzudecken.

DAFNE VIDANEC

“Baltazar Adam Krčelić” School of Professional Higher Education for Business and Management, Zaprešić & Faculty of Philosophy of the Society of Jesus, Zagreb, Croatia /

Visoka škola za poslovanje i upravljanje »Baltazar Adam Krčelić« u Zaprešiću & Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, Hrvatska

REVEALING MORAL DIMENSION OF IDENTITY: CHARLES TAYLOR ON IDENTITY AND THE GOOD

When we speak of identity issue from the philosophical standpoint, it is of crucial importance to mention that we are dealing with a theme which is,

by its own nature, very complex and hard to understand, and that is because of the fact that identity issue can be approached from very different theoretical positions classified as psychological (Locke, Hume, Freud), socio-biological (Butler, Parfit), and so-called narrative (Taylor) theories. The last one, which is mostly proclaimed by contemporary Canadian thinker Charles Taylor, is of our major concern in this elaboration.

Taylor's central thesis is that *we have to be rightly placed in relation to the good*. Regarding to Taylor's conception of identity, this thesis, as I intent to show in the following lines, reveals two fundamental elements that structures our awareness of existence beyond empirically approved facts: 1) *teleological* element: as living biological creatures gifted with the capacity of self-evaluation and self-estimation, we are circulated inside of the moral space boundaries of which are defined by some higher sense of meaning – meaning of good; 2) *dialogical* element: we are rational creatures defined by our own way of expressing the sense of selfhood – of personal identity which includes both personal and social aspect.

It is author's obligation to mention that this elaboration rose from author's long time prepared investigations of Taylor's moral theory and includes segments that belong to the larger academic and research project that will be announced here throughout represented context.

The main references of Taylor's conception of identity that author intents to discuss here are structured according to its technical nature of investigation as it follows: in the first part of the elaboration the author will discuss some peculiarities of Taylor's moral theory and its methodological and epistemological basis. The second part of this elaboration will be oriented toward Taylor's understanding of the *self-concept* and its role in forming (one's) model of morality.

(RAZ)OTKRIVAJUĆI MORALNU DIMENZIJU IDENTITETA: CHARLES TAYLOR O IDENTITETU I DOBRU

Kada govorimo o identitetu s filozofskoga stajališta, važno je spomenuti da je posrijedi tema koja je po svojoj prirodi vrlo kompleksna i ne baš laka za razumijevanje, i to poradi činjenice da se pitanju identiteta može pristupiti s različitih teorijskih pozicija klasificiranih kao psihologijske (Locke, Hume, Freud), socio-biologijske (Butler, Parfit) i tzv. narativne (Taylor) teorije. Potonja, čiji je upečatljivi proklamator suvremeni kanadski mislitelj Charles Taylor, od našega je uskog interesa u ovom elaboriranju.

Taylorova je središnja teza da *se moramo ispravno postaviti u odnos(u) prema dobru*. Obzirom na Taylorovu koncepciju identiteta, ova teza, kako

namjeravam pokazati u sljedećim redcima, (raz)otkriva dva fundamentalna elementa koja čine strukturu naše svjesnosti o egzistenciji onkraj empirijski dokazivih činjenica: 1) *teleološki* element: kao živuća biološka stvorenja, obdarena sposobnošću samovrednovanja i samoprocjenjivanja, cirkuliramo unutar moralnoga prostora čije granice naznačuje i stanoviti viši smisao – smisao dobra; 2) *dijaloški* element: racionalna smo stvorenja definirana navlastitim načinom izražavanja osjećaja za sebstvo – za osobni identitet koji uključuje personalni i socijalni aspekt.

Autoričina je obaveza spomenuti da je ovaj elaborat izrastao iz dugovremenih istraživanja Taylorove moralne teorije te uključuje segmente koji pripadaju opsežnijem akademskom i istraživačkom projektu kojega će se također spomenuti u ekspliciranom kontekstu.

Glavne značajke Taylorove koncepcije identiteta koje autorica ovdje namjerava raspraviti strukturirane su prema njima svojstvenoj tehničkoj prirodi istraživanja na sljedeći način: u prvome dijelu elaborata autorica će raspravljati o posebnostima Taylorove teorije morala, o njezinoj epistemološkoj i metodološkoj osnovi. Drugi dio elaborata bit će orijentiran na Taylorovo razumijevanje pojma *sebstva* i njegove uloge u oblikovanju (nečije) moralnosti.

JANEZ VODIČAR

*Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia /
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

NARRATIVE AS A MEANS OF CREATING AN IDENTITY FOR OURSELVES AND OTHERS

The need to narrate did not only create epic poems and numerous mythologies, but is, according to P. Ricœur, the very core of creating the knowledge of self. The process of identification through narration does not lead us to be focused on our own narration. We always find other people's narrations first and then start telling the narration of our life. It is only when we step out of ourselves, as we are enjoying somebody else's text, that we can create the knowledge of self. I find myself as a subject only as an object in a narration that always needs a "reader". Through the process of imitation, *mimesis*, as understood by Ricœur, we can simultaneously learn ethics as well as morals. It is only when we are able to narrate the story of our own life that we can explore new options for a better means of operating and living, and consequently we speak of a responsible subject. Narration is also the basis of social responsi-

bility of an individual. In the world in which a general global narration does not allow us to step out of the entrapment in the world of a person narrating, understanding each other is a lot more difficult. Even more, we don't even feel the need to want to understand anybody. The question arises, how to create a hermeneutic process that will be open to a creative narration and thus to a responsible understanding of narrations that we are not authors of. Global world with its simplified narrations of the market tends to stay with the first and second *mimesis* and cannot go to the third one, which is where we can even start talking about creativity. Teleology is a necessity of the architecture of a subject, if he wants to live framed in a dialogic process of a loving relationship with his neighbor, as well as a responsible relationship with the whole global process. In this hermeneutic process we can rediscover ourselves in a world, in which we will respect our own identity by being fully open to its creative transformation.

NARATIV KAO SREDSTVO STVARANJA IDENTITETA ZA NAS I DRUGE

Potreba za naracijom nije proizvela samo epsko pjesništvo i brojne mitologije nego, prema P. Ricœuru, predstavlja samu srž stvaranja znanja o samome sebi. Proces identifikacije putem naracije ne navodi nas da budemo fokusirani na našu vlastitu naraciju. Uvijek prvo nailazimo na naracije drugih ljudi, a zatim počinjemo pričati pripovijesti o vlastitom životu. Znanje o sebi možemo stvoriti samo kad iskoračimo iz sebe, dok uživamo u tekstu nekoga drugog. Sa sobom kao subjektom susrećem se samo kao s objektom u naraciji koja uvijek treba »čitatelja«. Kroz proces imitacije, *mimesis*, kako ga shvaća Ricœur, možemo se istovremeno učiti i etici i moralu. Jedino kad smo u stanju ispričati priču o našem vlastitom životu možemo ispitati nove opcije pronalaženja boljih sredstava za djelovanje i življenje, pa konzekventno govorimo o odgovornom subjektu. Naracija je također osnova društvene odgovornosti pojedinca. U svijetu u kojem nam opća globalna naracija ne dopušta da se izvučemo iz klopke svijeta osobne naracije, međusobno je razumijevanje umnogome otežano. Štoviše, mi čak ne osjećamo potrebu da bilo koga razumijemo. Postavlja se pitanje kako uspostaviti hermeneutički proces koji će biti otvoren za kreativnu naraciju, a time i za odgovorno razumijevanje naracija kojih nismo autori. Globalni svijet, sa svojim pojednostavljenim naracijama o tržištu, sklon je zastajanju na prvom i drugom *mimesisu* i ne može se izdići do trećeg *mimesisa*, na kojem tek možemo početi govoriti o kreativnosti. Teleologija je nužnost arhitekture subjekta ako on želi živjeti u okvirima dijaloškog procesa kao što je ljubav

prema bližnjem, ali i odgovoran odnos prema globalnom procesu u cjelini. U ovom hermeneutičkom procesu možemo ponovno otkriti nas same u svijetu u kojem ćemo poštovati svoj vlastiti identitet time što ćemo biti potpuno otvoreni prema njegovoj kreativnoj transformaciji.

NIKOLA VRANJEŠ

*Teologija u Rijeci, Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Theology in Rijeka, Faculty of Theology, University of Zagreb, Croatia*

IDENTITET I DJELOVANJE

Teološka razrada pitanja vjerskog identiteta i vjerničkog angažmana

Pitanje vjerskog identiteta od prvotnog je značenja za teološko, a posebno teološko-praktično istraživanje. Budući je ovaj vid teološkog istraživanja u bitnome usmjeren na vjerničko djelovanje, nemoguće ga je zamisliti bez jasnog pozicioniranja u odnosu na identitet vjernika jer mu on predstavlja prvotno uporište. U ovom radu proučava se, uz korištenje metode teološko-pastoralnog raspoznavanja (karakteristične za pastoralnu ili praktičnu teologiju), pitanje suodnosa vjerskog identiteta i vjerničkog djelovanja, kao i njegovo ispravno i puno shvaćanje. U isto se vrijeme upozorava i na određene probleme s obzirom na isti suodnos, koji u aktualnim modelima vjerničkog angažmana predstavljaju posebne izazove na vjerskom, ali i na društveno-kulturalnom planu.

IDENTITY AND ACTION

Theological Elaboration of the Question of the Religious Identity and Religious Action

The question of religious identity is of primary importance for theological, and especially for theological-practical research. Inasmuch as this aspect of theological research is essentially concerned about religious action, it is impossible to imagine it without clear positioning towards religious identity because this is its primary foothold. In this article, by using the method of theological-pastoral discernment (characteristic for pastoral or practical theology), the question of the relationship between religious identity and religious activity is pursued, as well as the correct and full meaning of this relationship. At the same time, attention is drawn to certain problems of this relationship,

problems which, in actual models of religious action, present special challenges on religious as well as social and cultural level.

MARKO VUČETIĆ

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia*

IDENTITET OSOBE I SLOBODA

Izlaganje se bavi odnosom čovjeka kao osobe i slobode. Budući svaki čovjek realnost svoje egzistencije utemeljuje na bitku, izvoru svake realnosti, a sloboda je na najintimniji mogući način vezana uz bitak, onda se i čovjeku prilazi kao biću kojemu sloboda pripada na izvorni način. Ona mu omogućava da preuzme odgovornost za učinjena djela. Egzistencijalna aktivnost tako predstavlja onaj oblik dinamizma u kojemu struktura egzistencijalnih odnosa progovara jezikom slobode određenog čovjeka. Čovjek se dakle razlikuje od slobode, ne identificira se s njome, ona mu pripada na ograničeni način, čovjek je slobodan, nije sloboda. Međutim, sloboda u ljudsku egzistenciju unosi radikalnost apsolutnosti. Čovjek se, zato što je slobodan, radikalno razlikuje od svake druge stvarnosti, tako da svemu što jest, pa i samom Apsolutu, izriče ili ne izriče svoj pristanak. Ovime ujedno, jer se sloboda i anonimnost isključuju, preuzima odgovornost za učinjena djela.

IDENTITY OF PERSON AND FREEDOM

Presentation deals with the relationship between the human being as a person and the freedom. Since the reality of the existence of every human being is based on the Being, the source of every reality, and the freedom is tied to the Being in the most intimate possible way, then we approach the human being as the human being who possesses the freedom in the original way. The freedom enables the human being to take responsibility for his/her deeds. The existential activity represents the form of dynamism in which the structure of the existential relationships speaks with the language of freedom of the specific human being. The human being differs from the freedom, he/she possesses it in the limited way; the human being is free, but he/she is not freedom. However, the freedom brings the radicalism of absolutism into the human existence. The human being, because he/she is free, differs radically from any other reality;

he/she says yes or no to everything which exists, even the very Absolute. In this way he/she takes the responsibility for the deeds he/she has done, because the freedom and the anonymity eliminate each other.

BUDISLAV VUKAS, ml.

*Pravni fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Law, University of Rijeka, Croatia*

»PAX ADRIATICA« – NOVE ODREDNICE HRVATSKO
(SLOVENSKO)-TALIJANSKIH ODNOSA U CILJU
OBLIKOVANJA IDENTITETA SUŽIVOTA

Pravnopovijesni kontekst

Druga polovica XX. stoljeća razdoblje je ostvarivanja novih dimenzija hrvatsko (slovensko)-talijanskih odnosa na istočnojadranskim prostorima. Nakon bremenitih procesa konstituiranja nacionalnih identiteta, koji su obilježili vrijeme od sloma Mletačke Republike i Napoleonovskih izazova i obuhvatili razdoblje XIX. stoljeća i glavnine XX. stoljeća, svjedoci smo stvaranja novih paradigmi identiteta suživota i novih dimenzija međunacionalnih odnosa. Od sredine XIX. stoljeća, u kontekstu različitih državnih, nacionalnih i međunarodno-diplomatskih okolnosti, odnose manjinskog talijanskog i većinskog slavenskog pučanstva karakterizira izrazita napetost i konfliktnost, koja će eksplodirati u vremenu dvaju svjetskih ratova, ideoloških totalitarnih režima i drugih pogubnih oblika međudržavnih odnosa. S drugom polovicom XX. stoljeća dolazi do popuštanja tih međunacionalnih napetosti, koje u vrlo složenim međunarodnim okolnostima stremi dosizanju ideala »jadranskoga mira«, kako ga naziva Lujko Tončić Sorinj.

Autor obrazlaže procese stvaranja tzv. jadranskoga mira, poglavito s pravnopovijesnog motrišta. Čimbenici izgradnje takvog mira bili su i mnogi pravni mehanizmi: sustav i izvori UN-a, u prvom redu nastojanja Vijeća sigurnosti UN-a iz vremena neposrednog poraća (Slobodni Teritorij Trsta), bilateralni jugoslavensko-talijanski međunarodni ugovori (Memorandum o suglasnosti o STT iz 1954., Osimski sporazumi iz 1975., i dr.), mehanizmi zaštite nacionalnih manjina na međunarodnoj i nacionalnoj razini, bilateralni ugovori i drugi izvori međunarodnog prava o različitim aspektima međudržavnih odnosa, koji

sada sadrže i odredbe o razvitku ekonomskih odnosa i suradnje, te rješenja nacionalnih propisa.

Autor zaključuje da će novi identitet suživota, s naglašenim imperativima međusobnog povjerenja, graditi državne politike koje streme prema pripadnosti europskom identitetu kao zajedničkoj budućnosti. Novi pravni instituti europskog prava ukazuju se kao bitan čimbenik u oblikovanju toga identiteta.

“PAX ADRIATICA” – NEW FEATURES OF THE CROATIAN (SLOVENIAN)-ITALIAN RELATIONS AIMED AT SHAPING THE COEXISTENCE IDENTITY

Legal and Historical Context

Second half of the 20th century is the period when new dimensions of Croatian (Slovenian)-Italian relations were shaped in the East Adriatic area. Following the burdened processes of constituting national identities, which took place in the period subsequent to the fall of the Venetian Republic and in the course of the challenges brought by Napoleon I as well as during the 19th century and majority of the 20th century, we have been witnesses of creation of new paradigms of the coexistence identity and new dimensions of international relations. From the middle of the 19th century, in the context of different states, national and international diplomatic circumstances, the relations between the Italian population as the minority, and the Slavic population as the majority, have been characterised by acute tensions and conflictuality which exploded in the period of the two World Wars, ideological totalitarian regimes and other detrimental forms of interstate relations. The second half of the 20th century was time when these tensions between nations were gradually being reduced, and their relations are striving to reach the ideals of the “Adriatic Peace”, as coined by Lujo Tončić Sorinj.

The author explains the processes of creating the “Adriatic peace”, primarily from the perspective of a legal historian. Certain legal mechanisms proved to be relevant factors in construction of such a peace: the system and legal sources of the UN, above all the attempts of the UN Security Council in the period immediately following the Second World War (the Free Territory of Trieste), the bilateral Yugoslav-Italian international treaties (the Memorandum on Understanding regarding the FTT of 1954, the Osimo Agreements of 1975 and other), the mechanisms of protection afforded to national minorities at both international and national levels, the bilateral agreements and other international law sources concerning different aspects of interstate relations, which now contain also the provisions on development of economic relations and cooperation, as well as the national laws.

The author concludes that new coexistence identity, with accentuated imperative of mutual trust, will build state policies streaming towards belonging to the European identity as the common future. The new legal concepts of European law are contributing to forming this identity.

DIVNA VUKSANOVIĆ

*Fakultet dramskih umjetnosti, Sveučilište umjetnosti u Beogradu, Srbija /
Faculty of Dramatic Arts, University of Arts in Belgrade, Serbia*

ESTETIKA NEIDENTIČNOG, PLURALIZAM KULTURA I NOVA MEDIJSKA OSJEĆAJNOST

Tekst izlaganja nastoji problematizirati pitanje razumijevanja identiteta u današnjem vremenu, sagledano u kontekstu djelovanja suvremenih medija, interaktivne estetike i pojave novih vrsta afektivnosti i socijabiliteta. Konceptualizujući iznova ono što je tradicionalno mišljeno kao identitet i identično, a koje je aktualno medijski, estetski i tehnološki posredovano, i time transformirano u odgovarajuće osjetilne, tjelesne i medijski generirane podatke, izlaganje će sugerirati preispitivanje uvjeta, te osnove za nastanak, mogućnost utemeljenja i dijalektičkog razvoja ne samo novih vidova i mjerila identiteta, nego će pokušati uspostaviti i kritički odnos prema njima, a na temelju iskustava jedne interdisciplinarno zasnovane paradigme humanistike i društvenih znanosti.

AESTHETICS OF NON-IDENTICAL, PLURALISM OF CULTURES, AND NEW SENSIBILITY OF MEDIA

Statement's text seeks to problematize the issue of identity understanding nowadays, seen in the context of contemporary media activities, interactive aesthetics and appearance of new species of affectivity and sociability. Making again the concept of what has traditionally been thought as the identity and identical, and which is actually media, aesthetically and technologically mediated, and thus transformed into the appropriate sensory, physical and media generated data, the presentation will suggest a review of conditions, the bases for creation, the possibility of the establishment and dialectical development not only the new forms of identity and standards, but will try to establish a critical attitude towards them, established on experiences of a multidisciplinary-based paradigm of humanities and social sciences.

NORBERT WALZ

*Institut für Philosophie, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie,
Universität Erlangen-Nürnberg, Deutschland /*

*Institut za filozofiju, Fakultet filozofije i teologije, Sveučilište Erlangen-Nürnberg,
Njemačka*

IDENTITÄT UND WARENFORM

Zur Ableitung der Identität im westlichen Marxismus

Der historische Materialismus von Marx und Engels behauptete die Ableitbarkeit des Denkens aus dem gesellschaftlichen Sein. Dabei verfolgten die Begründer wie ersten Vertreter des historischen Materialismus vornehmlich aufzuzeigen wie gewisse Denkweisen, die den Subjekten als autonom schienen, in den sozialen (Klassen-)Verhältnissen vorgeprägt ihre Ursache haben. Im Vordergrund stand der Nachweis, dass das gesellschaftliche Sein *Denkinhalte* (z.B. Eigentumsrecht) verursacht; *Denkformen* hingegen blieben dabei weitgehend unberücksichtigt. Alfred Sohn-Rethel (1899–1990), der in losem Kontakt zu Adorno und Benjamin stand, entwickelte die These, dass nicht nur Inhalte des Denkens, sondern auch dessen Formen in den gesellschaftlichen Beziehungen der Menschen gründen. Spezifisch wollte Sohn-Rethel nachweisen, dass Begriffe und Grundsätze, die Kant als Bedingung der Möglichkeit von Erkenntnis dem „reinen Verstand“ zuschreibt, in der Praxis des Warentauschs ihre Wurzeln haben. Rudolf Wolfgang Müller (geb. 1934) führte diese erkenntnistheoretische Spezifizierung des historischen Materialismus weiter und wandte sie in *Geld und Geist* (1977) auf die Identitätskategorie an. Nach Müller ist die Identität ebenso aus dem Warentausch bzw. der Warenform ableitbar. Identität versteht Müller einerseits inhaltlich als die Identität des freien, gleichen und autonomen Warenbesitzers, andererseits aber auch formal als identisches Selbstbewusstsein (Ich-Identität).

Die These der Ableitbarkeit der Identität aus der Warenform kann Zusammenhänge aufklären, die dem autonom sich verstehenden, jedoch nach Sohn-Rethel und Müller fetischisierten, Denken fremd bleiben müssen. Wie bei allen sozialkonstruktivistischen Ansätzen besteht jedoch die Gefahr, dass Tatsachen und Zusammenhänge aus der Evolutionsgeschichte unbeachtet bleiben und eine alleinige menschlich-soziale Konstitution behauptet wird. Diese Gefahr betrifft bei Müller insbesondere die formale Ebene des Identitätsbegriffs, denn Forschungen zum „Geist der Tiere“ belegen, dass bereits Primaten eine Ich-Identität besitzen, letztere also keineswegs auf Menschen bzw. menschliche soziale Praxis beschränkt ist.

IDENTITET I FORMA ROBE

Izvođenje identiteta u zapadnom marksizmu

Marksov i Engelsov historijski materijalizam je postavio tezu o izvodljivosti mišljenja iz društvenog bitka. Pri tome je osnivačima kao i prvim predstavnicima historijskog materijalizma bilo stalo da prije svega pokažu kako određeni načini mišljenja, koji su se subjektima činili autonomni, imaju svoj izvor u socijalnim (klasnim) odnosima. U prvom planu je pokazano da društveni bitak prouzrokuje *sadržaje* mišljenja (na pr. vlasničko pravo); *forme* mišljenja su pri tome u velikoj mjeri ostale nezapažene. Alfred Sohn-Rethel (1899.–1990.), koji je bio u povremenom kontaktu s Adornom i Benjaminom, razvio je tezu da u društvenim međuljudskim odnosima nisu fundirani samo sadržaji, već i forme mišljenja. Sohn-Rethel je u specifičnom smislu htio pokazati da pojmovi i principi, koje je Kant pripisivao »čistom razumu« kao uvjet mogućnosti spoznaje, svoje korijene imaju u praksi razmjene roba. Rudolf Wolfgang Müller (rođ. 1934.) je dalje razvijao tu spoznajno-teorijsku specifikaciju historijskog materijalizma i u svom djelu *Novac i duh* (1977.) je primijenio istu na kategoriju identiteta. Prema Mülleru se identitet također može izvesti iz razmjene roba, odn. forme robe. S jedne strane, Müller identitet u sadržajnom pogledu shvaća kao identitet slobodnog, jednakog i autonomnog vlasnika robe, s druge strane i u formalnom pogledu kao identičnu samosvijest (Ja-identitet).

Teza o izvodljivosti identiteta iz forme robe može rasvijetliti sklopove koji moraju ostati strani mišljenju koje razumije samo sebe, ali koje je, prema Sohn-Rethelu i Mülleru, poprimilo karakter fetiša. Međutim, kao kod svih socijalno-konstruktivističkih teorija, postoji opasnost da činjenice i sklopovi iz historije evolucije ostanu nezapaženi i da se hipostazira isključivo ljudsko-socijalna konstitucija. Ova se kod Müllera tiče posebno formalne razine pojma identiteta, ali istraživanja o »duhu životinja« pokazuju da već primati posjeduju Ja-identitet, dakle da ovaj nipošto nije ograničen samo na ljude, odn. ljudsku socijalnu praksu.

ADRIANA ZAHARIJEVIĆ

Radio Beograd, III program & Centar za ženske studije i istraživanja roda, Beograd, Srbija /

Radio Belgrade, III Program & Center for Women Studies and Gender Research, Belgrade, Serbia

JESU LI GUVERNANTE BILE ŽENE? O IDENTITETU ŽENE

Identitet žene koji današnja politika razlike dekonstruira nastao je u 19. vijeku. Njega su oblikovali različiti diskursi koji su se i sami formirali u 19. vijeku. Feminizam 19. vijeka preuzima dominantan pojam žene svoga vremena i, govoreći u ime žene, zapravo govori u ime jedne specifične konstrukcije koja je imala pojmovne i življene granice.

Kada 70-ih godina 20. vijeka pojam patrijarhata natkriljuje povijesnu uvjetovanost viktorijanske koncepcije žene, ona se počinje javljati kao nešto nadpovijesno i transkulturno. Na primjeru guvernante, zaboravljene figure 19. vijeka, želim pokazati probleme patrijarhata kao pojma (nudeći umjesto njega složenu ideju »sistema privatnog i javnog«) i porodne granice identiteta žene.

Kako je pravo na obrazovanje bilo ključno mjesto zahtjeva ranih feministkinja, problem obrazovanja kao procesa i simboličkog kapitala, čije je utjelovljenje guvernanta, zahtjeva ispitivanje njenog ambivalentnog mjesta unutar identiteta žene. Tvrdim da guvernanta predstavlja liminalni prostor koji omogućuje i istovremeno opovrgava ženskost *žene*.

HAD GOVERNESSES BEEN WOMEN? ON *WOMAN'S* IDENTITY

Woman's identity which contemporary politics of difference seeks to deconstruct emerged in 19th century. It was formed by various discourses themselves generated in 19th century. 19th century feminism appropriated the dominant notion of woman of its time and, speaking in the name of *the* woman, it in fact spoke in the name of a specific construction which had conceptual and tangible lived boundaries.

When during the 70's notion of 'patriarchy' overarched the historical situatedness of the Victorian concept of 'woman', it appeared as something supra-historical and transcultural. Taking governess, a forgotten 19th century figure, as an example, I would try to expose the narrowness of this identitarian concept

of woman (offering instead complex notion of “system of private and public”) and porous boundaries of woman’s identity.

As the right to education was crucial for the early feminists, the problem of education as a process and as a symbolic capital, whose embodiment were governesses, requires exploration of her ambiguous and malleable gender identity. I would argue that the governess represents a liminal space which simultaneously enables and disputes the womanhood of the *woman*.

ENIS ZEBIĆ

*Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia*

MOGUĆNOST LIBERALNOG IDENTITETA U TOTALITARNOM SUSTAVU

Totalitarni sustav – kako mu i samo ime kaže – tendira nadzirati i/ili kreirati sve sfere života – javnost, privatnost, gospodarstvo, politiku. Je li moguće pojedincu u njegovom (javnom) postupanju sačuvati liberalni identitet, nasuprot totalitarnom sustavu s njegovom sveprožimajućom intencijom?

Je li intervencija totalitarnog dužnosnika – iako po nizu izvanjskih, ali i sadržajnih odlika zadovoljava kriterije liberalno intoniranog istupa – doista liberalna, ili se tek radi o (zlo)porabi liberalne argumentacije? Je li moguća liberalna kritika pačanja Crkve u politiku, a da u ishodištu te kritike ne postoji društvo utemeljeno na liberalnim načelima? Na ta ćemo pitanja pokušati odgovoriti na slučaju kritike ustaškog režima 1943. godine od strane tadašnjeg nadbiskupa Stepinca, i odgovora ministra u tadašnjoj Vladi Julija Mankanca, i nekoliko srodnih slučajeva.

IS IT POSSIBLE TO PRESERVE LIBERAL IDENTITY IN AUTHORITARIAN SYSTEM?

Totalitarian system tends to control and/or create all the spheres of life – public, private, economy, politics. Is it possible for an individual to preserve his/her liberal identity in his/her public acting, vs. totalitarian system? Is an intervention of totalitarian politician – although it fulfills external and even essential criteria for being liberal – really liberal, or is it misuse of liberal arguments? Is it possible to criticize Church’s intervention in politics from liberal

positions, without a society based on liberal principles? We will try to exercise that problem on a case of Catholic Archbishop Stepinac criticising Ustashi state in 1943 and response by high-ranking politician Julije Makanec and some other similar cases.

BOJAN ŽALEC

*Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia /
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

ON NOT KNOWING WHO WE ARE, FAITH AND POSSIBILITIES OF ETHICAL RELATIONSHIPS

Aphatic anthropology refers to the account that we, humans, don't actually know who we are. By *radical hermeneutics* John D. Caputo denotes the view which denies the accessibility of Truth and which understands humanity as an abyss that resists identification in the sense of shrinking or reducing to the fixed meaning. We must accumulate knowledge about ourselves but at the same time we should give up ourselves to the cautious wisdom regarding absolute mystery, regarding what we think we are or what somebody else is. Such a minimalistic non-essentialist "radical" hermeneutical stance opens a door to non-calculative ways of knowledge and being, and to our exposure to the possibilities and transformations we can't predict. Also the thought of Michel Foucault can be interpreted as an example of such a hermeneutics of ignorance. According to Foucault, we should resist everything that chains an individual to some identity (for instance of madman, invalid, alcoholic etc.). Beside Foucault, also Derrida is a defender of a certain apophatic discourse and freedom. According to Foucault, we shouldn't ask (just) who we are, but rather who we are in certain historical circumstances (post-Enlightenment, late capitalism etc.), and what we can or could be. Foucault's stance fits Lyotard's demand for continuous experimentation and forming of new subjectivities, and Derrida's demand of *l'invention de l'autre*.

The author deals with the ideas of apophatic anthropology and of radical hermeneutics in the context of faith (of capacity to believe), and reflects on what the idea of the non-existence of Truth really amounts to in the context of cultivation of ethical relationships. These topics will (also) be considered in relation to fundamentalism, atheism, proper faith and (relevant virtues needed for) the possibility of the coexistence and common action.

O NEZNANJU TKO SMO, VJERI I MOGUĆNOSTIMA ETIČKIH VEZA

Apofatička antropologija odnosi se na to da mi ljudi zapravo ne znamo tko smo. *Radikalnom hermeneutikom* John D. Caputo označava stajalište koje negira mogućnost dosezanja Istine i koje humanitet razumije kao bezdan koji se opire identifikaciji u smislu sužavanja ili reduciranja na utvrđeno značenje. Moramo akumulirati znanje o nama samima, ali istodobno bismo se trebali predati opreznoj mudrosti u odnosu na apsolutnu misteriju, s obzirom na ono što mislimo da mi ili netko drugi jesmo. Takav minimalistički, ne-esencijalistički, »radikalno« hermeneutički stav omogućuje ne-kalkulativne načine spoznaje i bivanja, kao i našu izloženost mogućnostima i transformacijama koje ne možemo predvidjeti. I Foucaultova se misao može interpretirati kao primjer jedne takve hermeneutike neznanja. Prema Foucaultu, trebali bismo se opirati svemu što pojedinca stavlja u okove određenog identiteta (npr. luđak, invalid, alkoholičar itd.). Pored Foucaulta, i Derrida brani neku vrstu apofatičkog diskursa i slobode. Prema Foucaultu, ne bismo se trebali pitati (samo) tko smo, nego radije tko smo u određenim povijesnim okolnostima (post-prosvjetiteljstvo, kasni kapitalizam itd.), te što možemo ili bismo mogli biti. Foucaultov stav je u suglasju s Lyotardovim zahtjevom za neprekidnim eksperimentiranjem i oblikovanjem novih subjektivnosti, kao i sa zahtjevom za *l'invention de l'autre* koji postavlja J. Derrida.

Autor se bavi idejama apofatičke antropologije i radikalne hermeneutike u kontekstu vjere (ili sposobnosti vjerovanja), te reflektira o tome što ideja nepostojanja Istine znači u kontekstu kultiviranja etičkih veza. Ove će teme (također) biti razmatrane s obzirom na fundamentalizam, ateizam, ispravnu vjeru, te (relevantne vrijednosti koje su potrebne za) mogućnost suživota i zajedničko djelovanje.

IVA ŽURIĆ

*Faculty of Philosophy, University of Rijeka, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska*

NARRATIVE CONSTRUCTION OF IDENTITY

The main thesis of the presentation is based on the idea that a personal identity is not *inside* us as an a priori category with its unchanged essence. It is relational and constructed in the relations between a person and others.

Identity exists only as narrative, that is through telling stories about ourselves, where narrations serves as a process of identification through which identity is structured. Considering that narration is based on literariness, presentation will be focused on the structure of identity represented through narration, which is through textual relations between authors, characters and readers. Illusion of narrative that leads us to identify with narrative identities will be analyzed; bearing in mind that narrative identity is not the same as identity of a real person. Identification with fictional characters and sympathy towards them will be analyzed as an ideological function of narrative through which identities are constructed. Presentation will therefore focus also on the mechanisms of narrative identification. Main emphasis of the presentation will be on the self-help literature as ideal examples of authors direct addressing to readers through the process of interpellation, where identities are constructed as affect of recognition (identification).

NARATIVNA KONSTRUKCIJA IDENTITETA

Pretpostavka izlaganja temelji se na tezi kako se osobni identitet ne naziva *unutar* nas kao apriorna kategorija koja posjeduje svoju nepromjenjivu esenciju, već je on bitno relacijski, što znači da se zadobiva kroz interakciju s drugima i okolinom. Daljnja razrada pokazat će kako identitet postoji jedino kroz naraciju, odnosno kroz pričanje priče o sebi, gdje naracija služi kao proces identifikacije kojim se strukturira identitet. S obzirom da je naracija tkivo literarnosti, izlaganje će se koncentrirati na strukturu identiteta reprezentiranog kroz naraciju, odnosno kroz tekstualne odnose između autora, likova i čitatelja. Analizirat će se iluzija narativa, odnosno fikcije koja nas usmjerava da se identificiramo s narativnim identitetima. Jasno je pritom kako narativni identitet nije isto što identitet realne osobe, no on se tako predstavlja čime ovakva iluzija ispunjava funkciju usmjeravanja naših doživljaja. Identificiranje s narativnim likovima i simpatiziranje s njima promatra se kao ideološka funkcija narativa kojim se stvaraju identiteti. Promatrat će se pritom kojim mehanizmima se postiže identifikacija unutar narativa. Poseban naglasak bit će na priručnicima za samopomoć kao eklatantnim primjerima direktnog obraćanja autora čitatelju kojim se, procesom interpelacije (prizivanjem subjekta), proizvode identiteti kao posljedica prepoznavanja (identifikacije).

17. simpozij
PETRIĆ I RENESANSNE
FILOZOFSKE TRADICIJE

17th Symposium
PETRIĆ AND RENAISSANCE
PHILOSOPHICAL TRADITIONS

DAVOR BALIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Philosophy, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia*

MARULIĆEV ODNOS PREMA FILOZOFIMA U INSTITUCIJI

Premda je *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum* temeljio na primjerima iz života svetaca, Marulić je u svom prvom bestselleru izrekao stavove i o filozofima. Štoviše, posvetio im je jedno cijelo poglavlje. Filozofiju je spomenuo tek u posveti Jerolimu Čipiku: »Oni pak koji su se starali da se oslone radije na Božje negoli ljudske nauke i da slijede i prigrle filozofiju ne zemaljsku, već onu što je sašla s neba, uzašli su na nebo odakle je ona potekla.« Time je, osim razlikovanja filozofije od teologije, naglasio da ostvarenje blaženstva pripada samo kršćanima.

Kakav će biti njegov odnos prema filozofima u *Instituciji*, Marulić nam je najavio također u posveti. Nakon što je istaknuo da su o putu prema blaženstvu naučavali i filozofi, zaključio je da oni nisu spoznali put koji je Bog pokazao ljudima. Sljedbenicima Sokrata, Pitagore, Platona i ostalih učitelja ljudske mudrosti zato je poručio da se priklanjanju onima koji su u zabludi i daleko od istinske mudrosti. U posveti *Institucije* izlaganje o filozofima zaključio je rečenicom: »Neka se šuti o oštroumnosti filozofā!« (*taceatur philosophorum acumen!*)

U petnaestom poglavlju šeste knjige *Institucije*, onom kojega je naslovio »O slavi blaženih« (»De beatorum gloria«), Marulić se odlučio na još jedan prigovor filozofima. Ustvrdio je da blaženi mogu biti samo oni koji vjeruju u Boga te žive sveto i pobožno. Pritom je sposobnosti vjernikā pretpostavio sposobnostima filozofā: »što nikada ne bi bio kadar istražiti prvosvećenik poganske filozofije Platon ni od njega još oštroumniji Aristotel, to će i najmanji među građanima nebeske domovine shvatiti, razumjeti, držati i usvojiti.«

U desetom poglavlju druge knjige *Institucije* Marulić se sukobio s filozofima (*congregi cum philosophis*). Poglavlje je naslovio »O vjeri u Krista – protiv filozofā« (»De fide Christi contra philosophos«), a filozofima se obratio zato jer je želio da i oni usvoje nauk svetoga Pavla iz Prve poslanice Korinćanima: Božja je ludost mudrija od ljudi i Božja slabost jača od ljudi. Premda je Nikola Stanković u članku »Moć i nemoć filozofa u *Instituciji* Marka Marulića« (2006) iznio tvrdnju da Marulićev iskaz »contra philosophos« ne znači »protiv« nego »susret« filozofima, u poglavlju »contra philosophos« Marulić je filozofima s pomoću četiriju primjera odaslao ove poruke:

1. Blaženstvo mogu ostvariti samo kršćani;
2. Nauk filozofā nije siguran ni istinit;
3. Mudrost i znanje filozofā ne mogu se po snazi svjedočanstva mjeriti sa svetim životom kršćanā;
4. Spoznaja istine pripada samo kršćanima.

Ključne riječi: Marko Marulić, Platon, Aristotel, kršćanstvo, Bog, spoznaja istine

MARULIĆ'S ATTITUDE TOWARDS PHILOSOPHERS IN *DE INSTITUTIONE BENE VIVENDI PER EXEMPLA SANCTORUM*

Although based on the examples from the life of saints, *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*, Marulić's first bestseller, contains also his views of philosophers. Moreover, he dedicated a whole chapter to them. Philosophy, however, he merely mentions in his dedication to Jerolim Čipiko: "Yet those who cared for relying on divine rather than human doctrines and following and embracing philosophy not worldly but that which descended from heaven, have risen to heaven whence it had come." Thus, besides distinguishing philosophy from theology, he emphasises that achievement of blessedness belongs to Christians only.

Marulić's attitude towards philosophers in *De institutione* is also anticipated in the dedication. Having established that philosophers, too, taught on

the pursuit of blessedness, Marulić concludes that they have not found the way which God has shown to men. That is why he advised the followers of Socrates, Pythagoras, Plato and other teachers of human wisdom to side with those who are misguided and far from true wisdom. In the dedication of *De institutione* he concluded his elaboration of philosophers with the following sentence: “Let there be silence on the acuteness of philosophers!” (*taceatur philosophorum acumen!*)

In the fifteenth chapter of book six of *De institutione*, entitled “On the glory of the blessed” (“De beatorum Gloria”), philosophers are again the subject of Marulić’s criticism. He states that the blessed can only be those who believe in God and whose life is that of piety and sanctity. Thus he gives precedence to the abilities of believers over those of philosophers: “a thing unpursuable either by the *pontifex* of the pagan philosophy Plato or wiser than him Aristotle will easily be grasped, understood, held and adopted by the smallest amongst the citizens of the divine homeland.”

In the tenth chapter of book two of *De institutione* Marulić is on hostile terms with philosophers (*congregi cum philosophis*). He entitled the chapter “On the faith in Christ – against philosophers” (“De fide Christi contra philosophos”) with an aim to address philosophers so that they, too, adopt the teaching of St Paul from the First Epistle to the Corinthians: “The foolishness of God is wiser than men and the weakness of God is stronger than men.” Although in his article “Moć i nemoć filozofa u *Instituciji* Marka Marulića [Strength and weakness of philosophers in Marko Marulić’s *De institutione*]” (2006) Nikola Stanković argues that Marulić’s statement “contra philosophos” does not imply “against” but “towards” philosophers, in the chapter “contra philosophos” Marulić used four examples to convey these messages to philosophers:

1. Blessedness can be achieved by Christians only;
2. The doctrine of philosophers is neither safe nor true;
3. Wisdom and knowledge of philosophers cannot by the power of testimony measure with the holy life of the Christians;
4. The knowledge of truth belongs to the Christians only.

Key words: Marko Marulić, Plato, Aristotle, Christianity, God, knowledge of truth

ERNA BANIĆ-PAJNIĆ

Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska /
Institute of Philosophy, Zagreb, Croatia

PETRIĆEV GOVOR O GOVORU

U Petrićevim djelima nailazimo na dva tipa govora o govoru/jeziku (*il parlare/lingua*). Prvi nalazimo u prvom dijalogu njegove *Retorike* te djelomično u *Della poetica*. Taj dio njegove rasprave o govoru u kojem on prorađuje odnos između riječi, pojma i stvari, između znaka, označenog, značenja i označavanja zvuči poput neke suvremene rasprave o govoru/jeziku i na temelju te rasprave mnogi su zaključili kako Petrić razvija svoju teoriju jezika.

No već u drugom dijelu prvog dijaloga *Retorike* jasno je da se Petrićevo promišljanje govora/jezika kreće u posve drugačijem smjeru od onoga što ga zastupa većina suvremenih rasprava o jeziku. Ono do čega je Petriću stalo jest prije svega pitanje *o biti i podrijetlu* govora/jezika. U daljnjem tekstu dijaloga postaje očito da je njegovo raspravljavanje o govoru ontoteologijski utemeljeno. To se najjasnije pokazuje u dijelu u kojem on iskon govora dovodi u svezu s Božjom Riječju, Logosom, Umom kao izvorom svega stvorenog. Na temelju kršćansko-kaldejsko-hermetičkog prikaza te Riječi i Uma kao iskona svega, pa dakle i govora, on će postaviti tezu: »Sve stvari govore«. Naime, po toj izvornoj Riječi i Umu »sve stvari imaju toliko značenja koliko im je to u prirodi«. To je ujedno idealan govor kome odgovara »poznavanje nutrine stvari«, koje opet omogućuje činjenje čuda.

Petrić onda kroz čitav dijalog kontraponira taj idealan govor ljudskom govoru »nakon pada«, ukazujući na manjkavost ljudskog govora u odnosu na taj prirodni, iskonski govor kojega ljudi zapravo ne razumiju! Pozivajući se i opet na mit, ali i razvijajući jednu specifičnu koncepciju povijesti prorađuje on odnos idealnog govora i govora »nakon pada« i sinkronijski i dijakronijski. Napose ekstenzivno prorađuje pitanje sveze duše i govora, posebice životinjskog, što će detaljnije elaborirati u *Pampsychiji*, dijelu svoje *Nove sveopće filozofije*.

Naznačujući neke uzroke manjkavosti ljudskog govora (prije svega nepoznavanje nutrine stvari, pa stoga i nepoznavanje adekvatne oznake za svaku stvar koja bi pogadala njenu bit), on se trudi naznačiti smjer u kojem bi trebalo tražiti rješenje. To njegovo rješenje iščitavamo nažalost tek indirektno i u naznakama kao nacrt jedne univerzalne znanosti o jeziku što bi bila utemeljena po uzoru na matematiku. Jer, »nakon pada«, ističe Petrić, »sve u što je čovjek siguran vezano je uz broj, mjeru i težinu«. Čini se da on pritom nudi u zametku

nacrt jednog idealnog govora/jezika sličnog onom što će ga u 17. stoljeću pokušati utemeljiti Leibniz i neki drugi mislioci.

Ono što je bitno za Petrićev pristup govoru/jeziku (što on ne razlikuje u desosirovskom smislu), jest prisutnost *dviju tendencija* u njegovoj koncepciji govora/jezika: s jedne strane je težnja k egzaktnosti u govoru po uzoru na matematiku (jedan znak za jednu stvar; po njemu, naime, »kad bi svaku stvar mogao nazvati posebnim imenom, činio bi čudesa i tvorio divna djela«!), s druge insistiranje na stvaralačkom momentu u govoru (napose na imaginaciji), što će naročito doći do izražaja u *Della poetica*. Zahvaljujući istovremenoj prisutnosti tih tendencija u Petrićevu mišljenju, možemo ustvrditi kako se u njegovu govoru o govoru renesansno mišljenje još jednom potvrđuje kao mišljenje na raskrižju.

Ključne riječi: Frane Petrić, retorika, poetika, govor, jezik, renesansna filozofija

PETRIĆ'S DISCOURSE ON LANGUAGE

In Petrić's works we find two types of rhetoric on speech/language (*il parlare/lingua*). The first type appears in the first dialogue of his *Rhetoric*, and partly in *Della poetica*. This part of his dispute on speech in which he discusses the relationship between word, notion and thing, between symbol, designated, meaning and designation resembles greatly some of the modern discussions on speech/language, and has thus led many scholars to believe that Petrić developed his own theory of language.

But in the second part of the first dialogue of *Rhetoric* it is quite clear that Petrić's discussion on speech/language departs fundamentally from most of the current linguistic views. In the focus of Petrić's attention, however, is primarily the question of the *essence and origin* of speech/language. Further on in the dialogue it becomes apparent that his discussion on speech is ontotheologically grounded, as evidenced by the part in which he relates the origin of speech to the Word of God, Logos, Mind as the source of all created. On the basis of the Christian-Chaldean-Hermetic interpretation of the Word and Mind as origin of all, including speech, he comes forward with a thesis: "All things speak". Apparently, by the Word and Mind "all things have as many meanings as it is in their nature". At the same time this is ideal speech that conveys the "knowledge of the essence of things", which, again, enables the performance of miracles.

Throughout the dialogue Petrić counterpoints this ideal speech against human speech "after the fall", emphasizing the weakness of human speech in relation to this natural, primordial speech which people actually do not un-

derstand! Referring to the myth again but also developing a specific historical concept, he discusses the relationship between ideal speech and the speech “after the fall” both synchronically and diachronically. In addition, Petrić expounds extensively his view on the relationship between soul and speech, especially that of animals, a topic that he further elaborated in *Pampsychia*, part of his *Nova de universis philosophia*.

Drawing attention to some defects of human speech (primarily lack of knowledge of the essence of things and hence the ignorance of an adequate designation for each thing that would correspond to its essence), he attempts to point to the direction in which the solution should be sought. His solution, however, is merely outlined as a draft of a universal language science, the foundations of which being laid similar to those of mathematics because “after the fall”, argues Petrić, “all that man can be sure about is related to number, measure and weight”. Here seems to rest an embryonic draft of a certain ideal speech/language similar to the concept attempted by Leibniz and some other philosophers in the seventeenth century.

Apparently, what is significant for Petrić’s approach to speech/language (that he fails to distinguish in the sense de Saussure did) is the presence of *two tendencies* in his conception of speech/language: on the one hand a tendency towards exactness in speech as in mathematics (one symbol designating one thing; in his opinion, namely, “if each thing could be called by its own name, we would perform miracles and worthy deeds”!), on the other, insistence on the creative moment of speech (imagination in particular), best evidenced in his *Della poetica*. Owing to the coexistence of these tendencies in Petrić’s thought, we can conclude that in his discussion on speech Renaissance thought reconfirms itself as philosophy at the crossroads.

Key words: Franciscus Patricius, rhetoric, poetics, speech, language, Renaissance philosophy

LUKA BORŠIĆ

*Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska /
Institute of Philosophy, Zagreb, Croatia*

LEIBNIZOV »UVOD« U NIZOLIJEVU KNJIGU *DE VERIS PRINCIPIIS*

Leibniz se 1670. i 1674. godine pobrinuo oko ponovnog izdanja najvažnijeg Nizolijeva filozofskog djela *De veris principiis et de vera philosophandi*

ratione. Oba ponovljena izdanja mladi je Leibniz popratio istim dugačkim uvodom *Dissertatio praeliminaris alienorum operum editione, de scopo operis, de philosophica dictione, de lapsibus Nizolii*. Leibnizov je tekst napisan vrlo učestim latinskim stilom i obiluje bibliografskim i povijesnim bilješkama.

Leibniz u svojoj uvodnoj *Disertaciji* jasno spominje razlog zašto se uputio u ponovno izdavanje ovog u svoje vrijeme sasvim zaboravljenog djela: izdaje *De veris principiis* zbog stila. Način izražavanja mora biti prirodan, jednostavan, providan, lišen iskrivljavanja, uobičajen, usredotočen, nedisperzivan itd. U tome je Nizolio, prema Leibnizovu razumijevanju, zapravo bio ispred svog vremena, tj. anticipirao je pojave koje su se u Leibnizovo vrijeme doživljavale kao novost.

No, tu prestaje Leibnizovo veličanje Nizolijevih zasluga. S druge strane, kao što sam kaže, »ima nemali broj Nizolijevih grešaka«. Ovdje je najrelevantnije to što Nizolio, prema Leibnizovu mišljenju, nije zapravo uspio izvesti ono što je obećao: premda se posvuda obrušavao na metafiziku ipak joj nije uspio potkopati temelje, a niti se zapravo upušta u diskusiju pravih metafizičkih problema. Isto se tako ne dotiče niti fizike niti matematike. A osim toga Leibniza je smetalo Nizolijevo napadanje svih ranijih filozofa, bez kritičkog odmaka i razlikovanja među njima. No, Nizolija opravdava to da ispravan način izražavanja, za Leibniza, nije samo sredstvo, već na neki način sadržava principe i istinitu metodu filozofiranja »jer prenosi ona općenita pravila s pomoću kojih se može razlikovati dobro od zla i, ako se pridodaju same definicije i eksperimenti, mogu se demonstrirati sve konkluzije.« Premda bi, nastavlja Leibniz, taj Nizolijev projekt mogao predstavljati principe samih propozicija, a ne filozofije u cjelini, ipak oni ne sačinjavaju istinu stvari, već samo ukazuju na nju.

Ključne riječi: Leibniz, Nizolio, stil pisanja, metafizika, principi filozofije, filozofska metoda

LEIBNIZ'S "INTRODUCTION" TO NIZOLIO'S *DE VERIS PRINCIPIIS*

In 1670 and 1674 Leibniz republished Nizolio's main philosophical work *De veris principiis et de vera philosophandi ratione*. Young Leibniz included the same lengthy introduction to the both reprinted editions, which he entitled *Dissertatio praeliminaris alienorum operum editione, de scopo operis, de philosophica dictione, de lapsibus Nizolii*. Leibniz's text is written in a most erudite Latin style and is imbued with bibliographical and historical references.

In the introduction Leibniz clearly states the reason why he undertook to reprint this philosophical work which was almost forgotten in his time: it is

the style. Leibniz praises Nizolio's literary-philosophical style: it is natural, simple, transparent, free of distortions, common, focused, non-dispersive etc. In this aspect Nizolio was, according to Leibniz, ahead of his time, i.e. Nizolio anticipated those phenomena which in Leibniz's time were perceived as novelties.

But this is where Leibniz's praise of Nizolio's work stops. On the other hand, as Leibniz writes, "Nizolio's mistakes are many". The most important failure of Nizolio is that he did not complete what he started: although Nizolio was attacking metaphysics in all aspects he could think of, he did not succeed to undermine its foundations. Moreover, according to Leibniz, Nizolio raised no crucial metaphysical questions, and discussed neither physics nor mathematics. Leibniz was further concerned by Nizolio's uncritical and indiscriminate attack on earlier philosophers. Yet Nizolio is partially justified as, in Leibniz's opinion, correct style, i.e. way of expressing thoughts, is not just a means, but also includes principles and the true method of philosophy "because it transmits those general rules that help distinguish good from evil and, if definitions and experiments are added, all conclusions can be demonstrated". Although, Leibniz continues, Nizolio's project may present the principles of propositions and not philosophy *in toto*, they are not the very truth of things, but merely point to it.

Key words: Leibniz, Nizolio, style, metaphysics, principles of philosophy, philosophical method

KREŠIMIR ČVRLJAK

Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Zagreb, Hrvatska / Institute of the History of Croatian Literature, Theatre and Music, Croatian Academy of Sciences and Arts, Zagreb, Croatia

OPĆE I POSEBNO U ODNOSIMA FRANE PETRIĆA I IPPOLITA ALDOBRANDINIJA / PAPE KLEMENTA VIII.

Za temeljni uvid u odnose između Frane Petrića i rimskog kardinala Ippolita Aldobrandinija (1536.–1605.) na raspolaganju nam danas stoje: s jedne strane Petrićeva posveta kardinalu Aldobrandiniju pred XIV. knjigom *Nove sveopće filozofije*, a s druge dva Aldobrandinijeva pisma po izlasku iz tiska tog najznačajnijeg Petrićeva djela. Iz Aldobrandinijevih pisama daje se zaključiti da je od Petrića primio još pisama. S tim dvama pismima Frani Petriću većma

je Aldobrandini ubaštino hrvatskoj filozofijskoj historiografiji negoli Petrić priložio za historiografiju o Aldobrandiniju.

U općepoznate činjenice ubrajamo prije svega poznanstvo nešto starijeg Petrića s Ippolitom Aldobrandinijem za njihova naukovanja u Padovi. Do obnove izbljededjelog poznanstva nakon njihova višedesetljetnog životnog razlaza (Padova, oko 1554. – Ferrara, 1588.) dolazi posredovanjem »veoma učenog i časnog« Orazija Capponija, kasnijeg biskupa Carprentasa, nekoć inače Aldobrandinijeva štićenika, te Marcella Nobilea, također »čovjeka veoma učena i [Petriću] veoma draga«, a za Aldobrandinija u pismu Petriću »meus«. Kruna zbliženih davnih poznanika i kasnijih prisnih prijatelja Petrićev je dolazak iz Ferrare u Rim na Sveučilište *La Sapienza* (1592.) za profesora platoničke filozofije, upravo na poziv Ippolita Aldobrandinija.

Ključne riječi: Frane Petrić, Ippolito Aldobrandini, papa Klement VIII., Orazio Capponi, Marcello Nobile, rimsko sveučilište *La Sapienza*

UNIVERSAL AND PARTICULAR IN THE RELATIONS BETWEEN FRANE PETRIĆ AND CARDINAL IPPOLITO ALDOBRANDINI / POPE CLEMENT VIII

For a comprehensive insight into the relations between Frane Petrić and the Roman cardinal Ippolito Aldobrandini (1536–1605) today available are the following sources: on the one hand Petrić's dedication to cardinal I. Aldobrandini at the beginning of book XIV of *Nova de universis philosophia*, and on the other, the two letters Aldobrandini wrote upon the publishing of Petrić's most significant work. From Aldobrandini's letters it is possible to conclude that he received even more letters from Petrić. With those two letters to Petrić, Aldobrandini contributed more to Croatian philosophical historiography than Petrić to historiography on Aldobrandini.

Among the generally known facts from Petrić's biography of relevance here is the acquaintance of somewhat elderly Petrić with Ippolito Aldobrandini during their studies in Padova. Following a gap of several decades (Padova, around 1554 – Ferrara, 1588), they resumed their acquaintance through the mediation of "a very learned and venerable" Orazio Capponi, later the bishop of Carprentas and also Aldobrandini's protégé in the past, and Marcello Nobile, also "a man very learned and very dear [to Petrić]", called "meus" in Aldobrandini's letter to Petrić. At the invitation of Ippolito Aldobrandini, this renewed friendship was crowned by Petrić's arrival in Rome from Ferrara in

1592, to become professor of Platonic philosophy at the University of *La Sapienza*.

Key words: Frane Petrić, Ippolito Aldobrandini, Pope Clement VIII, Orazio Capponi, Marcello Nobile, University of *La Sapienza*

BRUNO ĆURKO

*Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska /
Institute of Philosophy, Zagreb, Croatia*

PRISUTNOST ORIGINALNIH DJELA HRVATSKIH RENASANSNIH FILOZOFA U DIGITALNOM SVIJETU

Digitalizacija starih i rijetkih knjiga traje već dvadesetak godina. Na sastanku koji je održan 22. rujna 2006. godine u londonskom *Centre for Computing in the Humanities at King's College* određene su temeljne smjernice za kritička on-line izdanja tih tekstova. Pravila o digitalizaciji građe svake se godine poboljšavaju, a sve ozbiljne elektroničke knjižnice poštuju ta pravila.

Danas u digitalnom zapisu postoji više desetaka djela hrvatskih renesansnih filozofa. Djela hrvatskih mislilaca nalaze se u najvećim i najozbiljnijim elektroničkim knjižnicama, kao što su: *The Philological Museum: An Analytic Bibliography of On-line Neo-Latin Texts* (Sveučilište u Birminghamu), *BIVIO – Biblioteca Virtuale on-line* (nastala suradnjom Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento iz Firence i Signum – Centro di ricerche informatiche per le discipline umanistiche pri Scuola Normale Superiore di Pisa), *CAMENA: Lateinische Texte der Frühen Neuzeit* (Sveučilište u Mannheimu), *Bibliotheca Augustana* (osnivač i vlasnik prof. em. Ulrich Harsch, Augsburg), *BibSonomy* (Sveučilište u Kasselu).

Od naših renesansnih mislilaca pronalazimo jedno djelo Nikole Modruškog (1427.–1480.), šest djela Jana Panonija (1434.–1472.), dva djela Jurja Dragišića (1445.–1520.), tri djela Marka Marulića (1450.–1524.), dva djela Frana Trankvila Andreisa (1490.–1571.), jedanaest djela Matije Vlačića Ilirika (1520.–1575.), tri djela Frane Petrića (1529.–1597.) i šest djela Marka Antuna de Dominisa (1560.–1624.). U izlaganju ću prikazati dostupnost odnosno nedostupnost djela hrvatskih renesansnih filozofa.

Istraživanje de Dominisovih djela upućuje na specijaliziranu digitalnu biblioteku *Early English Books online (EEBO)*. Upravo ta knjižnica može biti smjernica stvaranju *Digitalne knjižnice hrvatskih filozofskih tekstova*, u kojoj

bi veliki dio zauzimali upravo hrvatski renesansni filozofi. Takva knjižnica je potrebna iz najmanje triju razloga:

1. zbog lakše dostupnosti starijih djela hrvatskih filozofa (onih za koje ne postoje autorska prava) hrvatskim i stranim istraživačima;
2. zbog kvalitetnijeg očuvanja filozofske baštine;
3. kao poticaj novim istraživačima hrvatske filozofske baštine.

Stvaranje ovakve knjižnice mukotrpan je i dugotrajan, ali nužan posao.

Ključne riječi: digitalizacija starih knjiga, digitalna izdanja hrvatskih renesansnih filozofa, Nikola Modruški, Jan Panonije, Juraj Dragišić, Marko Marulić, Fran Trankvil Andreis, Matija Vlačić Ilirik, Frane Petrić, Marko Antun de Dominis

THE PRESENCE OF THE ORIGINAL WORKS OF CROATIAN RENAISSANCE PHILOSOPHERS IN THE DIGITAL WORLD

Digitization of old and rare books started some twenty years ago. Principal guidelines on online documentary publication of these texts were drawn on a meeting held at the *Centre for Computing in the Humanities at King's College London* on 22 September 2006. The rules of digitization tend to improve over the years and have been widely adopted by all major electronic libraries.

Today dozens of works by Croatian Renaissance philosophers are available in digital form. Thus the works of Croatian philosophers have found their place in the largest and most authoritative electronic libraries, such as: *The Philological Museum: An Analytic Bibliography of On-line Neo-Latin Texts* (University of Birmingham), *BIVIO – Biblioteca Virtuale on-line* (founded in collaboration with Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento from Firenze and Signum–Centro di ricerche informatiche per le discipline umanistiche at the Scuola Normale Superiore di Pisa), *CAMENA: Lateinische Texte der frühen Neuzeit* (University of Mannheim), *Bibliotheca Augustana* (founder and owner Prof. emeritus Ulrich Harsch, Augsburg), *BibSonomy* (University of Kassel).

Among digital editions of the Croatian Renaissance philosophers is one by Nikola Modruški (1427–1480), six by Janus Pannonius (1434–1472), two works by Juraj Dragišić (1445–1520), three by Marko Marulić (1450–1524), two works by Fran Trankvil Andreis (1490–1571), eleven works by Matija Vlačić Ilirik (1520–1575), three by Frane Petrić (1529–1597) and six works by Marko Antun de Dominis (1560–1624). This paper aims to discuss the accessibility or rather inaccessibility of the works of Croatian Renaissance philosophers.

The research of the works of de Dominis leads to the specialized *Early English Books online (EEBO)* digital library. This library may best serve as model for the founding of *Digitalna knjižnica hrvatskih filozofskih tekstova* [*Digital library of the Croatian philosophical texts*], in which much space would be dedicated to no other but the Croatian Renaissance philosophers. A library of this kind is necessary for at least three reasons:

1. it will provide easier usage and accessibility of the older works of Croatian philosophers (those lacking copyright) to Croatian and foreign researchers;
2. better preservation of the philosophical heritage;
3. it will act as an impetus to new researchers of the Croatian philosophical heritage.

Clearly, it is a difficult and time-consuming task, yet essential and much-needed.

Key words: digitization of old books, digital editions of Croatian Renaissance philosophers, Nikola Modruški, Janus Pannonius, Juraj Dragišić, Marko Marulić, Fran Trankvil Andreis, Matija Vlačić Ilirik, Frane Petrić, Marko Antun de Dominis

HEDA FESTINI

*Rijeka, Hrvatska /
Rijeka, Croatia*

FRANE PETRIĆ I ACASTOS, NASTAVAK DRUGI

Uspoređujući u prijašnjim referatima neka Petrićeva djela s naša tri modela Platonove koncepcije o dobrome i lijepome, ustanovili smo da je Petrić uvijek najbliži modelu P (izvorni Platon), no sve više podataka nalazimo u prilog Acastosu I, a uvijek najmanje Acastosu II.

U prethodnom referatu posebno se naglasilo da Petrić ne odstupa od nekih Aristotelovih stavova, nego ih čak i naglašava, opravdavši tako uvođenje još jednog modela – aristoteliziranog Acastosa (Aacastos). U tom pravcu naročito ide Petrićevo isticanje podrijetla njegova najvažnijeg termina za pjesništvo – *la maraviglia* – jer mu otvoreno pripisuje Aristotelovo rodonačelnništvo.

U istom će smjeru ići analiza Petrićevih gledišta istraženih u nekim na hrvatski neprevedenim dijelovima *Della Poetica*, s osobitim usmjerenjem k Acastosu i ranije dokazivanom utilitarizmu.

Gljučne riječi: Frane Petrić, Platon, Aristotel, čudesno, utilitarizam

FRANE PETRIĆ E ACASTOS, LA CONTINUAZIONE SECONDA

Paragonando nelle relazioni precedenti certe parti dell'opera del Petrić con i nostri modelli della concezione platonica del bene e del bello, abbiamo constatato che il Petrić è sempre più vicino al modello P (Platone originale), ma troviamo anche di più i dati incchiusi nell'Acastos I e sempre di più nell'Acastos II.

Nella relazione precedente specialmente è accentuato che il Petrić non abbandona certe posizioni aristoteliche, però gli accentua giustificando così l'introduzione ancora un modello – Acastos aristotelizzato (Aacastos). In questa direzione va ancor di più la rivelazione del Petrić dell'origine del suo più importante termine per la poetica – *la meraviglia* – dato all'Aristotele.

Nella stessa direzione andrà l'analisi del punto di vista di Petrić, espresso in certe non in croato tradotte parti della sua *Della Poetica*, con speciale indicazione all'Aacastos e prima approvato utilitarismo.

Ključne riječi: Frane Petrić, Platone, Aristotele, meraviglia, utilitarismo

VANJA FLEGAR

*Zavod za povijest i filozofiju znanosti HAZU, Zagreb, Hrvatska /
Institute for the History and Philosophy of Science, Croatian Academy of Sciences
and Arts, Zagreb, Croatia*

ALKEMIJSKO-IJATROKEMIJSKA GLEDIŠTA U PREPISCI ANDRIJE DUDIĆA OD 1568. DO 1573. GODINE

Andrija Dudić, slavni humanist 16. stoljeća, ostavio nam je bogatu znanstvenu i diplomatsku korespondenciju. Među Dudićevim korespondentima ističu se poznate osobe kulturnog i političkog života tog doba (Maksimilijan II, kraljica Poljske Katarina, Joachim Camerarius, Johannes Crato, Théodore de Bèze i drugi). Na temelju njegove korespondencije od 1568. do 1573. godine istražiti ću Dudićevo poznavanje alkemijskih i ijatrokemijskih pojmova. Također ću ustanoviti što je težište Dudićeva interesa i njegov kritički stav.

Pisma obuhvaćaju raznoliku tematiku, a ona koja su obrađena u ovom radu datiraju iz godina kada se Dudić bavio proučavanjem prirodnih znanosti (astrologije, astronomije, jatrokemije), te političkim i teološkim pitanjima. Dudićevi tekstovi svjedoče da je on pravi erudit u poznavanju svih područja

prirodne filozofije i prirodoslovlja svog doba. Osobitost Dudićeve korespondencije je u izvornoj kritici Paracelsusova nauka. Uz to, Dudić ima svoj stav i prema drugim prirodoslovnim pitanjima kasne renesanse.

Ključne riječi: prirodne znanosti, Andrija Dudić, znanstvena korespondencija, alkemija, ijatrokemija, Paracelsus

ALCHEMICAL AND IATROCHEMICAL TOPICS IN ANDRIJA DUDIĆ'S CORRESPONDENCE DATED BETWEEN 1568 AND 1573

Andrija Dudić, famous sixteenth-century humanist, has left a rich scientific and diplomatic correspondence. Among Dudić's correspondents were prominent people of the cultural and political life of his time (Maximilian II, Queen Catherine of Poland, Joachim Camerarius, Johannes Crato, Théodore de Bèze and others). Basing this research on Dudić's correspondence between the years 1568 and 1573, it focuses on his knowledge of alchemical and iatrochemical terms as well as his interest and critical opinion on the topic.

Dudić's letters cover a wide variety of topics, and those that are discussed in this paper date from the period when Dudić studied natural sciences (astrology, astronomy, iatrochemistry), political and theological issues. The study of Dudić's texts reveals a true erudite in all areas of natural philosophy and natural science of his day. Scientifically grounded, Dudić's letters elucidate his encyclopedic knowledge of various themes. Specificity of Dudić's correspondence is in his original criticism of Paracelsus' doctrine. In addition, Dudić forms his own position and opinion on other aspects of natural science of the late Renaissance.

Key words: natural science, Andrija Dudić, scientific correspondence, alchemy, iatrochemistry, Paracelsus

MIHAELA GIRARDI-KARŠULIN

*Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska /
Institute of Philosophy, Zagreb, Croatia*

PETRIĆEVA BORBA S METODAMA

Novovjekovna filozofija kod Descartesa započinje formuliranjem nove metode, filozofske i znanstvene. Ta metoda treba osigurati bezpretpostavni,

jedan jedini temelj sve znanosti. Formuliranje nove metode ne događa se, međutim, u zrakopraznom prostoru, ne dolazi – kako bi sebe htjelo shvatiti i kako sebe reklamira – iz bezdana mišljenja utemeljenog samog u sebi. Moja je teza u ovom referatu koju želim obrazložiti: novovjekovno uspostavljanje nove metode dolazi iz (ili bar: nakon, ali ne bez smisaone veze) renesansne borbe oko metoda. Kao primjer neka posluži Petrić!

Poznato je da Petrić u *Novoj sveopćoj filozofiji* u podnaslovu apostrofira tri metode. Koje su to i što one znače – o tome sam već dosta pisala i sada o tome nije riječ. No, o Petrićevoj metodi (metodama) moglo bi se reflektirati i u *Deset dijaloga o povijesti* i u *Deset dijaloga o retorici*, ali ni to nije moja današnja tema.

U *Peripatetičkim raspravama*, međutim, Petrić prakticira tri (odnosno četiri) metode, a na jednom mjestu i reflektira o tome koja je metoda za filozofiju primjerena – dakle Petrić uključuje i metodološko razmatranje. Ono što je tu za Petrića karakteristično je činjenica uvida u mnoštvo metoda. Nasuprot budućem novovjekovnom putu k jednoj metodi, Petriću mnoštvenost metoda nije suspektna, ne dovodi u pitanje istinu i utemeljenost, nego je dapače poželjna. Iako je za Petrića kao platoničara istina jedna, put k istini – a to metoda i (etimološki) znači: put (k istini) – mnogostruk je. To je, držim, jedan aristotelovski residuum; u tom shvaćanju, naime, odzvanja Aristotelova misao o mnogostrukosti bića i puteva k njemu.

U referatu se izlažu metode koje je Petrić primijenio u *Peripatetičkim raspravama* (ukazuje se na različitost tematike koja je njima intendirana) kao i Petrićeve metodološke refleksije. Na kraju želim pokazati kako je put u novovjekovnu metodu popločan nemogućnošću da se pri očitoy razglobljenosti i facetiranosti predmeta i metoda zadrži i održi ideja teorijske, stroge znanosti.

Ključne riječi: metode u filozofiji, metodologija, istina, stroga znanost, Petrić, Descartes, Platon, Aristotel

PETRIĆ'S STRUGGLE WITH METHODS

Early modern philosophy with Descartes begins with the formulation of a new method, philosophical and scientific. This method is expected to secure a non-assumptive, unique foundation of science. The formulation of the new method, however, does not take place in a vacuum, does not emerge—as it attempts to understand itself and as it propagates itself—from an abyss of thought based on its own self. This is the thesis I aim to elaborate in my paper: modern formulation of the new method stems from (or at least: after, but not without

a logical connection) the Renaissance controversy over method. In doing so, I will use Petrić as an example!

It is known that in the subtitle of his *Nova de universis philosophia* Petrić accentuates three methods, about which I have written extensively. In addition, on Petrić's method (methods) one might also reflect in his *Della historia diece dialoghi* as well as *Della retorica dieci dialoghi*, but they, neither, fall within my today's topic.

In *Discussiones peripateticae*, however, Petrić applies three (i.e. four) methods, and at one point also reflects on the problem which method is the most suitable for philosophy—thus Petrić also includes methodological consideration. What is characteristic of Petrić here is the fact of his insight into numerous methods. Contrary to the future early modern path towards a single method, Petrić harbours no doubts about the multitude of methods, yet quite conversely, he considers it desirable. Although for Petrić as Platonist the truth is one, the way to the truth—(etymologically) this being the meaning of method: way (towards the truth)—is manifold. This, I believe, is an Aristotelian residuum; this understanding echoes Aristotle's thought of the multitudinousness of the being and ways towards it.

This paper discusses the methods Petrić applied in his *Discussiones peripateticae* (with emphasis on the thematic diversity for which they were intended) as well as Petrić's methodological reflections. Lastly, I aim to show how the path towards early modern method is being paved with an impossibility to maintain and preserve the idea of theoretical, strict science alongside evident multiplicity and multifacetedness of topics and methods.

Key words: methods in philosophy, methodology, truth, strict science, Petrić, Descartes, Plato, Aristotle

IVAN KAPEC

Zbirka rukopisa i starih knjiga, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, Hrvatska / Department of manuscripts and old books, National and University Library, Zagreb, Croatia

MJESTO I ZNAČENJE TREĆEG FRAGMENTA KALDEJSKIH PROROŠTAVA U PETRIĆEVOJ NOVOJ SVEOPĆOJ FILOZOFIJI

Treći fragment, prema Des Placesovom izdanju kaldejskih proroštava (*Oracles chaldaïques. Avec un choix de commentaires anciens. Texte établi et*

traduit par Edouard Des Places. Paris: Société d'édition "Les Belles Lettres", 1971), u Petrićevu prijevodu na latinski glasi: »Neque in sua potentia mentali clausit proprium ignem.«, a na hrvatskom: »I [otac] nije u svojoj umnoj moći zaključao vlastitu vatru.«

U svome djelu *Nova de universis philosophia* Cresanin taj fragment citira na pet mjesta. U ovom radu pokušat ću razjasniti kontekst i mjesta u kojima Petrić koristi ovaj fragment. Osim toga, usporedit ću i interpretacije spomenutog fragmenta u suvremenih komentatora kaldejskih proroštava (Lewy, Des Places i Majercick).

Cljučne riječi: Frane Petrić, *Oracula Chaldaica*, *Nova de universis philosophia*, Edouard Des Places

THE CONTEXT AND MEANING OF THE THIRD FRAGMENT OF *ORACULA CHALDAICA* IN PETRIĆ'S *NOVA DE UNIVERSIS PHILOSOPHIA*

The third fragment, according to Des Places's edition of *Chaldean Oracles* (*Oracles chaldaïques. Avec un choix de commentaires anciens. Texte établi et traduit par Edouard Des Places. Paris: Société d'édition "Les Belles Lettres", 1971*), in Petrić's Latin translation reads: »Neque in sua potentia mentali clausit proprium ignem.«, and in English: "And [the Father] in his mental potency failed to lock his own fire."

In his work *Nova de universis philosophia* the philosopher of Cres quotes this fragment five times. In this paper I aim to pinpoint the places and illuminate the context in which Petrić uses this fragment. In addition, I will compare the interpretations of the mentioned fragment in the contemporary commentators of *Oracula Chaldaica* (Lewy, Des Places and Majercick).

Key words: Frane Petrić, *Oracula Chaldaica*, *Nova de universis philosophia*, Edouard Des Places

PERSIDA LAZAREVIĆ DI GIACOMO

Dipartimento di Scienze Linguistiche e Letterarie, Facoltà di Lingue e Letterature Straniere, Università degli Studi »G. d'Annunzio«, Chieti-Pescara, Italia / Odsjek za lingvističke i književne znanosti, Fakultet za strane jezike i književnosti, Sveučilište »G. d'Annunzio«, Chieti-Pescara, Italija

PETRIĆEVI TALIJANSKI PARATEKSTOVI

U ovom se radu razmatraju Petrićevi paratekstovi na talijanskom jeziku. Radi se o tekstovima koji, po definiciji koju daje G. Genette, okružuju glavni tekst, a dijele se na peritekstove i epitekstove. Oni zajedno formiraju odnos između autora, nakladnika i čitatelja. Kao i paratekstovi drugih pisaca, i Petrićevi su paratekstovi od neprocjenjive vrijednosti, posjeduju određenu poetiku i izvor su vrijednih podataka.

Ključne riječi: Frane Petrić, paratekst, poetika

PETRIĆ'S ITALIAN PARATEXTS

This paper focuses on Petrić's Italian paratexts. Paratexts are, according to G. Genette's definition, auxiliary texts that surround the main texts, i.e. peritexts and epitexts. Together they constitute a web of relations encompassing the author, the editor and the reader. Petrić's paratexts are a precious source of valuable information and possess a particular poetics.

Key words: Frane Petrić, paratekst, poetics

IVICA MARTINOVIĆ

*Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska /
Institute of Philosophy, Zagreb, Croatia*

PETRIĆEVI PRIGOVORI ARISTOTELOVU RAZUMIJEVANJU BESKONAČNINE

»Svezak koji sadržava prosudbu Aristotelovih nauka« (*Aristotelis dogmatum censuram continens*), istaknuo je Petrić na naslovnici četvrtoga sveska svojih *Discussiones peripateticae* (Basel, 1581). A kazalo »Tomi quarti librorum elenchus« otkriva da se pretežito pozabavio temama iz Aristotelove filozofije prirode. Prema Petriću, Aristotelova prirodna filozofija, obuhvaćena u

52 knjige, razmatra ne više od devet općih teorema ili teza ili problema: »o počelima prirodninā, o općim akcidentima prirodninā, o nebu, o elementima, o njihovu djelovanju i trpnji, o isparavanju, o biljkama, o životinjama, o duši.« (DP 364) Tih devet teorema zahtijevaju detaljnu raspravu da bi se ustanovilo »kako je istinita i kako točna Aristotelova prirodna filozofija« (DP 364).

Problem o općim akcidentima prirodninā Petrić je sveo na prijepor o vječnosti (čitaj: beskonačnosti) u prirodi, tj. o vječnosti svijeta, vremena, gibanja i neba. A svoju strategiju kako osporiti beskonačnost u prirodi oslonio je na tri tvrdnje:

1. Beskonačnost matematičkog broja i matematičke veličine neprikladna je za prirodne.
2. Te i takve dvije beskonačnosti ne postoje ni u matematici: matematički broj ne može se beskonačno uvećavati, matematička veličina ne može se beskonačno dijeliti.
3. Te i takve dvije beskonačnosti, beskonačni matematički broj i beskonačna matematička veličina, ne postoje niti mogu postojati u prirodnim brojevima ili veličinama.

Petrićevi prigovori Aristotelovu pojmu beskonačnosti poprimaju dva osnovna oblika:

1. Zalaganje za potpuno odvajanje matematike od fizike: »Ne smije se, ne može se iz matematičkih počela zaključivati o prirodninama.« (DP 402)
2. Finitizam u matematici i u prirodi, primjerice u tvrdnjama:

»Najveća je prirodna veličina samo nebo, svijet; nužno također postoji najmanja veličina.« (DP 403);

»Dijeljenje, oduzimanje i mrvljenje (*divisio, ablatio, destructio*) zaustavit će se na najmanjoj prirodnoj veličini.« (DP 404)

Još žustrije i izravnije prigovore Aristotelu uputio je Petrić dok je osporavao beskonačnost, neprekinutost i slijed vremena. U toj je raspravi Cresanin prvi put eksplicitno postavio pitanje: »Što je beskonačnost?« (*Quid est infinitum?*; DP 405) Kad Aristotel u *Fizici* razmatra o beskonačnosti, on prvo razlikuje je li to beskonačnost koja nastaje dodavanjem ili dijeljenjem. Petrić postavlja protupitanje: Jesu li te dvije beskonačnosti ista beskonačnost, beskonačnost naprosto (*simpliciter*)? Odgovorivši da je riječ o istoj beskonačnosti, Petrić lako zaključuje da vrijeme nije beskonačno. Neprekinutost vremena profesor u Ferrari osporava argumentom iz Platonova *Parmenida*. Najviše iznenađuje raspra o slijedu vremena: Cresaninu ona služi da izravno ospori Aristotelovu definiciju potencijalne beskonačnosti.

Ključne riječi: Frane Petrić, Aristotel, prirodna filozofija, beskonačnost, vrijeme, kretanje, svijet, finitizam, neprekidnost, potencijalna beskonačnost

PETRIĆ'S OBJECTIONS TO ARISTOTLE'S UNDERSTANDING OF THE INFINITE

“Containing the evaluation of Aristotle’s doctrines” (*Aristotelis dogmatum censuram continens*) stands on the title page of volume four of Petrić’s *Discussiones peripateticae* (Basel, 1581). The contents “Tomi quarti librorum elenchus” reveal that in this volume Petrić mainly deals with the topics from Aristotle’s natural philosophy. According to Petrić, Aristotle’s natural philosophy, presented in 52 books, treats no more than nine general theorems or theses or problems: “on the principles of natural things, on general accidents of natural things, on heaven, on elements, on their action and passion, on exhalation, on plants, animals, and soul.” (DP 364) These nine theorems require thorough discussion in order to establish “how true and how accurate Aristotle’s natural philosophy is“ (DP 364).

The problem of the general accidents of natural things Petrić, however, reduced to controversy over eternity (read: infinity) in nature—that is, eternity of the world, time, motion and heaven. His strategy of how to refute infinity in nature rests upon three statements:

1. The infinity of mathematical number and mathematical magnitude is hostile to natural things.
2. These two infinities as such do not exist in mathematics either: mathematical number cannot be infinitely augmented, mathematical magnitude cannot be infinitely divided.
3. These two infinities as such, the infinity of mathematical number and infinity of mathematical magnitude, had neither existed or can exist in natural numbers or magnitudes.

Petrić’s comments on Aristotle’s notion of the infinite tend to take two main shapes:

1. Advocacy of the complete separation of mathematics from physics: “One must not, one cannot from mathematical principles conclude on natural things.” (DP 402)

2. Finitism in mathematics and in nature, for example in the statements:

“The greatest natural magnitude is the heaven itself, world; necessarily there also exists the smallest magnitude.” (DP 403);

“Division, ablation and destruction will stop at the smallest natural magnitude.” (DP 404)

Vehement and even more explicit were Petrić’s objections to Aristotle’s understanding of infinity, continuity and succession of time. In this discussion the philosopher of Cres, for the first time, explicitly poses the question:

“What is the infinite?” (*Quid est infinitum?* DP 405) When Aristotle in *Physics* discusses the infinite, he first distinguishes whether it is the infinite created by adding or division. Petrić poses a counter-question: Are these two infinities the same infinite, the infinite *simpliciter*? Answering that it is the same infinite, Petrić easily concludes that time is not infinite. Continuity of time professor at Ferrara refutes with an argument from Plato’s *Parmenides*. Petrić’s discussion of the succession of time proves most intriguing: he uses it to explicitly reject Aristotle’s definition of the potential infinite.

Key words: Frane Petrić, Aristotle, natural philosophy, the infinite, time, motion, world, finitism, continuum, the potential infinite

SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR

*Zavod za povijest i filozofiju znanosti HAZU, Zagreb, Hrvatska /
Institute of the History and Philosophy of Science, Croatian Academy of Sciences
and Arts, Zagreb, Croatia*

ULOGA DUHOVNE KOMPONENTE U ALKEMIJSKOJ PRETVORBI KOD GIULIJA CAMILLA DELMINIJA I DANIJELA ISTRANINA

Giulio Camillo Delminio i Danijel Istranin bili su suvremenici. Prvi je djelovao kao profesor logike u Bologni i Parizu, a drugi kao profesor gramatike u Puli i Kopru. Na temelju istraživanja njihovih spisa: Camillova *De transmutatione* i Danielova *Una canzone sulla pietra filosofale*, pokazat ću koje su bile sličnosti i razlike u njihovu pristupu i u tumačenju duhovne komponente u alkemijskoj pretvorbi. Oba su autora koristila elemente kršćanstva i hermetički nauk, s osobitim isticanjem uloge Isusa Krista u alkemijskoj pretvorbi. Isticali su i razliku između »pravih« i »lažnih« »pretvoritelja kovina«, odnosno alkemičara.

Kako je Camillo bio više filozof, a manje prirodoslovac, a Danijel upravo obratno, to se i pristup prvog temeljio uglavnom na filozofskim promišljanjima, a pristup drugog na prirodoslovnim spoznajama.

Ključne riječi: Giulio Camillo Delminio, Danijel Istranin, transmutacija, alkemija, govorničtvo, Isus Krist, metali

THE ROLE OF SPIRITUAL COMPONENT IN ALCHEMICAL TRANSMUTATION WITH GIULIO CAMILLO DELMINIO AND DANIEL OF ISTRIA

Giulio Camillo Delminio and Daniel of Istria were contemporaries. The former acted as professor of logic in Bologna and Paris, and the latter as professor of grammar in Pula and Kopar. Based on the study of Camillo's treatise *De transmutatione* and Daniel's *Una canzone sulla pietra filosofale*, this paper aims to show the differences and similarities in their approach and interpretation of the spiritual component in alchemical transmutation. Both authors drew on the elements of Christianity and Hermetic doctrine, with special emphasis on the role of Jesus Christ in alchemical transmutation. They also pointed to the difference between the 'genuine' and 'false' 'transmutationists of metals', that is, alchemists.

Considering that Camillo, unlike Daniel, was more of a philosopher than a natural philosopher, his approach was based mainly on philosophical considerations, while that of Daniel on natural science.

Key words: Giulio Camillo Delminio, Daniel of Istria, transmutation, alchemy, rhetoric, Jesus Christ, metals

ESTELLA PETRIĆ-BAJLO

*English Department, University of Zadar, Croatia /
Odjel za anglistiku, Sveučilište u Zadru, Hrvatska*

G. POMATA, A. GRAFTON AND E. BREISACH ON PETRIĆ'S PLACE IN HISTORIOGRAPHY

Is history logical and orderly as the cosmos itself seems to be? Is human history, like the universe, to be read as the story of God's supreme invention? Who is qualified to read the book of the world? Not to mention its interpretation. Ancient authors in their philosophical and literary works alike, including the Bible, described the universe as the creation of God, with the pace of history being conceived as immanent to nature and all its living creatures. But in the Renaissance, European thinkers ceased to believe that all answers were to be found in ancient books. The discovery of the non-European world had especially contributed, even urged, qualitative changes not only concerning the knowledge itself about the world, but equally so in the realms of both

history and historiography, whose field of research had gradually led to a nuanced distinction between *universum* and *humiversum*. Focusing on Petrić's place in this context, this paper mainly concentrates on three source texts: Gianna Pomata and Nancy G. Siraisi (eds), *Historia: Empiricism and Erudition in Early Modern Europe* (The MIT Press, 2005), Anthony Grafton, *What was History? The art of history in early modern Europe* (Cambridge UP, 2007) and Ernst Breisach, *Historiography: Ancient, Medieval, and Modern* (The University of Chicago Press, 2007, Third Edition).

In her contribution to the book (Part I. 3: 105–146), Pomata reduces her interest in Petrić to his “obsession” with the question of the meaning of history, which had led him to “what he calls” (Pomata: 105) “*historia*’s infinite way of being”: “I see that its ways are infinite, and infinitely varying amongst themselves. It seems impossible to me that they all may be covered by a single definition.” (Petrić, 1560: 7v, quot. in Pomata: 105). As also stressed by Pomata, according to Petrić, “*historia* does not deal only with ‘le cose degli huomini,’ it also covers ‘le cose di natura et sopra natura’; not only the past but also the present and the future ...” (Petrić, 1560: 14r, quot. in Pomata: 114).

Grafton’s contribution to Pomata’s book (Part I. 1: 41–74) is identical with a part dealing with Petrić of his own book on the art of history. From Grafton’s point of view, crucial for Petrić was not only the question of *what* history means, but he found Petrić’s dealing with the question of *how* historians do history of equally important relevance. “And a modern, the ever-independent Paduan [sic!] professor Francesco Patrizi, really put the methodological cat among the rhetorical pigeons. In his brilliant, ferocious work of 1560, *Della historia diعة dialoghi*, he concentrated on epistemological issues.” (Grafton: 39). Unlike Pomata and Breisach, Grafton quotes from Petrić’s “ferocious work” in great detail. His contribution to the topic is the most relevant one among the three scholars taken into consideration in this paper, which will largely rely on Grafton’s approach to Petrić. It is to be noted here that, unlike e.g. Breisach, Grafton clearly states: “In his fifth dialogue, Patrizi made clear that another ancient tradition of historiography had existed, alongside the rhetorical one he rejected.” (Grafton: 139).

Namely, Breisach labels Petrić as a thinker who argued “for an *ars historica* with close links to the *ars rhetorica* in the manner of Aulus Gellius and Cicero, but Western intellectual development turned their effort into a splendid ‘last hurrah’ of rhetorical historiography and left them among the forgotten losers.” (Breisach: 188) Important to stress here is the fact that Breisach, unlike Grafton, never quotes from Petrić (see notes to chapter 12, pp 436–437). Nevertheless, he refers to Petrić as a “compiler” (Breisach: 190).

Generally speaking, Petrić's tenth dialogue seems to be the least discussed one among his dialogues on history within the confines of the relevance of his book for both history and historiography. And it seems that it is exactly the tenth dialogue (especially p. 56v, focused on Petrić's explanation of poetic ingenuity), which echoes the postmodern approach to history as a story/text sometimes comprising elements of fiction.

Key words: Frane Petrić, history, historiography, epistemology of history, poetic ingenuity, Anthony Grafton

G. POMATA, A. GRAFTON I E. BREISACH O PETRIĆEVU MJESTU U HISTORIOGRAFIJI

Je li povijest logičan i sređeni sustav kao što je to, čini se, svemir? Bi li trebalo i ljudsku povijest, poput univerzuma, čitati kao vrhunsko Božje djelo? Tko je pozvan čitati knjigu svijeta? Da ni ne spominjemo njezino tumačenje. Stari su autori u svojim djelima, filozofskim i književnim podjednako, uključujući i Bibliju, opisali svijet kao Božje ostvarenje, s povijesnim kretanjem shvaćenim kao svojstvo imanentno prirodi i svim živim stvorenjima. Ali evropski su mislioci u razdoblju renesanse prestali vjerovati u to da se odgovori na sva pitanja mogu pronaći u starim knjigama. Posebno je otkriće ne-evropskog dijela svijeta pridonijelo, pa čak i potaknulo, kvalitativne promjene do kojih je došlo ne samo u poznavanju svijeta kao takvog, nego isto tako i na području povijesti i historiografije, čije je polje istraživanja postepeno dovelo do iznijansirane distinkcije između *univerzuma* i *humiverzuma*. Usmjeravajući interes na Petrićevo mjesto u tom kontekstu, ovaj će se rad prije svega usredotočiti na tri izvorna djela: Gianna Pomata and Nancy G. Siraisi (eds), *Historia: Empiricism and Erudition in Early Modern Europe* (The MIT Press, 2005), Anthony Grafton, *What Was History? The art of history in early modern Europe* (Cambridge UP, 2007) i Ernst Breisach, *Historiography: Ancient, Medieval, and Modern* (The University of Chicago Press, 2007, Third Edition).

U svom prilogu knjizi (Part I.3: 105–146), Pomata svodi svoj interes za Petrića na njegovu »opsjednutost«
pitanjem smisla povijesti, što ga dovodi do, kako »on to kaže«
(Pomata: 105), »nebrojeno mnogo načina postojanja povijesti«
: »Vidim da postoje bezbrojne i međusobno beskrajno različite vrste povijesti, pa mi se čini nemogućim da ih sve obuhvatimo jednom definicijom.«
(Petrić, 1560: 7v, cit. u Pomata: 105). Kako Pomata također ističe, prema Petriću »povijest se ne odnosi samo na 'ljudska zbivanja', već se ona također odnosi i na pojave u prirodi i iznad prirode'; i ne samo na prošlost, nego i na sadašnjost i na budućnost...«
(Petrić, 1560: 14r, cit. u Pomata: 114).

Graftonov prilog u Pomatinoj knjizi (Part I. 1:41–74) identičan je dijelu teksta o Petriću u njegovoj knjizi o povijesnom umijeću (*ars historica*). S Graftonova stajališta, od ključne važnosti Petriću nije samo pitanje što je povijest, već mu je jednako tako bitno i pitanje kako povjesničari pišu povijest. »Pa je moderan i u svemu nezavisan padovanski [sic!] profesor Frane Petrić doista uskovitlao metodološku prašinu među retoričkim duhovima. U svom se briljantnom i bespoštednom djelu iz 1560. god., *Deset dijaloga o povijesti*, usredotočio na epistemološka pitanja.« (Grafton: 39). Za razliku od Pomate i Breisacha, Grafton nadugo i naširoko citira Petrića. Njegov je doprinos ovoj temi najrelevantniji od sva tri autora koja obrađuje ovaj rad, koji će se uvelike oslanjati upravo na Graftonovu tumačenju Petrića. Treba također naglasiti da, za razliku od Pomate i Breisacha, Grafton jasno ističe: »U svom petom dijalogu, Petrić je pojasnio da je postojala i druga tradicija u historiografiji, uz onu retoričku koju je odbacivao.« (Grafton: 139)

Naime, Breisach karakterizira Petrića kao mislioca koji se zauzimao za »*ars historica* usko povezanog uz *ars rhetorica*, kao što je to bio slučaj kod Aula Gelijskog i Cicerona, ali intelektualni je razvoj na Zapadu preokrenuo njihovo nastojanje u veličanstveni 'posljednji napor' oko retoričke historiografije, odbacivši ih među zaboravljene gubitnike.« (Breisach: 188) Na ovome je mjestu potrebno naglasiti da Breisach, za razliku od Graftona, niti jednom ne citira Petrića (pogledati bilješke uz Poglavlje 12, str. 436–437). Unatoč tome, naziva Petrića »kompilatorom« (Breisach: 190).

Općenito govoreći, čini se da se od svih Petrićevih dijaloga o povijesti u okviru relevantnosti Petrićeve knjige i za povijest i za historiografiju, u najmanjoj mjeri razmatra njegov deseti dijalog. A upravo taj posljednji dijalog (posebno str. 56v, gdje se Petrić fokusira na tumačenje pjesničke ingenioznosti) odjekuje u postmodernom pristupu povijesti kao priči/tekstu, koji ponekad sadrži i elemente fikcionalnosti.

Ključne riječi: Frane Petrić, povijest, historiografija, epistemologija povijesti, pjesnička ingenioznost, Anthony Grafton

IVANA SKUHALA KARASMAN

Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska /
Institute of Philosophy, Zagreb, Croatia

DVA RENESANSNA RAZUMIJEVANJA ASTROLOGIJE – FEDERIK GRISOGONO I JURAJ DUBROVČANIN

Federik Grisogono (1472–1538), zadarski filozof, astrolog i liječnik, objavio je dvije knjige: *Astronomsko zrcalo* (1507) i *Raspravu o načinu dijagnostičiranja u kolegiju, prognoziranja i liječenja groznica kao i o ljudskoj sreći i napokon o morskoj plimi i oseci...* (1528). U njegovim djelima astrologija figurira kao središnja disciplina utoliko što omogućuje djelovanje čovjeku na temelju poznavanja utjecaja nebeskih tijela. U kontekstu Grisogonova razumijevanja astrologije moguće je sagledati njegovo razumijevanje i drugih disciplina, poput medicine.

Juraj Dubrovčanin (druga polovica 16. st. – 1622) u svom se djelu *Epistolae morales, dialecticae et mathematicae* (1623) suprotstavlja divinacijskoj astrologiji, odnosno onom dijelu astrologije koji se odnosi na predviđanje pojedinačnih ljudskih sudbina. Ipak, on ostavlja mogućnost predviđanja budućih događaja na temelju utjecaja nebeskih tijela. To se predviđanje odnosi na meteorološke pojave, ali i na liječenje ljudskog tijela.

U ovom radu poseban će naglasak biti stavljen upravo na dodirnu točku u stavovima ove dvojice mislioca – na uporabu astrologije u liječenju.

Ključne riječi: Federik Grisogono, Juraj Dubrovčanin, astrologija, liječenje

TWO RENAISSANCE UNDERSTANDINGS OF ASTROLOGY: FEDERIK GRISOGONO AND JURAJ DUBROVČANIN

Federik Grisogono (1472–1538), a philosopher, astrologer and physician who was born and spent his life in the town of Zadar, published two books: *Speculum astronomicum* (1507) and *De modo collegiandi, pronosticandi et curandi febres...* (1528). In his works astrology figures as a central discipline because, in his interpretation, all human activity is based on knowledge of the impact of the celestial bodies. In the context of Grisogono's understanding of astrology it is possible to view his understanding of other disciplines, such as medicine.

Juraj Dubrovčanin (the second half of the 16th century – 1622) in his *Epistolae morales, dialecticae et mathematicae* (1623) refutes divinatory astrology,

i.e. the part of astrology dealing with prediction of individual human destinies. However, he leaves the possibility of predicting future events based on the impact of celestial bodies open. This prediction is related to meteorological phenomena, but also to medical care of the human body.

This paper draws a parallel between these two philosophers and their respective understanding of the use of astrology in medicine.

Key words: Federik Grisogono, Juraj Dubrovčanin, astrology, medical treatment

IGOR ŠKAMPERLE

*Facoltà di Filosofia, Università di Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

ICONOGRAFIA ALCHEMICA NEL RINASCIMENTO. UN ESEMPIO: *ROSARIUM PHILOSOPHORUM*

Nel Rinascimento prende vita una forma di pensiero concettuale, visualizzato attraverso immagini, spesso molto complesse e sintetiche che si diffonde nelle discipline ermetiche (astrologia, magia naturale, alchimia, cabala). Tra esse soprattutto l'alchimia manifestò grande opportunità e conobbe il maggior successo, arricchendosi di immagini speculative.

L'intervento cercherà di interpretare alcune nozioni filosofiche, di impronta ermetica, presenti nel *Rosarium philosophorum*, uno scritto anonimo del 1550, in epoca moderna già analizzato da C. G. Jung.

Parole chiave: alchimia, *Rosarium philosophorum*, magistero, coniunctio, elisir

ALKEMIJSKA IKONOGRAFIJA U DOBA RENESANSE. PRIMJER: *ROSARIUM PHILOSOPHORUM*

U renesansi život poprima oblik pojmovnoga mišljenja, vizualiziranog s pomoću slika, često vrlo složenih i sintetičkih, što se šire u hermetičkim disciplinama (astrologija, prirodna magija, alkemija, kabala). Među njima je alkemija ponajviše očitovala velike mogućnosti i postigla velik uspjeh, obogativši spekulativne predodžbe.

Izlaganje će pokušati protumačiti neke filozofske pojmove hermetičke provenijencije, a prisutne u *Rosarium philosophorum*, anonimnom spisu iz 1550. godine, kojega je u moderno vrijeme već analizirao Carl Gustav Jung.

Ključne riječi: alkemija, *Rosarium philosophorum*, učiteljstvo, konjunkcija, eliksir

STJEPAN ŠPOLJARIĆ

*Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb, Hrvatska /
Faculty of Philosophy of the Society of Jesus, Zagreb, Croatia*

FIORE DI VIRTÙ KAO IZVOR PRVOG PETRIĆEVA SUSRETA S FILOZOFIJOM

U kasnom autobiografskom pismu (1587) Frane se Petrić prisjeća da je, boraveći sa stricem na galiji u mletačkoj vojnoj službi (1536–1541), ponovo naučio čitati iz male knjižice *Fiore di virtù*. Napisana od nepoznata dominikanca početkom 14. stoljeća u Italiji s ciljem moralne poduke djece, ova knjiga prikazuje vrline i grijeha u usporedbi sa životinjama, što je karakteristično za srednjovjekovni literarni žanr bestijarija. Budući da sadržava i mnoštvo sentencija antičkih poganskih filozofa i srednjovjekovnih kršćanskih teologa, ova knjiga predstavlja i kompendij, karakterističan za srednjovjekovni literarni žanr florilegija. S obzirom na sadržaj djela *Fiore di virtù*, može se zaključiti da je ono prvi literarni izvor Petrićeva susreta s filozofijom, prije početka njegova gramatičkog školovanja u Veneciji 1541. godine.

Ključne riječi: Frane Petrić, *Fiore di virtù*, moralna poduka djece, antički filozofi

FIORE DI VIRTÙ AS SOURCE OF PETRIĆ'S FIRST CONTACT WITH PHILOSOPHY

In a late autobiographical letter (1587) Frane Petrić recalls that, while aboard a galley with his uncle in the Venetian military service (1536–1541), he renewed his reading skills thanks to the small book *Fiore di virtù*. Written by an anonymous Dominican friar in Italy in the early fourteenth century for the purpose of children's moral guidance, this book describes human virtues and sins as opposed to beasts—typical of bestiary, a medieval literary genre.

Since it contains numerous maxims of the pagan philosophers of the antiquity and Christian medieval theologians, this book also represents a compendium, characteristic of the medieval literary genre of florilegium. Given the contents of *Fiore di virtù*, one may conclude that it represents the first literary source of Petrić's contact with philosophy, before his grammar studies in Venice in 1541.

Key words: Frane Petrić, *Fiore di virtù*, children's moral guidance, philosophers of the antiquity

FULVIO ŠURAN

*Facoltà di Filosofia, Università degli studi »Juraj Dobrila« di Pula, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Hrvatska*

L'ETICA DI GIORDANO BRUNO

Analizzando attentamente la concezione filosofica della realtà in Giordano Bruno, si osserverà che l'etica consegue direttamente dalla metafisica, rappresentandone il prolungamento o la conseguenza delle stesse vicissitudini naturali. Per comprenderlo si deve fare attenzione alla concezione del 'divino' che il Bruno identifica con il 'razionale', il che permette la comprensione della realtà quale costante divenire del tutto e quale eternità. Conoscenza che libera il filosofo dal dolore, dal terrore della morte e dalle paure religiose.

In Bruno l'etica è, dunque, strettamente connessa alla conoscenza dell'infinita vicissitudine del tutto, inclusa la comprensione dell'impossibilità che sussista un'essere particolare ed eterno, in particolare se distaccato dal tutto e presentato come trascendente.

In questo senso per Bruno la sfera morale rappresenta soltanto una parte della realtà infinita. Pertanto il filosofo deve osservare le vicissitudini socio-politiche con mente aperta, libero da tutte le particolari e limitanti affezioni e desideri. Solo così l'uomo può comprendere ed accettare il proprio ruolo sociale nel mondo, in quanto cosciente dello stesso divenire storico.

Parole chiave: metafisica, etica, morale, infinito, eternità, divino, razionale, anima mundi, immanenza, apertura mentale

ETIKA GIORDANA BRUNA

Kad se razmotri Brunova filozofska koncepcija stvarnosti, uvidjet će se da etika neposredno proizlazi iz same metafizike, predstavljajući produžetak ili posljedicu prirodnog pojavljivanja stvari. Da bismo to shvatili, moramo pažljivo proučiti Brunovo poimanje 'božanskog' koje on poistovjećuje s 'racionalnim', što omogućuje da se cjelokupna stvarnost shvati u svojoj konstantnosti pojavljivanja i u vječnosti. Spoznaja koje filozofa oslobađa od boli, terora smrti i religioznih strahova.

Dakle, Brunova je etika usko povezana sa spoznajom beskonačnog zbiivanja stvari, uključujući i spoznaju o nemogućnosti postojanja jednog zasebnog i vječnog bića, naročito ako ga poimamo kao da je odvojeno od stvarnosti i transcendentno.

U tom smislu moralna je sfera za Bruna samo dio beskonačne stvarnosti. Zato filozof i društveno-politička zbivanja treba promatrati otvorena duha, oslobođen od svih posebnih i ograničavajućih afekata i želja. Samo tako čovjek može spoznati i prihvatiti svoju društvenu ulogu u svijetu, svjestan sveukupnog povijesnog bivstvovanja.

Ključne riječi: metafizika, etika, moral, beskonačnost, vječnost, božansko, racionalno, anima mundi, imanentnost, misaona otvorenost

ANKICA VALENTA

*Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Natural Science and Mathematics, University of Zagreb, Croatia*

MJESTO FRANE PETRIĆA MEĐU HRVATSKIM VELIKANIMA OD HERMANA DALMATINA DO RUĐERA BOŠKOVIĆA – TEMELJEM PRETRAŽIVANJA BIBLIOGRAFSKIH BAZA PODATAKA

Na Internetu se nalazi veliki broj pretraživača koji nude znanstvene informacije upisom samo jednog pojma, primjerice imena autora, i mogućnost da se *hiperlinkom* odabrani pojam poveže sa svim elektronskim dokumentima na mreži. Pretraživanjem relevantnih bibliografskih baza podataka u ovom će se radu ustanoviti brojevi podaci o tome koliko su na Internetu prisutni sljedeći hrvatski velikani:

1. Herman Dalmatin (1110.–1160.),
2. Frane Petrić (1529.–1597.),
3. Faust Vrančić (1551.–1617.),
4. Marko Antun de Dominis (1560.–1624.),
5. Marin Getaldić (1568.–1626.),
6. Đuro Armeno Baglivi (1668.–1707.),
7. Ruđer Bošković (1711.–1787.).

Analizom tih podataka, s pomoću tabelarnih i grafičkih prikaza, odredit će se poredak i prisutnost spomenutih naših velikana u bibliografskim bazama podataka i utvrditi mjesto Frane Petrića među njima.

Ključne riječi: bibliografske baze podataka, Herman Dalmatin, Frane Petrić, Faust Vrančić, Marko Antun de Dominis, Marin Getaldić, Đuro Armeno Baglivi, Ruđer Bošković

THE POSITION OF FRANE PETRIĆ AMONGST FOREMOST CROATIAN SCIENTISTS ACCORDING TO BIBLIOGRAPHICAL DATABASES: FROM HERMANNUS OF DALMATIA TO RUĐER BOŠKOVIĆ

Many Web browsers offer scientific information on the basis of a single entry (author's name) as well as the possibility of hyperlinking it with all electronic documents on the net. The aim of this research is to establish the occurrence of the foremost Croatian scientists on the Web and the scope of the relevant data available on the following great scholars:

1. Hermannus of Dalmatia (1110–1160),
2. Frane Petrić (1529–1597),
3. Faust Vrančić (1551–1617),
4. Marko Antun de Dominis (1560–1624),
5. Marin Getaldić (1568–1626),
6. Đuro Armeno Baglivi (1668–1707),
7. Ruđer Bošković (1711–1787).

The results of data analysis presented in the form of tables and graphs will provide an insight into the position and presence of the foremost Croatian scientists from Hermannus of Dalmatia to Ruđer Bošković in the bibliographical databases, with particular emphasis on Frane Petrić amongst them.

Key words: bibliographical databases, Hermannus of Dalmatia, Frane Petrić, Faust Vrančić, Marko Antun de Dominis, Marin Getaldić, Đuro Armeno Baglivi, Ruđer Bošković

ELISABETH VON ERDMANN

*Lehrstuhl für slavische Literaturwissenschaft, Universität Bamberg, Germany /
Katedra za slavensku filologiju, Sveučilište u Bambergu, Njemačka*

DAS *TELOS* DER GESCHICHTE. DIE TYPOLOGIE ALS DENKFORM BEI FRANCISCUS PATRICIUS

Das Universalkonzept, das Denken und Poetik von Franciscus Patricius prägt, eignet sich als Grundlage der Geschichtstheorie. Eine der grundlegenden Strategien des Konzepts ist die Denkform der Typologie. Das Referat untersucht die Frage, ob die analogen heilsgeschichtlichen Ziele von Denken und Poetik auch auf die Geschichtsauffassung von Patricius zutreffen.

Patricius entwickelte seine Geschichtstheorie im Kontext der Poetik als einer mit Worten operierenden Kunst. Seine zu den frühen Werken gehörenden *Della historia diece dialoghi* (1560) könnten sich daher auf die Typologie gründen, die das zeitlich Getrennte zusammenschaut und das Alte auf das Neue als seine Steigerung deutet. Ziel und Vorbild bleiben bei diesem Verfahren immer die Heilsgeschichte, die mit dem Erscheinen Christi ihren Wendepunkt hatte.

Das Erkenntnisinteresse besteht darin, ob die Geschichtstheorie von Patricius die Sinnerfüllung der Geschichte in der überzeitlichen Heilsgeschichte verortet und dabei gleichzeitig die Denkform und Interpretationskategorie der Typologie einsetzt, um die Geschichte der Zeiten, die Poetik, die Philosophie und die Glückliche Stadt im Telos der Ewigen Philosophie zusammenzubinden. Finden wir bei Patricius also Anzeichen für eine typologisierende Geschichtsphilosophie welche die Geschichte in Zeitgeschichte und Heilsgeschichte gliedert und typologisch aufeinander bezieht?

Key words: Telos, Geschichte, Heilsgeschichte, Poetik, Typologie

TELOS POVIJESTI. TIPOLOGIJA KAO FORMA MIŠLJENJA KOD FRANE PETRIĆA

Univerzalna koncepcija koja određuje mišljenje i poetiku Frane Petrića prikladna je kao osnova za teoriju povijesti. Jedna od temeljnih strategija ove koncepcije jest forma mišljenja te tipologije. Referat istražuje pitanje da li analogni spasopovijesni ciljevi Petrićeva mišljenja i poetike odgovaraju i njegovu shvaćanju povijesti.

Petrić je razvio svoju teoriju povijesti u kontekstu poetike kao umijeća baratanja riječima. Njegovi *Della historia diece dialoghi* (1560), koji pripadaju ranim djelima, mogli bi se stoga temeljiti na tipologiji, koja vremenski odvojeno sagledava ujedno te ono staro tumači prema onom novom kao njegovo potenciranje. Cilj i uzor kod tog postupka ostaje povijest spasenja koja je prekretnicu imala s pojavom Krista.

Spoznajni interes sastoji se u tome, da li Petrićeva teorija povijesti smješta ispunjenje smisla povijesti u nadvremensku povijest spasenja i pritom istovremeno upotrebljava oblik mišljenja i vrstu interpretacije te tipologije da bi povezala povijest vremena, poetiku, filozofiju i sretan grad u *telosu* vječne filozofije. Nalazimo li kod Petrića naznake za jednu tipologizirajuću filozofiju povijesti, koja povijest raščlanjuje na povijest vremena i povijest spasenja i tipološki ih svodi jednu na drugu?

Gljučne riječi: svrha, povijest, povijest spasenja, poetika, tipologija

19. DANI FRANE PETRIĆA

Adresar izlagača

19th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Addresses of the speakers

Simpozij
PITANJA IDENTITETA

Symposium
QUESTIONS OF IDENTITY

Mirjana Adamović

Institut za društvena istraživanja
u Zagrebu
Amruševa 11
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mirjana@idi.hr

Sead Alić

Centar za filozofiju medija i
mediološka istraživanja
Petrovogorska 18
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: sead.alic@phenomedia.org
URL: www.seadalic.com

Nunzio Allocca

Università di Roma »La Sapienza«
Facoltà di Filosofia
Via Carlo Fea 2
00161 Roma
Italy
e-mail: nunzio.allocca@uniroma1.it

Martin Alonso

General Diaz de Villegas, 5
39400 Los Corrales de Buelna
Cantabria
Spain
e-mail: malonsozar@gmail.com

Ivan Andrijačić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za indologiju i dalekoistočne
studije
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: iandrij@ffzg.hr

Alexandra Bain

St. Thomas University
Religious Studies Department
Fredericton, New Brunswick
Canada E3B 5G3
e-mail: alexbain@stu.ca

Rozália Klára Bakó

Strada Nicolae Iorga No. 10
Bloc 9 C 11
520089 Sf. Gheorghe
Romania
e-mail: bako.rozi@gmail.com

Pavo Barišić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Ivana pl. Zajca bb
21000 Split
Croatia
e-mail: pavo@ifzg.hr

Josip Berdica

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
S. Radića 13
31000 Osijek
Croatia
e-mail: jberdica@pravos.hr

Luka Bogdanić

Rockefellerova 45
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lukabogdanic@libero.it

Dubravka Bogutovac

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za južnoslavenske jezike i
književnosti
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dbogutov@ffzg.hr

Noëlle Burgi

Centre de recherches politiques de la
Sorbonne
Université Paris I
Département de Science Politique
17 Rue de la Sorbonne
75005 Paris
France
e-mail: noelle.burgi-golub@univ-paris1.fr

Marina Calloni

Università degli Studi di Milano–Bicocca
Dipartimento di Sociologia
e Ricerca Sociale
Via Bicocca degli Arcimboldi, 8
20126 Milano
Italy
e-mail: marina.calloni@unimib.it

Krešimir Cerovac

Našička 2
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: kresimir.cerovac@xnet.hr

Ankica Čakardić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: acakardic@ffri.hr

Ćiril Čoh

Široke ledine 14
42000 Varaždin
Croatia
e-mail: ciril.coh@vz.t-com.hr

Dragan Čalović

Ul. Pavleka Miškine 16
21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: dcalovic@megatrend.edu.rs

Borislav Dadić

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2
23000 Zadar
Croatia
e-mail: bdadic@gmail.com

Zlatan Delić

Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
Muharema Fizovića Fiska 8
75000 Tuzla
Bosnia and Herzegovina
e-mail: zlatan.delic@untz.ba

Ivan Dodlek

Kaptol 29
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivan.dodlek@zg.t-com.hr

Daša Duhaček

Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka
Jove Ilića 165
11000 Beograd
Serbia
e-mail: dasaduh@sezampro.rs

Ivo Džinić

Strossmayerov trg 6
31400 Đakovo
Croatia
e-mail: ivo.dzinic@os.t-com.hr

Marko M. Đorđević

Radovana Simića Cige 7/1
11000 Beograd
Serbia
e-mail: markomdj@beotel.net

Maja Đurić

Slovenska obala 6
85310 Budva
Montenegro
e-mail: maja.djuric@fvu.me
majadjuric@t-com.me

Nadja Furlan Štante

Univerza na Primorskem
Znanstveno raziskovalno središče Koper
Garibaldijeva 1
6000 Koper
Slovenia
e-mail: nadja.furlan@zrs.upr.si

Srećko Gajović

Sveučilište u Zagrebu
Medicinski fakultet
Hrvatski institut za istraživanje mozga
Šalata 12
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: srecko.gajovic@hiim.hr

Michael George

St. Thomas University
Religious Studies Department
Fredericton, New Brunswick
Canada E3B 5G3
e-mail: mgeorge@stu.ca

Stanko Gerjolj

Maistrova 2
1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: stanko.gerjolj@teof.uni-lj.si

Vladimir Goati

10 Avijatičara br. 5
11000 Beograd
Serbia
e-mail: ts@transparentnost.org.rs
v.goati@eunet.rs

Aleksandra Golubović

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Omladinska 14
51000 Rijeka
Croatia
e-mail: agolub@ffri.hr

Zagorka Golubović

Učitelja Miloša Jankovića 12/1
11000 Beograd
Serbia
e-mail: zgolubovic@eunet.rs

Ivana Greguric

J. Marohnića 4c
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ibanez_ivana@yahoo.com

Tomaz Grušovnik

Univerza na Primorskem
Znanstveno raziskovalno središče Koper
Garibaldijeva 1
6000 Koper
Slovenia
e-mail: tomaz.grusovnik@zrs.upr.si

Boris Gunjević

Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik«
Radićeva 34
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: boris.gunjevic@zg.t-com.hr

Snježan Hasnaš

Ante Jakšića 32
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: s.hasnas@mail.inet.hr

Marieme Hélié Lucas

Paris, France

Gizela Horvath

Universitatea Creştină Partium
Str. Primăriei Nr. 27
410209 Oradea
Romania
e-mail: horvathgizela@gmail.com

Hajrudin Hromadžić

Turinina 10
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hhromadz@ffzg.hr

Vlatko Ilić

Goce Delčeva 33/106
11070 Novi Beograd
Srbija
e-mail: vlatkoilic@sezampro.rs

Nusret Isanović

Hasana Kikića 15
71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: nusret.isanovic@gmail.com

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Miodrag Kapetanović

Matematički institut SANU
Knez Mihailova 36
11001 Beograd, p.p. 367
Srbija
e-mail: miokapetan@gmail.com

Milena Karapetrović

Univerzitet u Banjoj Luci
Filozofski fakultet
Bulevar vojvode Petra Bojovića 1A
78000 Banja Luka
Bosnia and Herzegovina
e-mail: milena.karapetrovic@gmail.com

Ivan Karlić

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivan.karlic@zg.t-com.hr

Biljana Kašić

Kopernikova 128
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: biljana@zamir.net
bkasic@unizd.hr

Leonida Kovač

Sveučilište u Zagrebu
Akademija likovnih umjetnosti
Ilica 85
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: leonida.kovac@zg.t-com.hr

Boris Kozjak

Ul. Brune Bušića 20
10020 Zagreb
Croatia
e-mail: boris.kozjak@lutrija.hr

Tomislav Krznar

A. Šercera 17
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomlislav_krznar@yahoo.com

Gottfried Küenzlen

Universität der Bundeswehr München
Institut für Theologie und Ethik
85577 Neubiberg
Germany
e-mail: gottfried.kuenzlen@unibw.de

Mislav Kukoč

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Teslina 12
21000 Split
Croatia
e-mail: mkukoc@ffst.hr

Alpar Lošonc

Univerzitet u Novom Sadu
Fakultet tehničkih nauka
Dositeja Obradovića 6
21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: corna@eunet.rs

Marcel V. Măcelaru

Evandeoski teološki fakultet
Cvjetkova 32
31103 Osijek
Croatia
e-mail: marcel.macelaru@evtos.hr

Nenad Malović

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38, p.p. 432
10001 Zagreb
Croatia
e-mail: nenad.malovic@vz.t-com.hr

Mile Marinčić

Šiftarova 48
10310 Ivanić Grad
Croatia
e-mail: mile.marincic66@gmail.com

Ana Maskalan

Institut za društvena istraživanja
u Zagrebu
Amruševa 11
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ana@idi.hr

Dunja Matic

Trinajstićeva 8a
51000 Rijeka
Croatia
e-mail: dunja_matic@yahoo.com

Nediljko Matić

Pavla Hatza 28
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: clementia@hck.hr

Nicolao Merker

Università di Roma »La Sapienza«
Facoltà di Filosofia
Via Carlo Fea 2
00161 Roma
Italy
e-mail: mh6315@mclink.it

Béla Mester

Rákosszeg park 4, VI/606
1142 Budapest
Hungary
e-mail: mester@webmail.phil-inst.hu

Matko Meštrović

Ekonomski institut
Trg J. F. Kennedyja 7
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mmestrovic@eizg.hr

Saša Milić

Akademija lepih umetnosti
Takovska 49a
11000 Beograd
Serbia
e-mail: scilim@eunet.rs

Angelina Milosavljević-Ault

Akademija lepih umetnosti
Takovska 49a
11000 Beograd
Serbia
e-mail: andjelijam@gmail.com

Sladana Mitrović

Trubarjeva 53a
3000 Celje
Slovenia
e-mail: mitrovic.sladjana@gmail.com

Anton Mlinar

Univerza na Primorskem
Fakulteta za humanistične študije
Titov trg 5
6000 Koper
Slovenia
e-mail: anton.mlinar@fhs.upr.si

Helena Motoh

Oražnova 8
1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: helena.motoh@guest.arnes.si

Asim Mujkić

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet političkih nauka
Skenderija 72
71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: mujkica@fpn.unsa.ba

Arto Mutanen

The Finnish Naval Academy
PO Box 5 (Suomenlinna)
00191 Helsinki
Finland
e-mail: arto.mutanen@gmail.com

Attila Pató

Na Okrouhliku 684
Hradec Králové 500 02
Czech Republic
e-mail: attila.pato@gmail.com

Željko Pavić

Leksikografski zavod
»Miroslav Krleža«
Frankopanska 26
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: zeljko_pavic@yahoo.com

Livia Pavletić

Centar za filozofiju medija i
mediološka istraživanja
Petrovogorska 18
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: livia@centar-fm.org
pavleticlivia@gmail.com

Katarina Peović Vuković

Ulica grada Vukovara 52c
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: kpvukovic@ffri.hr

Blaženka Perica

Hribarov pr. 10
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: blazenkaperica@yahoo.de

Nikola Petković

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Odsjek za kulturalne studije
Omladinska 14
51000 Rijeka
Croatia
e-mail: npetkovic@ffri.hr

Tomislav Petković

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet elektrotehnike i računarstva
Zavod za primijenjenu fiziku
Unska 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomislav.petkovic@fer.hr

Estella Petrić-Bajlo

Sveučilište u Zadru
Odjel za anglistiku
Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2
23000 Zadar
Croatia
e-mail: estella.petric-bajlo@zadar.net

Mladen Planinc

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mplaninc@ffzg.hr

Boris Postnikov

Davorina Bazjanca 19
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: bpostnikov@gmail.com

Marina Pražetina

Schaufelbergerstrasse 27
8055 Zürich
Switzerland
e-mail: marinaprazetina@yahoo.co.uk

Erika Prijatelj

Josipine Turnograjske 8
1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: erika.prijatelj@rkc.si
erika.prijatelj@teof.uni-lj.si

Sandra Radenović

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr. Subotića 8
11000 Beograd
Serbia
e-mail: sandrar@med.bg.ac.rs

Stjepan Radić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet Đakovo
Strossmayerov trg 5
31400 Đakovo
Croatia
e-mail: stjepan.radic1@os.t-com.hr

Raul Raunić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: rraunic@ffzg.hr

Vani Roščić

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
Croatia
e-mail: vroscic@yahoo.it

Katarina Rukavina

Danijela Godine 10
51000 Rijeka
Croatia
e-mail: katarina.rukavina@gs.t-com.hr

Verena Schuh

Coloniastrasse 16
44892 Bochum
Germany
e-mail: schuhvbn@rub.de

Željko Senković

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
31000 Osijek
Croatia
e-mail: zsenkovic@ffos.hr

Nikola Skledar

Visoka škola za poslovanje i upravljanje
»Baltazar Adam Krčelić«
Vladimira Novaka 23
10290 Zaprešić
Croatia
e-mail: dekan@vspu.hr

Damir Smiljanić

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr. Zorana Đinđića 2
21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: metaphilosoph@aol.com

Barbara Stamenković

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: barbarastamenkovic@net.hr

Biljana Stojković

Univerzitet u Beogradu
Biološki fakultet
Institut za zoologiju
Studentski trg 16
11000 Beograd
Serbia
e-mail: bilja@bio.bg.ac.rs

Vojko Strahovnik

Ulica Hermana Potočnika 21
1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: vojko.strahovnik@gmail.com

Marjan Šimenc

Pasterkova 9
1231 Ljubljana
Slovenia
e-mail: marjan.simenc@pei.si

Šimo Šokčević

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
P. Preradovića 17, p.p. 54
31400 Đakovo
Croatia
e-mail: simo.sokcevic@dj.kbf.hr

Fulvio Šuran

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za studij na talijanskom jeziku
I. M. Ronjgova 1/1
52100 Pula
Croatia
e-mail: fsuran@ffpu.hr

Rajka Švrljuga

Kalca 41
51226 Hreljin
Croatia
e-mail: rajka.svrljuga@gmail.com

Iris Tićac

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja P. Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
Croatia
e-mail: iticac@unizd.hr

Karel Turza

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr. Subotića 8
11000 Beograd
Serbia
e-mail: turza@med.bg.ac.rs

Marko Uršič

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za filozofijo
Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: marko.ursic@ff.uni-lj.si

Jerko Valković

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Teologija u Rijeci
Tizianova 15
51000 Rijeka
Croatia
e-mail: jvalkovic@hrvatska.com

Edina Vejo

Uzunovića put 6/A
72000 Zenica
Bosnia and Herzegovina
e-mail: edina.vejo@gmail.com

Lino Veljak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lveljak@ffzg.hr

Dafne Vidanec

Gajnice 11
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dafne.vidanec@gmail.com
dafne_vidanec@yahoo.com

Janez Vodičar

Ob Ljubljani 34
1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: janez.vodicar@guest.arnes.si

Nikola Vranješ

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Teologija u Rijeci
Tizianova 15
51000 Rijeka
Croatia
e-mail: nikola_vranjes2004@yahoo.com

Marko Vučetić

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
Croatia
e-mail: mvucetic@unizd.hr

Budislav Vukas, ml.

Sveučilište u Rijeci
Pravni fakultet
Katedra za povijest prava i države
Hahlić 6
51000 Rijeka
Croatia
e-mail: bvukas@pravri.hr

Divna Vuksanović

Bulevar Zorana Đinđića 26/13
11070 Novi Beograd
Serbia
e-mail: divnavuk@eunet.rs

Norbert Walz

Universität Erlangen-Nürnberg
Philosophische Fakultät und
Fachbereich Theologie
Institut für Philosophie
Regensburger Str. 160
90478 Nürnberg
Germany
e-mail: norbertwalz@arcor.de

Ivana Zagorac

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: izagorac@ffzg.hr

Adriana Zaharijević

Cvijičeva 79
11000 Beograd
Serbia
e-mail: elflinchen@hotmail.com

Enis Zebić

Zvonimirova 119
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: enis.zebic@gmail.com

Bojan Žalec

Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta
Poljanska 4
1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: bojan.zalec@guest.arnes.si

Iva Žurić

Remetinečka 7a
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: izuric@ffri.hr

**17. simpozij
PETRIĆ I RENESANSNE
FILOZOFSKE TRADICIJE**

**17th Symposium
PETRIĆ AND RENAISSANCE
PHILOSOPHICAL TRADITIONS**

Davor Balić

Sveučilište »Josip Juraj Strossmayer« u
Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
31000 Osijek
Croatia

Mali Potočec 95
48260 Križevci
Croatia
e-mail: davor.balic@kc.t-com.hr

Erna Banić-Pajnić

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: erna@ifzg.hr

Luka Boršić

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: luka.borsic@zg.t-com.hr

Krešimir Čvrljak

Zavod za povijest hrvatske književnosti,
kazališta i glazbe HAZU
Opatička 18
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: cvrljakk@hazu.hr

Bruno Ćurko

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: bcurko@ifzg.hr

Andrije Hebranga 10e
23000 Zadar
Croatia

Heda Festini

Tizianova 35
51000 Rijeka
Croatia
e-mail: heda.festini@ri.t-com.hr

Vanja Flegar

Zavod za povijest i filozofiju znanosti
HAZU

Ante Kovačića 5

10000 Zagreb

Croatia

e-mail: vanja@hazu.hr

Mihaela Girardi-Karšulin

Institut za filozofiju

Ulica grada Vukovara 54

10000 Zagreb

Croatia

e-mail:

mihaela.girardi-karsulin@zg.t-com.hr

Ivan Kapec

Nacionalna i sveučilišna knjižnica
Zagreb

Zbirka rukopisa i starih knjiga

Hrvatske bratske zajednice 4

10000 Zagreb

Croatia

Pavla Lončara 19

10360 Sesvete

Croatia

e-mail: ivan@triangulizona.com

Persida Lazarević di Giacomo

Università degli studi »G. D'Annunzio«
Chieti-Pescara

Facoltà di Lingue e Letterature Straniere

Dipartimento di Scienze Linguistiche e

Letterarie

Viale Pindaro, 42

65127 Pescara

Italy

e-mail: persida.lazarevic@email.it

Ivica Martinović

Institut za filozofiju

Ulica grada Vukovara 54

10000 Zagreb

Croatia

e-mail: ivica@ifzg.hr

Lavoslava Ružičke 3a

10000 Zagreb

Croatia

Snježana Paušek-Baždar

Zavod za povijest i filozofiju znanosti

HAZU

Ante Kovačića 5

10000 Zagreb

Croatia

e-mail: spbazdar@hazu.hr

Estella Petrić-Bajlo

Mihovila Pavlinovića 9

23000 Zadar

Croatia

e-mail: estella.petric-bajlo@zadar.net

Sveučilište u Zadru

Odjel za anglistiku

Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2

23000 Zadar

Croatia

Ivana Skuhala Karasman

Institut za filozofiju

Ulica grada Vukovara 54

10000 Zagreb

Croatia

e-mail: ivana_skuhala@net.hr

Igor Škamperle

Tbilisijska 36
1000 Ljubljana
Slovenia

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za sociologijo
Aškerčeva 2

1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: igor.skamperle@ff.uni-lj.si

Stjepan Špoljarić

Filozofski fakultet Družbe Isusove
Jordanovac 110
10000 Zagreb
Croatia

e-mail: stjepan.spoljaric@ffdi.hr

Zeleni trg 3b
10000 Zagreb
Croatia

Fulvio Šuran

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za studij na talijanskom jeziku
I. M. Ronjgova 1/1
52100 Pula
Croatia
e-mail: fsuran@ffpu.hr

Ankica Valenta

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Fizički odsjek
Bijenička cesta 32
10000 Zagreb
Croatia
e-mail: valenta@phy.hr

Elisabeth von Erdmann

Lehrstuhl für slavische
Literaturwissenschaft
Universität Bamberg
An der Universität 5
96047 Bamberg
Germany
e-mail: elis.v.erdmann@gmx.de

Neubergstraße 10
97072 Würzburg
Germany

SPONZORI
19. DANA FRANE PETRIĆA

SPONSORS OF
THE 19th DAYS OF FRANE PETRIĆ

**STALNI SPONZORI *DANA FRANE PETRIĆA* /
REGULAR SPONSORS OF THE *DAYS OF FRANE PETRIĆ***

**Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske /
Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia**

**Ministarstvo kulture Republike Hrvatske /
Ministry of Culture of the Republic of Croatia**

**Grad Cres /
Town of Cres**

**PODUPIRATELJI /
SUPPORTERS**

**Hrvatska turistička zajednica /
Croatian National Tourist Board**

**MEDIJSKI POKROVITELJ /
MEDIA PATRON**

DANI FRANE PETRIĆA

Kronologija
1992.–2010.

THE DAYS OF FRANE PETRIĆ

Chronology
1992–2010

- 1992** ○ Suvremena filozofska gibanja u Hrvatskoj, Sloveniji i Herceg-Bosni / Contemporary Philosophical Movements in Croatia, Slovenia and Bosnia and Herzegovina
- 1993** ○ Platon i platonizam / Plato and Platonism
 ○ Jezik i mišljenje, književnost i filozofija / Language and Thought, Literature and Philosophy
 Stručni skup nastavnika filozofije i logike / Meeting of Lecturers of Philosophy and Logic
- 1994** ○ Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
 ○ Filozofija prirode / Philosophy of Nature
- 1995** ○ Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
 ○ Ekologija / Ecology
- 1996** ○ Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
 ○ Lijepo u prirodi i umjetnosti / The Beautiful in Nature and the Fine Arts
- 1997** ○ 400. obljetnica smrti Frane Petrića / 400th Anniversary of the Death of Frane Petrić
- 1998** ○ Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
 ○ Izazovi bioetike / The Challenges of Bioethics
- 1999** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
 ○ Teorija kaosa / Theory of Chaos
- 2000** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
 ○ Filozofija vremena / Philosophy of Time
- 2001** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
 ○ Bioetika i znanost u novoj epohi / Bioethics and Science in the New Epoch

- 2002** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
○ Filozofija i tehnika / Philosophy and Technology
- 2003** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
○ Demokracija i etika / Democracy and Ethics
- 2004** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Filozofija i odgoj u suvremenom društvu / Philosophy and Education in Contemporary Society
- 2005** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Teorija relativnosti i filozofija: Povodom 100. obljetnice Einsteino-ve Specijalne teorije relativnosti / Theory of Relativity and Philosophy: In Celebration of the 100th Anniversary of Einstein's Special Theory of Relativity
- 2006** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Filozofija, znanost, religija: kompleksnost odnosa i granice dijaloga / Philosophy, Science, Religion: Complexity of Relations and Limits of Dialogue
- 2007** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Čovjek i kultura / Human and Culture
- 2008** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Filozofija i globalizacija / Philosophy and Globalization
- 2009** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Filozofija i mediji / Philosophy and Media
- 2010** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Pitanja identiteta / Questions of Identity

IZDAVAČ: Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb
BIBLIOTEKA: Filozofski glasnik
NIZ: Libellus 18
ZAIZDAVAČA: Lino Veljak
UREDNICI: Ivana Zagorac, Ivica Martinović
POSLOVNA TAJNICA: Mira Matijević
PRIJEVODI: Vesna Baće, Ana Batinić, Anita Dremel, Hrvoje Jurić,
Ivica Martinović, Ivana Zagorac i autori
KOREKTURA: Krešimir Babel, Hrvoje Jurić, Mira Matijević, Verena
Schuh, Ivana Zagorac
PRIJELOM TEKSTA: OCEAN GRAF, Zagreb
TISAK: GRAFO MARK, Zagreb
NAKLADA: 300 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 742702.

ISBN 978-953-164-145-6

